

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГУК ОЛЕГ ВІКТОРОВИЧ

УДК 330.52 [339.137.2; 330.366]

ДИСЕРТАЦІЯ

СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В ПАРАДИГМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Спеціальність 08.00.03 – Економіка та управління
національним господарством
Економічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. В. Гук

(підпис)

Науковий керівник – Студінська Галина Яківна, доктор економічних наук

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Гук О. В. Стратегія підвищення конкурентоспроможності національної економіки в парадигмі сталого розвитку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» (економічні науки). – ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2018 р.

Сталий розвиток перетворився у сучасну парадигму, що формує новітні принципи економічного зростання, ефективного природокористування, соціальної інклюзивності суспільства. Прискорення євроінтеграційних процесів в нашій країні також можливе лише в форматі сталого розвитку, оскільки угода про Асоціацію України з Європейським Союзом має положення з імплементації його принципів в економічній, екологічній та соціальній сферах.

Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці методичних підходів і рекомендацій щодо формування стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки на засадах сталого розвитку. Для реалізації поставленої мети було вирішено 8 завдань, що дозволило отримати нові або такі, що характеризуються новизною, результати.

Завдяки проведеному дослідженню *вперше* обґрунтовано раціональність та ірраціональність конкурентоспроможності національної економіки, де перше визначається об'єктивними умовами розвитку ринку та сукупністю чинників впливу на її рівень, а друге пояснюється необхідністю зміни економічної поведінки суб'єктів виробництва, економічної політики урядів країн світу та створення відповідного інституційного середовища, а також трансформації соціально-економічного мислення споживачів.

Вдосконалено визначення конкурентоспроможності національної економіки в контексті її сталого розвитку, що характеризує безпечні умови та

гідний рівень життя населення, оптимізує горизонти цивілізаційного розвитку, підкреслює стратегічність та інтегративний характер соціальної складової щодо економічної та екологічної складових, які забезпечують ефективне розширене відтворення засобів виробництва, відновлювання природних ресурсів та високий рівень якості навколишнього природного середовища. Конкурентоспроможність національної економіки у соціально-економічному аспекті **визначено** як здатність вітчизняного господарства продукувати товари та надавати послуги відповідно до стандартів світового ринку, забезпечуючи розширене відтворення засобів виробництва, зростання добробуту власного населення, а, головне, відновлювання природних ресурсів та високого рівня якості навколишнього природного середовища.

Вдосконалено трактування ієрархії конкурентоспроможності національної економіки, відмінність якого полягає у визначенні соціально-економічного змісту конкурентоспроможності на нано-, мікро-, мезо-, макро-, мегарівнях національної економіки, що поглибило теоретичне підґрунтя концепції конкурентоспроможності.

Набуло подальшого розвитку: компаративний аналіз системних методів визначення чинників конкурентоспроможності національної економіки - Всесвітнього економічного форуму, Міжнародного інституту розвитку менеджменту, що встановив відсутність в них екологічного чинника, який забезпечує якість соціально-економічного змісту конкурентоспроможності економіки в умовах сталого розвитку країни та визначив імператив цієї складової в загальній оцінці. **Встановлено** мінливий характер об'єкту оцінки – конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку та її мультифакторна залежність, виокремлено наступні типи оцінки: оцінка факторів впливу, оцінка поточного стану, прогнозна оцінка результатів.

Набув подальшого розвитку напрям застосування SWOT-аналізу як управлінського інструменту, який використано, на відміну від традиційних підходів, для групування чинників конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку, їх аналізу, що дозволило сформулювати

систему стратегій щодо управління чинниками та встановити функціональні компетенції уряду.

Набули подальшого розвитку методологічні підходи до управління інноваційним розвитком національної економіки через його декомпозицію на складові частини: технологічні інновації, інституційні та організаційно-управлінські технології, що забезпечує умови підвищення соціально-економічних стандартів в країні; а також система управління конкурентоспроможністю національної економіки через оптимізацію зв'язків між адміністративними, виробничими, комерційними підрозділами вітчизняних об'єктів господарювання та державними органами управління і місцевого самоврядування, що розкриває актуальність, послідовність і зворотність менеджменту між ними та необхідність інтегрованості з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки у міжнародному середовищі.

Встановлено, що технологічна складова втілює необхідність неоіндустріалізації національної економіки, що спирається на надсучасні наукові відкриття, сприяє розвитку вітчизняної науки, створює умови для розвитку людського капіталу, стимулює формування техніко-технологічних кластерів та підтримує освіту. Організаційно-управлінські технології інноваційного розвитку передбачають модернізацію сучасного виробничого та адміністративного менеджменту вітчизняних об'єктів господарювання та кардинальні зміни державного менеджменту в органах державної влади та місцевого самоврядування, що відповідають за якість впровадження інституційних умов інноваційної економіки. Інституційне середовище інноваційного розвитку має гармонізувати економічні, екологічні, соціальні інтереси бізнесу, суспільства, держави та природи.

Здійснено розрахунки показника конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку до 2030 року, за якими складено прогноз, що доводить неконкурентоспроможність сучасного вітчизняного господарства, загрозу продовження такої динаміки та необхідність

формування стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку.

За результатами досліджень опубліковано 20 наукових праць, з них: 5 статей у фахових виданнях України, в т.ч. 2 – у виданнях, що включені в міжнародні наукометричні бази, 6 статей – у міжнародних виданнях; 9 – доповідей і тез доповідей у матеріалах наукових конференцій.

Ключові слова: конкурентоспроможність національної економіки, сталий розвиток, раціональні та ірраціональні фактори, стратегія розвитку, інноваційна економіка, організаційно-управлінські технології, інституційне середовище, неоіндустріалізація.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ

1. Гук О. В. Взаємозалежність моделі сталого розвитку і конкурентоспроможності національної економіки. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка», 2017. Випуск 14 (45). Ч. 1. С. 74-78.

2. Гук О. В. Прогнозування показників-факторів конкурентоспроможності української економіки на основі моделі сталого розвитку. Colloquium-journal, Warszawa, Poland, 2017. № 4. С. 53-59.

3. Guk O. V., G. Studinska. Social imperative of competitiveness of the national economy in the Sustainable Development. Journal L'Association 1901 «SEPIKE» Norderstedt, Deutschland Poitiers, France, 2017. С.184-190

4. Гук О. В. Макроэкономический аспект конкурентоспособности. Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 3, N 4, Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017, P. 53-58

5. Гук О. В. Прогнозирование факторов конкурентоспособности украинской экономики на основе модели устойчивого развития. Современные тенденции развития науки и технологий: материалы XXII Международной научно-практической конференции, (г. Білгород, 31 січня, 2017 г.). Б.: АПНИ, 2017. № 1-5. С. 38-41.

6. Гук О. В., Студінська Г.Я. Категоричний імператив сталого розвитку національної економіки. Регулювання міжнародних економічних відносин: проблеми та перспективи: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, (Київ, 8-9 грудня, 2017 р.). К.: КЕНЦ, 2017. С. 86-88.

7. Гук О. В. Аспекти проблем та перспективи ринкової інфраструктури в Україні. Формування ринкових відносин в Україні. Збірник наукових праць Вип. 1 (176). Наук. Ред. І. Г. Манцуров. К., 2016. С. 38-42.

8. Гук О. В. Відображення взаємозалежності моделі сталого розвитку і конкурентоспроможності національної економіки. Економічний вісник університету: збірник наук. праць учених та аспірантів. Переяслав-Хмельницький, 2016. Випуск 31/1. С.136-142.

9. Гук О. В. Актуальность «зеленой экономики» как базис повышения конкурентоспособности страны. Актуальные вопросы развития территорий : теоретические и прикладные аспекты. Пермь: ИП Сигитов Т. М., 2016. № 3. С. 45-48.

10. Гук О. В. Модель конкурентоспроможності економіки України та її складові. Міжнародний науковий збірник «American scientific journal», United States, Elmhurst AV, Queens NY, 2 (2), 2016. С. 76 -79.

11. Гук О. В. Повышение состояния конкурентоспособности Украины на базе «зеленой» экономики. Единый всероссийский научный вестник. М.: Всероссийское научное содружество, 2016. № 2. Ч. 2. С. 65-69.

12. Guk O. V. Resource-saving nature of modern competitive factors of Ukrainian economy. The European scientific community, Praha, Czech Republic, 2016 № 8 (8). Vol. 2. С. 69-72.

13. Гук О. В. Модель сталого розвитку. Общественные науки в современном мире: материалы XI Международной научно-практической конференции, (г. Санкт-Петербург, 19 липня, 2016 г.). Санкт-Петербург, 2016. С. 37-39.

14. Гук О. В. Аналіз соціально-економічного розвитку на засадах «зеленої» економіки. Развитие науки в XXI веке: материалы XVI Международной заочной конференции, (г. Харьков, 13 серпня 2016 г.). Х.: Знание, 2016. С.94-98.

15. Гук О. В. Сутність та концептуальні засади конкурентоспроможності країни в контексті сталого розвитку. Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць Вип.10 (173). Наук. Ред. І. Г. Манцуров. Київ, 2015. С. 34-38.

16. Гук О.В. Взаємозв'язок показників і факторів конкурентоспроможності національної економіки. Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць Вип.11 (174). Наук. Ред. І. Г. Манцуров. Київ, 2015. С. 69-75.

17. Гук О. В. Підвищення конкурентоспроможності економіки України на основі моделі сталого розвитку. Актуальні проблеми використання економічного потенціалу: держава, регіон, підприємство: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених, (м. Бердянськ, 09-10 квітня, 2015 р.), 2015. С. 48-50.

18. Гук О. В. Модель экономического роста и его составляющие. Образование и наука в современных условиях: материалы V Международной научно-практической конференции, (г. Чебоксари, 6 жовтня, 2015 г.). Ч.: Интерактив плюс, 2015. № 4 (5). С. 299-301.

19. Гук О. В. Економічна модель зростання та її компоненти в кризових умовах. Економічна стратегія розвитку України в умовах сучасних геополітичних викликів: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Київ, 23 жовтня, 2015 р.), К. : КМУ, 2015. С. 50-55.

20. Гук О. В. Предложения по формированию конкурентных преимуществ национальной экономики Украины. Наука сегодня : проблемы и перспективы развития: материалы международной научно-практической конференции, (г. Вологда, 25 листопада, 2015 г.). Вологда: ООО «Маркер», 2015. Ч. 2. С. 46-48.

ABSTRACT

Guk O. V. Strategy of increasing the competitiveness of the national economy in the paradigm of sustainable development. – Qualifying scientific work as the manuscripts.

Thesis for a Candidate's degree of Economic sciences (PhD), in specialty 08.00.03 «Economics and management of the national economy» (Economic Sciences). – «KROK» University of Economics and Law, Kyiv, 2018.

Sustainable development has become a modern paradigm that forms the latest principles of economic growth, effective use of nature, social inclusion of society. Accelerating European integration processes in our country is also possible only in the format of sustainable development, since the agreement on the Association of Ukraine with the European Union has provisions for the implementation of its principles in the economic, environmental and social spheres.

The purpose of the dissertation is to justify the theoretical positions and develops methodological approaches and recommendations for forming a strategy for increasing the competitiveness of the national economy on the basis of sustainable development. To accomplish the goal, 8 tasks were solved, which allowed to get new or new features, results.

Due to the conducted research, the rationality, irrationality of the competitiveness of the national economy, where the first is determined by the objective conditions of the market development and the combination of factors of influence on its level, and the second is explained by the necessity of changing the economic behavior of the subjects of production, economic policy of the governments of the countries of the world, and the creation of the appropriate institutional environment, as well as transformation of social and economic thinking of consumer *was first considered*.

The competitiveness of the national economy in the social-economic dimension *is defined* as the ability of the domestic economy to produce goods and provide services in accordance with world market standards, providing an expanded reproduction of means of production, growth of the welfare of its own population,

and, most importantly, the restoration of natural resources and high quality of the environment.

The interpretation of the hierarchy of the competitiveness of the national economy ***has been improved***, by setting difference between which is to determine the socio-economic content of competitiveness on the nano-, micro-, meso-, macro-, and mega-levels of the national economy, which deepened the theoretical basis of the concept of competitiveness.

The comparative analysis of systemic methods for determining the competitiveness factors of the national economy - the World Economic Forum, the International Institute for Management Development, which established the absence of an ecological factor in them that ensures the quality of the socio-economic content of the competitiveness of the economy in the conditions of sustainable development of the country and defined the imperative of this component in the overall assessment ***has been further developed***. The changing nature of the object of evaluation - the competitiveness of the national economy in the conditions of sustainable development and its multifactorial dependence ***was determined***, the following types of estimations are estimated: estimation of factors of influence, estimation of the current state, forecast estimation of the results.

The direction of applying SWOT-analysis as a management tool ***has been further developed***, unlike traditional approaches, for grouping the factors of the competitiveness of the national economy into a sustainable development, their analysis, which allowed formulating a system of strategies for managing factors and establishing functional competences of the government.

The changing nature of the object of evaluation – the competitiveness of the national economy in the conditions of sustainable development and its multifactorial dependence ***is determined***, the following types of estimations: estimation of factors of influence, estimation of the current state, forecast estimation of the results ***is estimated***.

The methodological approaches to managing the innovation development of the national economy have been further developed through its decomposition into its

components: technological innovations, institutional and organizational and managerial technologies that ensure conditions for the improvement of socio-economic standards in the country.

The methodological approaches to managing the innovative development of the national economy ***have been further developed*** through its decomposition into its components: technological innovations, institutional and organizational and managerial technologies, which ensure conditions for improving the competitiveness, efficiency of the national economy in a sustainable development. The complementarity of the components of the innovative development of the national economy ***is proved. It was established*** that the technological component embodies the necessity of neo-industrialization of the national economy, based on modern scientific discoveries, contributes to the development of domestic science, creates conditions for the development of human capital, stimulates the formation of technical and technological clusters and supports education. Organizational and managerial technologies of innovation development anticipate modernization of modern production and administrative management of domestic economic objects and fundamental changes of state management in state authorities and local governments responsible for the quality of implementation of the institutional conditions of the innovative economy. The institutional environment of innovation development has to harmonize the economic, environmental, social interests of business, society, state and nature.

The system of managing the competitiveness of the national economy through the optimization of the links between administrative, production, commercial subdivisions of domestic economic objects and state bodies of management and local government, which reveals the urgency, sequence and reciprocity of management between them and the necessity of integration in order to increase the competitiveness of the national economy in the international environment ***has been further developed***.

The calculations of the indexes of competitiveness of the national economy in the conditions of sustainable development till 2030, based on which the forecast ***are***

proved uncompetitiveness of the modern domestic economy, the threat of the continuation of such dynamics and the need to form a strategy for increasing the competitiveness of the national economy in a sustainable development.

According to research results, 20 scientific works were published, among them: 5 articles in professional editions of Ukraine, incl. 2 – in the publications included in international scientific-mathematical bases, 6 articles – in international editions; 9 – reports and abstracts in the materials of scientific conferences.

Key words: competitiveness of the national economy, sustainable development, rational and irrational factors, development strategy, innovative economics, organizational and managerial technologies, institutional environment, neoindustrialization.

LIST OF PUBLICATIONS

1. Guk O. V. Interdependence of the Model of Sustainable Development and Competitiveness of the National Economy. Scientific Bulletin of Uzhgorod University. The series "Economics", 2017. Issue 14 (45). Part 1. P.74-78.

2. Guk O. V. Forecasting indicators-factors of competitiveness of the Ukrainian economy on the basis of the model of sustainable development. Solo-wi-journal, Warszawa, Poland, No. 4, 2017. P. 53-59.

3. Guk O. V., Studinska G. The Social Imperative of Competitiveness of the National Economy in Sustainable Development. Journal L'Association 1901 SEPIKE Norderstedt, Deutschland Poitiers, France, 2017. P. 184-190.

4. Guk O. V. Macroeconomic Aspect of Competitiveness. Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 3, N 4, Riga: Publisher of the Baltics, 2017, P. 53-58

5. Guk O. V. Prediction of competitiveness factors of the Ukrainian economy based on the model of sustainable development. Modern trends in the development of science and technology: materials of the XXII International Scientific and Practical Conference, (Belgorod, January 31, 2017 .) . B .: APNI, 2017. No. 1-5. P. 38-41.

6. Guk O.V., Studinska G., Category Categorical Imperative for the Sustainable Development of the National Economy. Regulation of International

Economic Relations: Problems and Prospects: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, (Kyiv, December 8-9, 2017). K.: Kents, 2017. C. 86-88.

7. Guk O. V. Aspects of Problems and Prospects of Market Infrastructure in Ukraine. Formation of market relations in Ukraine. Collection of scientific papers. 1 (176). Sciences. Ed. I. G. Mantsurov. K.: 2016. P. 38-42.

8. Guk O. V. Reflection of Interdependence of the Model of Sustainable Development and Competitiveness of the National Economy. Economic Bulletin of the University. Collection of Sciences. Works of Scientists and Postgraduates. Pereyaslav-Khmelnysky, 2016. Issue 31/1. P.136-142.

9. Guk O.V. Relevance of the "green economy" as a basis for increasing the competitiveness of the country. Urgent issues of territorial development: theoretical and applied aspects. Perm: IP Sigitov T. M., 2016. No. 3. P. 45-48.

10. Guk O. V. Model of Competitiveness of the Ukrainian Economy and its Components. International Scientific Journal, American Scientific Journal, United States, Elmhurst AV, Queens NY, 2 (2), 2016. C. 76 -79.

11. Guk O. V. Improving the state of competitiveness of Ukraine on the basis of the "green" economy. United All-Russian Scientific Newspaper, 2016. No. 2 Ch. 2. M: All-Russian Scientific Collaboration. WITH. 65-69.

12. Guk O. V. Resource-saving nature of modern competitive factors of Ukrainian economy. The European scientific community, Prague, Czech Republic, 2016. No. 8 (8). vol. 2. P. 69-72.

13. Guk O. V. Model of Sustainable Development. Social sciences in the modern world: materials of the XI International Scientific and Practical Conference, (St. Petersburg, July 19, 2016). S.-P., 2016. P. 37-39.

14. Guk O. V. Analysis of socio-economic development on the principles of the "green" economy. Development of science in the twenty-first century: materials of the XVII International correspondence conference, (Kharkiv, August 13, 2016) . – K.: Knowledge, 2016. P.94-98.

15. Guk O. V. Essence and conceptual foundations of the country's competitiveness in the context of sustainable development. Formation of market relations in Ukraine: Collection of scientific papers, Vip.10 (173). Nauk. Ed. I. G. Mantsurov. K., 2015. P. 34-38.

16. Guk O.V. Interconnection of indicators and factors of the competitiveness of the national economy. Formation of market relations in Ukraine: Collection of scientific papers Vip.11 (174). Nauk. Ed. I. G. Mantsurov. K., 2015. P. 69-75.

17. Guk O. V. Increasing the Competitiveness of the Ukrainian Economy on the Basis of the Model of Sustainable Development. Current Problems in the Use of Economic Potential: State, Region, Enterprise: Materials of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference of Students and Young Scientists, (v. Berdyansk, April 09-10, 2015), 2015. P. 48-50.

18. Guk O. V. Model of economic growth and its components. Education and science in modern conditions: materials of the V International Scientific and Practical Conference, (Cheboksary, October 6, 2015). Q: Interactive Plus, 2015. N. 4 (5). P. 299-301

19. Guk O. V. Economic model of growth and its components in crisis conditions. Economic strategy of Ukraine's development in the conditions of modern geopolitical challenges: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference, (Kyiv, October 23, 2015 p.), K.: KMU. P. 50-55.

20. Guk O. V. Proposals for the formation of competitive advantages of the national economy of Ukraine. Science today: problems and prospects of development: Materials of the international scientific and practical conference, (Vologda, November 25, 2015). Vologda: Marker LLC, 2015. Part 2. P. 46-48.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	10
1.1. Ідентифікація конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку	10
1.2. Компаративний огляд підходів до визначення чинників конкурентоспроможності національної економіки	25
1.3. Раціональність та ірраціональність факторів сталого розвитку конкурентоспроможності національної економіки	44
Висновки до 1 розділу	62
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	65
2.1. Управлінський підхід до аналізу чинників конкурентоспроможності національної економіки	65
2.2. Оцінка конкурентоспроможності національної економіки	84
2.3. Визначення рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку.....	105
Висновки до 2 розділу	120
РОЗДІЛ 3 СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	123
3.1 Неоіндустріальна стратегія розвитку національної економіки	123
3.2 Шляхи впровадження сталого розвитку країнами світу	137
3.3 Напрями підвищення конкурентоспроможності національного господарства	156
Висновки до 3 розділу	175
ВИСНОВКИ	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	181
ДОДАТКИ	208

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процес глобалізації загострив конкуренцію між країнами за природні, трудові та фінансові ресурси, викликав погіршення якості навколишнього природного середовища та зміну клімату на планеті; це стало загрозою для існування людства, що спричинило пошук шляхів усунення небезпеки та збалансованого економічного розвитку світового господарства. Сталий розвиток перетворився у сучасну парадигму, що формує новітні принципи економічного зростання, ефективного природокористування, соціальної інклюзивності суспільства. Прискорення євроінтеграційних процесів в нашій країні також можливе лише в форматі сталого розвитку, оскільки угода про Асоціацію України з Європейським Союзом має положення з імплементації його принципів в економічній, екологічній та соціальній сферах.

Конкурентоспроможності національної економіки на всіх її рівнях присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких, А.Алімов [1], Л.Антонюк [2], Я.Базилюк [5], О.Безубченко [8], І.Белоусова [9], В.Грушко, О.Пилипченко [133], Я.Жаліло [75], І.Крючкова [98], М.Портер [121], Д.Сакс [136], К.Такамацу [156], В.Терехов, О.Тищенко, [163], Б.Одягайло [160] А.Уніят [168], К.Ханнаков [172], А.Ходжаян [175], М.Штань [184], Д.Долар [200], М.Данн [201] та інші.

Концепцію сталого розвитку міжнародної економіки, що передбачає інтеграцію економічної, екологічної та соціальної складових, досліджують Б.Ватченко [15], А.Вергун [18], М.Тищенко [163], В.Трофімова [165], С.Харічков [173], О.Шапоренко [182], К.Бакстранд [195], Г.Далі [199] та інші.

Разом з тим, дослідження соціального змісту конкурентоспроможності національної економіки залишається поза увагою науковців та потребує поглибленого погляду на його стратегічність та інтегральний характер щодо економічної та екологічної складових господарства країни, що визначає актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження. Конкурентоспроможність

національної економіки в сучасних умовах не може розглядатися поза контекстом сталого розвитку, що визначає загальний цивілізаційний напрям соціально-економічного піднесення України та її екологічної безпеки.

Науковим завданням дисертаційного дослідження є визначення ефективних шляхів економічного піднесення національного господарства країни в умовах сталого розвитку, що є важливою та актуальною задачею підвищення конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності до планів науково-дослідних робіт Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання Міністерства економічного розвитку і торгівлі, в межах держбюджетної теми: «Прогнозування основних показників економічного і соціального розвитку міста Київ на 2018-2020 роки» (номер державної реєстрації 0218U002402), в якій особистий внесок автора полягає в аналізі соціально-економічного розвитку міста Київ та формуванні пропозицій щодо розробки стратегії розвитку міста до 2020 року.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці методичних підходів і рекомендацій щодо формування стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки на засадах сталого розвитку.

Досягнення мети роботи обумовило необхідність вирішення таких *завдань*:

- дослідити еволюцію підходів до визначення конкурентоспроможності національної економіки та сформулювати її дефініцію в умовах сталого розвитку економіки;
- визначити соціально-економічний зміст конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку на всіх рівнях її ієрархії;
- обґрунтувати раціональність, ірраціональність конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку;

- здійснити компаративний аналіз системних підходів до оцінки конкурентоспроможності національної економіки;
- запропонувати методологічний підхід до оцінки конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку;
- сформувати систему стратегій управління чинниками конкурентоспроможності національної економіки на підставі їх оцінки за управлінським методом;
- обґрунтувати необхідність адаптації інноваційної моделі національної економіки до умов сталого розвитку;
- систематизувати типи комунікаційних зв'язків та функціональні компетенції виконавчої влади в системі управління конкурентоспроможністю національної економіки.

Об'єктом дослідження є конкурентоспроможність національної економіки.

Предметом дослідження є стратегія підвищення конкурентоспроможності національної економіки на засадах сталого розвитку.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження виконане з використанням низки загальнонаукових і спеціальних економічних методів досліджень. Для вирішення поставлених завдань застосовано такі *методи: морфологічний, семантичний аналіз і синтез* для з'ясування природи соціального змісту конкурентоспроможності та встановлення категоричного імперативу щодо впровадження його сталого розвитку у вітчизняну економіку (підрозділи 1.1; 1.2; 1.3); *монографічне обстеження та узагальнення* – для обґрунтування класифікації ієрархії конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку (підрозділ 1.2); *компаративний аналіз* науково-методологічних підходів до виокремлення чинників конкурентоспроможності національної економіки за версією ВЕФ та МІРМ (підрозділи 2.1; 2.2; 2.3); *системний аналіз* щодо дослідження економічної, екологічної та соціальної складових конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку (підрозділ 2.3.); щодо впровадження інноваційного розвитку через технологічну складову, організаційно-управлінські

технології та відповідне інституційне середовище (підрозділи 3.1; 3.2; 3.3); *економіко-статистичний аналіз, SWOT-аналіз, ранговий, факторний аналіз* при здійсненні оцінки конкурентоспроможності національної економіки та прогнозуванні її рівня у майбутньому (підрозділи 2.1; 2.2; 3.3).

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дисертаційного дослідження є наукові праці провідних вчених з питань конкурентоспроможності, сталого розвитку, нормативно-правові акти України та інших держав, статистичні дані і аналітичні матеріали Державної служби статистики України, зарубіжних і вітчизняних науковців, матеріали особистих розрахунків.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо поглиблення теоретичних положень та організаційно-методичного підґрунтя стосовно стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку. Ступінь новизни наукових результатів дослідження, що виносяться на захист, полягає у наступному:

вперше:

- обґрунтовано *раціональність, ірраціональність* конкурентоспроможності національної економіки, де перше визначається об'єктивними умовами розвитку ринку та сукупністю чинників впливу на її рівень, а друге пояснюється необхідністю зміни економічної поведінки суб'єктів виробництва, економічної політики урядів країн світу та створення відповідного інституційного середовища, а також, трансформації соціально-економічного мислення споживачів;

удосконалено:

- визначення *конкурентоспроможності національної економіки в контексті її сталого розвитку*, що характеризує безпечні умови та гідний рівень життя населення, оптимізує горизонти цивілізаційного розвитку, підкреслює стратегічність та інтегративний характер соціальної складової, щодо економічної та екологічної складових, які забезпечують ефективне

розширене відтворення засобів виробництва, відновлювання природних ресурсів та високий рівень якості навколишнього природного середовища;

- *трактування ієрархії конкурентоспроможності національної економіки*, відмінність якого полягає у визначенні соціально-економічного змісту конкурентоспроможності на нано-, мікро-, мезо-, макро-, мегарівнях національної економіки, що поглибило теоретичне підґрунтя концепції конкурентоспроможності;

- *методологічний підхід до оцінки конкурентоспроможності національної економіки*, який полягає у здійсненні та порівнянні результатів: 1. SWOT-аналізу чинників конкурентоспроможності національної економіки; 2. Розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності; 3. Прогнозного аналізу рівня конкурентоспроможності національної економіки;

набуло подальшого розвитку:

- компаративний аналіз системних методів визначення чинників конкурентоспроможності національної економіки Всесвітнього економічного форуму, Міжнародного інституту розвитку менеджменту, що встановив відсутність в них екологічного чинника, який забезпечує якість соціально-економічного змісту конкурентоспроможності економіки в умовах сталого розвитку країни та визначив імператив цієї складової в загальній оцінці;

- *напрямок застосування SWOT-аналізу як управлінського інструменту*, який використано, на відміну від традиційних підходів, для групування чинників конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку, їх аналізу, що дозволило сформулювати систему стратегій щодо управління чинниками, та встановити функціональні компетенції уряду;

- *методологічні підходи до управління інноваційним розвитком національної економіки* через його декомпозицію на складові частини: технологічні інновації, інституційні та організаційно-управлінські технології, що забезпечує умови підвищення соціально-економічних стандартів в країні;

- *система управління конкурентоспроможністю національної економіки* через оптимізацію зв'язків між адміністративними, виробничими, комерційними підрозділами вітчизняних об'єктів господарювання та

державними органами управління і місцевого самоврядування, що розкриває актуальність, послідовність і зворотність менеджменту між ними та необхідність інтегрованості з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки у міжнародному середовищі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні науково-обґрунтованих, методичних рекомендацій щодо запровадження стратегії інноваційного розвитку національного господарства та інструментів управління чинниками конкурентоспроможності, які дозволяють удосконалити процес управління та підвищити їх ефективність. Результати впроваджено у: Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України (довідка № 3032-06/38150-09 від 26.10.2017 року); Романівській державній районній адміністрації (довідка № 2264 від 23.10.2017 року); ТОВ «Фінансова компанія «Сучасна нерухомість» (довідка №1 від 23.01.2018 року); Компанія з управління активами «Українське інвестиційне товариство» (довідка № 602 від 07.12.17 року); ТОВ «Київська біоенергетична компанія» (довідка №184 від 11.06.17 року); ТОВ «Компанія з управління активами «Інвест-консалтинг» (довідка № 822 від 18.08.2017 року).

Науково-методичні результати дисертаційної роботи використовувались у навчальному процесі Київського університету ринкових відносин (довідка № 571 від 20.06.2017 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено підхід щодо підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку. Всі наукові результати, викладені в дисертації, одержано автором особисто і відображено в наукових публікаціях. З наукових праць, виданих в співавторстві, у роботі використані лише ті положення, що складають індивідуальний внесок автора. Конкретний внесок здобувача в цих роботах зазначений в авторефераті у переліку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і наукові результати дисертації доповідались та обговорювались на 9 регіональних,

всеукраїнських, міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема на: IV Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Актуальні проблеми використання економічного потенціалу: держава, регіон, підприємство» (м. Бердянськ, 2015 рік); V Международной научно-практической конференции «Образование и наука в современных условиях» (г. Чебоксари, 2015 год); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічна стратегія розвитку України в умовах сучасних геополітичних викликів» (м. Київ, 2015 рік); Международной научно-практической конференции «Наука сегодня : проблемы и перспективы развития» (г. Вологда, 2015 год); XI Международной научно-практической конференции «Общественные науки в современном мире» (г. Санкт-Петербург, 2016); XVI Международной заочной конференции «Развитие науки в XXI веке» (г. Харків, 2016 год); XXII Международной научно-практической конференции «Современные тенденции развития науки и технологий» (г. Білгород, 2017 год); Міжнародній інтернет-конференції «Модернізація економіки: виклики і можливості економічного зростання» (м. Київ, 2017 рік); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Регулювання міжнародних економічних відносин: проблеми та перспективи» (м. Київ, 2017 рік).

Публікації результатів дослідження. За результатами досліджень опубліковано 20 наукових праць, з них: 5 статей у фахових виданнях України, в т.ч. 2 – у виданнях, що включені в міжнародні наукометричні бази, 6 статей – у міжнародних виданнях; 9 – доповідей і тез доповідей у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 8,09 д. а., з яких 7,77 д. а. належать особисто автору.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 226 найменувань – на 26 сторінках, 4 додатки на 23 сторінках, анотації на 14 сторінках. Повний обсяг дисертації – 241 сторінки, з них 178 сторінок основного тексту. Робота містить 41 рисунок, з яких 1 займає повну сторінку, 35 таблиць, з яких 6 займають 9 повних сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

1.1. Ідентифікація конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку

Всі процеси і сфери діяльності у кожному суспільстві мають тісні зв'язки, взаємний та певний вплив на формування конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку. В свою чергу, національна економіка країни забезпечує базові умови та рівень життя суспільства, а суспільні відносини, що виникають в конкретних умовах спільної діяльності між окремими людьми або спільнотами (економічними, політичними, громадськими), формують сукупність рис, що визначають соціально-економічну характеристику національної економіки. Разом з тим, більшість науковців звертають увагу на економічну суть досліджуваного феномену, тому, існує необхідність розкриття *соціально-економічного аспекту* конкурентоспроможності національної економіки, що вимагає здійснення відповідного дослідження об'єкту дисертаційної роботи.

Система соціально-економічних відносин, що базується на сукупності різних форм власності, ринковій конкуренції, свободі підприємництва, має забезпечувати гідний рівень життя населення та гарантувати його соціальний захист завдяки ефективному розвитку національної економіки.

Соціальність притаманна всюди, де діє людина. Соціальність віддзеркалює не тільки інтеграційні традиції, знання, досвід, творчі, професійні та особисті здібності людей, а й надає оцінку розвитку суспільства, демонструє рівень використання потенціалу суспільства, спільноти, окремих особистостей, що дозволяє оцінити, проаналізувати та визначити критерії оптимізації соціального організму. В даному контексті справедливою є думка директора світового центру конкурентоспроможності (IMD World

Competitiveness Center) А. Бріс, який підкреслив важливість саме соціального змісту феномену конкуренції: «У світі немає єдиної нації, яка б досягла успіху без збереження процвітання її людей. Конкурентоспроможність визначає, як країни, регіони та компанії управляють своїми компетенціями для досягнення довгострокового зростання, створення робочих місць та підвищення добробуту» [112].

Необхідність визначення соціально-економічної суті конкурентоспроможності національної економіки відповідає також сучасним вимогам тенденції піднесення світового господарства в умовах сталого розвитку, що диктують необхідність адекватного співвідношення соціальної та економічної складових. Екологічна складова економіки сталого розвитку є тим самим інтегруючим елементом соціально-економічної характеристики, що забезпечує ефективність об'єктів господарювання, їх конкурентоспроможність на вітчизняному та міжнародному ринках, а, головне, якість життя населення та його добробут.

Зміст феномену конкуренції сформувався ще в стародавні часи. Походження цього терміну може бути від німецького – *konkurrenz* (суперництво), від англійського – *competition* (змагання), або від латинського – *concurentia* (стикатися, зіткнення), але в кожному випадку суть цього терміну характеризує взаємодію людей. Отже, соціальний зміст поняття конкуренції є більш широким та первинним по відношенню до його економічного змісту. Взаємодія, зіткнення, суперництво або соціально-економічна конкуренція між людьми у соціумі, як стійкій соціальній спільноті з характерною єдністю умов життєдіяльності, певних відносинах, що регулюються соціальними нормами моралі та системою правових нормативів, відбувається перманентно.

Аристотель вважав, що суспільству природно притаманний соціальний інстинкт людей. Розвиток товарного виробництва, суспільний розподіл праці призвели до виникнення економічних відносин між людьми, що сприяло появі нового типу конкуренції – економічній конкуренції. Ще А. Сміт згадував про

конкуренцію, як суперництво між продавцями за найбільш вигідні умови продажу товару, та довів, що оптимальний розподіл праці та капіталу забезпечується конкуренцією [140]. Отримання економічної переваги стало виступати вже засобом ідентифікації певного перевершення у соціально-економічному статусі. Технічний, технологічний прогрес сприяли подальшому розвитку товарного виробництва, суспільному розподілу праці, ускладненню економічних відносин між виробниками, територіями та, в тому числі, між країнами, в яких посилюється економічна характеристика.

Економічний зміст поняття конкуренції полягає у її дієвості як чинника, що спонукає суб'єкти господарювання до прогресивного руху, економічного розвитку, пошуку шляхів вдосконалення кожного етапу підприємницького циклу від виробництва товару до його споживання. Здатність кожного суб'єкту (людини, підприємства, регіону, країни) конкурувати, тобто вести суперництво в певній галузі, отримала втілення в терміні «конкурентоспроможність» або «конкурентоздатність», які ми вважаємо синонімічними та будемо використовувати в контексті даного дослідження.

Різноманіття визначень терміну «конкурентоспроможність» існує, перш за все, завдяки актуальності проблематики економічного розвитку, де конкуренція виступає дієвим інструментом, драйвером прогресу, збагаченням суспільств та країн; міждисциплінарними підходами до його дослідження, а також рівнем суб'єкту конкуренції (підприємець, підприємство, регіон, країна).

У широкому сенсі, конкурентоспроможність розглядається науковцями та практиками як здатність об'єктів конкуренції забезпечувати збалансованість зовнішніх пропорцій та долати обмеження, які впливають на них із зовнішнього середовища. Зокрема, економічна енциклопедія визначає конкурентоспроможність у загальному вигляді незалежно від рівня управління як «внутрішню властивість суб'єкта, яка проявляється тільки в ході конкуренції, в процесі ринкових відносин, керована з боку самого суб'єкта конкуренції; вона характеризується більшим ступенем задоволення

потреб покупців в порівнянні з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку, і визначається конкурентними перевагами в різних областях діяльності суб'єкта по відношенню до конкурентів, що в сукупності дозволяє не тільки задовольняти потреби населення та виробництва, а й товаровиробника, здійснювати розширене відтворення в умовах конкуренції [70, с. 75]. Таке широке визначення конкурентоспроможності є досить універсальним щодо різних суб'єктів конкуренції, а, головне, містить соціально-економічний зміст поняття, що є важливим в контексті даного розділу. Соціальне забарвлення терміну «конкурентоспроможність» передбачає необхідність «задовольняти потреби населення», економічна складова – забезпечувати «потреби виробництва, товаровиробника, розширене відтворення». Поєднання дуалізму фундаментальних складових, що взаємно доповнюють одна одну, забезпечує гармонію розвитку суспільства.

Формулювання поняття «конкурентоспроможність», з однієї сторони, здійснюється під впливом об'єктивних чинників, які виокремлюються науковцями, а, з іншої сторони, формується завдяки їх суб'єктивним розмірковуванням над першочерговістю, важливістю, вагомістю цих чинників та рівнем конкуренції, що визначає її суб'єкти, характер, мету та умови.

Враховуючи останню тезу, конкурентоспроможність товару (нано-рівень) полягає у його якісних та економічних перевагах, які забезпечують реалізацію в обсягах виробничих потужностей господарюючого суб'єкту та відповідають стратегії розвитку даного товару. Соціально-економічний зміст конкурентоспроможності на нанорівні визначається технічними, технологічними, екологічними умовами виробництва та праці робітників, якістю товару – його інноваційністю, екологічністю, зручністю тощо.

На мікрорівні (рівні підприємства) конкурентоспроможність пов'язана з довготривалістю виробничого циклу, а також із циклом відтворення основних виробничих фондів, продуктивних сил, та, визначається відповідними показниками – ефективністю капіталовкладень, прибутком господарюючого суб'єкту, його долею ринку, рівнем заробітної плати працівників, розміром

дивідендів власників, акціонерів. Конкурентоспроможність на цьому рівні визначається науковцями як здатність виробляти й реалізовувати свою продукцію швидко, дешево, якісно, продавати її в достатній кількості, при високому технологічному рівні обслуговування, це можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку [94, с.7]. М. Портер визначає конкурентоспроможність підприємства як певне положення товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринку, яке визначається сукупністю факторів та відображається сукупністю показників [121, с.244]. Сукупність конкурентоспроможних товарів, що виробляється на підприємстві формує основу конкурентоспроможності самого підприємства, що підтверджує наступне визначення конкурентоспроможності підприємства: «Середньозважена величина за показниками конкурентоспроможності конкретних товарів на конкретних ринках» [170, с.433]. Соціально-економічна складова конкурентоспроможності суб'єктів на мікрорівні характеризується питомою часткою витрат на соціально-економічні заходи та розвиток соціально-економічних закладів, якістю виробничого та адміністративного менеджменту, рівнем плинності кадрів, ефективністю мотиваційних систем тощо.

На мікрорівні конкурентоспроможності розглядаємо також підприємців-фізичних осіб, які конкурують між собою, а завдяки існуванню певних переваг, (мінімальні адміністративні витрати, нижча собівартість продукції, оперативність управлінських рішень, відсутність бюрократії, швидкість реагування на ринкові зміни) успішно конкурують з підприємствами в межах регіону. Соціально-економічна складова конкурентоспроможності визначається рівнем прибутку підприємця, його інтегрованістю у вирішення місцевих, соціальних та екологічних проблем, долею регіонального ринку тощо.

Конкуренція на макрорівні між певними регіонами в межах однієї країни, відбувається не тільки за споживача та збільшення долі ринку, а й за місцеві ресурси – природні, фінансові, трудові. Ефективним інструментом у

розвитку регіонів, підвищенні їх конкурентоспроможності виступає територіальний маркетинг та брендинг території, запроваджений С. Анхольтом [3], що імплементовано у концепції бренд-орієнтованого розвитку країни [152]. Соціально-економічний зміст конкурентоспроможності регіонів визначається, перш за все, якістю навколишнього природного середовища (атмосфери, води); наявністю природних рекреаційних зон відпочинку (парків, озер, скверів) та соціальної інфраструктури рекреації; рівнем заробітної плати та умов праці; наявністю регіональних фінансово-кредитних пільг, систем мотивації та стимулювання. Високий рівень конкурентоспроможності характеризується відповідною щільністю працездатного населення, мінімальним рівнем його міграції, реальною соціально-економічною захищеністю всіх верств населення, що забезпечується не тільки органами державної влади та місцевого самоврядування, а й підтримується місцевим приватним бізнесом.

Неоднозначною вважаємо належність до певного рівня галузеву конкурентоспроможність. Окремі галузі можуть конкурувати на міжрегіональному, національному рівні (тобто макрорівні), а також, мати успіх на міжнародному мегарівні, що говорить про теоретичний, умовний характер класифікації. Зокрема, це стосується високотехнологічних галузей – ІТ галузі, та тих, що пов'язані із нанотехнологіями. Враховуючи згадане балансування між рівнями, які є традиційними в дослідженнях науковців, виокремимо для галузі *мезорівень*. Глобальність всіх процесів у світі довела ефективність конкурентоспроможності окремих товарів та послуг на світовому ринку, що також підкреслює умовність ієрархії об'єкту дослідження.

На мегарівні конкурують країни, наддержавні утворення (Європейський Союз), міжнародні організації (БРИКС, СОТ, ЮНКТАД). Рівень глобальної конкурентоспроможності є найвищим в ієрархії об'єкту дисертаційного дослідження не тільки через масштаби конкуренції, а й завдяки максимальній чисельності чинників, що впливають на формування конкурентоспроможності

національної економіки або міжнаціональних організацій, що буде розглянуто у наступному параграфі.

Досліджуючи мегарівень конкурентоспроможності національної економіки, було зроблено висновок щодо *умовності* застосування терміну «конкурентоспроможність» до національної економіки або країни, оскільки конкуренція є безпосередньою взаємодією між суб'єктами, а взаємодія національних економік, країн є опосередкованою, тобто реалізується через створення відповідних інституційних умов функціонування суб'єктів господарювання, прийняття оптимальної стратегії розвитку та впровадження ефективного виробничого, адміністративного та державного менеджменту, що забезпечує створення умов для залучення інвестицій, збільшення експорту, загального економічного розвитку країни. Отже, конкурують не національні економіки та країни, а внутрішні чинники, що формують їх конкурентоспроможність. В більш широкому сенсі, ця теза посилюється наступними розмірковуваннями: конкурентоспроможність суб'єктів у конкурентному середовищі властива лише їх людському фактору, який є носієм знань та технологій управління, що також свідчить на користь соціально-економічного змісту конкурентоспроможності.

Соціально-економічний зміст конкурентоспроможності національної економіки в цілому є багаторівневою сумарною величиною, яка визначається відповідними елементами на нано-, мікро-, мезо-, макро-, мегарівнях.

Обґрунтування соціально-економічного аспекту конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку необхідно для коригування напрямку екстенсивного розвитку української економіки, зміни її галузевої структури на користь високотехнологічним, енергоефективним, екологічним, прибутковим галузям, що відповідає сучасній світовій кон'юктурі, паритетному товарному обміну із економічно розвинутими країнами світу. Дослідження еволюції наукових поглядів на конкурентоспроможність національної економіки виокремлює певні історичні етапи, що систематизовані у табл.1.1:

Таблиця 1.1

Еволюція теорії конкурентоспроможності національної економіки

Етап	Домінуюча теорія	Автори	Визначальні критерії
1	2	3	4
1-й етап (XVII–XVIII ст.)	Теорія меркантилізму	А. Монкретьєн, Т. Мен	Нагромаджене багатство (золото) держави
2-й етап (XVIII ст.)	Теорія абсолютних переваг	А. Сміт [140]	Абсолютні витрати виробництва
3-й етап (XIX ст.)	Теорія відносних переваг	Д. Рікардо [132]	Відносні витрати виробництва
4-й етап (початок XX ст.)	Еволюційна теорія	Й. Шумпетер [185]	Інновації та підприємництво
5-й етап (20–60 рр. XX ст.)	Теорія співвідношення факторів	Е. Хекшер, Б. Олін	Спрямування експортного виробництва, заснованого на використанні насиченого ресурсу; імпортного – дефіцитного ресурсу
6-й етап (90–ті р. XX ст.)	Теорія конкурентних переваг	М. Портер [121]	Досліджується взаємодія чотирьох компонентів: факторні умови, стан попиту, наявність або відсутність у країні споріднених чи підтримуючих галузей, умови конкуренції
	Соціальна теорія	М. Вебер	Наукова траєкторія – вивчення основ раціоналізації від політичної економії до соціології; політична соціологія планування
7-й етап (початок XXI ст.)	Теорія глобального випередження конкурентів та унікальної цінності	Г. Хамел, К. Прахалад [207], В. Рамасвами [123]	Інтерактивність, доступ споживача до інформації, ресурсів і технологій; оцінка ризиків та інформування про них споживачів; прозорість інформації
	Інтегральний підхід	Л. Антонюк [2], С. Приворотская [124]	Узагальнене відображення стану економіки за системою показників
	Теорія ефективності національного виробництва	В. Є. Воротін	Адаптація до змін світової та внутрішньої кон'юнктури
	Теорія міграції капіталу	А. Сливозький [139]	Дефіцит фінансових ресурсів спричиняє конкуренцію за його залучення
	Концепція технологічного прориву	Ю. Полунєєв [117]	Механізм підвищення конкурентоспроможності економіки

1	2	3	4
	Кібернетичний та системний підхід	В. П. Мікловда, О. В. Пулянович, С. М. Мошак [106]	Економічні гравці розглядаються як складні системи, діючі як такі, що само розвиваються, але одночасно функціонують під кібернетичним впливом
	Інноваційно–інвестиційна парадигма	Д.Белл, В. Іноземцев, Дж. Несбіт. А. Тофлер, В. Бодров, В.Геєць, А.Гальчинский, А.Чухно [181]	Нарощення критичної маси принципів змін за умов формування інноваційно–інформаційної економіки за участю у глобальному відтворювальному процесі і розподілу світового доходу
	Концепція сталого розвитку	Вергун А.М., Тараненко І.О. [18] Фахівці ВЕФ, Єврокомісії [65], ОЕСР	Саморегулювання, самовідтворення та вдосконалення національного добробуту
	Соціально – інституціональний підхід	Є.В. Полунєєв [115] І. Чорнодід [180]	Застосування соціально-інституціональних чинників та переваг
	Концепція бренд-орієнтованої національної економіки	Г.Я. Студінська [152]	Підвищення конкурентоспроможності національної економіки засобами брендингу

Джерело: складено автором за [2; 18; 65; 106; 115; 117; 121; 123; 124; 132; 139; 140; 152; 180; 181; 207]

Аналіз розглянутих у табл. 1.1 теоретичних підходів дослідження конкурентоспроможності національної економіки, аргументує їх динамічний розвиток та посилення в часі соціально-економічного акценту, що свідчить про актуальність обраного напрямку даного розділу.

Початок ХХІ століття ознаменувався сплеском теоретичних досліджень чинників конкурентоспроможності на різних рівнях національної економіки: продуктивність праці розглядається як вагоме джерело підвищення ефективності виробничих витрат [11; 12; 21]; необхідність вдосконалення організаційно-економічного механізму управління привертає увагу науковців, зокрема, донецької наукової школи, [4; 22; 71; 84]; теорія економічного розвитку [135] отримує також новий поштовх до розвитку [130; 143]; інтелектуальне лідерство аналізується як фактор випередження глобальних

конкурентів [207]; інвестиційно-інноваційний підхід як інструмент реструктуризації національної економіки [8]; наявність конкурентних переваг розглядається основою конкурентоспроможності [106; 106; 178]; брендинг обґрунтовується як інструмент створення конкурентної переваги, системоутворюючий чинник конкурентоспроможності національної економіки розкритий у [152]; інтегральний підхід дослідження конкурентоспроможності використовується у [1; 5; 7; 10; 17; 31; 75; 89; 93; 121; 151 та інших].

Представимо найбільш відомі та вагомі, за нашим баченням, визначення конкурентоспроможності національної економіки у вигляді табл.1.2:

Таблиця 1.2

Найбільш поширені визначення «конкурентоспроможності національної економіки»

Автор	Визначення конкурентоспроможності національної економіки
1	2
Президентська Комісія у справах конкурентоспроможності американської промисловості [191 с. 28]	Стан економіки, коли країна в умовах вільного та чесного ринку може виробляти товари (послуги), які співвідносяться з вимогами міжнародного ринку, та водночас зберігати або підвищити реальні доходи своїх громадян
World Competitiveness Report (1994 p.) [208, с. 48]	Результат перетворення ресурсів країни, чи то існуючих (наприклад, природні ресурси), чи створених (інфраструктура, людський капітал) завдяки виробничим процесам в економічній результат, які потім перевіряються засобами конкуренції на міжнародних ринках
OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) (1996) [204, с. 20]	Здатність компаній, галузей, регіонів, націй і наднаціональних просторів створювати порівняно високий рівень доходів і рівень зайнятості на стійкій основі, залишаючись відкритими для міжнародної конкуренції
World Competitiveness Yearbook (2011 p.) [209, с. 285]	Простір економічних знань, який аналізує факти і політику, формуючи здатність країни до створення і збереження оточення, що сприяє творенню більшої цінності для підприємств і добробуту
World Economic forum (2009) [222]	Набір інститутів, політики, чинників, які визначають рівень продуктивності факторів виробництва в країні. Ключовим тут є вплив на економічну динаміку в довгостроковому періоді, що забезпечує країні захист від небажаних наслідків економічних коливань

1	2
Закон України «Про захист економічної конкуренції» [127]	Змагання між суб'єктами господарювання за отримання переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого, споживачі мають можливість обирати між декількома продавцями, а окремих суб'єкт господарювання не може визначати умови обігу товарів на ринку
Б. В. Губський [35, с.41]	Обумовлене економічними, соціальними і політичними факторами стійке становище країни на внутрішньому та зовнішньому ринках, здатність суб'єктів конкурентної боротьби протистояти міжнародній конкуренції на внутрішньому ринку та ринках інших країн
Я. Б. Базилук [5, с.6]	Характеризує стан суспільних відносин у державі, щодо формування і реалізації економічної політики, для забезпечення умов стабільного підвищення ефективності національного виробництва, адаптованого до змін світової кон'юнктури та зростаючого попиту населення на основі досягнення кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів.
Я. А. Жаліло [75, с.13]	Здатність економічної системи забезпечувати соціально-економічну оптимальність за будь-якого впливу та зовнішніх чинників
А. Гальчинський, В. Геєць, А. Кінах, В. Семиноженко [27, с.109]	Здатність виробляти і споживати товари і послуги за умов конкуренції з товарами і послугами, виробленими в інших країнах, при цьому результатом конкуренції повинно бути зростання життєвого рівня населення при дотриманні міжнародних екологічних стандартів
Л. Л. Антонюк [2]	Здатність країни займати і утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку завдяки потужному економічному потенціалу, що забезпечує зростання економіки на інноваційній основі; розвинутій системі ринкових інститутів; володінні значним інтелектуальним капіталом, інвестиційними ресурсами; гнучким реагуванням на зміни світової кон'юнктури та, відповідно до цього, диверсифікацією виробництва, максимально відстоюючи реалізацію національних інтересів заради економічної безпеки та високих стандартів життя населення
С. В. Мочерний [89, с.814]	Здатність економіки певної держави конкурувати з економіками інших держав за рівнем ефективного використання національних ресурсів, підвищення продуктивності народного господарства й забезпечення на цій основі високого та постійно зростаючого рівня життя населення
Т. В. Гринько [34]	Синтез якості й можливості успішної реалізації продукції на конкурентному вітчизняному або міжнародному ринку у певний момент часу за рахунок досягнення конкурентних переваг
Р. А. Фатхутдінов [169]	Властивість об'єкту, що характеризує ступінь реального чи потенційного задоволення ним конкретної потреби в порівнянні з аналогічними об'єктами на конкретному ринку
А.О. Ходжаян [176, с. 24]	Результуючий інтегрований показник здатності економічної системи до розвитку і позиціонування в ринковій економіці

1	2
О. С. Богма, О. В. Болдуєва [13, с.169].	Здатність країни в умовах соціально орієнтованої національної економіки забезпечувати високу якість життя нації на основі ефективного використання національних ресурсів та ефективної системи виробництва товарів та послуг, що відповідають установленим міжнародним стандартам
Ю. Полунєєв [116]	Економічний і соціальний прогрес на інноваційній основі, стійкість якого забезпечує ефективна національна інституційна система
І. В. Тараненко [158, с.161]	Динамічний стан, обумовлений якісними і кількісними характеристиками зовнішніх та внутрішніх факторів та умов, за якого забезпечується здатність до саморегулювання, самовідтворення, вдосконалення згідно з пріоритетами сталого розвитку і національного добробуту, національної безпеки та ефективної взаємодії з суб'єктами міжнародного економічного середовища
В. П.Мікловда, О. В. Пулянович О.В., С. М.Мошак [106]	Вибуховий ефект, який має місце внаслідок дії синергетичного, кібернетичного ефектів, що виводить систему на новий якісний рівень
Дж. Сакс [136]	Визначається наявністю в країні здорового ринку, чинників виробництва та інших характеристик, які формують потенціал для досягнення стабільного економічного зростання. Здорова економіка має бути підкріплена зростанням ділової активності, керована законом та стабільно працюючими ринками
Д. Долар, Е. Вульф [200, с. 201–202]	Поєднання досягнення успіху в міжнародній торгівлі на базі високої технології та продуктивності з високими доходами і заробітною платою
М. Данн [201, с. 514–515]	Гнучкість, з якою національна економіка спроможна передбачати структурні зміни і адаптуватися до них. Найважливішою ознакою конкурентоспроможності є її зміна у часі
М. Портер [212, с. 36–37]	Продуктивність – основний елемент міжнародної конкурентоспроможності на національному рівні
Б. Скотт, Дж. Лодж [215]	Здатність економіки до виробництва, розподілу товарів і надання після продажних послуг для міжнародного бізнесу ... таким чином, щоб досягти більшого рівня життя

Джерело: складено автором за [2; 5; 13; 27; 34; 35; 75; 89; 91; 117; 121; 127; 136; 158; 169; 190; 200; 201; 208; 209; 215; 222]

Загально визнану концепцію конкурентоспроможності національної економіки сьогодні не сформульовано, що сприяє її подальшому дослідженню та пошуку власного бачення автора в парадигмі сталого розвитку економіки.

Велика чисельність визначень конкурентоспроможності національної економіки свідчить про актуальність цього феномену серед науковців та практиків, а різноманітність формулювань – про багатоаспектність та складність досліджуваного поняття. Частина визначень тяжіють до

необхідності вдосконалення управління (виробничого, адміністративного, державного) та інституційної системи, інші наполягають на необхідності підвищення ефективності виробництва, продуктивності праці. Наступна група дослідників вважає інновації, технічний та технологічний прогрес головним важелем конкурентоспроможності національної економіки. Більшість дослідників, формулюючи визначення конкурентоспроможності національної економіки, акцентує увагу на її соціально-економічному призначенні [2; 5; 27; 75; 89; 109; 136; 158; 200; 204; 209; 215].

Вітчизняні науковці, досліджуючи конкурентоспроможність національної економіки як економічну категорію, сформулювали наступні висновки: конкурентоспроможність є атрибутом кожного господарства, яке засноване на поділі праці та товарному обміні й бере участь у світовому поділі праці; як характеристика стану господарської системи конкурентоспроможність має внутрішні витoki: вона народжується і розвивається саме у внутрішньому середовищі країни в результаті конкурентного змагання між суб'єктами економічних відносин; ґрунтується на конкурентних принципах взаємовідносин між суб'єктами господарювання, проте, передбачає постійне розширення джерел для їхнього самодостатнього розвитку; конкурентоспроможність визначається умовами економічного розвитку країни, а, отже, залежить від можливості суб'єктів економічних відносин використовувати ці умови з максимальною ефективністю для себе; виходить із соціально-економічної оптимальності, досягнутої у суспільстві, коли позитивні надбання від стимулювання ефективної праці, пожвавлення ділової активності балансуються з виконанням соціальних та інших бюджетних програм, адже бюджет дозволяє не лише забезпечувати акумулювання коштів, необхідних для фінансування і підтримання сприятливого соціального становища, а й для впливу на економічні, соціальні, національні, регіональні процеси в суспільстві та провадження вищими органами влади відповідної національної стратегії розвитку, спрямованої на зміцнення державної безпеки [133, с.19]. І при цьому відкидаються

утриманські настрої; відповідальність за стан конкурентоспроможності країни несе держава, яка визначає зміст та важелі економічної політики [5, с.6–8; 75; 105 та ін.].

Узагальнення чисельних визначень категорії «конкурентоспроможність» дозволило сформулювати класифікаційні ознаки цього поняття, які схематично зображені на рис. 1.1.

Конкурентоспроможність відповідно до першої та третьої класифікаційної ознак вже розглянуті в контексті даного параграфу. Що стосується часової класифікаційної ознаки конкурентоспроможності національної економіки, її дослідження має особливе значення для здійснення оцінки конкурентоспроможності, аналізу її результатів, формулювання висновків та розробки заходів щодо коригування поточної конкурентоспроможності в майбутньому.

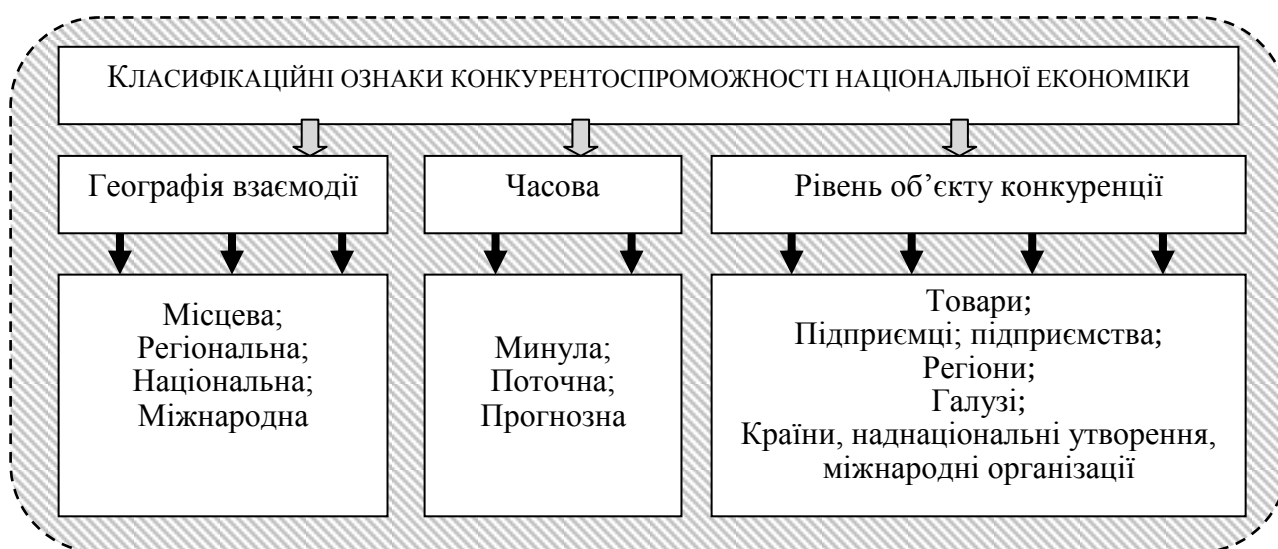

Рис. 1.1. Класифікація конкурентоспроможності

Джерело: складено автором

Конкурентоспроможність національної економіки визначає перспективу її подальшого розвитку, реалізацію стратегічних завдань, а може розглядатись і як стратегічна мета економіки країни, тому, оцінка конкурентоспроможності національної економіки має носити перманентний, комплексний характер і враховувати оцінку вітчизняних товарів та послуг, об'єктів господарювання, суб'єктів управління, ресурсного потенціалу, а також інституційних умов

господарювання. Балансування між необхідністю врахування максимальної кількості чинників, що впливають на показник конкурентоспроможності національної економіки, та спрощення його розрахунків, сприяють продовженню досліджень [160, с.74]. Саме тому, оцінка чинників конкурентоспроможності є важливою складовою даного дисертаційного дослідження (див. Розділ 2).

Глобалізація, що притаманна сучасним процесам (технічному, технологічному, економічному) сприяє підвищенню вимог до соціально-економічних стандартів життєзабезпечення людей. Конкурентоспроможність національної економіки, що ґрунтується на широкому баченні економіки та суспільства, має забезпечити відповідність соціальних стандартів світовому рівню, в іншому випадку конкурентоспроможність потребує пошуку шляхів її підвищення.

Сутність «сталого розвитку» розглядається як максимізація економічних та соціальних прибутків від розвитку системи національного господарства, за умови захисту навколишнього середовища, забезпечення в довгостроковій перспективі відтворення природних ресурсів, тобто, сталий розвиток означає не тільки підвищення ефективності національної економіки, збільшення доходів на душу населення, а й поліпшення соціального забезпечення громадян. Сталий розвиток має супроводжуватися необхідними структурними змінами в економічній і соціальній сферах [24, с.17-25], генерувати практичні стратегії підвищення життєвих стандартів і запобігти екологічній деградації [182, с. 72].

Схематично, конкурентоспроможність національної економіки в умовах сталого розвитку зображено на рис. 1.2.

Таким чином, конкурентоспроможність національної економіки у соціально-економічному аспекті – *це* здатність вітчизняного господарства продукувати товари та надавати послуги відповідно до стандартів світового ринку, забезпечуючи розширене відтворення засобів виробництва, зростання

добробуту власного населення, а, головне, відновлювання природних ресурсів та високого рівня якості навколишнього природного середовища.

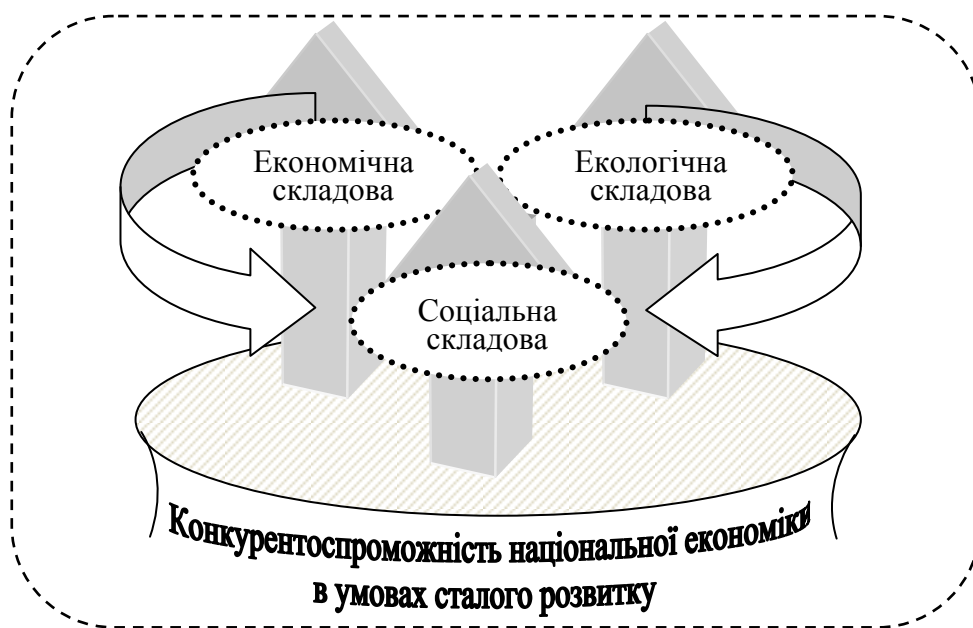

Рис. 1.2. Складові конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку
Джерело: складено автором

Розвиток потенціалу економічного зростання може бути забезпечений економічними, фінансово-кредитними, податковими механізмами, вдосконаленням виробничого, адміністративного та державного менеджменту, а також, створенням відповідного інституційного середовища. Соціально-економічна характеристика конкурентоспроможності національної економіки, яка вимірюється її здатністю забезпечувати власним громадянам гідний рівень життя, гарантувати захист її прав та власності, підтримувати високу якість навколишнього природного середовища та відновлення природних ресурсів, реалізується в умовах сталого розвитку.

1.2. Компаративний огляд підходів до визначення чинників конкурентоспроможності національної економіки

Рівень конкурентоспроможності національної економіки визначається великим переліком чинників, що взаємопов'язані між собою, перебувають у постійній динаміці та потребують дослідження, оцінки, аналізу, коригування –

управління ними. Розподіл чинників конкурентоспроможності національної економіки на *внутрішні*, тобто такі, що формують умови її підвищення в межах країни, та *зовнішні*, які висуваються, як сучасні вимоги, кращими світовими тенденціями та виступають стимулом до подальшого розвитку, є традиційним та логічним. Дефініції такої поляризації чинників є різними, але змістовно вони співпадають.

Всесвітній економічний форум – (ВЕФ) (World Economic Forum – WEF), досліджуючи конкурентоспроможність країн з 1979 року, вважає головним чинником економічного розвитку та зростання доходів громадян *продуктивність*, яка забезпечує розвиток національної економіки, її стійкість та інклюзивність, що означає більшу вірогідність того, що кожен в суспільстві отримає вигоду від плодів економічного зростання країни [222].

Першим кроком ВЕФ до типологізації чинників конкурентоспроможності національної економіки є їх розподіл на три субіндекси (базові, підсилюючі ефективність, інноваційні та фактори досвідченості), які поділяються на 12 пояснювальних субіндексів, що зображено на рис. 1.3:

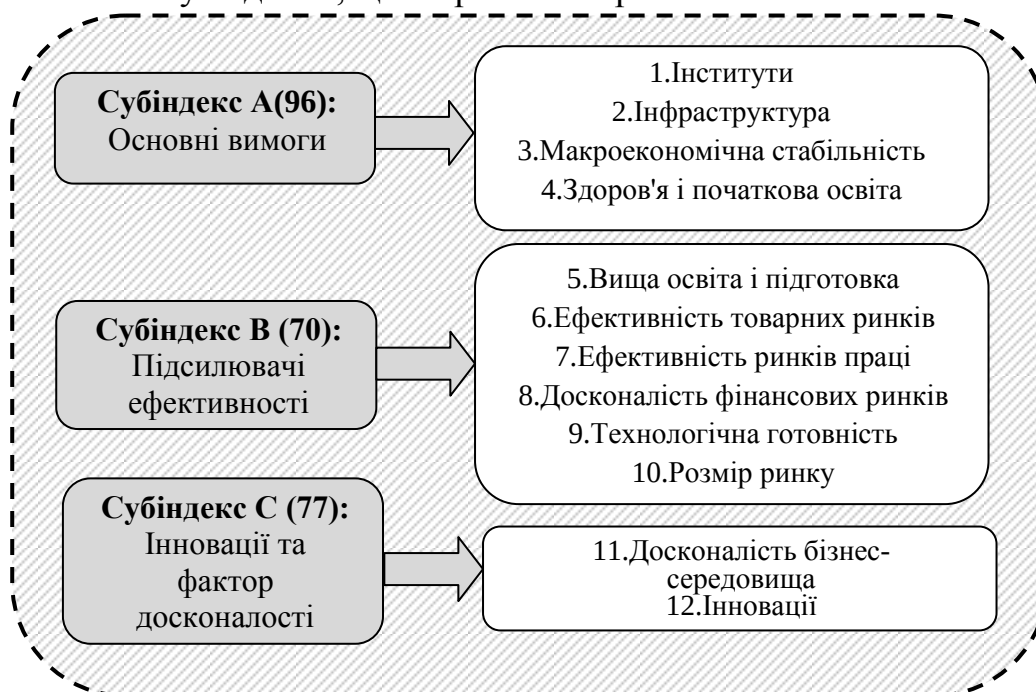

Рис. 1.3. Схема чинників конкурентоспроможності за методологією ВЕФ

Джерело: складено автором за [222]

Освіта, підготовка та технологічна готовність визначається ВЕФ чинником, що демонструє готовність економіки до переходу на більш високий рівень розвитку. Привертають увагу висновки ВЕФ відносно зниження ефективності інвестицій у технології, через повільний прогрес їх засвоювання у країнах, що розвиваються, до яких належить і Україна. Остання теза щільно корелює із необхідністю підвищення соціально-економічних стандартів в частині розвитку науки та освіти. Загальний перелік індексів за методологією ВЕФ 2017 року, за якою Україна посіла **81 місце**, налічує 114 пунктів (табл. 1.3):

Таблиця 1.3

Загальний перелік чинників, що впливають на конкурентоспроможність національної економіки за методологією ВЕФ

№	Назва чинника	Місце	№	Назва чинника	Місце
1	2	3	4	5	6
1	Інститути	118	6.05	Загальна податкова ставка, % прибутку	115
1.01	Права власності	128	6.06	Кількість процедур для початку бізнесу	18
1.02	Захист інтелектуальної власності	119	6.07	Термін відкриття бізнесу	22
1.03	Переміщення державних коштів	119	6.08	Витрати сільськогосподарської політики	75
1.04	Публічна довіра до політики	91	6.09	Поширеність нетарифних бар'єрів	120
1.05	Незаконні виплати та хабарі	106	6.10	Торгові тарифи, % мита	44
1.06	Судова незалежність	129	6.11	Поширеність іноземної власності	127
1.07	Фаворитизм у рішеннях урядових чиновників	111	6.12	Бізнес вплив на прямі іноземні інвестиції	130
1.08	Ефективність урядових витрат	113	6.13	Тягар митних процедур	127
1.09	Тягар державного регулювання	81	6.14	Імпорт, %	47
1.10	Ефективність правової бази при вирішенні суперечок	116	6.15	Ступінь орієнтації клієнта	74
1.11	Ефективність правової бази в складних нормативних актах	122	6.16	Досконалість покупця	93
1.12	Прозорість формування державної політики	65	7	Ефективність ринків праці	86
1.13	Витрати бізнесу на тероризм	122	7.01	Співробітництво у відносинах роботодавця-працівник	92

Продовження таблиці 1.3

1	2	3	4	5	6
1.14	Бізнес-витрати на злочини та насильство	92	7.02	Гнучкість визначення заробітної плати	126
1.15	Організована злочинність	113	7.03	Практика найму та звільнення	52
1.16	Надійність служб поліції	101	7.04	Витрати на резервування, тижнів з/пл.	49
1.17	Етична поведінка фірм	102	7.05	Вплив оподаткування на стимули до праці	124
1.18	Сила стандартів аудиту та звітності	123	7.06	Оплата та продуктивність	55
1.19	Ефективність роботи корпоративних рад	90	7.07	Опора на професійне управління	123
1.20	Захист інтересів міноритарних акціонерів	129	7.08	Можливості країни в утриманні талантів	129
1.21	Сила захисту інвестора (0-10)	66	7.09	Можливості країни залучати таланти	106
2	Інфраструктура	78	7.10	Участь жінок у трудовому процесі, %	60
2.01	Якість загальної інфраструктури	88	8	Досконалість фін.ринку	120
2.02	Якість доріг	130	8.01	Наявність фінансових послуг	112
2.03	Якість залізничної інфраструктури	37	8.02	Доступність фінансових послуг	120
2.04	Якість інфраструктури портів	93	8.03	Фінансування через місцевий ринок капіталу	114
2.05	Якість інфраструктури аеропортів	92	8.04	Легкість доступу до кредитів	103
2.06	Доступні сидіння авіакомпанії кілометри мільйони / тиждень	59	8.05	Наявність венчурного капіталу	118
2.07	Якість електрозабезпечення	85	8.06	Надійність банків	135
2.08	Рухомий стільниковий телефонний зв'язок / 100 осіб	37	8.07	Регулювання біржі цінних паперів	134
2.09	Стационарні телефонні лінії / 100 осіб	51	8.08	Індекс юридичних прав (1-10)	22
3	Макроекономічна стабільність	121	9	Технологічна готовність	81
3.01	Баланс державного бюджету, % ВВП	53	9.01	Наявність сучасних технологій	107
3.02	Валові національні збереження, % ВВП	88	9.02	Поглинання технології на рівні фірми	84
3.03	Річна зміна інфляції, %	129	9.03	Прямі іноземні інвестиції та передача технологій	118
3.04	Державний борг, % ВВП	112	9.04	Інтернет користувачі, % осіб	81
3.05	Країна кредитний рейтинг, (0-100)	123	9.05	Фіксоване широкосмугове підключення до Інтернету, 100 осіб	63
4	Здоров'я і початкова освіта	53	9.06	Пропускна здатність Інтернету, кБ/сек/користав.	54

Продовження таблиці 1.3

1	2	3	4	5	6
4.01	Випадки захворюваності на малярію / 100 000 осіб	-	9.07	Мобільний широкосмуговий зв'язок, 100 осіб	115
4.02	Бізнес вплив малярії	-	10	Розмір ринку	47
4.03	Випадки захворюваності на туберкульоз / 100 000 осіб	92	10.01	Індекс розміру внутрішнього ринку	48
4.04	Бізнес вплив туберкульозу	95	10.02	Індекс розміру іноземного ринку	39
4.05	Поширеність ВІЛ% дорослих, осіб	104	10.03	ВВП, PPP (Point-to-Point Protocol) млрд дол. США	48
4.06	Бізнес вплив ВІЛ / СНІДу	74	10.04	Експорт, % ВВП	30
4.07	Дитяча смертність / 1000 новонароджених	50	11	Досконалість бізнес-середовища	90
4.08	Тривалість життя, років	92	11.01	Кількість місцевих постачальників	63
4.09	Якість початкової освіти	42	11.02	Якість місцевих постачальників	67
4.10	Рівень охоплення початковою освітою	62	11.03	Стан розвитку кластерів	108
5	Вища освіта і підготовка	35	11.04	Природа конкурентної переваги	111
5.01	Зареєстровано в середній освіті, %	51	11.05	Довжина ланцюга вартості	94
5.02	Рівень вступників у ВНЗ, %	16	11.06	Контроль міжнародного розповсюдження	95
5.03	Якість системи освіти	56	11.07	Досконалість виробничого процесу	72
5.04	Якість математики та наукової освіти	27	11.08	Ступінь маркетингу	74
5.05	Якість менеджменту в школах	88	11.09	Готовність делегувати повноваження	94
5.06	Забезпеченість Інтернетом шкіл	44	12	Інновації	61
5.07	Наявність спеціалізованих навчальних послуг	68	12.01	Потужність для інновацій	51
5.08	Ступінь підготовки персоналу	88	12.02	Якість науково-дослідних установ	60
6	Ефективність товарних ринків	101	12.03	Витрати компанії на НДДКР	76
6.01	Інтенсивність місцевої конкуренції	78	12.04	Університетська галузева співпраця в галузі НДДКР	73
6.02	Ступінь домінування на ринку	106	12.05	Уряд здійснює закупівлю передових технологічних продуктів	96
6.03	Ефективність антимонопольної політики	124	12.06	Наявність вчених та інженерів	25
6.04	Вплив оподаткування на стимули для інвестування	129	12.07	PCT (Patent Cooperation Treaty) патенти та додатки	52

Джерело: складено автором за [222]

Враховуючи, що другий розділ дисертаційної роботи передбачає дослідження підходів до оцінки чинників конкурентоспроможності національної економіки, інформація табл. 2.1. демонструє місце України у рейтингу ВЕФ по кожному із 114 показників у 2017 році серед 137 країн світу.

Наступною авторитетною організацією (заснованою у 1989 році), що досліджує конкурентоспроможність національних економік світу є Міжнародний інститут розвитку менеджменту – MIPM (World digital competitiveness center – IMD) в Лозанні, за версією якого, Україна посіла у 2017 році **60 місце** серед 63 країн. Він виокремлює також три групи чинників – знання (Knowledge), технології (Technology), готовність до майбутнього з цифрових метаморфоз (Future Readiness), в кожному з яких, виділено ще по три субфактори. У першій групі – це таланти, тренінги та освіта, наукова концентрація; друга група чинників включає нормативно-правову базу, капітал та технологічні можливості; до третьої групи чинників віднесені адаптивність, умови для розвитку бізнесу (Business agility) та ІТ-інтеграція [111]. Візуалізація такого підходу, що наведено на рис. 1.4, полегшує сприйняття сукупності чинників та демонструє наявність вертикальних зв'язків між ними.

Перший вертикальний зв'язок між базовими чинниками: «таланти – нормативно-правова база – адаптивність» розкриває причинно-наслідковий ланцюг, де таланти є передумовою створення нормативно-правового поля в країні, яке, в свою чергу, забезпечує інтеграцію країни в світовий простір, зокрема, у міжнародне Інтернет-середовище.

На думку авторів, адаптивність передбачає рівень забезпечення населення сучасними гаджетами – смартфонами, планшетами, комп'ютерами, що свідчить про готовність країни до майбутнього. Разом з тим, зауважимо, що адаптація української економіки, має передбачати відповідність якості вітчизняної продукції міжнародним стандартам, узгодженість правового національного поля із міжнародним правом та паритетність її експорту світовій кон'юктурі, які є відсутніми у даному підході. Характер зв'язку в цій вертикалі визначимо як *правовий*.

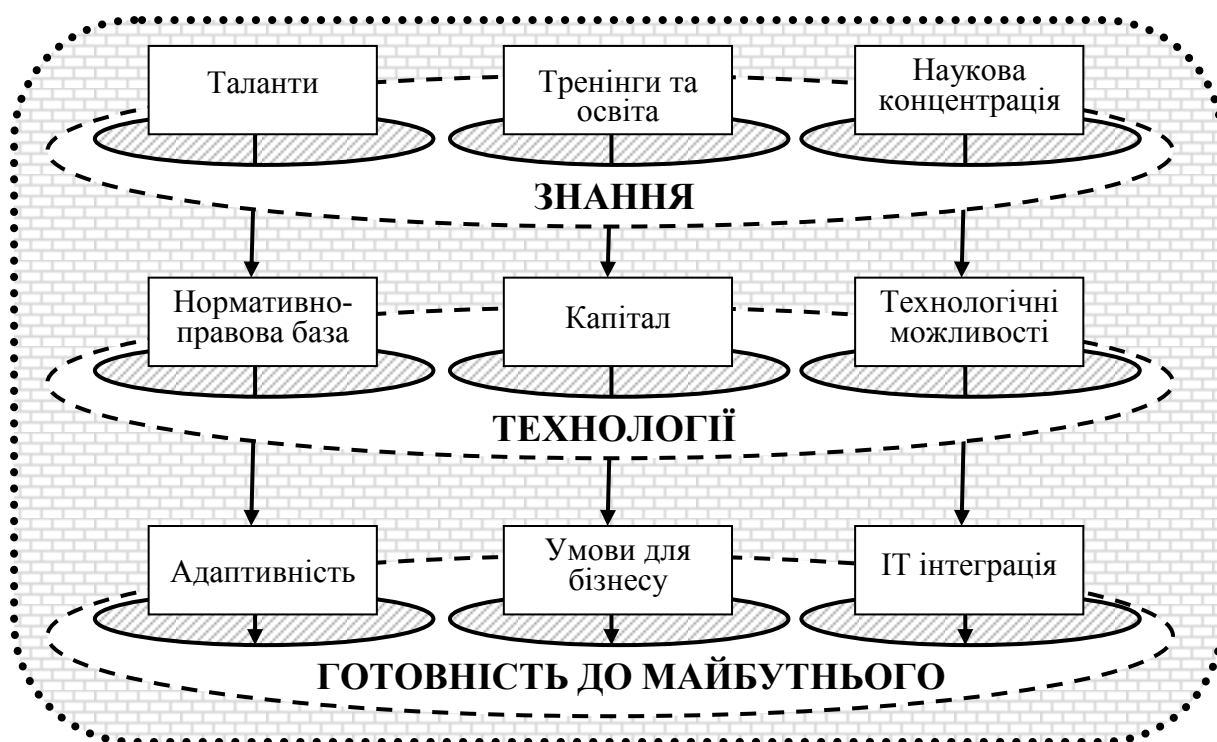

Рис.1.4. Схема чинників конкурентоспроможності за методологією MIPM

Джерело: складено автором за [111]

Другий вертикальний зв'язок між базовими чинниками: «тренінги та освіта – капітал – умови для бізнесу» візуалізує умови підвищення конкурентоспроможності через розвиток людського капіталу. Якісна освіта забезпечує національну економіку кваліфікованими робітниками, науковцями, винахідниками, а доступність до фінансово-кредитних ресурсів та прозоре інституційне середовище сприяють розвитку підприємництва. Друга вертикаль має *фінансову* характеристику, тому що аналізує залежність конкурентоспроможності від інвестування країни в інтелектуальний розвиток населення.

Третій вертикальний зв'язок основних чинників: «наукова концентрація – технологічні можливості – ІТ інтеграція» демонструє необхідність інтеграції науково-технічного потенціалу країни, що розкриває технологічні можливості та забезпечує розвиток цифровим (нано-, біо- – надсучасним) технологіям, які довели свою стратегічність, продуктивність, конкурентоспроможність. В

останній вертикалі простежується *технічне* забарвлення, що віддзеркалює напрям технічного та технологічного прогресу.

Таким чином, вибудовується загальний вертикальний зв'язок, який доводить інтегральну характеристику конкурентоспроможності – «правову-фінансову-технічну», що свідчить про обґрунтованість та логічність визначення чинників конкурентоспроможності національної економіки.

Очевидно, що МІРМ не випадково називає головним чинником конкурентоспроможності країни виробництво «довгострокової вартості для власних громадян» [111]. Така позиція свідчить про цілеспрямованість та стратегічність *соціального* напрямку економічного розвитку країни та дослідження її конкурентоспроможності. За методикою МІРМ складається рейтинг глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) на основі 50 критеріїв: 30 жорстких та 20 оглядових, що у табл. 1.4:

Таблиця 1.4

Зведена сукупність чинників конкурентоспроможності за МІРМ

Знання (45)	Таланти	Тренінги та освіта	Наукова концентрація
	2	3	4
	Оцінка освіти PISA – математика	Тренінги персоналу	Загальні витрати на НДДКР (%)
	Міжнародний досвід	Загальні державні витрати на освіту	Загальний обсяг науково-технічного персоналу на душу населення
	Іноземний високо кваліфікований персонал	Розвиток вищої освіти	Жінки дослідники (Female researchers)
	Управління містами	Коефіцієнт вчителів (вища освіта)	Продуктивність науково-дослідної роботи (публікації)
	Цифрові/технологічні здібності	Випускники в науці	Науковий та технічний персонал
	Потік іноземних студентів	Жінки із ступенями	Високотехнологічні патентні гранти
	Нормативно-правове поле	Капітал	Технології
Технології (62)	Початок бізнесу	ІТ та медіа – капіталізація фондового ринку	Комунікаційні технології
	Примусове виконання контрактів	Фінансування технологічного розвитку	Абоненти мобільного широкосмугового зв'язку
	Імміграційні закони	Банківські та фінансові послуги	Бездротовий зв'язок
	Технологічне регулювання	Інвестиційні ризики	Інтернет-користувачі
	Науково-дослідне законодавство	Венчурний капітал	Швидкість та пропускна здатність Інтернету

1	2	3	4
	Право інтелектуальної власності	Інвестиції у телекомунікації	Високотехнологічний експорт (%)
Готовність до цифрового майбутнього (61)	Адаптивність	Умови для бізнесу	ІТ інтеграція
	Інтернет-активність	Можливості та загрози	Е-Уряд
	Інтернет-роздрібна торгівля	Інноваційні фірми	Партнерство між державним та приватним секторами
	Володіння планшетами	Спритність компаній	Кібербезпека
	Володіння смартфонами	Використання великих даних та аналітики	Піратство з програмним забезпеченням
	Ставлення до глобалізації	Передача знань	

Джерело: складено за [111]

Жорсткі критерії представляють вагу 2/3 у загальному рейтингу, тоді як дані опитування (м'які критерії) складають вагу 1/3. Кожен субфактор, незалежно від кількості критеріїв, які він містить, має однакову вагу в загальній консолідації результатів, тобто приблизно 11,1% ($9 \times 11,1 \sim 100$). В результаті аналізу впливу кожного фактору МІРМ виокремлює фактори, що заважають розвитку умов «doing business», що зображено на рис. 1.5:

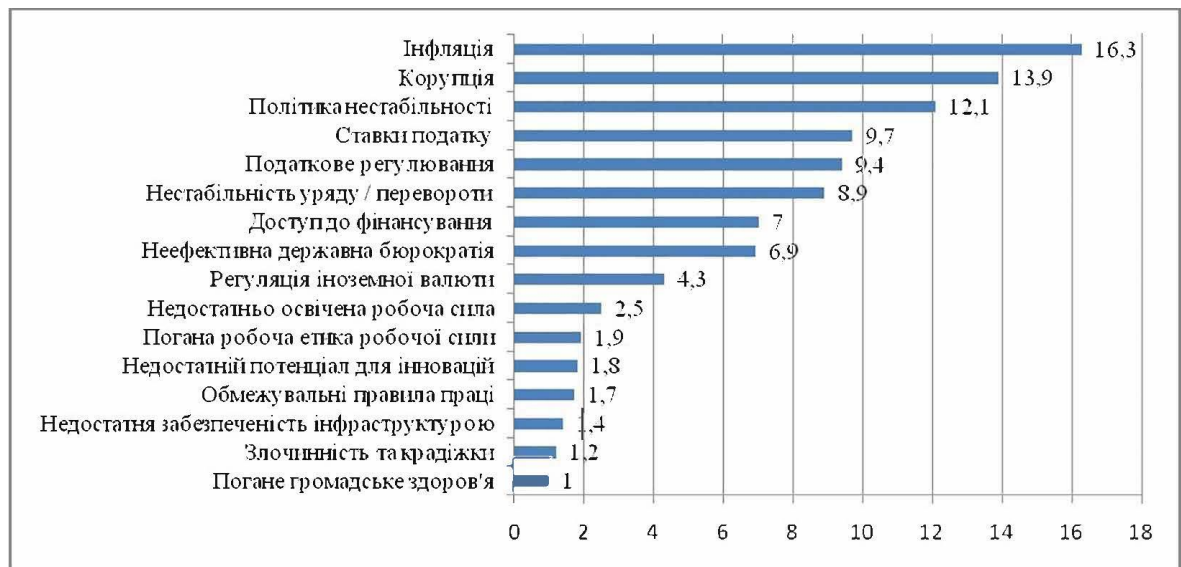

Рис. 1.5. Найбільш проблемні фактори для ведення бізнесу

Джерело: складено за [111]

Розширене розуміння конкурентоспроможності МІРМ ґрунтується на «10 золотих правилах», яким повинна слідувати країна, щоб стати або залишатися конкурентоспроможною:

1. Створювати стабільне і передбачуване законодавче середовище;

2. Гарантувати швидкість, прозорість і відповідальність управління, а також відсутність перешкод для ведення бізнесу;

3. Постійно інвестувати в розвиток і підтримку інфраструктури як економічної (дороги, повітряне сполучення, телекомунікації тощо), так і соціальної (здоров'я, освіта, пенсії тощо);

4. Зміцнювати середній клас: основне джерело процвітання і довгострокової стабільності;

5. Розвивати приватні підприємства середнього розміру: запорука економічної різноманітності;

6. Підтримувати співвідношення рівнів заробітної плати, продуктивності і оподаткування;

7. Розвивати місцеві ринки, стимулюючи приватні заощадження і національні інвестиції;

8. Поєднувати агресивність політики на іноземних (експортних) ринках і привабливість для видів діяльності, що створюють додаткову вартість;

9. Дотримувати баланс між вигодами, які дає глобалізація, і національними вимогами, для забезпечення соціальної стабільності та збереження системи цінностей своїх громадян;

10. Не забувати про ключову роль людини в досягненні високої конкурентоспроможності і прагнути до більш високого рівня добробуту кожного [219].

Порівнюючи методологічні підходи визначення чинників конкурентоспроможності національної економіки ВЕФ та МІРМ, зробимо наступні висновки:

1. Обидва підходи є досить суб'єктивними, що сприяє виникненню певного сумніву щодо точності їх висновків;

2. Невеликі зміни у діапазоні значень деяких показників (0-10) можуть помітно вплинути на позицію країни у загальному рейтингу;

3. Серед чинників не розглядаються природні ресурси та географічно-кліматичні умови функціонування національних господарств;

4. Методики передбачають необхідність моніторингу великого переліку критеріїв (ВЕФ – 114, МІРМ – 50 в 2017 році);

5. Кількість критеріїв та кількість країн, що досліджується - змінюється кожний рік, що робить недостовірним співставлення показників у динаміці.

6. За версією ВЕФ Україна посідає 81 місце серед 137 країн, за версією МІРМ – 60 місце серед 63 країн світу.

До очевидних переваг вище розглянутих методик виокремлення чинників конкурентоспроможності національної економіки віднесемо наступні:

1. Стабільність та довготривалість складання звітів стосовно конкурентоспроможності країн (ВЕФ – 38 років, МІРМ – 28 років);

2. Доступність інформації, що максимізує коло її користувачів;

3. Здійснення оцінки конкурентоспроможності по великому переліку країн у відносних показниках в динаміці, що надає підстави кожній країні дослідити зміни, оцінити їх, та внести коригування у потрібне інституційне поле, що буде розглянуто у параграфі 2.1.

Актуальність проблеми конкурентоспроможності національної економіки привертає увагу багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, С. К. Харічков та Т. В. Аверіхіна досліджують екологічну конкурентоспроможність товарів і товаровиробників [174]; О. А. Беззубченко аналізує макроекономічні показники як індикатори рівня конкурентоспроможності національної економіки [8]; Г. Є. Беляєва розглядає ресурсозбереження одним із інструментів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств [10]; О. С. Богма та О. В. Болдуєва акцентують увагу на необхідності впровадження інновацій, які забезпечують конкурентоспроможність національної економіки [13]; І. О. Відоменко вивчає організаційно-економічний механізм реалізації стратегії галузевої конкурентоспроможності [20]. Звертають увагу обґрунтовані висновки О. О. Масляєвої, яка узагальнюючі підходи до визначення механізму конкурентоспроможності підприємства, надала

наступне формулювання: «Сукупність методів та засобів, завдяки яким здійснюється ув'язка та узгоджуються чинники зовнішнього середовища з внутрішніми потенційними можливостями та інтересами підприємства» та систематизувала чинники [105].

Науковці НАН України систематизували перелік чинників регіональної конкурентоспроможності таким чином:

1. Якість товарів, що виробляються в системі регіональної економіки;
2. Ціна товарів та послуг на ринку регіону та інших видах ринків;
3. Рівень кваліфікації персоналу й менеджменту, який пропонується на регіональному ринку праці;
4. Технологічний рівень виробництва території;
5. Доступність джерел фінансування регіональної економіки, у т.ч. інвестиційних ресурсів;
6. Конкурентно-монопольне становище на місцевому ринку [1, с. 59].

У вітчизняній науці превалює факторний підхід до інтегрованого дослідження конкурентоспроможності національної економіки. Разом з тим, існують інші підходи, про які доречно згадати в контексті даного параграфу. Зокрема, Л. Г. Чернюк використовує підхід потенціалів до визначення конкурентоспроможності. В її трактовці, конкурентоспроможність розглядається як явище, яке має ймовірну потенціальну властивість об'єкту конкуренції, що передбачає здатність оцінювання очікувань споживачів (як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку), забезпечує економічне відтворення засобами ефективною економічною політики, оптимізацією використання ресурсів [179]. В. П. Мікловда, О. В. Пулянович, С. М. Мошак справедливо вважають такий підхід помилковим в частині вибору критерія визначення сутності конкурентоспроможності як потенціалу суб'єкта економіки і пропонують кібернетичний та синергетичний підходи до визначення контенту конкурентоспроможності національної економіки. Факторний підхід науковці справедливо вважають дієздатним лише при умові наявності механізму їх впровадження [179, с. 6].

В межах системного підходу автори розглядають національну економіку як систему з широким набором елементів, які в процесі взаємодії спрямовують діяльність на досягнення поставлених цілей. При цьому, виділяють кібернетичний та синергетичний механізми розвитку економічних систем, де економічна кібернетика досліджує процеси управління складними економічними системами, що базуються на економічній інформації [179, с. 6]. Науковці доводять, що кібернетичний ефект як результат системного перетворення, притаманний наукомістким технологіям, які виступають головним генератором додаткової вартості, що створює переваги в конкуренції з іншими господарюючими суб'єктами. Такі висновки доводять і розрахунки академіка В. Гееця щодо семи високорозвинених країн, наукомістка продукція яких сягає 90 % світового обсягу, при цьому вказані країни володіють 46-ма із 50-ти макротехнологій, що забезпечують конкурентне виробництво, а решта світу – 3-ма – 4-ма наукомісткими макротехнологіями [150, с.23].

В. П. Мікловда та інші визначають основою конкурентної переваги точку біфуркації – такий критичний стан системи, при якому вона стає нестійкою щодо флуктуацій і виникає невизначеність: чи буде стан системи хаотичним, або вона перейде на новий, більш диференційований і високий рівень впорядкованості. Флуктуація – це зміни, навіть маленькі, які можуть мати місце в межах системи, або в навколишньому оточенні [106, с.7].

Важливим інструментом дослідження динамічних систем в галузі теорії біфуркації, науковці називають теорію катастроф, закладену у працях У. Гасслера в 1955 році, які представляють собою концептуально методологічну основу аналізу та прогнозування нестійкості різноманітних систем та розглядаються як елемент нового наукового напрямку – синергетики. Теорія катастроф як частина математичного аналізу застосовується для пояснення складних соціально-економічних явищ, в т.ч. стійкості складних систем. Невипадково, О. Г. Пугачова звертається до теорії катастроф тому, що «вперше за тисячоліття світової історії виникло відчуття реальної небезпеки загибелі людства» [129]. На рубежі століть намітилися нові «виклики»

людству, тобто проблеми загального характеру, на які можливі різні реакції. Перший тип дій на «виклик» – їх відсутність, що безумовно призведе до колапсу системи. Відповідно до другого типу реагування – модернізації системи – змінюється характер її функціонування, встановлюються нові зв'язки між елементами. Заходи модернізації мають бути зваженими, щоб не посилити «виклик» і не привести систему до того ж колапсу. Сценарії катастроф та криз різної природи дозволили вченим виокремити їх універсальні риси, що в майбутньому дозволить, якщо не попереджати кризи, то принаймні зменшувати їх негативні наслідки. Економічні кризи, катастрофи як накопичування внутрішньої нерівноваги економічної системи, відбуваються в період еволюційного етапу розвитку, якому властива незмінність системної якості, бо в кожній системі є слабкі місця, а тому специфіка дестабілізації залежить більше від устрою системи, ніж від впливу зовнішніх чинників. В контексті теорії катастроф, дослідження конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку віддзеркалює критичний стан сучасного природного середовища та загрозу не тільки соціально-економічній системі суспільства, а й загрозу існування людства в цілому. Тому, пошуки переваг – точок біфуркації, мають велике значення для переходу на більш високий рівень впорядкованості системи.

Наступний системний підхід запропоновано Г. Я. Студінською, яка визначає брендинг системоутворюючим фактором в системі управління конкурентоспроможністю, що забезпечує синергію взаємодії інших чинників, а бренд – ефективним інструментом економічного розвитку національної економіки на всіх її рівнях [153, с. 74]. В контексті нашого дослідження, запропонована автором схема буде мати наступний вигляд, що на рис. 1.6. Поряд із системними, ґрунтовними дослідженнями виглядає досить некоректно «структурно-логічна модель підходу до чинників, які визначають формування конкурентоспроможності національної економіки», що запропоновано у [188, с. 232]. Автор розглядає чинники, як «здатність до підвищення доходів та їх раціонального використання». Незрозумілим

виглядає ієрархія чинників, в якій «широке застосування знань, інновацій в економіці» виступає інтегруючим рівнем вищого порядку по відношенню до «здатності до продажу», «здатності до підвищення привабливості країни», «підвищення продуктивності», «здатності до винахідливості та інноваційності», «здатності пристосування до змін» [там же].

Конструктивний погляд на перелік чинників конкурентоспроможності та шляхи їх використання в полярних умовах («верхній шлях» – high road to competitiveness та «нижній шлях» – low road to competitiveness) був вперше згаданий у щорічному докладі організації промислового розвитку ООН UNIDO в 2002 році.

Рис.1.6. Система управління конкурентоспроможністю національної економіки
Джерело: Удосконалено автором за [153, С.74]

У докладі йшлося про небезпеку постійно зростаючого розриву в рівнях промислового розвитку та конкурентоспроможності розвинених і країн, що розвиваються. При цьому, зазначалося, що самі по собі економічна лібералізація і глобалізація не допомагають пом'якшити цю проблему. Для дійсного згладжування даної вибухонебезпечної ситуації національним урядам і міжнародній спільноті пропонувалося сприяти руху економік, що розвиваються по «верхньому шляху» до конкурентоспроможності і економічного зростання за рахунок прискореного освоєння новітніх світових знань і технологій, а також розвитку власних НДДКР та інноваційного виробництва. Така перспективна стратегія протиставлялася найбільш поширеному «нижньому шляху» як вихід для країн, що розвиваються на світових промислових ринках за рахунок залучення іноземних інвесторів, ціною надання в їх розпорядження якомога більше дешевих трудових і природних ресурсів [198].

Терміни «high road to competitiveness» та «low road to competitiveness» справедливо вважаються Т. Суботіною особливо рельєфними тому, що відображають суть того економічного вибору, з яким стикаються сьогодні більшість країн із середнім (за світовими мірками) рівнем доходу на душу населення [155, с.54]. В докладі організації промислового розвитку ООН UNIDO зауважується, що «хоча з точки зору приватних корпорацій не має великого значення, якими методами досягається міжнародна конкурентоспроможність їх товарів – за рахунок чи зростання економічної продуктивності, або за рахунок зниження зарплат і девальвації валюти, – з більш широкої соціально-економічної точки зору ясно, що ці методи породжують принципово різні наслідки для економічної і соціальної стабільності і добробуту» [220]. Перелік чинників конкурентоспроможності національної економіки та два полярні шляхи їх застосування представлені у табл. 1.5. ЮНІДО оцінює і порівнює виключно промислову конкурентоспроможність на основі індексу промислової конкурентоспроможності (ІПК), спираючись на основну концепцію

конкурентоспроможності, яка підкреслює розвиток промисловості країн і передбачає, що промислова конкурентоспроможність є багатовимірною.

Промислова конкурентоспроможність визначається ЮНІДО як здатність країн збільшувати свою присутність на міжнародному та внутрішньому ринках з одночасним розвитком промислових секторів і видів діяльності з більш високими доданою вартістю та технологічним рівнем [81, с.67].

Таблиця 1.5

**Чинники конкурентоспроможності національної економіки
та їх полярне застосування**

Фактори	Шляхи до конкурентоспроможності національної економіки	
	«Верхній» – high road to competitiveness та	«Нижній» – low road to competitiveness
1	2	3
Доступ до нових технологій	Розробка і впровадження новітніх технологій, технологічне лідерство на одному, або декількох перспективних світових ринках	Освоєння швидко застарілих іноземних технологій, отриманих разом з іноземними інвестиціями, або за іноземними ліцензіями. «Наздоганяти» технологічний розвиток
Головний інструмент конкурентної боротьби	Конкурентоспроможність досягається головним чином за рахунок створення нових ринків і максимізації ринкової цінності унікальної, нової або радикально поліпшеної продукції	Конкурентоспроможність досягається на вже існуючих ринках шляхом мінімізації витрат виробництва стандартної продукції з допомогою запозичених технологій
Участь у глобальних виробничих ланцюгах	Організація і управління власними транснаціональними виробничими ланцюжками	Участь в найменш вигідних ланках транснаціональних ланцюжків, контрольованих іноземними інвесторами, або самостійний експорт сировинних товарів
Конкурентні умови	Висока захищеність від цінової конкуренції, завдяки технологічній складності продукції і законам про охорону інтелектуальної власності	Низька захищеність від цінової конкуренції, в тому числі з боку бідніших країн із ще більш низькою оплатою праці

Продовження таблиці 1.5

1	2	3
Експортні ціни та доходи від експорту	Високі ціни і доходи від експорту інноваційних товарів і послуг	Низькі, нестійкі або навіть постійно падаючі ціни і доходи від експорту сировинної або стандартної, швидко старіючої продукції
Економічні наслідки (необхідного для підвищення загального добробуту) зростання середнього рівня оплати праці	Підвищення оплати праці в економіці, заснованій на знаннях, сприяє прогресивному накопиченню людського капіталу, необхідного для подальшого підвищення інноваційності як головного чинника конкурентоспроможності	Підвищення оплати праці безпосередньо підриває міжнародну конкурентоспроможність економіки, яка конкурує за допомогою зниження цін і залежна від іноземних інвестицій
Напрямок міжнародних потоків людського капіталу	«Приплив мізків» – висока оплата праці і широкі можливості для професійного росту, залучають високоосвічених іммігрантів з інших країн	«Витік мізків» – низька оплата праці, низький соціальний статус, обмежені можливості для професійного зростання - штовхають до еміграції багатьох з найбільш здібних і активних професіоналів
Напрямок міжнародних потоків фінансового капіталу	Приплив капіталу з менш розвинених країн, завдяки більш широким можливостям прибуткового інвестування в інноваційні виробництва і відносної стабільності економічного розвитку	«Втеча капіталу» – низький інноваційний потенціал економіки, низька продуктивність факторів виробництва, обмежені можливості для прибуткових інвестицій та економічна нестабільність ведуть до масового відтоку капіталів в більш розвинені країни
Довгострокові наслідки для стійкості національного економічного зростання	Можливість стійкої конкурентоспроможності та економічного зростання забезпечується кумулятивним наростанням переваг в області технологічної інноваційності	Нестійкість економічного зростання і загроза збіднення економічного зростання, ризик міжнародної маргіналізації національної економіки
Глобальна проблема	Подальше розширення технологічного розриву між багатими і бідними країнами, що загрожує не тільки стабільності світової економіки, а й міжнародної безпеки	

Джерело: складено за [155, С. 54]

ІПК за методологією ЮНІДО складається з восьми показників за трьома вимірами промислової конкурентоспроможності. Перший вимір відображує здатність країни виробляти і експортувати продукцію обробної промисловості

і виражається двома відносними показниками – доданою вартістю обробної промисловості на душу населення та обсягом експорту продукції обробної промисловості на душу населення.

Другий вимір охоплює рівні технологічного поглиблення і модернізації країн. Для відображення даного комплексного вимірювання, запропоновано також два показники – промислової інтенсивності і якості експорту. Ступінь промислової інтенсивності обчислюється як лінійне агрегування частки середньо – та високо – технологічної продукції в загальному обсязі доданої вартості обробної промисловості та частки доданої вартості обробної промисловості у ВВП. Показник якості експорту формується на основі лінійного агрегування частки експорту середньо – і високотехнологічної продукції обробної промисловості на чисельність населення. На відміну від обсягу ВВП, додана вартість обробної промисловості виключає подвійний підрахунок, оскільки вартість проміжного споживання виключається. Крім того, він вимірюється в базисних цінах щоб уникнути податкові спотворення ВВП [81, с.68].

В порівнянні із методологією оцінки конкурентоспроможності національної економіки, що запропоновані ВЕФ та МІРМ, підхід ЮНІДО виглядає досить простим. Головним його недоліком є оцінка лише конкурентоспроможності обробної промисловості.

Підсумовуючи результати дослідження підходів до визначення чинників, що впливають на рівень конкурентоспроможності національної економіки, відзначимо, що кожний з них передбачає імператив *соціального* змісту економічного розвитку країни, головною метою якого є забезпечення якості умов проживання людини, її зростаючого добробуту, тривалості життя та гарантії збереження якості навколишнього природного середовища для майбутніх поколінь, що відповідає умовам сталого розвитку економіки країни та буде розглядатися у наступному параграфі.

1.3. Рациональність та ірраціональність факторів розвитку конкурентоспроможності національної економіки

Попередній параграф даної роботи присвячений дослідженню раціональних чинників, що впливають на рівень конкурентоспроможності національної економіки. Додамо про існування тісного зв'язку між соціальними та економічними показниками конкурентоспроможності національної економіки, що доводиться даними табл. 1.6 та візуалізовано на рис. 1.7.

Ірраціональний фактор, тобто підсвідомий, недоступний швидкому розумінню, той, що перебуває за межами розуму, обґрунтуємо за допомогою фундаментального принципу моралі Е. Канта «чини так, щоб ти завжди ставився до людства і у своїй особі, і в особі будь-якого іншого так само, як до цілі, і ніколи не ставився б до нього тільки як до засобу» [210].

Таблиця 1.6

Зв'язок між окремими соціально-економічними показниками країн світу

	Місце в рейтингу/128	Оцінка соціально-економічного розвитку	Місце в рейтингу/187	ВВП/чол.	Місце в рейтингу/174	Оцінка інвестиційної привабливості	Місце в рейтингу/137	Оцінка БЕФ конкурентоспроможності	Місце в рейтингу/190	Оцінка Doing business
Данія	1	90,57	9	55 068	5	76,23	12	5,39	3	84,87
Фінляндія	2	90,53	17	43 832	18	69,55	10	5,49	13	80,84
Норвегія	3	90,27	3	72 046	6	75,75	11	5,40	6	82,82
Ісландія	3	90,27	6	60920	17	69,56	28	4,99	20	78,91
Німеччина	13	88,50	19	43270	8	74,19	5	5,65	17	79,87
Японія	17	86,50	25	35 794	20	67,28	9	5,49	34	75,53
США	18	86,43	7	58 952	14	72,74	2	5,85	8	82,45
Півд. Корея	26	82,08	31	27023	25	64,86	26	5,07	5	84,07
РФ	67	67,7	72	8 664	109	46,72	38	4,64	40	73,19
Білорусь	65	67,80	95	5 237	87	49,81	-	-	37	74,13
Україна	64	68,35	133	2206	134	42,68	81	4,11	80	63,90

Джерело: складено за [208; 223; 224; 225; 226]

Моральний принцип Е. Канта є категоричним імперативом, тобто такою заповіддю, велінням, що має застосовуватися обов'язково у всіх випадках, обставинах і місцях.

Принцип є елементом системи моралі, прикладом етичної теорії, що розглядає характер поведінки людини, нескінченна різноманітність вияву якої має вийти за приватні інтереси індивідуума. Оригінальна концепція категоричного імперативу синтезує ірраціональні аспекти сучасної етики. Науковець окреслював три ступені діяльності людини:

1. Техніко-механічний ступінь, на якій діяльність спрямована на об'єкти та на піднесення людини над природою;
2. Прагматичний ступінь, де діяльність орієнтована на суспільну та економічну структуру, на коригування соціального змісту способу життя;
3. Моральний ступінь передбачає вдосконалення діяльності людей, яка виходить за межу суспільного природного стану – стримується внутрішньою потребою, а не зовнішніми обмеженнями.

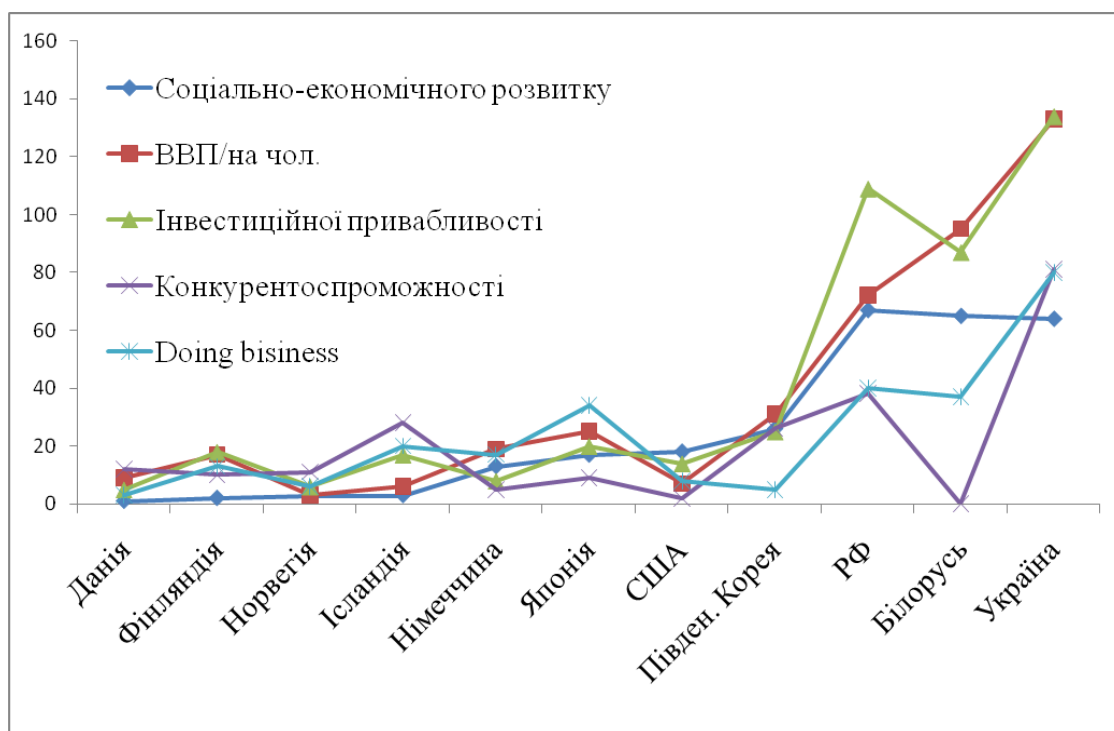

Рис. 1.7 Зв'язок між показниками оцінки конкурентоспроможності

Джерело: складено автором за [208; 223; 224; 225; 226]

Екстенсивна діяльність людини в рамках техніко-механічного ступеню в супроводі науково-технічного прогресу протягом останніх століть, призвела до критичного погіршення якості навколишнього природного середовища, що, в свою чергу, негативно вплинуло на соціальний зміст життя і змусило людей замислитися над зміною як економічної (виробничої, господарської), так соціальної (споживацької, комунікативної) поведінки. Отримання такою поведінкою внутрішньої природної потреби у більшості людей трансформує її з часом в суспільну мораль.

За Е. Кантом, моральною вважається лише така дія, яка здійснюється за моральним переконанням, а не усвідомленням обов'язку. Не дія людини, не її мета або продуктивність, а тільки намір – категоричний імператив – визначає моральний критерій [там же]. Вивчаючи соціальну поведінку, автор поділяв її рушійні сили на зовнішні (правові або юридичні) і внутрішні (моральні), які пов'язані із усвідомленням людиною власного обов'язку. Право домінує над вчинками, а мораль – над переконаннями, за допомогою яких може бути подоланий егоїзм індивіда та змінитись орієнтир, його поведінка на людство і соціальний зв'язок.

Проекція морального принципу Е. Канта на сучасні наукові погляди щодо суспільного розвитку, підвищення соціально-економічних стандартів якості життя, ефективності економічного розвитку національних економік, конкурентоспроможності, демонструє категоричний імператив сталого розвитку міжнародного господарства, який диктує необхідність прояву внутрішньої потреби до зміни економічної поведінки суб'єктів виробництва, економічної політики урядів країн світу, соціально-економічного мислення споживачів. Таким чином, категоричний імператив Е. Канта ми розглядаємо як ірраціональний чинник, що має вплив на конкурентоспроможність національної економіки та розглядається нами як філософська платформа сталого розвитку міжнародної економіки, етична концепція вибудови нового типу поведінки людини.

Концепція сталого розвитку є надзвичайно актуальною серед науковців, до числа яких належать Г. Дейлі [56], Р. В. Аккерман [191], Х. Боуен [197], Х. Е. Далі [199], К. Бакстранд, П. Содерхолм [195], А. Н. Саркар [214], Х. Стоддарт, С. Риддлстоун, М. Вієлла [216], Б. М. Данілішин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко [53], Л. С. Гринів [33], В. Волошин [24], З. В. Герасимчук [29], І. О. Солошич [142], Н. А. Станкевич [145], В. В. Трофімова [165], М. П. Тищенко [163], С. К. Харічков [173], Ю. О. Ярмоленко [189]. Особливої актуальності концепція отримала в останні роки, у зв'язку із критичним техногенним навантаженням на навколишнє природне середовище та різким погіршенням його якості, що значно погіршило умови життя людей, збільшило витрати на їх покращення та надало поштовх до пошуку ефективного формату співіснування із природою.

Поняття сталого розвитку визначається, на думку, Д. В. Зеркалова через дві основних ознаки – антропоцентричну та біосфероцентричну. Під антропоцентричною ознакою в широкому змісті розуміється виживання людства і здатність його подальшого безупинно довгого розвитку, щоб наші нащадки мали не менші можливості для задоволення своїх потреб у природних та екологічних умовах планети й космосу. Біосфероцентрична ознака пов'язана зі збереженням біосфери як природної основи життя на Землі, необхідної умови її стійкості й природної еволюції, на противагу екофобній формі [64, с. 978-979]. Дотичність вказаних ознак проявляється у соціально-економічному змісті сталого розвитку, що стосується людини, яка, з однієї сторони, є споживачем навколишнього природного середовища, а, з іншої сторони, є її частиною, яка потребує підтримання якості умов існування у природній системі.

Нова модель розвитку суспільства та три її складові – економічна, екологічна та соціальна (як чинники досягнення збалансованого розвитку) сформувалась історично. Комплексність та системність концепції сталого розвитку були закладені науковими розробками у сфері охорони навколишнього природного середовища, що регламентовані у чисельних

нормативних документах країн світу, в тому числі і Україні; дослідженнями Римського клубу, науковці якого займались питаннями глобального моделювання, що аналізувало взаємозв'язки між економічним, політичним, соціальним, культурним аспектами життя.

Фундатором концептуальних досліджень ноосфери, екологічної безпеки, розвитку природного навколишнього середовища був український вчений В. Вернадський. Згідно його закону, сучасний період розвитку людської цивілізації супроводжується перетворенням біосфери в ноосферу, в якій головну роль у розвитку природи відіграє розум людини [144, с.20]. К. О. Свистун справедливо вважає передумовою дослідження сталого розвитку аналіз проблем виснаження природних ресурсів [138, с. 326-327].

Першим кроком до просування сталого розвитку стала резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Економічний розвиток і охорона природи», яка була прийнята у 1962 році [100, с. 14]. Одною із перших світових подій, де відбулось обговорення взаємного впливу економічних, екологічних та соціальних проблем та їх глобальний вплив на планету, була конференція ООН з навколишнього середовища, що відбулась у Стокгольмі у 1972 році. Ідея сталого розвитку, що була сформульована на конференції, передбачала вирівнювання рівня життя населення різних країн та його подальше зростання разом із скороченням споживання природних ресурсів та їх відтворення, особливо це стосувалось невідновлюваних природних копалин [66, с. 262].

У 1980 році Міжнародна спілка охорони природи сформулювала «Всесвітню стратегію охорони природи», де було використано вперше термін «сталий розвиток». Принципово нове положення стратегії полягало у збереженні природи, що нерозривно пов'язане з питаннями економічного розвитку. Після публікації у 1987 році звіту Міжнародної комісії з довкілля та розвитку «Наше спільне майбутнє», поняття «сталий розвиток» почали широко застосовувати, як загально прийнятий термін [113].

На початку 1980-х років термін «стійкість» з'явився і в дослідженнях Міжнародного союзу із захисту природи (International Union Conservation of

Nature) і використовувався для позначення здатності екологічних систем зберігати свою структуру і функціональні властивості при впливі зовнішніх факторів [221].

Після Конференції ООН з довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 року) концепція сталого розвитку набула провідного статусу та відображення в Порядку денному на XXI століття, а термін було визначено наступним чином: «Це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби» [113]. Основними були названі наступні принципи сталого розвитку: 1) поліпшення якості життя та гарантоване здоров'я людей; 2) задоволення основних життєвих потреб населення та майбутніх поколінь; 3) боротьба з бідністю; 4) раціональна структура виробництва й споживання, природокористування; 5) збереження екосистем, захист клімату та озонового шару – забезпечення екологічної безпеки; 6) міжсекторальне співробітництво; 7) екологічна свідомість, етика; 8) розвиток громадянського суспільства; 9) усунення всіх форм насильства; 10) глобальне партнерство.

В 1994 році Комісія «Захист людини та навколишнього середовища» у Бонні розробила документ «Формування індустріального суспільства – перспективи сталого поведіння з матеріальними потоками», де було запропоновано перша модель сталого розвитку, що зображено на рис. 1.8:

Рис. 1.8. Перша модель сталого розвитку
Джерело: складено за [202, с.54]

В 2002 році Всесвітня конференція глав держав і урядів всіх країн у Йоганнесбурзі розглянула результати розвитку людства за останнє десятиліття та прийшла до висновку, що розвиток трьох складових – економічної, екологічної та соціальної є органічно взаємообумовленим, але ключовою ланкою трикутника визнано екологічну, яка є інтегруючою до інших [66, с.280]. В Декларації всесвітньої зустрічі у Йоганнесбурзі визначені чинники, що створюють серйозну загрозу для сталого розвитку, серед яких «хронічний голод; недостатнє харчування; іноземна окупація; збройні конфлікти; проблеми, що пов'язані з незаконними наркотиками; організована злочинність; корупція; стихійні лиха; незаконний обіг зброї; торгівля людьми; тероризм; нетерпимість та підбурювання до расової, етнічної, релігійної та іншої ненависті; ксенофобія, а також ендемічні, заразні та хронічні хвороби, включаючи ВІЛ/СНІД, малярію, туберкульоз [57]. Кожний із перелічених чинників має безпосередній зв'язок із соціальним змістом конкурентоспроможності національної економіки і потребує дослідження, аналізу та управління.

В березні 2002 відбулась ще одна значна подія, що стосувалась впровадження ідей сталого розвитку – Міжнародна конференція з фінансування розвитку (International Conference on Financing for Development), що пройшла у Монтерреї (Мексика). Глави держав, представники урядів країн світу однозначно констатували вітчутність дефіциту природних ресурсів, при цьому зійшлися у необхідності підтримання цілей сталого розвитку. Серед запропонованих на конференції інструментів розглядались наступні: податкові важелі, інвестиції в економічну і соціальну інфраструктуру, розвиток ринків капіталу через банківські системи, проводити розсудливу бюджетну і грошову політику. Також зменшувати вплив інфляції, сприяти високим нормам економічного зростання, повній зайнятості, викоріненню бідності, ціновій стабільності [212].

В листопаді 2010 року в рамках Всесвітнього саміту місцевих та регіональних лідерів – третього конгресу Об'єднаних Міст і Місцевих Урядів,

що відбувся у Мехіко, було оприлюднено доповідь під назвою «Культура – четвертий складник сталого розвитку» [192].

ЮНІДО (UNIDO) є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй, яка сприяє розвитку промисловості для подолання бідності, всеохоплюючої глобалізації та екологічної стійкості. Місія цієї організації полягає у сприянні та прискоренні інклюзивного та сталого розвитку промисловості в країнах-членах, що описано в Декларації Ліма, прийнятої на XV сесії Генеральної конференції ЮНІДО в 2013 році. Історія створення ЮНІДО починається з 1966 року, коли Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 2152 (XXI) про заснування Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) як автономного органу, завданням якого є сприяння та прискорення індустріалізації країн, що розвиваються.

Основні принципи Лімської (Перу) Декларації про розвиток промисловості та співробітництва, прийняті ще в 1975 році, а отже витримали випробування часом:

1. Індустріалізація є рушійною силою розвитку. Промисловість збільшує продуктивність, створює нові робочі місця і генерує доходи, тим самим долаючи бідність;

2. Встановлення та вирішення інших цілей розвитку, а також надання можливостей для соціальної інтеграції, включаючи гендерну рівність, розширення прав і можливостей для жінок і дівчат та створення гідної зайнятості для молоді. Оскільки промисловість розвивається, це призводить до збільшення доданої вартості та збільшення вартості;

3. Застосування науки, технологій та інновацій, а отже, заохочення більших інвестицій у навички та освіту, і тим самим, забезпечення ресурсів для досягнення більш широких, інклюзивних та стійких цілей розвитку [211].

Нагадаємо, що конференція ООН з навколишнього середовища відбулась у Стокгольмі в 1972 році, отже принципи Лімської Декларації 1975 року та висновки конференції у Стокгольмі в 1972 мають одне коріння – інклюзивність та сталість розвитку. Під інклюзивністю, що походить від

англійського inclusion — включення, розуміється процес збільшення ступеню залучення громадян в соціумі, насамперед таких, які мають певні проблеми у фізичному чи розумовому розвитку, що підкреслює соціальний напрям діяльності ЮНІДО.

Підвищення економічної конкурентоспроможності національних економік країн-членів здійснюється через:

1. Промислову модернізацію та модернізацію програм (IUMP), зокрема, для Вірменії, Куби, Танзанії, Таджикистану, Беніну та інших країн;
2. Інвестиції в технології та інновації;
3. Підтримку малих і середніх галузевих кластерів (розвиток кластерів та мереж, культурної та творчої індустрії, валоризація регіональних продуктів, тощо);
4. Налагодження та підтримку експортних консорціумів, зокрема Аргентини, Бразилії, Болгарії, Індії, Італії, Марокко, Перу, Іспанії та інших;
5. Відповідність стандартам (розробка методологій, стандартів, тестування, сертифікація продукції);
6. Інфраструктуру якості та відповідності;
7. Конкурентоспроможність торгових потужностей та корпоративну відповідальність. (Глобальна конкуренція може призвести до того, що продукт високої якості може втратити свою конкурентну перевагу, це стосується, насамперед нормативної бази, та бізнес-інфраструктури. Створення або модернізація цього середовища, по суті, є спільною задачею між державним та приватним секторами, при цьому, уряд відіграє ключову роль у створенні первинних умов торгівлі. Важливою є і корпоративна соціальна відповідальність за ринкову інтеграцію);
8. Розвиток підприємництва (фінансування проектів та сприяння працевлаштуванню молоді, яка може успішно конкурувати на ринку праці) [114].

Вище згаданий перелік заходів, що здійснюється ЮНІДО, також спрямовано безпосередньо або опосередковано на підвищення соціально-

економічних стандартів в країні. Зокрема, останній пункт щодо розвитку підприємництва стосується створення нових робочих місць, а відтак, стимулює розвиток споживчого ринку, збільшення податків у бюджеті всіх рівнів тощо.

Відповідно до Лімської декларації, Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) має на меті викоринити бідність за допомогою всеохоплюючого та стійкого промислового розвитку (МСОП). ЮНІДО виступає за те, щоб ISID був ключовим чинником успішної інтеграції економічних, соціальних та екологічних аспектів, необхідних для повного здійснення сталого розвитку на користь наших майбутніх поколінь [там же].

«Звіт промислового розвитку – 2016» ЮНІДО описує тенденції доданої вартості і експорту обробної промисловості, підходи до вимірювання індексу промислової конкурентоспроможності для 141 країни, серед яких Україна зайняла 55 місце та була віднесена до групи країн, промисловість яких розвивається.

Термін «сталий розвиток» в українській мові набув популярності як опосередкований переклад з російської, а останній – з англійської мови «sustainable development», що розуміється як – «життєздатний розвиток», «самопідтримуваний розвиток», «всебічно збалансований розвиток». Основна увага приділяється прикметнику «sustainable» (стійкий, самопідтримуваний, рівноважний, збалансований), корінь перекладається як – підтримувати щось на деякому рівні – від англійського «sustain» або старофранцузького «soustenir», що може походити від латинського «sustinere» (підтримка) [213].

Різні країни світу дають свої варіанти перекладу поняття «sustainable development»: Італія – «sviluppo sostenibile» (розвиток, що заслуговує на підтримку), Франція – «development durable» (довгостроковий розвиток), Німеччина – «nachhaltige entwicklung» (тривалий розвиток), Швеція – «en stadig utveckling» (стійкий розвиток), Японія – «jizoki-tekina kaiatsu» (тривалий розвиток) [16, с. 65].

І. М. Школа та О. В. Бабінська зазначають, що точного, адекватного перекладу терміну «сталий розвиток» не існує, а в різних перекладах зустрічаються «сталий», «усталений», «стійкий» [66]. Прийнятий такий термін (сталий розвиток) і в законодавстві України, хоч є сполученням слів з протилежним змістом (сталий – постійність, розвиток – передбачає наявність змін) [113]. Не дивно, що «сталий розвиток» часто вживається вітчизняними урядовцями та науковцями «для визначення лише неухильного зростання економічних показників країни. Інколи, до цього додають здійснення безсистемних заходів, щодо збереження довкілля та поліпшення санітарних умов проживання й праці людей» [189].

Найбільш ґрунтовне дослідження теоретико-методологічних підходів щодо сутності сталого розвитку здійснено Б. С. Ватченко у [15]. Автор проаналізував семантику терміну «сталий розвиток» та його визначення в інтерпретації О. Новікова, О. Амоша, В. Антонюк та прийшов до аргументованого висновку, що науковці помилково підміняють поняття «сталий розвиток» на «динамізм» [15, с.221]. Розмірковуючи над дефініцією «сталого розвитку» С. Мочерного, що корелює із принципом матеріалізму в економічному дослідженні, автор зауважив про «неминучість зворотного впливу порушеної природи на економіку як негативного, тобто лімітуючого чинника її подальшого розвитку» [там же, с.225]. Критичний погляд автора торкнувся підходу до визначення О. К. Дрейер та В. А. Лось, що надано у [63].

Узагальнюючи власні висновки, дослідник стверджує, що більшість визначень є обмеженими та базуються на окремих родових ознаках цього феномену та пропонує оригінальну класифікацію до трактування сутності поняття «сталий розвиток», що зображено на рис. 1.9.

Т. П. Смержанюк запропонувала зображення шістьох складових сталого розвитку (економічна, екологічна, соціальна, духовна, правова, політична) у вигляді молекули з шістьма ланцюжками з певним зв'язком між ними. Під економічною складовою авторка розуміє оптимальне використання природних ресурсів і використання екологічних технологій, включаючи

видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів.

Соціальна складова в її моделі сталого розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, в тому числі, на скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми.

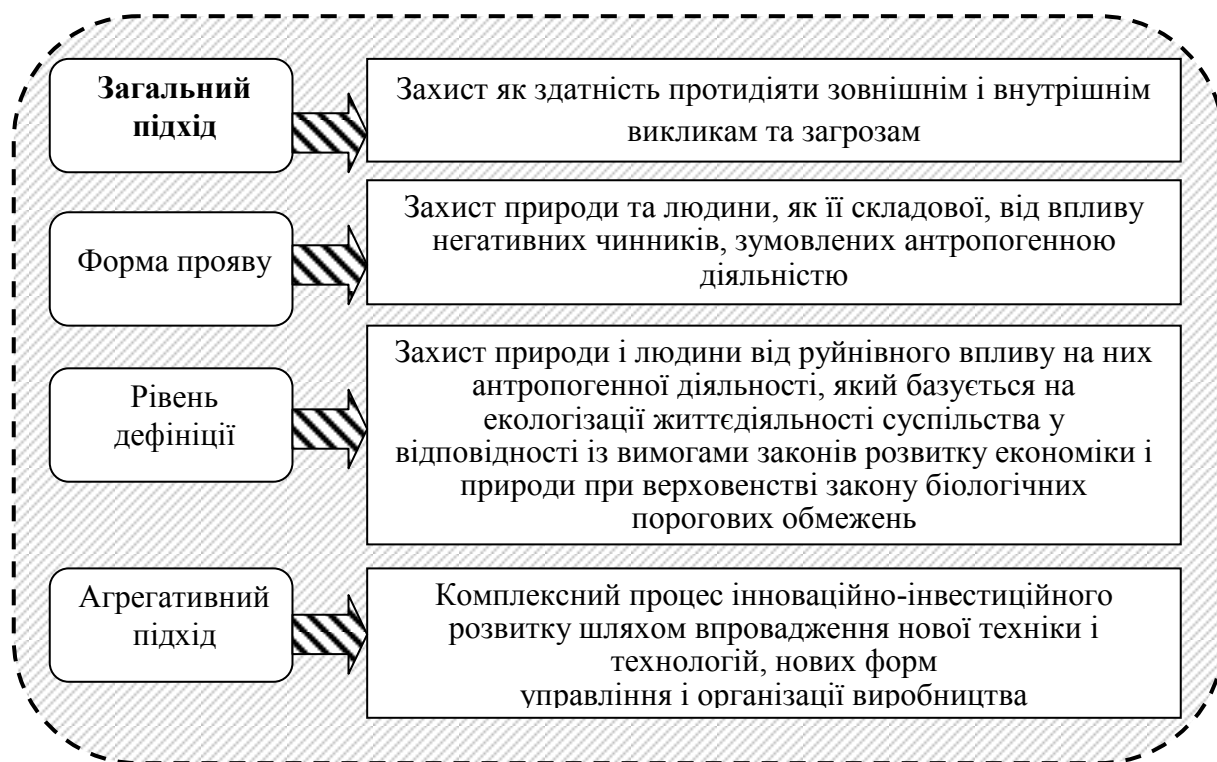

Рис. 1.9. Класифікація підходів до трактування поняття «сталий розвиток»
Джерело: складено за [15, с. 229]

Духовна складова представлена рівнем свідомості людини та рівнем організації знань. Політична складова представлена мистецтвом управління суб'єктами сталого розвитку, а правова – є альтернативою хаотичному розвитку та функціонуванню підприємств, організацій, міст, держави, що передбачає розроблення та дотримання певних визначених загальнообов'язкових норм, правил поведінки [141, с. 256-257]. Посилимо її ідею зображенням, що на рис. 1.10.

Невипадково, ці складові пов'язані саме в такому порядку: «економічний-екологічний», «соціальний-духовний», «політичний-правовий», що підкреслює найбільшу щільність зв'язку, безпосередність його впливу, а також визначає функціональність зв'язку між складовими. Зокрема, духовна

складова безпосередньо впливає на формування категоричного імперативу соціальної складової та сталого розвитку в цілому.

Семантичний зміст поняття «сталий розвиток» досліджує і В. Т. Лагно [100]. Глибокий аналіз наукових підходів до визначень надав підстави сформулювати науковцю його власне бачення. На його думку, «термін «сталий розвиток» характеризує тип економічного розвитку, що забезпечує відтворюваність обмежених ресурсів і якість економічного зростання» [100, с. 17]. Лаконічність даного визначення є його перевагою, але одночасно стала і його обмеженістю.

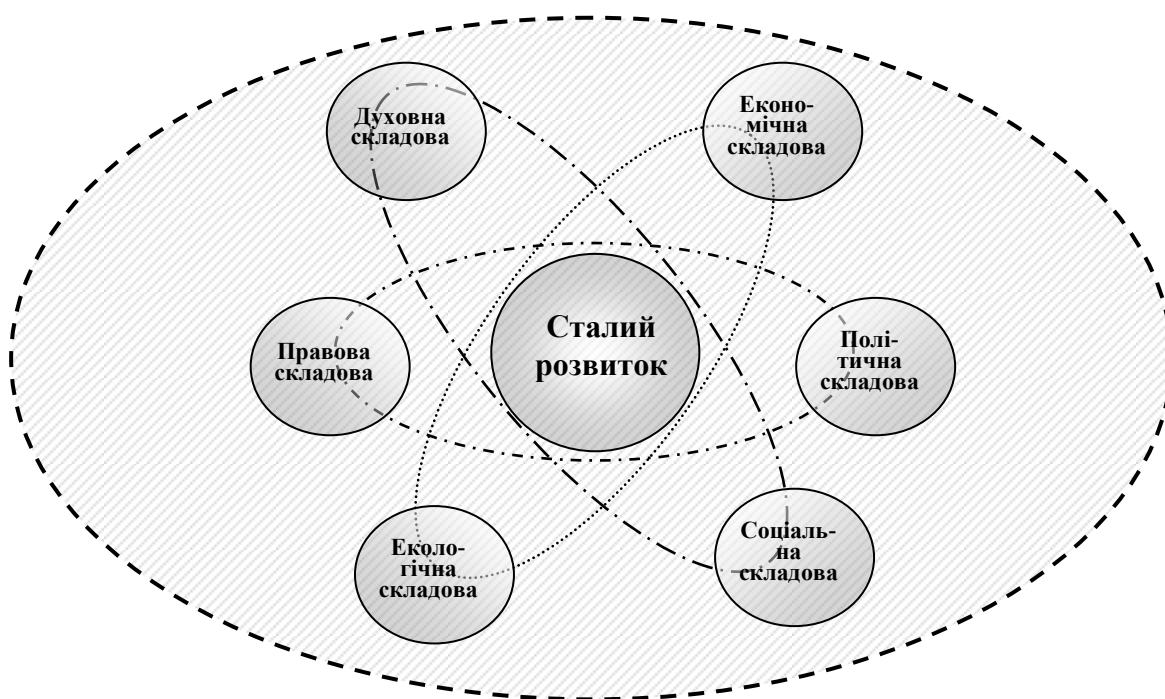

Рис. 1.10. Модель сталого розвитку Т. П. Сморжанюк
Джерело: удосконалено автором за [141, с. 256]

Очевидно, що дане визначення втратило головне призначення сталого розвитку – його соціально-економічну мету. Подальші висновки автора враховують соціальний імператив сталого розвитку, який інтерпретується як процес змін, в якому експлуатація ресурсів, напрямки капіталовкладень, орієнтація технологічного розвитку співвідноситься в гармонії із соціальним благополуччям і екологічною рівновагою, що підвищують цінність поточного і майбутнього потенціалу [100, с.21].

Лаконичність без втрати соціального ракурсу характерна й іншим визначенням, що розглядають сталий розвиток також як безперервний процес задоволення потреб сьогодення та майбутніх поколінь [118].

Справедлива думка В.Т. Лагно, який вважає, що сталий розвиток має глибокий філософський і економічний сенс, в рамках якого система сталого розвитку видається як єдність протилежностей, що характеризує кордони «мірної визначеності», межі допустимої зміни основних властивостей системи. Сталий розвиток є гармонією протилежностей: стійкості і мінливості, збереження та оновлення, єдності й різноманітності» [100, с.21]. Таке спостереження дослідника щільно корелює із філософською платформою сталого розвитку, що запропоновано в даному параграфі. Розглядаючи запропоновані В. Т. Лагно протилежності у світі філософського закону «Динамічної рівноваги», візуалізуємо їх дію, як на рис. 1.11:

Рис. 1.11. Схема сталого розвитку у світлі закону «Динамічної рівноваги»
Джерело: складено автором

Концепція сталого розвитку ґрунтується на таких основних принципах:

1. Надання економічному розвитку сталого і довготривалого характеру знаходиться в компетенції людини, а, головне, в її інтересах, які передбачають задоволення зростаючих потреб та збереження можливості адекватного існування майбутніх поколінь;

2. Експлуатація природних ресурсів має певні обмеження, що пов'язані із сучасним рівнем техніки, технології та соціальної організації, а також, із природною властивістю біосфери до самовідновлення;

3. Задоволення життєзабезпечуючих потреб (у чистому повітрі, питній воді, якісному харчуванні, підтримці здоров'я, безпеці) має бути досягнуто у планетарному масштабі. Головними причинами походження екологічних, кліматичних, техногенних та інших катастроф є соціальна поляризація суспільства, яка призводить, з однієї сторони, до безконтрольної експлуатації природного потенціалу, а, з іншої сторони, до зубожіння більшості населення;

4. Необхідне встановлення динамічної рівноваги між економічними потребами світового господарства з екологічними можливостями природи через розвиток штучних матеріалів, альтернативних джерел енергії, зберігаючи технології та обладнання, культуру виробництва, менеджменту та споживання;

5. Темпи зростання населення мають враховуватися із виробничим потенціалом світового господарства та екологічним потенціалом глобальної екосистеми планети.

Принцип сталого розвитку використовується в якості об'єкта і мети багатьох міжнародних економічних, соціальних та екологічних договорів за участю розвинених країн та країн, що розвиваються, як концепція, на якій базуються рішення міжнародних судів і трибуналів, а також рішення суддів у національних судах по всьому світу [218].

Аналізуючи еволюцію поняття сталого розвитку, його складових, цілей, принципів, доречно підкреслити не тільки важливість його соціального змісту, а й альтруїстичний характер його впровадження в планетарному масштабі, що тісно корелює з ідеєю «Доброї країни» С. Анхольта. Індекс «Доброї Країни» (GCI) складається з 7 суто соціальних показників: досягнення в науці та технологіях, здобутки в культурі, стан безпеки, участь у світовому порядку, внесок країни у покращення загального клімату на планеті, інвестиційно-економічна складова, благодійність, що наведено у табл. 1.7.

Аналіз координат України серед 125 країн світу у 2017 році показав, що наша країна піднялась із 99 місця у 2014 році на 45 пунктів та займає 54 місце; за критерієм «Наука та технологія» Україна займає перше місце; не змінилась позиція країни за критерієм «світовий порядок» - 57; за декількома критеріями країна позиціонується в кінці цього рейтингу (108, 126, 128), що говорить про слабкий прояв альтруїзму у характері подій країни до зовнішнього світу.

Таблиця 1.7

Місце України у міжнародному рейтингу «Доброї країни» в 2017 році

Наука і технологія	Культура	Світовий порядок	Прогнізування і рівність	Здоров'я, благополуччя	Мир і безпека у світі	Планета та клімат
1 місце	62 місце	57 місце	126 місце	55 місце	108 місце	128 місце
Іноземні студенти	Експорт творчих товарів	Благодійність	Відкрита торгівля	Продовольча допомога	Миротворчі війська	Біоекономіка заповідників
Експорт ЗМІ	Експорт творчих послуг	Наявність біженців	Добровольці ООН за кордоном	Експорт фармацевтичних товарів	Борги бюджетів ООН з підтримання миру	Експорт небезпечних відходів
Міжнародні видання	Збори ЮНЕСКО заборгованість в % від вкладу	Біженці генеруються	Розмір ринку чесних угод	Добровільні пожертвування	Міжнародний військовий конфлікт	Органічні забруднювачі води
Нобелівські премії	Свобода пересування, візові обмеження	Зростання населення	Відтік інвестицій	Гуманітарна допомога	Експорт зброї	Викиди CO ₂
Патенти	Свобода преси	Договори ООН підписані	Сприяння у розвитку	Вилучені наркотики	Інтернет-безпека (2014)	Інші викиди парникових газів

Джерело: складено автором за [193]

Україна також приєдналась до впровадження концепції сталого розвитку, принципи якого визначені в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року як «забезпечення невиснажливого, ощадного та ефективного використання енергетичних, матеріальних, природних та інших ресурсів для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь» [126].

На думку українських дослідників, наша країна має значний досвід і тривалий період формування Національної Концепції сталого розвитку, однак,

через прагнення зробити правовий документ досконалим та ефективним, а також позитивно сприйнятим управліннями та населенням, вона так і не визначилась та не прийняла перш за все базову концепцію, без якої неможливо здійснювати подальші кроки щодо розробки стратегій та програм сталого розвитку і включати відповідні положення в державні та регіональні стратегії та програми соціально – економічного розвитку [100, с. 23].

Для досягнення цілей Йоганнесбурзького Плану виконання сталого розвитку Україна внесла наступні пропозиції необхідний дій:

1. Заснування на базі ЮНЕП Світової Екологічної Організації;
2. Запровадження процесу екологізації освіти у всіх навчальних закладах з метою підготовки фахівців для збалансованого розвитку, підвищення рівня екологічної освіти населення;
3. Ухвалення 10-річних рамок політики збалансованого споживання та виробництва [134, с.2].

Остання пропозиція України на національному рівні втілена в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року», де закріплені й інші міжнародні принципи використання природних ресурсів:

1. Посилення ролі екологічного управління в системі державного управління України з метою досягнення рівності трьох складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), яка зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку;
2. Врахування екологічних наслідків під час прийняття управлінських рішень, при розробленні документів, які містять політичні та/або програмні засади державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку;
3. Міжсекторальне партнерство та залучення зацікавлених сторін;
4. Запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, державної

екологічної експертизи, а також державного моніторингу навколишнього природного середовища;

5. Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;

6. Відповідальність нинішнього покоління за збереження довкілля на благо прийдешніх поколінь;

7. Участь громадськості та суб'єктів господарювання у формуванні та реалізації екологічної політики, а також врахування їхніх пропозицій при вдосконаленні природоохоронного законодавства;

8. Невідворотність відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

9. Пріоритетність вимоги «забруднювач навколишнього природного середовища та користувач природних ресурсів платять повну ціну»;

10. Відповідальність органів виконавчої влади за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;

11. Доступність, достовірність та своєчасність отримання екологічної інформації;

12. Державна підтримка та стимулювання вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище [76].

Проект змін до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року», що сьогодні обговорюється в суспільстві, передбачає подовження обраної Стратегії сталого розвитку до 2030 року. Метою державної екологічної політики визначена стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України для створення екологічно безпечнішого природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних

екосистем [125]. Отже, соціальний зміст сталого розвитку національної економіки розглядається урядом і надалі як стратегічний.

Таким чином, послідовне розгортання необхідності впровадження сталого розвитку в економічне піднесення національних економік світу, демонструє неминучість його врахування в конкурентоспроможності як окремих товарів, підприємств, так і національних господарств в цілому. Поняття «конкурентоспроможність» та «сталий розвиток» набувають щільного змістовного зв'язку та певного рівня синонімічності.

Необхідність врахування сталого розвитку розглядається нами як ірраціональний фактор, що також має певний вплив на рівень конкурентоспроможності національної економіки та визначається нами, як імператив сталого розвитку, що дозволяє сформулювати робочу гіпотезу дисертаційної роботи: *конкурентоспроможність національної економіки в умовах сталого розвитку формується під впливом раціональних та ірраціональних факторів*, де перші визначаються об'єктивними умовами розвитку ринку (сукупністю чинників впливу на її рівень), а другі пояснюються необхідністю до зміни економічної поведінки суб'єктів виробництва, економічної політики урядів країн світу та створення відповідного інституційного середовища, а також, трансформації соціально-економічного мислення споживачів

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Соціально-економічний зміст конкурентоспроможності віддзеркалює не тільки інтеграційні традиції, знання, досвід, творчі, професійні та особисті здібності людей, а й надає оцінку розвитку суспільства, демонструє рівень використання економічного потенціалу суспільства, спільноти, окремих особистостей, що дозволяє оцінити, проаналізувати та визначити критерії оптимізації соціального організму; сучасні тенденції піднесення світового господарства в умовах сталого розвитку також диктують необхідність адекватного співвідношення соціальної та економічної складових;

2. Конкурентоспроможність національної економіки визначається сумарною конкурентоспроможністю товарів, підприємств та підприємців, регіонів, галузей та національної економіки, що створює відповідну структуру управління конкурентоспроможністю на – нано-, мікро- , мезо-, макро-, мегарівнях; соціально-економічний зміст конкурентоспроможності на кожному рівні визначається певними чинниками, зокрема, на нанорівні – технічними, технологічними, екологічними умовами виробництва та праці робітників, якістю власне товару – його інноваційністю, екологічністю, зручністю; питомою часткою витрат на соціально-економічні заходи та розвиток соціально-економічних закладів, якістю виробничого та адміністративного менеджменту, рівнем плинності кадрів, ефективністю мотиваційних систем – на мікрорівні; якістю навколишнього природного середовища (атмосфери, води), наявністю природних рекреаційних зон відпочинку (парків, озер, скверів) та соціальної інфраструктури рекреації, рівнем заробітної плати та умов праці, наявністю регіональних фінансово-кредитних пільг, систем мотивації та стимулювання – на макрорівні; ступінь екстенсивності розвитку економіки, її галузева структура (питома вага високо технологічних, енергоефективних, екологічних, що відповідає сучасній світовій кон'юнктурі), паритетний товарний обмін із економічно розвинутими країнами світу – на мегарівні;

3. Узагальнення визначень категорії «конкурентоспроможність» дозволило виокремити за класифікаційною ознакою *«географія взаємодії»*: місцеву, регіональну, національну, міжнародну конкурентоспроможність; за ознакою *«час»*: минулу, поточну, майбутню; за *«рівнем суб'єкту конкурентоспроможності»*: товари, підприємства та підприємці, регіони, галузі, країни та наднаціональні утворення, міжнародні організації;

4. Конкурентоспроможність національної економіки у соціально-економічному аспекті визначено як здатність вітчизняного господарства продукувати товари та надавати послуги, відповідно до стандартів світового ринку, забезпечуючи розширене відтворення засобів виробництва, зростання

добробуту власного населення, а, головне, відновлювання природних ресурсів та високого рівня якості навколишнього природного середовища. Дефініція є:

1. *універсальною* тому, що може бути застосована до різних суб'єктів дослідження на всіх рівнях національної економіки;
2. *інноваційною* через обґрунтування імперативу соціальної характеристики конкурентоспроможності;
3. *інтегрованою*, оскільки вона поєднує соціальний та економічний зміст об'єкту дослідження;
4. *стратегічною* тому, що розкриває важливі напрями підвищення конкурентоспроможності.

5. Всесвітній економічний форум визначив в 2017 році 114 показників, за якими оцінював конкурентоспроможність 137 країн світу (Україна на 81-му місці); Міжнародний інститут розвитку менеджменту здійснив оцінку конкурентоспроможності в 2017 році 63-ох національних економік за 50-тю показниками (Україна на 60-му місці);

6. Вплив ірраціонального фактору на рівень конкурентоспроможності національної економіки доведено через категоричний імператив Е. Канта, який розглядається як етична концепція вибудови нового типу поведінки людини, що передбачає виховання внутрішньої потреби до зміни економічної поведінки суб'єктів виробництва, економічної політики урядів країн світу та соціально-економічного мислення споживачів;

7. Україна приєдналась до впровадження концепції сталого розвитку, принципи якого визначені в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року як забезпечення невиснажливого, ощадного та ефективного використання енергетичних, матеріальних, природних та інших ресурсів для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь.

Основні положення розділу 1 опубліковані у Додатку В [1; 3; 4; 11; 12; 20].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Управлінський підхід до аналізу чинників конкурентоспроможності національної економіки

Оцінювання, як процес визначення ступеню впливу, потенціалу, можливостей чинників, що впливають на формування конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку є фундаментальною технологією, що передбачає системний моніторинг змін цих чинників, аналіз, генерування висновків стосовно коригування та управління ними. Види оцінювання, які є його компонентами, залежать від мети та підходів до процесу, об'єкту оцінки, та виступають його інструментами – сукупністю методів, за допомогою яких здійснюється оцінка. Виходячи із мінливого характеру об'єкту оцінки – конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку та мультифакторної його залежності, виокремимо наступні типи оцінки: оцінка факторів впливу, оцінка поточного стану, прогнозна оцінка результатів, що зображено на рис. 2.1.

Оцінка факторів, що формують конкурентоспроможність національної економіки в умовах сталого розвитку, передбачає використання SWOT-аналізу чинників, які виокремлені Всесвітнім економічним форумом та наведені в табл. 1.3. Оцінка поточного стану конкурентоспроможності національної економіки буде здійснено за допомогою рангового методу оцінки чинників у наступному параграфі. Прогнозна оцінка результатів передбачає використання факторного аналізу чинників в умовах сталого розвитку (представлена в п.2.3).

Первісно, SWOT-аналіз був запропонований для структурування знань про поточну ситуацію і тенденції її подальшого розвитку в компанії. В 1965 році Е. П. Леранед, К. Р. Криссенсен, К. Р. Ендрюс, В. Г. Гут (E.P.Leraned, C.R. Criswstensen, K.R. Andrews, W. Q. Guth) запропонували SWOT модель для

розробки стратегії поведінки фірми, завдяки чому SWOT-аналіз перетворився у потужний інструмент інтелектуальної роботи, який дозволяв аналітикам розрізнену та безсистемну інформацію про об'єкт аналізу, інтегрувати у вигляді логічної узгодженої схеми його сильних та слабких сторін, можливостей та загроз [87].

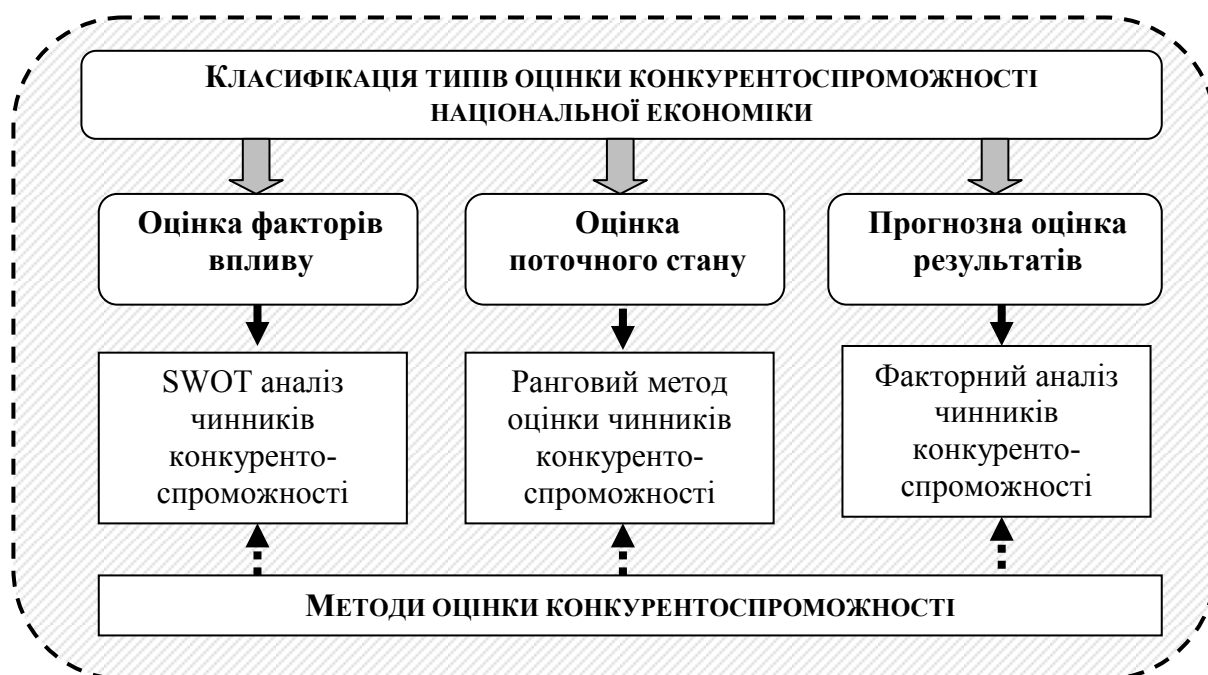

Рис. 2.1. Методологічний підхід до оцінки конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку

Джерело: запропоновано автором

Схема проведення SWOT-аналізу отримала назву LCAG за першими літерами прізвищ авторів та мала вигляд, як на рис. 2.2. По кожному з чотирьох напрямів – сильних та слабких сторін, можливостей та загроз розвитку об'єкту оцінки вираховується потенціал та формується стратегія розвитку.

В 1982 році Х. Вейріх (Heinz Wehrich) запропонував нову модель проведення аналізу – матричну, яка передбачала зіставлення підготовлених переліків зовнішніх чинників із внутрішніми сильними та слабкими сторонами компанії, що допомагало відслідковувати зміни конкурентного середовища під час формування стратегії [87].

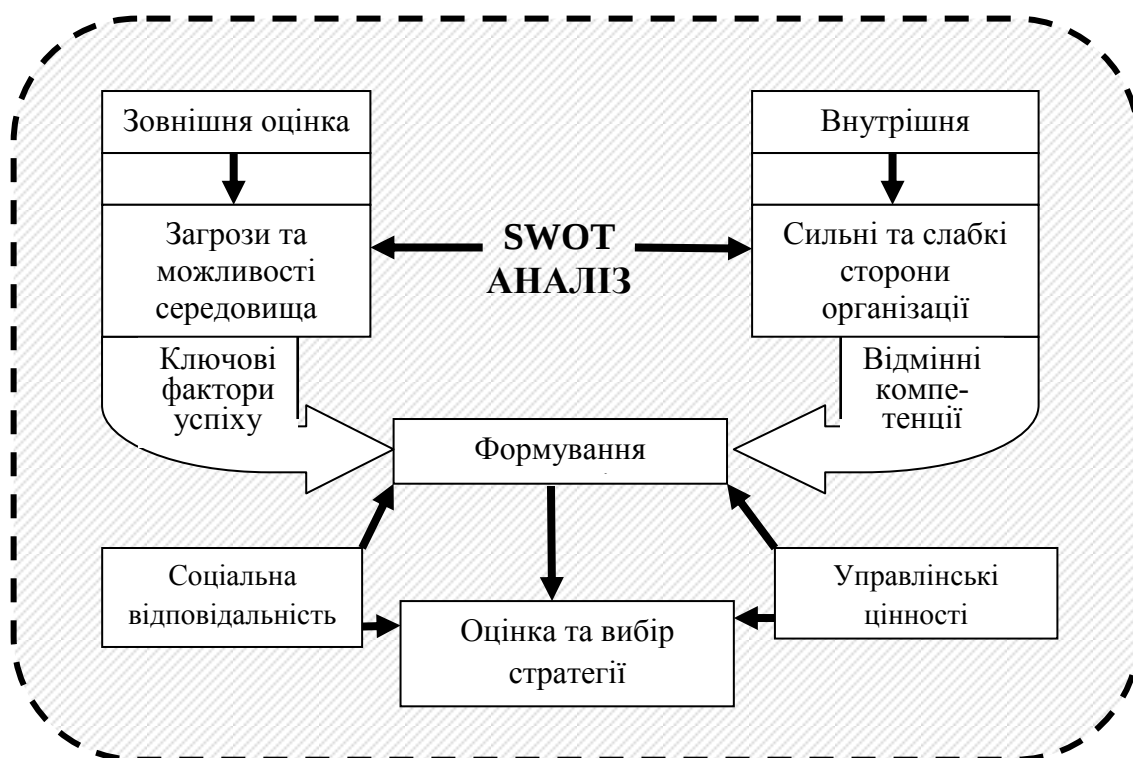

Рис. 2.2. Схема здійснення SWOT (LCAG) аналізу
Джерело: складено за [87]

В подальшому, згадана модель отримала назву розширеної SWOT матриці (Extended SWOT matrix або integred SWOT matrix).

Скористаємось методологічним підходом Х. Вейріха для оцінки чинників конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку. Мета проведення SWOT-аналізу конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку – сфокусуватися над формуванням чотирьох стратегій управління чинниками, що впливають на рівень конкурентоспроможності. Кожна стратегія базується на особливому типу зв'язку – «зовнішня – внутрішня складова», як наведено у табл. 2.1:

Таблиця 2.1

Зв'язки, що є об'єктом SWOT-аналізу

Зовнішні складові	Внутрішні складові	Код зв'язку
Сильні сторони	Можливості	S – O
Сильні сторони	Загрози	S – T
Слабкі сторони	Можливості	W – O
Слабкі сторони	Загрози	W – T

Джерело: удосконалено за [87]

Напрямок стратегії, що вибудовується за типом зв'язку складових «**S – O**», максимізація можливостей та розширення сильної складової; стратегія підвищення конкурентоспроможності національної економіки за зв'язком «**S – T**» передбачає мінімізацію факторів, що загрожують на розвиток сильних чинників, які позитивно впливають на конкурентоспроможність національної економіки; формування стратегії за напрямом, що базується на типі зв'язку «**W – O**» здійснюється під впливом максимізації впливу сильних чинників конкурентоспроможності та зменшення впливу чинників, які становлять для неї загрозу; остання стратегія, що базується на зв'язку «**W – T**», передбачає пошук шляхів до зменшення як слабких сторін, так і загроз.

Як управлінський інструмент, SWOT-аналіз має певні особливості, що полягають у наступному:

- він може бути початком планування будь-якої організаційної системи, або використовуватись під час функціонування цієї системи;
- це етап планування та формування стратегії розвитку системи;
- здійснює інтеграцію інформації щодо зовнішнього та внутрішнього середовища системи через встановлення чотирьох пар зв'язків;
- формує інформаційну базу для прийняття управлінських рішень через формування альтернативних пропозицій;
- припускає використання методу експертної оцінки.

Згрупуємо всі чинники конкурентоспроможності національної економіки, що в табл. 1.3, у чотири квадранти, відповідно до напрямів SWOT-аналізу за наступним принципом: в першу групу чинників (**S**), що характеризують сильну сторону конкурентоспроможності національної економіки віднесемо ті, які займають у рейтингу 137 країн світ місця від 1 до 35; в другу групу (**W**), що віддзеркалюють можливості – такі, що розташовані з 36 – до 70 місця; третя група (**O**) – слабкі сторони, що складається із чинників, які займають місце у загальному світовому рейтингу від 71 до 105 місця; в четверту групу (**T**) загроз віднесені чинники, що розташовані на 106 – 137 місцях.

Представимо результати вищезгаданої систематизації у табл. 2.2, 2.3; 2.5 та 2.6.

Таблиця 2.2

Чинники конкурентоспроможності національної економіки за версією ВЕФ, що віднесені до групи S відповідно до напрямів SWOT-аналізу

№	Назва показника	Місце у рейтингу
4	Здоров'я і початкова освіта	(53)
4.01	Випадки захворюваності на малярію / 100 000 осіб	-
4.02	Бізнес вплив малярії	-
5	Вища освіта і підготовка	35
5.02	Рівень вступників у ВНЗ, %	16
5.04	Якість математики та наукової освіти	27
6	Ефективність товарних ринків	(101)
6.06	Кількість процедур для початку бізнесу	18
6.07	Термін відкриття бізнесу	22
8	Досконалість фінансового ринку	(120)
8.08	Індекс юридичних прав (1-10)	22
10	Розмір ринку	(47)
10.04	Експорт, % ВВП	30
12	Інновації	(61)
12.06	Наявність вчених та інженерів	25

Джерело: згруповано автором

Аналіз кількості показників, що потрапили у групу **S** (сильних сторін конкурентоспроможності національної економіки) свідчить про наступне:

1. Загальна кількість чинників та показників цієї групи – 10, що складає тільки 8,8% від загальної кількості (114) показників за версією ВЕФ;

2. Найсильнішим чинником, що формує конкурентоспроможність національної економіки є «Вища освіта і підготовка», за яким Україна посідає 35 місце. Така позиція країни у загальному рейтингу 137 країн світу була зайнята завдяки двом показникам – «відсоток випускників середніх шкіл, що вступають у вищі навчальні заклади», за яким наша країна посідає 16 місце

(зауважимо, що це один із двох показників, за якими країна увійшла в першу 20-ку країн світу); та «якість математики та наукової освіти» – 27 місце;

3. Резервом підвищення конкурентоспроможності національної економіки за чинником «Вища освіта і підготовка» є наступні показники: «якість менеджменту в школах» та «ступінь підготовки персоналу» – 88 місце, «наявність спеціалізованих навчальних послуг» – 68 місце, «якість системи освіти» – 56 місце, «кількість зареєстрованих в середній освіті» – 51 місце, «забезпеченість інтернет-зв'язком шкіл» – 14 місце;

4. Не дивлячись на те, що чинник «ефективність товарних ринків», що займає 101 місце у загальному рейтингу, віднесено у групу **W** (слабкі сторони), за показником «кількість процедур для початку бізнесу» Україна посідає в 2017 році 18 місце, а за показником «термін відкриття бізнесу» – 22 місце, що свідчить про результативність започаткованих процедур у Міністерстві економічного розвитку та торгівлі України та Міністерстві юстиції щодо спрощення процедури відкриття бізнесу;

5. Загальний чинник конкурентоспроможності національної економіки «досконалість фінансового ринку» належить до останньої групи – загрози **T**, але в ньому виокремлюється сильний показник – «Індекс юридичних прав», за яким наша країна знаходиться на 22 місці;

6. За чинником «розмір ринку» конкурентоспроможність країни займає 47 позицію (група можливості **O**), але в групі цього чинника є показник, а саме, «відсоток експорту від ВВП», що позиціонував країну на 30 місці;

7. Чинник «інновації» також увійшов в групу **O** (можливості) – 61 місце, але за показником «наявність вчених та інженерів» Україна зайняла 25 місце у загальному рейтингу серед 137 країн світу.

Формулювання стратегії щодо посилення чинників першої групи **S** передбачає розробку заходів, які будуть розглянуті у Розділі 3.

Систематизація чинників згідно методу, що сформульовано вище, сформувало другу групу – **O**, яка характеризує можливості, головний

потенціал підвищення конкурентоспроможності національної економіки, що зображено у табл. 2.3:

Таблиця 2.3

Чинники конкурентоспроможності національної економіки за версією ВЕФ, що віднесені до групи О відповідно до напрямів SWOT-аналізу

	Чинник або показник конкурентоспроможності національної економіки	Місце
1	2	3
1	Інститути	(118)
1.12	Прозорість формування державної політики	65
1.21	Сила захисту інвестора (0-10)	66
2	Інфраструктура	(78)
2.03	Якість залізничної інфраструктури	37
2.06	Доступні сидіння авіакомпанії кілометри мільйони / тиждень	59
2.08	Рухомий стільниковий телефонний зв'язок / 100 осіб	37
2.09	Стаціонарні телефонні лінії / 100 осіб	51
3	Макроекономічна стабільність	(121)
3.01	Баланс державного бюджету, % ВВП	53
4	Здоров'я і початкова освіта	53
4.07	Дитяча смертність / 1000 новонароджених	50
5	Якість початкової освіти	42
5.01	Рівень охоплення початковою освітою	62
5.03	Зареєстровано в середній освіті, %	51
5.05	Якість системи освіти	56
5.08	Забезпеченість Інтернетом шкіл	44
5.09	Наявність спеціалізованих навчальних послуг	68
6	Ефективність товарних ринків	(101)
6.10	Торгові тарифи, % мита	44
6.14	Імпорт, %	47
7	Ефективність ринків праці	(86)
7.03	Практика найму та звільнення	52
7.04	Витрати на резервування, тижнів з/пл.	49
7.06	Оплата та продуктивність	55
9	Технологічна готовність	(81)
9.05	Фіксоване широкосмугове підключення до Інтернету, 100 осіб	63

1	2	3
9.06	Пропускна здатність Інтернету, кБ/сек/користав.	54
11	Досконалість бізнес-середовища	(90)
11.01	Кількість місцевих постачальників	63
11.02	Якість місцевих постачальників	67
12	Інновації	61
12.01	Потужність для інновацій	51
12.02	Якість науково-дослідних установ	60
12.07	PCT (Patent Cooperation Treaty) патенти та додатки	52

Джерело: складено автором

Аналіз кількості показників, що потрапили у групу **О** (можливості розвитку конкурентоспроможності національної економіки) свідчить про наступне:

1. Загальна кількість показників цієї групи – 29, що складає 25,4% від загальної кількості (114) показників за версією ВЕФ (більше чверті) та являє собою великий потенціал підвищення конкурентоспроможності національної економіки, який може бути реалізований у разі ефективного управління ними;

2. Перша група чинників, що характеризує інституційне середовище країни та в цілому відноситься до групи загроз – **Т**, включає два показники, які увійшли в нижню межу групи **О** (можливості): «прозорість формування державної політики» – 65 місце, «сила захисту інвестора» – 66 місце, що свідчить про необхідність посилення дій органів державної влади та місцевого самоврядування щодо створення умов для публічного доступу до обговорення державної політики, залучення широкої громадськості до цього процесу;

3. Чотири показника, що належать до чинника «інфраструктура», а саме «якість залізничної інфраструктури», «рухомий стільниковий телефонний зв'язок» – 37 місце, «стаціонарні телефонні лінії» – 51 місце, «доступні сидіння авіакомпанії» – 59 місце, мають потенціал до підвищення рівня чинника «інфраструктура» із загального 78 місця. Зауважимо, позиція країни за показником «якість залізничної інфраструктури» погіршилась за 5 років на 10

пунктів – із 27 місця в 2012 році [79]. Всесвітній економічний форум визначав якість залізничної інфраструктури шляхом опитування керівників компаній, що користуються послугами залізничного транспорту; показник «доступні сидіння авіакомпанії» підтверджує необхідність входження у вітчизняний ринок LOW Cost авіакомпаній [80]. Головною проблемою інфраструктури України є її автомобільні дороги, за показником «якість доріг» країна посідає 130 місце серед 137 країн світу.

За даними *finance.ua* Україна за якістю доріг посідає 144-те місце в світі. Близько 50 000 км вітчизняних автострад перебуває у поганому стані та потребує ремонту. Цього року на відновлення доріг виділено 20 млн грн. Близько 17 млн грн підуть на погашення кредитів, 3 млн грн – на експлуатацію доріг, що підпадають під «Укравтодор» [108].

До групи **W** належать ще два показника чинника «інфраструктура»: «якість інфраструктури портів» – 93 місце, «якість інфраструктури аеропортів» – 92 місце, що також потребує розробки комплексу контрзаходів по зміні ситуації.

4. *Макроекономічна стабільність*, описує національну економіку, в якій зведена до мінімуму вразливість до зовнішніх потрясінь, що, в свою чергу, збільшує можливості її сталого зростання, виступає в якості буфера проти валютних і процентних коливань на світовому ринку [73, с.74]. Рівень цього чинника, що формує конкурентоспроможність є вкрай низьким (121 місце у загальному рейтингу), що спричинено, перш за все, річною зміною інфляції (129 місце) та значним державним боргом (112 місце). Зокрема, Індекс інфляції України в жовтні 2017 року склав 101,2% [86]; сукупний державний (прямий і гарантований) борг України в серпні 2017 року зріс на 0,65%, або на 0,5 млрд доларів до 76,56 млрд доларів (станом на 31.08.2017 р.) [58]. В світовому кредитному рейтингу Україна посіла лише 123 місце, разом з тим, Міжнародне рейтингове агентство Moody's Investors Service підвищило рейтинги уряду України в українській та іноземній валюті на одну сходинку, з Саа3 до Саа2, і змінило прогноз зі «стабільного» на «позитивний» [96].

Найкращим показником чинника макроекономічної стабільності країни виявився «баланс державного бюджету», за яким країна посіла 53 місце.

5. «Здоров'я і початкова освіта» як чинник конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку, визнається одним із головних соціальних елементів оцінки, що забезпечує гідний рівень охорони здоров'я населення та його початкової освіти. Україна за цим чинником зайняла у загальному рейтингу 53 місце, а «найкращим» показником чинника став показник «дитяча смертність», за яким країна знаходиться на 50 місці рейтингу. Разом з тим, демографічна ситуація в Україні відповідає європейським тенденціям щодо народжуваності, але при цьому, тривалість життя українця майже на десять років менше, ніж іспанця, або канадця. За рівнем дитячої смертності Україна відстає від розвинених країн в кілька разів. Так, українські діти помирають в чотири рази частіше, ніж японські. У Монако вмирають 0,18% дітей, в Японії – 0,2%, в Україні – 0,8%, а в Афганістані – 11,2%, що зображено на рис. 2.3:

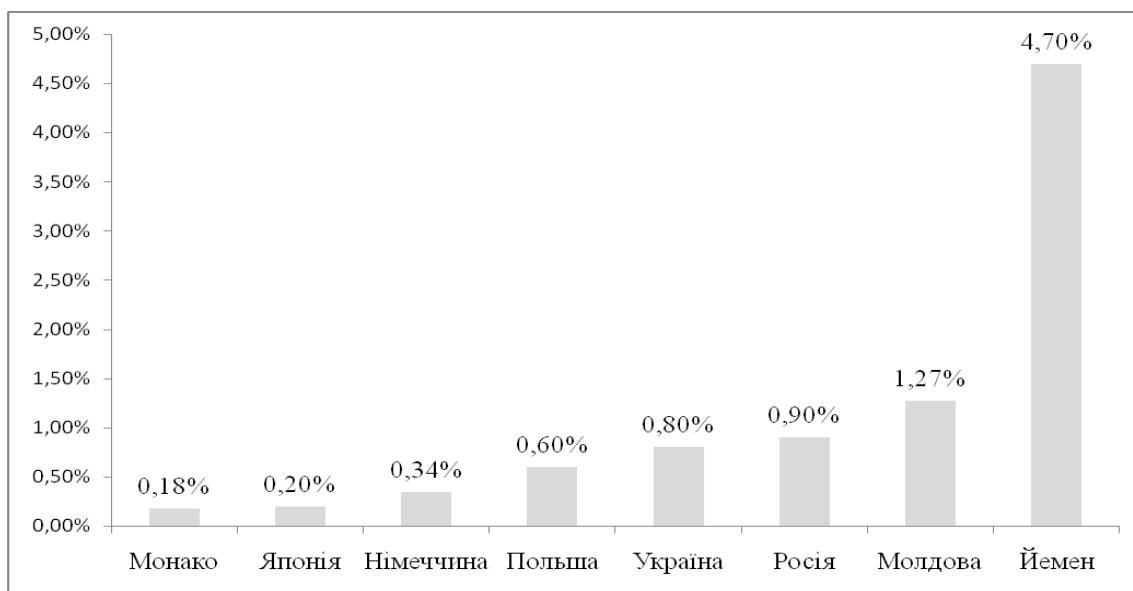

Рис. 2.3. Соціальний показник дитячої смертності в окремих країнах
Джерело: складено за [166]

Додамо, що за показником «тривалість життя», який є індикативним, тобто таким, що демонструє інтегрований результат оцінки соціальності країни, наша країна знаходиться на 92 місці загального рейтингу.

6. Вкрай низькою є ефективність вітчизняних товарних ринків, яка формується під впливом 16 показників, тобто питома вага загального чинника у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки складає 14%; за цим чинником країна посідає аж 101 місце у загальному рейтингу. Головною проблемою в цьому напрямку залишається вкрай неефективна антимонопольна політика (124 місце рейтингу), обтяженість податками для інвестицій (129 місце), висока ставка податку на прибуток (115 місце), велика кількість нетарифних бар'єрів (120 місце), значна кількість іноземної власності та тягар митних процедур (127 місце), бізнес вплив правил на прямі іноземні інвестиції (130 місце). Що стосується ставки податку на прибуток, то на думку В. М. Толочко, Т. Ф. Музики - певний прогрес в країні відбувається, так, базова ставка податку на прибуток за останнє десятиріччя знизилась з 25 до 18%, що видно з табл. 2.4:

Таблиця 2.4

Порівняння ставок податку на прибуток в деяких країнах

Країна	Базова ставка	Прогресивна ставка
Бельгія	33,99	15, 20, 25
Болгарія	10	-
Естонія	20	-
Мальта	35	-
Німеччина	15	-
Середня ставка країн ЄС	21,31	-
Угорщина	16	-
Україна	18	-
Франція	33,33	-
Японія	20	5, 20, 23, 33, 40

Джерело: складено за [164]

Що стосується нетарифних бар'єрів через встановлення обмежувальних заходів, що дискримінують пропозиції іноземних компаній, або встановлюють певні виробничі стандарти, які є дискримінаційними до товарів іноземного виробництва, позиція України (120) свідчить про оборонний, а не про інтеграційний характер торгової політики країни. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» визначила головні завдання у сфері технічного регулювання на подолання торговельних бар'єрів, виконання яких створить сприятливі

умови для розвитку експорту та імпорту товарів і послуг, торговельного та інвестиційного співробітництва України з країнами ЄС [85, с.16]. Більшість розглянутих показників чинника «ефективність товарного ринку» щільно залежать від ефективної праці законодавчої влади та обраної державою стратегією розвитку.

7. Питома вага чинника «ефективність ринку праці» у загальному переліку ВЕФ чинників конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку складає 8,8%, що підкреслює його роль в оцінці соціального змісту конкурентоспроможності. Враховуючи 86 місце цього чинника у загальному рейтингу, стає зрозумілим, що чинник належить до групи **W**(слабкий) та потребує певних зусиль для збільшення можливостей, для утримання талантів (129 місце), покращення адміністративного та виробничого менеджменту (123 місце), зменшення питомої ваги заробітної плати «у конвертах» (124 місце), оптимізації гнучкості визначення заробітної плати (126 місце). Великим резервом покращення цього чинника конкурентоспроможності національної економіки залишається залучення жінок у трудовий процес. Зокрема, слабкою стороною гендерної політики є питання присутності жінок в органах державної влади та місцевого самоврядування, особливо на керівних посадах. Саме ці органи є найбільш гендерно чутливими серед усіх рівнів політичної влади. Це робить процес вирішення гендерних проблем органами державної влади досить складним, а часто, можливим лише за умови співпраці з жіночими громадськими організаціями [23, с.70].

8. Чинник «технологічна готовність» надає характеристику ступеню готовності країни до її інтеграції у швидко зростаючий світ Інтернету, глобальний розвиток якого впливає на формування сучасних, технічних та економічних тенденцій світу. За двома показниками «фіксоване широкопasmове підключення до Інтернету» та «пропускна здатність Інтернету» Україна посідає відповідно 63 та 65 місце у загальному рейтингу. Разом з тим, показники «прямі іноземні інвестиції та передача технологій»

(118 місце) та «наявність сучасних технологій» (107 місце) демонструють наявність гострої проблеми по залученню інвестицій в країну та впровадження технологій, що потребують розробки заходів щодо зміни такої ситуації. За дослідженнями М. М. Король, М. Ю. Поп - загальна сума світових прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в 2015 році склала 1,762 трлн дол. США [95]. Обсяг ПІІ на 1.07.2017 року в економіку України становив 38,982 млрд дол. США, а за 2016 рік в країну було залучено 4,406 млрд дол. США [59].

9. Дев'ять показників, що спричинили розташування України на 90 місці (група **W** – слабкі) у загальному рейтингу конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку, за чинником «досконалість бізнес-середовища» складають 7,9% від загального переліку чинників. А два показники належать до групи **T** – загроза: «стан розвитку кластерів» (108 місце), «природа конкурентної переваги» (111 місце). Показник «довжина ланцюга вартості» (94 місце) свідчить про наявність гострої проблеми в країні стосовно порушення експортно-імпортного балансу та відсутності паритетного товарного обміну із розвинутими країнами світу, що загрожує країні перетворенням її на сировинний придаток для технологічно розвинутої частини світу.

Згідно інформації Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, структура українського експорту за 2016 рік була наступною: чорні та кольорові метали – 45,4% та вироби з них – 24,1%. При цьому, обсяги експорту продовольчих товарів та сировини для їх виробництва з кожним роком зростають як в абсолютному, так і у відносному вимірі.

Набагато гірша ситуація із експортом високотехнологічних товарів або продукції, яка має високу додану вартість. Так у структурі експорту «машини, устаткування, транспортні засоби» складає 8,2%, а «промислові вироби» – 1,4%. Якщо не змінити структуру економіки в найближчі роки – країну чекає економічне згасання та остаточне закріплення місця сировинного придатку Європи та Світу [157]. Ефективним шляхом подолання такої ситуації є

прийняття стратегії інвестиційно-інноваційного розвитку країни, що може забезпечити її якісний технологічний стрибок у розвитку.

10. Враховуючи вищезначене, зауважимо, що 61 місце, яке посідає країна у загальному рейтингу конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку, не в змозі забезпечити технологічний стрибок в розвитку країни. Не дивлячись на те, що за показником «потужність для інновацій» країна знаходиться на 51 місці, а за показником «якість науково-дослідних установ» – на 60 місці, тенденції, що склались у галузі науки, свідчать про загрозу розвитку національної економіки взагалі, що підтверджується координатами країни у загальному рейтингу за показниками «державна закупівля передових технологічних продуктів» (96 місце), «витрати компаній на НДДКР» (76 місце), «університетська галузева співпраця в галузі НДДКР» (73 місце).

За відсутності продуманих державних кроків, українській науці (передусім її природничій і технічній сферам) вже в найближчому майбутньому загрожує катастрофа. Запобігти цій загрозі держава може лише негайним суттєвим збільшенням фінансування науки – хоча б до встановлених Законом 1,7 % ВВП, а далі – до європейського рівня, що згідно з лісабонською стратегією становить не менше 3 % ВВП [102].

Частка науковців серед зайнятого населення України сягає 0,49% , а це в 3,5 рази менше, ніж 20 років тому. Цей показник у Фінляндії становив 3,27%, у Данії – 3,16%, Ісландії – 2,96%, Туреччині – 0,68%.

Втрачається зв'язок поколінь та перспективи сучасного розвитку науки. О. С. Попович та І. О. Булкін зазначають, що в багатьох розвинених країнах світу витрати на науково-технічну діяльність обсягом 3–5% від обсягу видаткової частини бюджету є звичайною практикою, а за необхідності ця частка збільшується до 7% (США у середині 1980-х років). В Україні існує зворотна тенденція її скорочення до 0,2-04% ВВП.

Значних втрат зазнав кадровий потенціал вітчизняної науки: кількість працівників основної діяльності в наукових установах зменшилась за період

1991 – 2015 роки у 4,4 рази, а фахівців, які безпосередньо виконують НДДКР – у 4,6 рази. Найбільших втрат отримав галузевий сектор науки: у 6,2 рази скоротилася кількість працівників, і у 7,3 рази – кількість дослідників. Бюджетні витрати в розрахунку на одного дослідника в Україні менші майже в 40 разів, ніж у США, у 35 разів – ніж у Франції, у 18 разів – ніж у Південній Кореї, у десять разів – ніж у Бразилії [120].

Третю групу чинників конкурентоспроможності – **W**, яка характеризує слабкі сторони державної політики у сфері забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку, складають показники, що наведені у таблиці 2.5:

Таблиця 2.5

Чинники конкурентоспроможності національної економіки за версією ВЕФ, що віднесені до групи W відповідно до напрямів SWOT-аналізу

	Чинник, або показник конкурентоспроможності національної економіки	Місце
1	2	3
1	Інститути	(118)
1.04	Публічна довіра до політики	91
1.09	Тягар державного регулювання	81
1.14	Бізнес-витрати на злочини та насильство	92
1.16	Надійність служб поліції	101
1.17	Етична поведінка фірм	102
1.19	Ефективність роботи корпоративних рад	90
2	Інфраструктура	78
2.01	Якість загальної інфраструктури	88
2.04	Якість інфраструктури портів	93
2.07	Якість електро забезпечення	85
2.05	Якість інфраструктури аеропортів	92
3	Макроекономічна стабільність	(121)
3.02	Валове національне збереження, % ВВП	88
4	Здоров'я і початкова освіта	(53)
4.03	Випадки захворюваності на туберкульоз / 100 000 осіб	92
4.04	Бізнес вплив туберкульозу	95
4.05	Поширеність ВІЛ% дорослих, осіб	104
4.06	Бізнес вплив ВІЛ / СНІДу	74
4.08	Тривалість життя, років	92

1	2	3
5	Вища освіта і підготовка	(35)
5.07	Якість менеджменту в школах	88
5.10	Ступінь підготовки персоналу	88
6	Ефективність товарних ринків	101
6.01	Інтенсивність місцевої конкуренції	78
6.08	Витрати сільськогосподарської політики	75
6.15	Ступінь орієнтації клієнта	74
6.16	Досконалість покупця	93
7	Ефективність ринків праці	86
7.01	Співробітництво у відносинах роботодавець-працівник	92
8	Досконалість фінансового ринку	(120)
8.04	Легкість доступу до кредитів	103
9	Технологічна готовність	81
9.04	Інтернет користувачі, % осіб	81
9.02	Поглинання технології на рівні фірми	84
11	Досконалість бізнес-середовища	90
11.05	Довжина ланцюга вартості	94
11.06	Контроль міжнародного розповсюдження	95
11.07	Досконалість виробничого процесу	72
11.08	Ступінь маркетингу	74
11.09	Готовність делегувати повноваження	94
12	Інновації	(61)
12.03	Витрати компанії на НДДКР	76
12.04	Університетська галузева співпраця в галузі НДДКР	73
12.05	Уряд здійснює закупівлю передових технологічних продуктів	96

Джерело: складено автором

Аналіз чинників конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку за версією ВЕФ та їх показників, що перелічені у табл. 2.5, дозволяють констатувати наступне:

1. Питома вага показників, що віднесені до групи **W**, в загальному переліку становить 34 або 29,8%, тобто майже їх третина сприяє зниженню рівня конкурентоспроможності національної економіки; кількість показників цієї групи перебільшує кількість показників групи **O** (можливості) на 17,%, на кількість показників групи **S** (сильні сторони) – в 3,4 разів (!);

2. Найслабкішим місцем цієї групи показників, як за кількістю, так і за координатами у загальному рейтингу серед 137 країн, є сукупність показників, що характеризують Інституційне середовище. Зокрема, за показником «публічна довіра до політики» країна посідає 91 місце, за показником «тягар державного регулювання» – 81 місце, за показником «бізнес-витрати на злочини та насильство» – 92 місце, за показником «надійність служб поліції» – 101 місце, а за показником «етична поведінка фірм» – 102 місце. Майже всі перелічені показники знаходяться в компетенції категоричного імперативу – моралі та етики суспільства, його культури та традиції, що доводить про необхідність посилення соціального змісту конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку.

3. Показник «легкість доступу до кредитів», за яким країна посіла 103 місце, нагадує про необхідність коригування фінансово-кредитної політики, в тому числі політики Національного банку щодо комерційних банків. Певні зовнішні кроки в цьому напрямку здійснюються, зокрема, в листопаді 2017 року Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) заявив про надання українському «ПроКредитБанку» чотирирічний гривневий кредит еквівалентний 25 млн дол. США, який забезпечить доступне кредитування малого та середнього бізнесу за зниженими кредитними ставками, завдяки хеджуванню валютних ризиків [72].

4. Чинник конкурентоспроможності національної економіки «досконалість бізнес-середовища», за яким країна посідає 81 місце, може бути значно покращений за рахунок підвищення ефективності виробничого та адміністративного менеджменту, в компетенції якого знаходяться три показники: «досконалість виробничого процесу» (72 місце), «ступінь маркетингу» (74 місце), «готовність делегувати повноваження» – (94 місце). Зауважимо, що провідні вчені світу вважають ефективність менеджменту одним з головних напрямів підвищення конкурентоспроможності національної економіки [122; 183; 185; 194; 196; 200].

До четвертої групи чинників конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку – **Т** входять показники, що перелічують загрози державної політики у досліджуваній темі, та які наведені у таблиці 2.6:

Таблиця 2.6

Чинники конкурентоспроможності національної економіки за версією ВЕФ, що віднесені до групи Т (загрози) відповідно до SWOT-аналізу

	Чинник або показник конкурентоспроможності національної економіки	Місце
1	2	3
1	Інститути	118
1.01	Права власності	128
1.02	Захист інтелектуальної власності	119
1.03	Переміщення державних коштів	119
1.05	Незаконні виплати та хабарі	106
1.06	Судова незалежність	129
1.07	Фаворитизм у рішеннях урядових чиновників	111
1.08	Ефективність урядових витрат	113
1.10	Ефективність правової бази при вирішенні суперечок	116
1.11	Ефективність правової бази в складних нормативних актах	122
1.13	Витрати бізнесу на тероризм	122
1.15	Організована злочинність	113
1.18	Сила стандартів аудиту та звітності	123
1.20	Захист інтересів міноритарних акціонерів	129
2	Інфраструктура	(78)
2.02	Якість доріг	130
3	Макроекономічна стабільність	121
3.03	Річна зміна інфляції, %	129
3.04	Державний борг, % ВВП	112
3.05	Країна кредитний рейтинг, (0-100)	123
6	Ефективність товарних ринків	(101)
6.02	Ступінь домінування на ринку	106
6.03	Ефективність антимонопольної політики	124
6.04	Вплив оподаткування на стимули для інвестування	129
6.05	Загальна податкова ставка, % прибутку	115
6.09	Поширеність нетарифних бар'єрів	120
6.11	Поширеність іноземної власності	127
6.12	Бізнес вплив правил на прямі іноземні інвестиції	130
6.13	Тягар митних процедур	127
7	Ефективність ринків праці	(86)
7.02	Гнучкість визначення заробітної плати	126
7.05	Вплив оподаткування на стимули до праці	124
7.07	Опора на професійне управління	123
7.08	Можливості країни в утриманні талантів	129

1	2	3
7.09	Можливості країни залучати таланти	106
8	Досконалість фінансового ринку	120
8.02	Доступність фінансових послуг	120
8.03	Фінансування через місцевий ринок капіталу	114
8.05	Наявність венчурного капіталу	118
8.06	Надійність банків	135
8.07	Регулювання біржі цінних паперів	134
9	Технологічна готовність	(81)
9.01	Наявність сучасних технологій	107
9.03	Прямі іноземні інвестиції та передача технологій	118
9.07	Мобільний широкосмуговий зв'язок, 100 осіб	115
11	Досконалість бізнес-середовища	(90)
11.03	Стан розвитку кластерів	108
11.04	Природа конкурентної переваги	111

Джерело: складено автором за [222]

Аналіз показників групи **Т**-загрози показав наступне:

1. Група показників, що вказують на наявність загроз для конкурентоспроможності національної економіки є найбільшою – 41, її питома вага складає 36%;

2. 62% показників (13 з 21), що характеризують чинник «інститути» виокремлюють найгострішу проблему конкурентоспроможності національної економіки - наявність неефективного інституційного середовища, яке впливає опосередковано на рівень інших чинників, таких як «досконалість бізнес-середовища», «макроекономічна стабільність», «ефективність товарних ринків», «ефективність ринку праці», «досконалість фінансового ринку», «досконалість бізнес середовища», «інновації». Зокрема, координати чинника конкурентоспроможності національної економіки «ефективність товарних ринків» у загальному переліку – 101 місце, сформовані сумарним впливом восьми показників цієї групи **Т**-загрози. Невипадково, що актуальним є проведення судової реформи, адже за показником «судова незалежність країна» посідає 129 місце.

3. Чинник «досконалість фінансового ринку» демонструє критично низький рівень розвитку – 120 місце в загальному рейтингу 137-ми країн, що

пояснюється недоступністю до фінансових послуг, ненадійністю банків та недовірою більшості населення до них.

Формування стратегії контролю, коригування та управління показниками конкурентоспроможності національної економіки, що належать до групи **Т** (загрози), здійснюється у напрямку зменшення загрози та знаходиться в компетенції відповідних органів державної влади, фінансових, комерційних, освітніх та приватних структур.

Таким чином, на підставі виконаного SWOT-аналізу чинників конкурентоспроможності національної економіки, можна зробити висновок, що їх переважна більшість виступає індикатором слабких сторін (34 або 29,8 %) та загроз (41 або 36%) для економічного розвитку вітчизняного господарства, що вимагає формування системи інноваційних стратегій піднесення національної економіки.

2.2. Оцінка конкурентоспроможності національної економіки

Оцінка конкурентоспроможності є багатофакторною задачею, яка може бути вирішена різними підходами та методами аналізу, а саме, через побудову таблиць, діаграм, використання кластерного аналізу. Найбільш затребуваним методом вважається ранговий метод, суть якого полягає у зведенні чинників конкурентоспроможності, виокремленні найбільш значимих та їх інтегруванні. Інтегральний показник конкурентоспроможності, як узагальнений критерій, може бути універсально застосований до оцінки об'єктів конкуренції на всіх рівнях національної економіки: від товару до країни, що й спричиняє його затребуваність серед науковців та практиків.

Вибір рангового методу оцінки конкурентоспроможності національної економіки обумовлений наступними доводами:

- область застосування рангового методу не обмежується дослідженням тільки економічних тенденцій суспільства і може використовуватися в різних областях науки;
- для застосування рангового методу не обов'язково охоплювати весь спектр наявних показників, що характеризують тенденції розвитку території, можна обмежитися вибором групи декількох показників, що найбільш яскраво характеризують конкурентоспроможність;
- просторові критерії зіставлення територій можуть змінюватися в залежності від поставленого завдання дослідження;
- можливе виявлення динаміки зміни рангів досліджуваних об'єктів за певними видами показників за певний період часу, що є відносним виміром вищого порядку тенденцій зміни конкурентоспроможності територій [185, с.35].

Розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності здійснюється найбільш широко у вигляді суми, як зображено у формулі 2.1:

$$J_p = \sum_{i=1}^n b_i K_i, \text{ де} \quad (2.1)$$

K_i – одиничні показники конкурентоспроможності, які належать до групи факторів, що характеризують даний об'єкт;

b_i – вагомість групи чинників в загальній сумі, що визначаються експертним шляхом, сума питомих ваг яких дорівнює одиниці [172, с. 156].

Інтегральний показник конкурентоспроможності можливо розрахувати як середньгеометричну величину, в якій питома вага всіх елементів є однаковою, що наведено у формулі 2.2:

$$J_p = \left(\prod_{i=1}^n K_i \right)^{1/n}, \text{ де} \quad (2.2)$$

J_p – інтегральний показник конкурентоспроможності.

Перевага цього методу полягає в тому, що він дозволяє виключити суб'єктивізм експертної оцінки питомої ваги та ступінь впливу окремих факторів при розрахунках як приватного, так і інтегрального показників конкурентоспроможності [там же].

Скористаємось методом, застосування якого докладно розглянуто К. М. Ханнаковим для оцінки конкурентоспроможності регіонів [172]. Показники конкурентоспроможності, які належать до певної групи факторів (K_i) розраховуються як середньо геометрична величина, а інтегральний показник конкурентоспроможності (J_p) розраховується як сума показників (K_i), з врахуванням їх питомої ваги, оскільки ступінь впливу окремих чинників на загальний рівень конкурентоспроможності національної економіки не є однаковим [146, с. 29-30].

Використання розрахунку середньо геометричної величини для аналізу динаміки мультифакторних процесів обумовлено такими міркуваннями:

- її можливо використовувати в тих випадках, коли важко віддати перевагу чиннику, з яким повинні входити окремі показники в інтегральний індекс;
- даний підхід дозволяє привести до єдиного знаменника показники, що вимірюються в різних одиницях;
- використання середньої геометричної дозволяє враховувати динаміку окремих показників [там же].

Вибір чинників, що відіграють роль індикатора та критерію інтегрального показника, є досить складною задачею для вибудови подальшого рейтингу. Спираючись на результати дослідження, що наведені у попередніх розділах, систематизуємо найвпливовіші чинники, що впливають на формування конкурентоспроможності національної економіки за ознакою «тактичні-стратегічні», що відображено на рис. 2.4.

З рисунку видно, що серед чинників конкурентоспроможності особливе місце виокремлюється для групи показників із соціальним змістом, що відповідає головному задуму дисертаційного дослідження.

На підставі даної класифікації, здійснимо розрахунок індексів відповідних чинників, показники яких надалі будуть інтегровані у єдиний показник конкурентоспроможності національної економіки, що розглядатиметься у динаміці. Кожний чинник представлений певним переліком показників, що зведені у табл. 2.7:

Рис. 2.4. Класифікація чинників конкурентоспроможності
Джерело: запропоновано автором

Таблиця 2.7

**Перелік чинників та показників конкурентоспроможності
національної економіки за авторським підходом**

Чинники та показники	Одиниця виміру
1	2
<i>I. Показники чинника зовнішньої конкуренції – $K_{ЗЕД}$</i>	
1.1.Обсяг експорту	млрд дол.

1	2
1.2.Прямі інвестиції з України в інші країни світу	млрд дол.
<i>II. Показники чинника виробничої конкурентоспроможності – $K_{вир}$</i>	
2.1. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)	млрд грн
2.2. Рентабельність операційної діяльності	%
2.3. Знос основних фондів	%
2.4. Кількість суб'єктів господарювання на 10 тисяч населення	одиниць
<i>III. Показники чинника фінансової конкурентоспроможності – $K_{фін}$</i>	
3.1. Сальдо торгового балансу	млрд дол.
3.2. Обсяг Прямих іноземних інвестицій в Україну	млрд дол.
3.3. Державний борг	млрд дол.
3.4. Норма накопичення	%
3.5. Облікова ставка НБУ	%
3.6. Рівень інфляції	%
<i>IV. Показники чинника інвестиційної та інноваційної конкурентоспроможності – $K_{ін}$</i>	
4.1. Обсяг капітальних інвестицій в основні засоби	млрд грн
4.2. Обсяг інвестицій в нематеріальні активи	млрд грн
4.3. Загальні витрати на інновації	млн грн
4.4. Питома вага підприємств, що займаються інноваціями	%
4.5. Питома вага реалізованої інноваційної продукції в промисловому обсязі	%
<i>V. Показники чинника конкурентоспроможності охорони здоров'я, освіти, науки – $K_{оон}$</i>	
4.1. Кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення	осіб
4.2. Кількість випущених фахівців різної спеціалізації	тис. осіб
4.3. Співвідношення кількості учнів загальноосвітніх закладів і вчителів	раз
4.4. Середня тривалість життя при народженні	років
4.5. Смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених	осіб
4.6. Кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення	осіб
4.7. Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення	одиниць
4.8. Кількість науковців	тис. осіб
4.9. Обсяг виконаних наукових і науково-технічних робіт	млн грн
4.10. Питома вага наукових і науково-технічних робіт у ВВП	%
<i>VI. Показники чинника конкурентоспроможності рівня життя – $K_{ржс}$</i>	
6.1. ВВП на душу населення	грн
6.2. Середньодушовий дохід в місяць	грн
6.3. Співвідношення середньодушового доходу з прожитковим мінімумом	раз
6.4. Питома вага населення із доходами нижчими прожиткового мінімуму	%
6.5. Рівень безробіття	%

Джерело: складено автором

Після визначення переліку показників, по кожному з них будується нормований індикатор з метою приведення показників у порівняльний вид за формулами:

а) якщо вихідний показник пов'язаний з аналізованим інтегральним показником властивістю зростаючої залежності (чим більше значення x , тим вище якість або значення інтегрального показника), то значення відповідної нормованої змінної розраховується за формулою 2.3:

$$\bar{x} = \frac{x - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}, \quad \text{де} \quad (2.3)$$

$x_{\min}$, $x_{\max}$ – відповідно найменше і найбільше значення вихідного показника.

б) якщо вихідний показник пов'язаний з аналізованим інтегральним показником властивістю спадної залежності (чим більше значення x , тим нижче якість або значення інтегрального показника), то значення відповідної нормованої змінної розраховується за формулою 2.4:

$$\bar{x} = \frac{x - x_{\max}}{x_{\max} - x_{\min}}, \quad \text{де} \quad (2.4)$$

$x_{\min}$, $x_{\max}$ – відповідно найменше і найбільше значення вихідного показника [177, с.29].

Наступним кроком оцінки є розрахунок групового індексу конкурентоспроможності як середньо геометричних одиничних показників. На останньому етапі інтегральний показник розраховується методом середньозважених нормованих показників конкурентоспроможності. Інтегральний показник конкурентоспроможності ($I_{\text{конк}}$) доцільно представити у вигляді суми чинників конкурентоспроможності з урахуванням їх вагомості, оскільки ступінь впливу окремих факторів на конкурентоспроможність національної економіки неоднакова.

Отримане значення інтегрального показника конкурентоспроможності необхідно порівняти з прийнятими параметричними критеріями рівня економічного зростання, з метою визначення її рівня [146, с. 50]:

–високий рівень економічного зростання	$1,8 < I_{\text{конк}} \leq 2$
–досить високий рівень економічного зростання	$1,6 < I_{\text{конк}} \leq 1,8$
–середній рівень економічного зростання	$1,4 < I_{\text{конк}} \leq 1,6$
–низький рівень економічного зростання	$1,2 < I_{\text{конк}} \leq 1,4$
–неконкурентоспроможна національна економіка	$I_{\text{конк}} \leq 1,2$

Здійснимо розрахунки кожної складової інтегрованого індексу конкурентоспроможності національної економіки. Перші розрахунки здійснимо відносно індексу конкурентоспроможності зовнішньої економічної діяльності, показники якої в динаміці наведено у табл. 2.8:

Таблиця 2.8

**Показники зовнішньо-економічної діяльності України
за період 2010 – 2016 років, млрд дол. США**

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Експорт	62, 12	80, 91	80, 89	74, 83	64, 11	46, 65	48, 0
ППІ з України	6, 2	6, 85	6, 88	6, 46	6, 59	6, 35	20, 7

Джерело: складено за [62]

Здійснимо нормування цих показників до 2016 року, відповідно до формули 2.3, оскільки показник має зростаючу залежність. Зокрема, по показнику експорту:

У 2011 році показник обсягу експорту:

$$X_{\min} = 46,65,$$

$$X_{\max} = 80,91.$$

$$\ddot{X}_{\text{експорту у 2011 році}} = (80,91 - 46,65) / (80,91 - 46,65) = 34,26/34,26 = 1,00$$

Здійснимо нормування показника прямих іноземних інвестицій (ППІ), але за формулою 2.4. У 2011 році показник прямих іноземних інвестицій:

$$X_{\min} = 6,2, (\max - y \text{ 2016} - 20,7)$$

$$X_{\max} = 6,88$$

$$\ddot{X} \text{ ПП у 2011 році} = (6,85 - 6,88) / (6,88 - 6,2) = -0,03/0,68 = |-0,05| = 0,05$$

$$K_{зед} (2011) = \sqrt{1 + 0,05} = \sqrt{1,05} = 1.02$$

$$\ddot{X} \text{ експорту у 2012 році} = (80,89 - 46,65) / (80,89 - 46,65) = 34,24/34,26 = 1,00$$

$$\ddot{X} \text{ ПП з України у 2012 році} = (6,88 - 6,88) / (6,88 - 6,2) = 0/0,68 = 0$$

$$K_{зед} (2012) = \sqrt{1 + 0} = \sqrt{1} = 1$$

За аналогічною схемою розрахунку отримаємо значення показника $K_{зед}$ за останні роки та представимо їх динаміку на рис. 2.5:

$$K_{зед}(2010) = \sqrt{0,45 + 0,51} = \sqrt{0,96} = 0,98; 0,9$$

$$K_{зед}(2011) = \sqrt{1 + 0,05} = \sqrt{1,05} = 1.02; 0,61$$

$$K_{зед}(2012) = \sqrt{1 + 0} = \sqrt{1} = 1; 0,57$$

$$K_{зед}(2013) = \sqrt{0,82 + 0,14} = \sqrt{0,96} = 0,98; 0,67$$

$$K_{зед}(2014) = \sqrt{0,51 + 0,61} = \sqrt{1,12} = 1,05; 0,96$$

$$K_{зед}(2015) = \sqrt{0 + 0,51} = \sqrt{0,51} = 0,71; 0,9$$

$$K_{зед}(2016) = 1$$

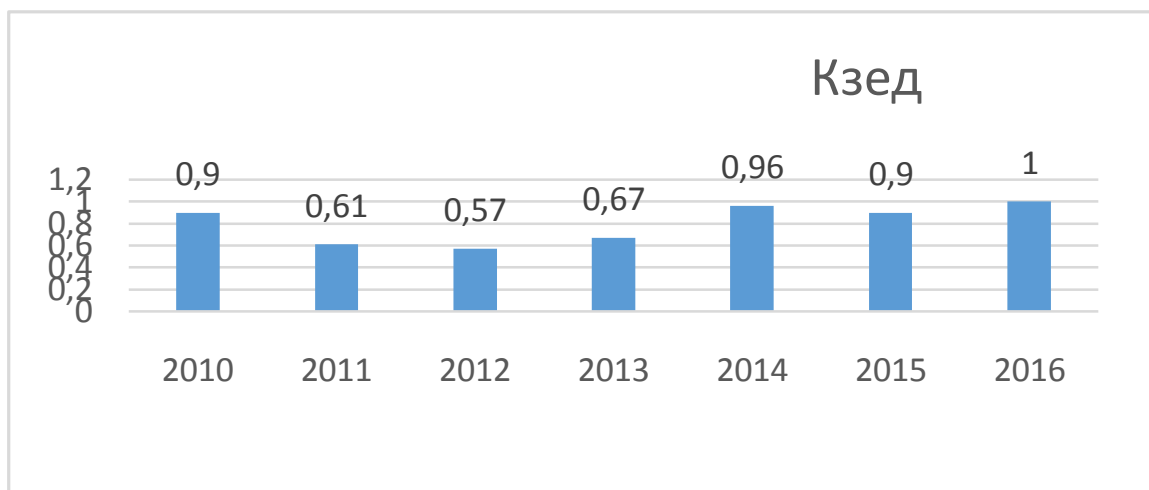

Рис. 2.5. Динаміка індексу конкурентоспроможності національної економіки за чинником зовнішньої економічної діяльності
Джерело: розраховано автором за [146]

Розрахуємо індекс виробничої конкурентоспроможності за схемою, що використана для чинника зовнішньої економічної діяльності ($K_{ЗЕД}$). Дані для розрахунку наведено у табл. 2.9:

Таблиця 2.9

**Показники технологічного стану та виробничої діяльності
в Україні у 2010 – 2016 роки**

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7	8
ВВП у фактичних цінах, млрд грн	1079, 3	1299, 9	1404, 7	1465, 2	1586, 9	1979, 4	2109, 9
Обсяг реалізованої продукції, млрд. грн.	1043, 1	1305, 3	1367, 9	1322, 4	1428, 8	1496, 0	1644, 0
Індекс промислової продукції, %	112, 1	13, 6	94, 3	100	82, 9	97, 9	102, 8
Знос основних фондів, %	74, 9	75, 9	76, 7	77, 3	83, 5	85, 0	79, 1
Рентабельність операційної діяльності, %	4, 0	5, 9	5, 0	3, 9	–4, 1	2, 4	7, 4
Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб населення, одиниць	83	82	80	86	79	80	82

Джерело: складено за [60;83]

Слід зауважити, що показник ВВП має тенденцію до зростання у фактичних цінах. Зростання більшості показників сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки, виняток – це показник зносу ОФ, який має обернено пропорційний вплив на конкурентоспроможність національної економіки.

Розрахуємо індекс конкурентоспроможності за виробничим чинником:

$$K_{вир}(2010) = \sqrt[4]{0 + 1 + 0,81 + 0,57} = \sqrt[4]{2,38} = 1,24.$$

$$K_{вир}(2011) = \sqrt[4]{0,58 + 0,09 + 1 + 0,43} = \sqrt[4]{2,1} = 1,2.$$

$$K_{вир}(2012) = \sqrt[4]{0,72 + 0,82 + 0,91 + 0,14} = \sqrt[4]{3,18} = 1,27.$$

$$K_{вир}(2013) = \sqrt[4]{0,62 + 0,76 + 0,8 + 1} = \sqrt[4]{0,37696} = 1,33.$$

$$K_{вир}(2014) = \sqrt[4]{0,85 + 0,15 + 0 + 0} = \sqrt[4]{1} = 1.$$

$$K_{вир}(2015) = \sqrt[4]{1 + 0 + 0,65 + 0,14} = \sqrt[4]{1,79} = 1,16.$$

$$K_{вир}(2016) = 1,18$$

Розрахунки індексу виробничої конкурентоспроможності (що належить до групи тактичних показників) за період 2010-2016 року, показали його падіння, яке підтверджується напрямом лінії тренда та відображено на рис. 2.6:

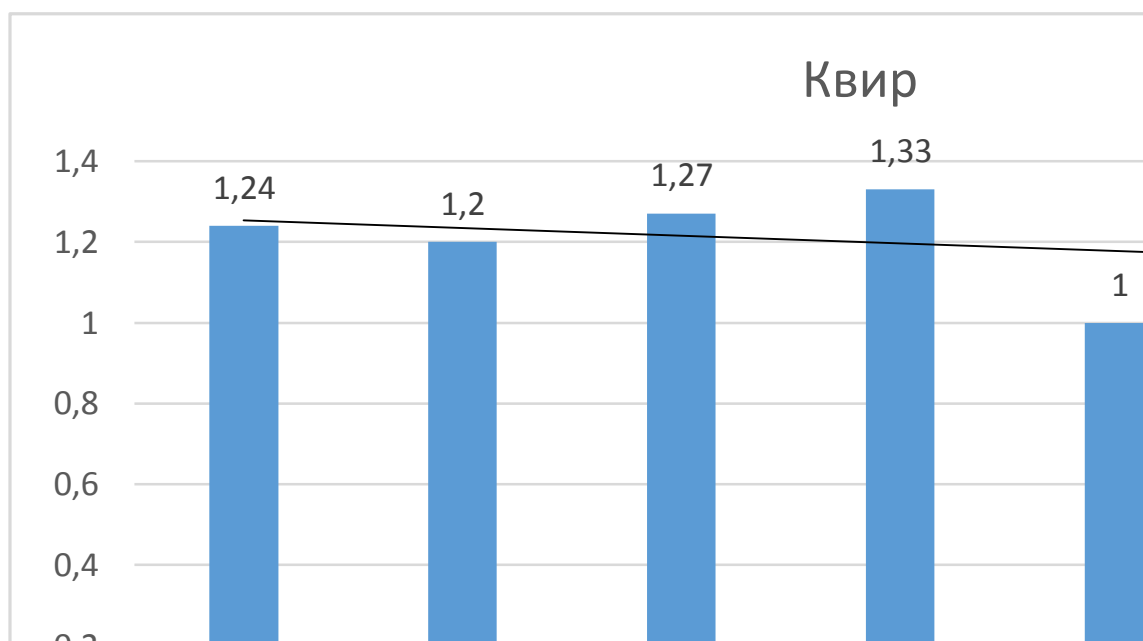

Рис. 2.6. Динаміка індексу конкурентоспроможності національної економіки за виробничим чинником
Джерело: розраховано автором за [146]

Досліджуючи чинники конкурентоспроможності національної економіки в частині якості технічної та технологічної складової, О. Г. Белейченко справедливо зауважив, що найбільш ефективним може бути розвиток двох вітчизняних комплексів – транспортного і групи підприємств високотехнологічного машинобудування, що мають спільні корені й науково-технологічний супровід і тому є своєрідними кластерами, які слід підтримувати цілісним механізмом державного регулювання (субсидії, податкові пільги, пільгові кредити і т. п.). Українська економіка потребує широкомасштабної модернізації виробничого обладнання, перш за все

подолання його технологічної неоднорідності на основі взаємного доповнення макроекономічних регуляторів та інструментів промислової політики, і тільки тоді, вона зможе підвищити конкурентоспроможність [10, с.35].

Наступим чинником, показники якого належать до тактичної групи конкурентоспроможності національної економіки, є фінансовий.

В таблиці 2.10. представлені дані для розрахунку індексів конкурентоспроможності національної економіки України за фінансовим чинником.

Таблиця 2.10

Показники діяльності фінансової системи України в 2010-2016 роках

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Державний борг, млрд дол.	22,2	22,2	18,9	13,3	16,6	23,2	60, 7
Гарантов. державою борг, млрд дол	32,1	37	45,6	59,8	53,2	42,1	68, 9
Загальний державний борг, млрд дол	54,3	59,2	64,5	73,1	69,8	65,3	67, 88
Обсяг ПІІ в Україну, млрд дол.	39,17	43,84	48,99	53,68	57,06	45,74	44, 05
Облікова ставка НБУ (в сер/рік), %	10,25	7,75	7,5	6,5	12,5	22,0	22, 5
Валове нагромадження основного капіталу, млрд грн.	183,9	229,4	266,8	247,0	224,3	262,9	269, 1
Норма накопичення, %	10,62	12,88	12,5	10,5	9,86	10,0	10, 8
Рівень інфляції, %	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3	112, 4

Джерело: складено автором за [58]

Зростання державного боргу, облікової ставки НБУ та рівня інфляції негативно впливають на рівень економічного піднесення.

Розрахуємо груповий індекс конкурентоспроможності національної економіки за фінансовим чинником з допомогою знайомої схеми, та побудуємо діаграму, що на рис. 2.7.

$$K_{fin}(2010) = \sqrt[6]{1 + 0 + 0,95 + 0 + 0,25 + 0,79} = \sqrt[6]{2,99} = 1,2.$$

$$K_{fin}(2011) = \sqrt[6]{0,74 + 0,26 + 0,98 + 0,55 + 1 + 0,89} = \sqrt[6]{4,42} = 1,45.$$

$$K_{fin}(2012) = \sqrt[6]{0,46 + 0,55 + 0,987 + 0,87 + 1 + 1} = \sqrt[6]{4,87} = 1,3.$$

$$K_{fin}(2013) = \sqrt[6]{0 + 0,81 + 1 + 0,761 + 0,21 + 0,98} = \sqrt[6]{3,761} = 1,25.$$

$$K_{fin}(2014) = \sqrt[6]{0,17 + 1 + 0,924 + 0,49 + 0 + 0,42} = \sqrt[6]{3,004} = 1,2.$$

$$K_{fin}(2015) = \sqrt[6]{0,41 + 0,37 + 0,953 + 0,95 + 0,05 + 0} = \sqrt[6]{3,004} = 1,2.$$

$$K_{fin}(2016) = 1,01$$

Визначаючи сутність фінансової конкурентоспроможності національної економіки, особливу увагу необхідно звернути на те, що цей чинник має певні характеристики:

1) фінансова конкурентоспроможність національної економіки є складовою частиною інтегрованого показника конкурентоспроможності національної економіки;

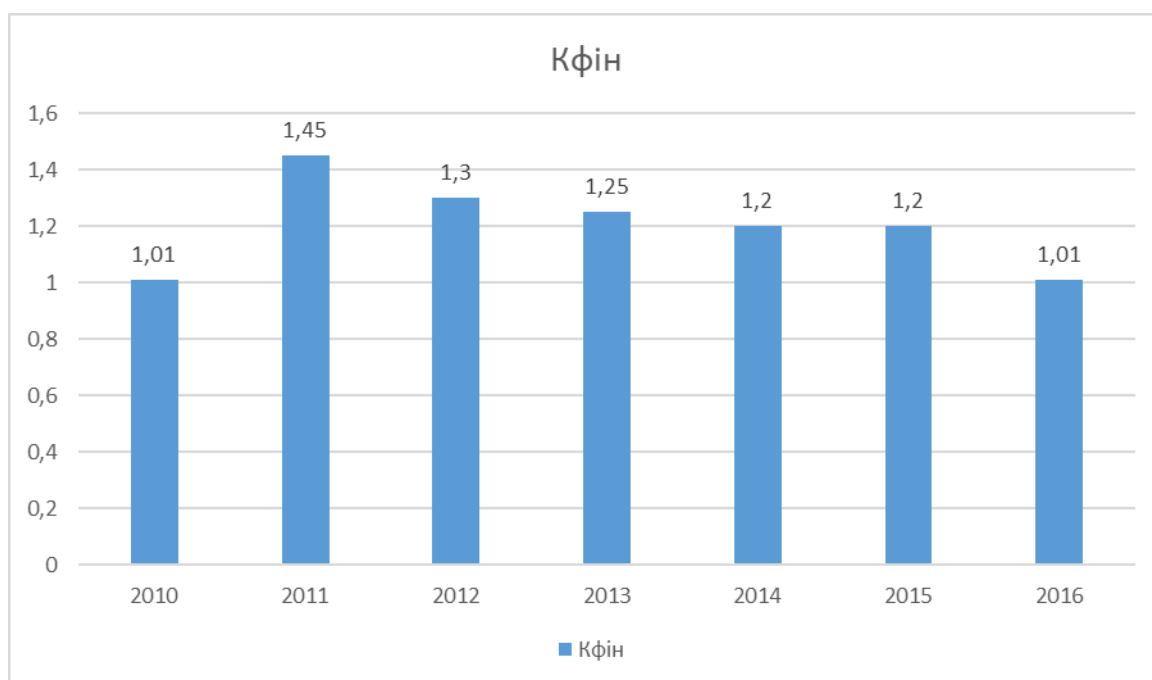

Рис. 2.7. Динаміка індексу конкурентоспроможності за фінансовим чинником
Джерело: розраховано автором за [146]

2) фінансова конкурентоспроможність національної економіки передбачає порівняння аналогічних показників інших країн на міжнародному ринку та є складною у виборі бази порівняння;

3) фінансова конкурентоспроможність національної економіки є динамічною ознакою й характеризує стан національної економіки в конкурентному середовищі в часі;

4) фінансова конкурентоспроможність національної економіки відображає фінансові можливості національного господарства; активність

фінансової діяльності, якість управління фінансами та перспективи розвитку національної економіки;

5) фінансова конкурентоспроможність національної економіки є комплексним індикатором, тому її оцінку не можна здійснювати на основі єдиного показника [148, с. 99].

Інтегральний підхід до розрахунку індексів конкурентоспроможності вітчизняних металургійних підприємств використовує і М. С. Татар, О. В. Гребенікова, Л. О. Чорний [159, с.20-40].

Наступним чинником, що впливає на конкурентоспроможність національної економіки (див. рис. 2.4), виокремлено інвестиційно-інноваційну діяльність, що досліджується багатьма вітчизняними та іноземними науковцями, адже, куди більш важливо створити необхідні умови, щоб інвестори в подальшому в масовому порядку не хотіли покинути країну, а продовжували в довгостроковій перспективі інвестувати свої капітали в необхідних обсягах. [1; 2; 6; 9; 14; 26; 28; 32; 54; 61; 74; 88; 90; 92; 99; 104; 187 та ін.]. Інноваційне забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного господарства є запорукою створення та реалізації його відповідних переваг. Передусім, це покращення якості продукції, скорочення витрат на її виробництво, оптимізація методів формування товарного асортименту, організація виробництва й управління на підприємстві [26, с.22]. Досліджуючи інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України, З. В. Юринець зробила справедливий висновок, що «інноваційний розвиток є найголовнішим напрямом підвищення конкурентоспроможності економіки країни на усіх рівнях господарювання» [187, с.131].

Інвестиційно-інноваційна діяльність об'єктів вітчизняного господарства характеризується тенденціями змін обсягів капітальних інвестицій, в тому числі, у нематеріальні активи, роль яких зростає з кожним роком. Дані таблиці 2.11 свідчать про позитивний тренд зростання капітальних інвестицій та витрат на інновації.

Джерелами фінансування інноваційної діяльності є власні кошти, кошти іноземних інвесторів, кошти держбюджету та інші джерела, не заборонені законодавством. За дослідженнями джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств України за період 2000–2013 роки, що здійснила Д. М. Куніна, більшість витрат на інноваційну діяльність покриваються за рахунок власних коштів підприємств [145, с. 117].

Таблиця 2.11

Показники інвестиційно-інноваційної діяльності

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кап.інвестиції в ОФ, млрд грн.	182, 1	250, 5	255, 8	237, 6	196, 9	233, 6	326, 1
Кап. інвестиції в нематеріальні активи, млрд грн.	6, 98	9, 43	7, 89	10, 3	7, 14	17, 56	31, 54
Витрат на інновації, млрд грн	8, 045	14, 33	11, 48	9, 56	7, 69	–	23, 22
Питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової, %	3, 8	3, 8	3, 3	3, 3	2, 5	2, 6	1, 9
Питома вага підприємств, що займались інноваціями, %	13, 8	16, 2	17, 4	16, 8	16, 1	16, 1	16, 6

Джерело: складено за [109]

Додамо, що у 2015 році ключовим джерелом інвестицій підприємств також були їх власні фінансові ресурси – 67, 4 %, вклади населення (в частині пайової участі та будівництва житла) – 12, 0 %, кредити банків – 7, 3 %, кошти місцевих бюджетів – 5, 0 %, кошти іноземних інвесторів – 3, 1 %, кошти державного бюджету – 2, 04 % та інші джерела фінансування.

Нормовані індекси цієї групи за нашими розрахунками становлять:

- індексу капітальних інвестицій в ОФ – 0, 83;
- індексу капітальних інвестицій в нематеріальні активи – 0, 7;
- індексу витрат на інновації – 0, 38;
- індексу питомої ваги підприємств, які займаються інноваціями – 0, 64;
- індексу питомої ваги інноваційної продукції в обсязі промислової – 0, 65.

Динаміка зведеного індексу інвестиційно-інноваційного чинника конкурентоспроможності національної економіки представлено на рис. 2.8:

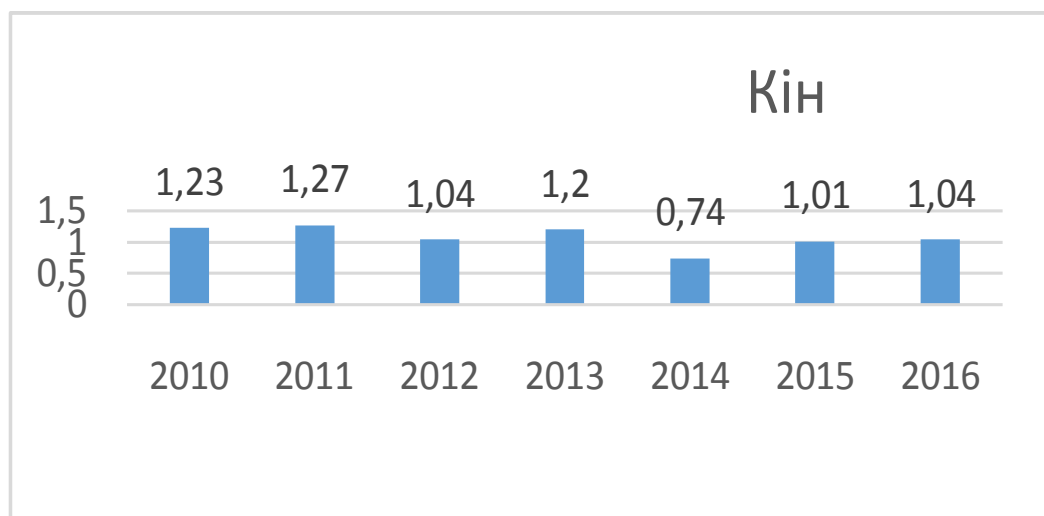

Рис. 2.8. Динаміка індексу інвестиційно-інноваційного чинника конкурентоспроможності національної економіки
Джерело: складено автором

Серед ключових проблем розвитку інвестиційно-інноваційних процесів:

1. Недостатні обсяги кредитних та лізингових фінансових ресурсів;
2. Високі ризики інвестицій в об'єкти виробничої, невиробничої сфери;
3. Слабка державна підтримка інновацій та наукових досягнень;
4. Висока інфляція;
5. Відсутність спадкоємності державних програм щодо інвестицій та інновацій;
6. Нестабільність банківського, фінансового та страхового сектору;
7. Слабка інвестиційно-інноваційна інфраструктура;
8. Недосконале нормативно-правове регулювання захисту капітальних та інноваційних вкладень. Зокрема, до головних проблемних моментів нормативно-правової бази нашої держави в інноваційній сфері З. В. Юринець відносить: недосконалість, суперечливість понятійно-категоріального апарату у нормативно-законодавчих документах і законодавчій базі; недосконалість системи оподаткування інноваційної діяльності, що має негативний вплив на залучення інвестицій, раціональне й ефективне використання ресурсів; невідповідність системи сертифікації та ліцензування новітнім вимогам

інноваційного бізнесу; складність вирішення питання комерціалізації технологій, які створені безпосередньо державними науковими організаціями; недовіра сучасних програм інноваційного розвитку в Україні [187, с. 360].

До соціальних чинників конкурентоспроможності національної економіки нами віднесено два: тактичний, що об'єднує показники, які характеризують охорону здоров'я, освіту та науку і стратегічний – який (див. рис. 2.4) розраховує інтегровані індекси цих чинників конкурентоспроможності національної економіки за схемою, що наведено вище. Зокрема, інтегрований індекс конкурентоспроможності за чинником охорони здоров'я, освіти та науки здійснимо за даними, що наведено у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Показники охорони здоров'я, освіти та науки

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7	8
Охорона здоров'я							
Чисельність населення, тис. осіб	45870, 7	45706, 1	45593, 3	45489, 6	43001	42844, 9	42672, 5
Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. ос, од.	94	90, 6	89, 1	88, 0	78, 5	76	74, 3
Кількість лікарів усіх спеціальностей: - усього, тис. осіб; - на 10 тис. осіб	225 49, 3	224 46, 3	217 47, 9	217 48	186 43, 5	186 43, 0	187 42, 8
Середня тривалість життя при народженні, років	70, 44	71, 02	71, 15	71, 37	71, 37	71, 4	71, 25
Смертність дітей до 1 р.: - усього, осіб; - на 1 тис. народжених, осіб	4564 9, 1	4511 9, 0	4371 8, 4	4030 8, 0	3656 7, 8	3633 7, 8	2955 7, 0
Освіта							
Кількість учнів в загально-освітніх закладах, тис. ос.	4299	4292	4222	4204	3757	3783	3846
Кількість вчителів, тис. осіб	515	509	510	508	454	444	438
Співвідношення кількості учнів до вчителів, разів	8, 35	8, 43	8, 28	8, 27	8, 27	8, 5	8, 8
Кількість студентів у ВНЗ: - усього, тис. осіб;1 - на 1 тис. нас-ня, осіб	2491, 3 5, 4	2311, 6 5, 0	2170, 1 4, 7	2052, 7 4, 5	1689, 3 3, 9	1605, 3 3, 7	1586, 7 3, 4
Кількість випущених	654, 7	626, 5	612, 9	576, 3	484, 5	447, 4	

фахівців, тис. осіб							386, 7
1	2	3	4	5	6	7	8
Наука							
Кількість науковців, тис.	89, 5	84, 9	82, 0	77, 8	69, 4	54, 0	50, 1
Обсяг виконаних наук. і науково-тех.роб., млн грн.	9867, 1	10349, 9	11252, 7	11781, 1	10950, 7	9506, 6	9344, 1
Питома вага обсягу наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	0, 9	0, 79	0, 8	0, 81	0, 7	0, 7	0, 7

Джерело: складено за [77; 78]

Серед показників, що характеризують конкурентоспроможність охорони здоров'я, освіти і науки, всі показники прямо пропорційно впливають на підвищення конкурентоспроможності, виключенням є тільки один показник – смертність дітей у віці до 1 року, що має обернено пропорційну залежність, що враховано при розрахунку. На підставі проведених розрахунків складено діаграму динаміки інтегрованого індексу конкурентоспроможності за чинником охорони здоров'я, освіти і науки (K_{OON}), що зображено на рис. 2.9:

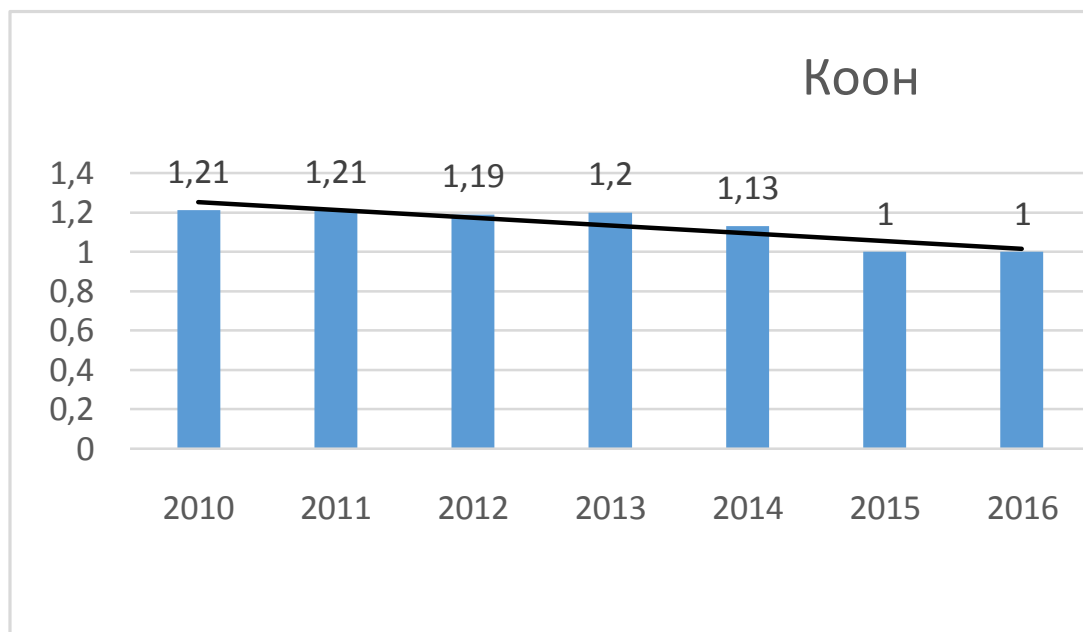

Рис. 2.9. Динаміка індексу конкурентоспроможності національної економіки за чинником освіти, науки, охорони здоров'я

Джерело: складено автором

Лінія тренду демонструє загальні негативні тенденції, що відбуваються у соціальній сфері. Нагадаємо, що за версією ВЕФ конкурентоспроможність української економіки посіла 81 місце серед 137 країн світу, в той же час за

показником «Здоров'я і початкова освіта» – 53 місце, тобто цей показник є таким, що значно підвищує оцінку вітчизняної конкурентоспроможності, а тенденції до його зниження свідчать не тільки про занепадання цих галузей невиробничої сфери, а й про безпеку зниження загального рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Система соціального захисту та соціальної політики в країні ще не цілком задовольняє життєві потреби населення. Проблеми в сфері соціального захисту населення ще залишаються, і вирішення їх відкладається на невизначений термін. На сьогодні, основною проблемою в Україні є і залишається проблема подолання бідності, тому що більша частина працюючого населення країни має дуже низький рівень доходів, який є найважливішим показником добробуту [119]. Висока диференціація умов і рівня життя українського населення, нерівномірність розвитку регіонів, поширення масштабів безробіття, а також вплив світової фінансової кризи стримують динаміку соціально-економічного зростання країни та підсилюють соціальне напруження [103].

Другий соціальний чинник конкурентоспроможності характеризує рівень життя населення через показники, що наведені у табл. 2.13:

Таблиця 2.13

Показники рівня життя в Україні

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7	8
ВВП на душу населення, грн	24798	29980	32480	33965	36904	46204	55853, 5
Наявний дохід у розрах. на особу, грн.	18485, 6	21637, 9	25206, 4	26719, 4	26782, 1	31082, 7	44029, 7
Реальний наявний дохід, % до попереднього року	117, 1	108, 0	113, 9	106, 1	88, 5	73, 4	78, 1
Середньодушовий дохід в місяць, грн	1540, 5	1803, 2	2100, 5	2226, 6	2231, 8	2590, 2	3987, 1
Прожитковий мінімум (сер./1 особу/ міс.), грн	843, 2	914, 1	1042, 4	1113, 7	1176, 0	1330, 0	1600, 0

Продовження таблиці 2.13

1	2	3	4	5	6	7	8
Співвідношення сер. дох. до прожиткового min, разів	1, 82	1, 97	2, 01	1, 99	1, 90	1, 95	2, 1
Питома вага населення з сер. дох. нижчими прожиткового min, %	8, 6	7, 8	9, 0	8, 3	8, 6	9, 0	10, 0
Рівень економічної активності насел., %	65, 5	66, 3	66, 9	67, 3	64, 5	64, 7	62, 2
Рівень безробіття, %	8, 9	8, 7	8, 2	7, 8	9, 7	9, 5	9, 3

Джерело: складено за [131]

Серед перелічених показників, які характеризують рівень життя населення, два – це рівень безробіття та кількість населення з середньодушовими доходами нижчими за розмір прожиткового мінімуму, мають обернено пропорційний вплив на рівень конкурентоспроможності національної економіки, зростання інших показників підвищує конкурентоспроможність.

Результати проведених розрахунків інтегрованого показника конкурентоспроможності національної економіки за чинником рівня життя наведені у вигляді діаграми на рис. 2.10:

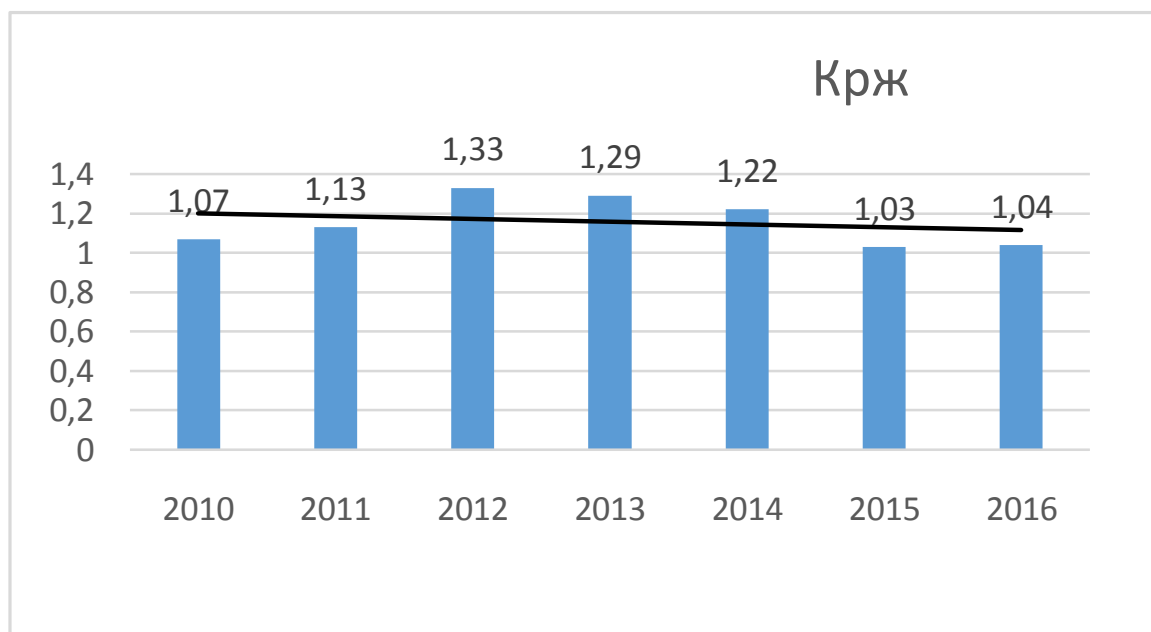

Рис. 2.10. Динаміка індексу конкурентоспроможності національної економіки за чинником рівня життя

Джерело: складено автором

Тренд динаміки індексу конкурентоспроможності національної економіки за чинником рівня життя свідчить про негативні тенденції, що склались в українському суспільстві. Разом з тим, відповідно до розрахунків Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, обсяг тіньової економіки в Україні за останні 5 років становить від 28 % до 39 % ВВП. Зазначений показник розраховується різними методами, які враховують розбіжності між доходами та витратами населення, динамікою готівки в обігу та обсягами виробництва, використанням електроенергії та обсягами виробництва, а також динамікою цін факторів виробництва, готової продукції та рентабельністю виробництва. Метод «витрати населення – роздрібний товарообіг» полягає у виявленні перевищення споживчих грошових витрат населення на придбання товарів над загальним обсягом продажу населенню товарів усіма суб'єктами господарювання. За підрахунками профспілок, обсяг тіньової заробітної плати в Україні складає орієнтовано 200 млрд грн, а за оцінками податківців – 170 млрд грн щорічно. Якщо оцінювати цей обсяг на основі зіставлення статистичних даних по доходам населення і роздрібному товарообігу, рівень тіньових доходів домогосподарств може сягати 40-45%. Орієнтовні втрати бюджету оцінюються на рівні понад 46 млрд грн, а недоотримані соціальні внески складають більш ніж 97 млрд грн на рік [161].

На останньому етапі розрахунку визначається інтегрований індекс конкурентоспроможності національної економіки, який розраховується методом середньозважених нормованих показників за формулою 2.5:

$$I_{\text{конк}} = K_{\text{ЗЕД}} * b_1 + K_{\text{вир}} * b_2 + K_{\text{фін}} * b_3 + K_{\text{ін}} * b_4 + K_{\text{оон}} * b_5 + K_{\text{ржс}} * b_6, \text{ де (2.5)}$$

вагові коефіцієнти приймалися за експертними оцінками і дорівнюють:

$$b_1 = 0, 15; b_2 = 0, 1; b_3 = 0, 15; b_4 = 0, 2; b_5 = 0, 2; b_6 = 0, 2.$$

Таким чином, інтегральний індекс конкурентоспроможності національної економіки дорівнює:

2010:

$$I_{\text{конк}} = 0,98 \cdot 0,15 + 1,24 \cdot 0,1 + 1,2 \cdot 0,15 + 1,23 \cdot 0,2 + 1,21 \cdot 0,2 + 1,07 \cdot 0,2 = 1,15;$$

2011:

$$I_{\text{конк}} = 1,02 \cdot 0,15 + 1,2 \cdot 0,1 + 1,45 \cdot 0,15 + 1,27 \cdot 0,2 + 1,21 \cdot 0,2 + 1,13 \cdot 0,2 = 1,21;$$

2012:

$$I_{\text{конк}} = 1 \cdot 0,15 + 1,27 \cdot 0,1 + 1,3 \cdot 0,15 + 1,17 \cdot 0,2 + 1,19 \cdot 0,2 + 1,33 \cdot 0,2 = 1,2;$$

2013:

$$I_{\text{конк}} = 0,98 \cdot 0,15 + 1,33 \cdot 0,1 + 1,25 \cdot 0,15 + 1,2 \cdot 0,2 + 1,2 \cdot 0,2 + 1,29 \cdot 0,2 = 1,2;$$

2014:

$$I_{\text{конк}} = 1,58 \cdot 0,15 + 1 \cdot 0,1 + 1,2 \cdot 0,15 + 0,74 \cdot 0,2 + 1,13 \cdot 0,2 + 1,22 \cdot 0,2 = 1,13;$$

2015:

$$I_{\text{конк}} = 0,71 \cdot 0,15 + 1,16 \cdot 0,1 + 1,2 \cdot 0,15 + 1,12 \cdot 0,2 + 1,09 \cdot 0,2 + 1,34 \cdot 0,2 = 1,11;$$

2016:

$$I_{\text{конк}} = 1 \cdot 0,15 + 1,18 \cdot 0,1 + 1,01 \cdot 0,15 + 1,04 \cdot 0,2 + 1,00 \cdot 0,2 + 1,04 \cdot 0,2 = 1,03.$$

Зведені результати розрахунків представлені у вигляді діаграми, що на рис. 2.11:

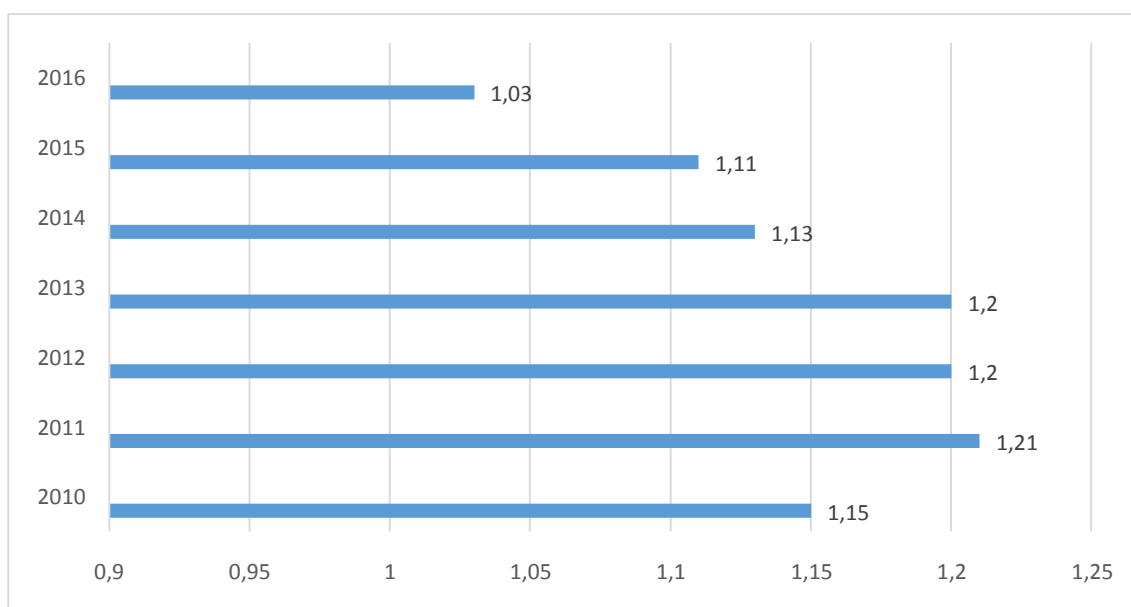

Рис. 2.11. Динаміка інтегрального індексу конкурентоспроможності національної економіки
Джерело: складено автором

Отримані результати порівняємо відповідно умов:

високий рівень економічного зростання	$1,8 < I_{\text{конк}} \leq 2$
досить високий рівень економічного зростання	$1,6 < I_{\text{конк}} \leq 1,8$
середній рівень економічного зростання	$1,4 < I_{\text{конк}} \leq 1,6$
низький рівень економічного зростання	$1,2 < I_{\text{конк}} \leq 1,4$
неконкурентоспроможна національна економіка	$I_{\text{конк}} \leq 1,2$

Загальний індекс конкурентоспроможності української економіки тільки в 2011 році відповідав «низькому рівню економічного зростання», в інші роки інтегрований індекс конкурентоспроможності національної економіки відповідав рівню «неконкурентоспроможна національна економіка». Більш того, склалась негативна тенденція подальшого зниження конкурентоспроможності національної економіки, що вимагає системних, послідовних, конструктивних заходів щодо зміни цієї тенденції, які будуть розглянуті нами у Розділі 3.

2.3. Визначення рівня конкурентоспроможності національної економіки

На основі теоретичного аналізу концепцій екологізації та соціалізації економіки З. В. Герасимчук та І. М. Вахович виокремлюють три основні підходи дослідження концепції сталого розвитку економіки: екологоцентричний, соціоцентричний та економікоцентричний [29, с.59]. За першим підходом дослідження сталого розвитку національної економіки акцент робиться на екологічній складовій, що передбачає необхідність оптимізації техногенної діяльності через збереження природних ресурсів з можливим скороченням темпів економічного зростання. Головним недоліком цього підходу є виникаючі протиріччя між зростанням чисельності населення, збільшенням потреб людей і відносним згортанням економічного розвитку.

Економікоцентричний підхід передбачає подолання цього недоліку, та пропонує альтернативні шляхи економічного розвитку через розвиток науково-технічного прогресу. Недоліком цього підходу є його асоціальність та відсутність екологічних обмежень, що загрожує існуванню людства. *Соціоцентричний* підхід найбільше відповідає умовам сталого розвитку національної економіки, що розглядається в контексті даного дослідження, як збалансований за соціальною, економічною, екологічною складовими, тобто, ставиться завдання «оптимального управління сукупністю соціокультурного багатства, яким володіє цивілізація на конкретному етапі всесвітньо-історичного розвитку на основі прискорення темпів економічного зростання задля всебічного задоволення потреб людського суспільства» [там же]. Хоча екологічна складова розглядається в межах останнього підходу опосередковано, її наявність виокремлює *соціоцентричний* підхід, як такий, що ми підтримуємо.

Природно–ресурсний чинник в сучасних умовах має значний вплив на розвиток національної економіки. Зокрема, український експорт має переважно сировинний характер (за результатами 2016 року, частка продукції АПК, металургійної та хімічної промисловості та мінеральної сировини становить 70% експорту) та складається з проміжних товарів з відносно низькою технологічною складовою – частка високотехнологічного експорту у 2015 році становила лише 5,5% від загального обсягу українського експорту [108]. Разом з тим, питання його ефективного використання часто залишається поза увагою суб’єктів господарювання, науковців, органів державної влади та місцевого самоврядування. Саме тому, оцінка екологічного чинника конкурентоспроможності, показники якого наведені у табл. 2.14, є привілейованою в контексті даного параграфу.

До загального переліку показників (32) за шістьма чинниками конкурентоспроможності національної економіки, що наведені у табл. 2.7, додамо 14 показників із табл. 2.14, за якими буде здійснюватися оцінка

екологічного чинника конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку.

Таблиця 2.14

Показники охорони навколишнього природного середовища України

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Поводження з відходами</i>							
Обсяг відходів, накопичених у місцях видалення, тис. Т	13267455	14422372	14910105	15167369	12115242	15125368	12393923
Утворено, тис. Т	419191, 7	447641, 2	450726, 8	448117, 6	354803, 0	448147, 2	295870, 1
Утилізовано, тис. Т	145710, 7	153687, 4	143453, 5	147177, 9	109119, 0	147197, 3	84630, 3
Спалено, тис. Т	1058, 6	1054, 5	1215, 9	918, 7	944, 6	919, 1	1106, 1
Видалено, тис. Т	336952, 2	277106, 8	289627, 4	288121, 1	203765, 4	288123, 5	157379, 3
<i>Використання та охорона водних ресурсів</i>							
Забрано води з природних водних об'єктів, млн м ³	14846	14651	14651	13625	11505	14662	15111
Спожито свіжої води, млн м ³	9817	10086	10507	10092	8710	10511	11845
Загальне відведення зворотних вод, млн м ³	8141	8044	8081	7722	6587	8092	9468
Потужність очисних споруд, млн м ³	7425	7687	7577	7592	7190	7583	76559
<i>Охорона атмосферного повітря</i>							
Викиди діоксиду сірки, тис. тон	1235, 2	1363, 4	1430, 3	1413, 3	1100, 4	1101, 2	1076, 4
Викиди оксидів азоту, тис. тон	603, 7	663, 0	634, 6	633, 4	520, 6	521, 9	240, 2
Викиди діоксиду вуглецю, млн т	198, 2	236, 0	232, 0	230, 7	180, 9	182, 2	150, 6
Обсяги викидів забруднюючих речовин, млн т	6678, 0	6877, 3	6821, 1	6719, 8	5186, 6	5183, 5	3078, 1
<i>Витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів</i>							
Кап. інвестиції та поточні витрати, млн грн	13128	18491	6589	3081	21926	21933	21855

Джерело: складено за [19]

Здійснимо первинний аналіз факторних та кореляційних залежностей в загальній сукупності чинників та показників, для чого проведемо парний кореляційний (регресійний) аналіз чинників:

1. Зовнішньої конкуренції ($K_{ЗЕД}$);

2. Виробничої конкурентоспроможності ($K_{\text{вир}}$);
3. Фінансової конкурентоспроможності ($K_{\text{фін}}$);
4. Інвестиційної та інноваційної конкурентоспроможності ($K_{\text{ін}}$);
5. Конкурентоспроможності охорони здоров'я, освіти, науки ($K_{\text{оон}}$);
6. Конкурентоспроможності рівня життя ($K_{\text{рж}}$);
7. Конкурентоспроможності екологічного стану ($K_{\text{ес}}$).

Кореляція здійснюється за допомогою програми STATISTICA, відповідно до формули 2.6, що відображає зв'язки між показниками:

$$r_{xy} = \frac{\sum d_x + d_y}{\sqrt{\sum d_x^2 + d_y^2}}, \text{ де} \quad (2.6)$$

r_{xy} – коефіцієнт кореляції;

d_x ; d_y – середнє квадратичне відхилення ознаки X та Y (розсіювання значень випадкової величини відносно її математичного сподівання).

При інтерпретації результатів кореляційного аналізу розмір похибки повинен становити: $p > 0,70$. Здійснимо вибір найбільш значущих показників, що формують конкурентоспроможність національної економіки в умовах сталого розвитку, та встановимо зв'язки між показниками одного чинника із показниками двох інших чинників, виключаючи зв'язки між показниками в межах одного чинника. Схему таких зв'язків наведено на рис. 2.12.

Кореляційне дослідження буде здійснено у трьох напрямках щодо вибору значущих показників: економічного чинника конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку (17 показників); соціального чинника (15 показників); екологічного чинника (14 показників).

Вибір показників відтворимо в описуваній матриці та матриці кореляцій, що наведені в Додатку А табл. А.1; табл. А.2. Узагальнені результати матриць, що характеризують наявність зв'язку між показниками *економічного* чинника конкурентоспроможності в умовах сталого розвитку із показниками двох інших чинників, представлені у табл. 2.15.

Квінтесенцією результатів є виокремлення чотирьох економічних показників, для яких притаманний найщільніший зв'язок: експорт, знос основних засобів, рівень інфляції та питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової продукції.

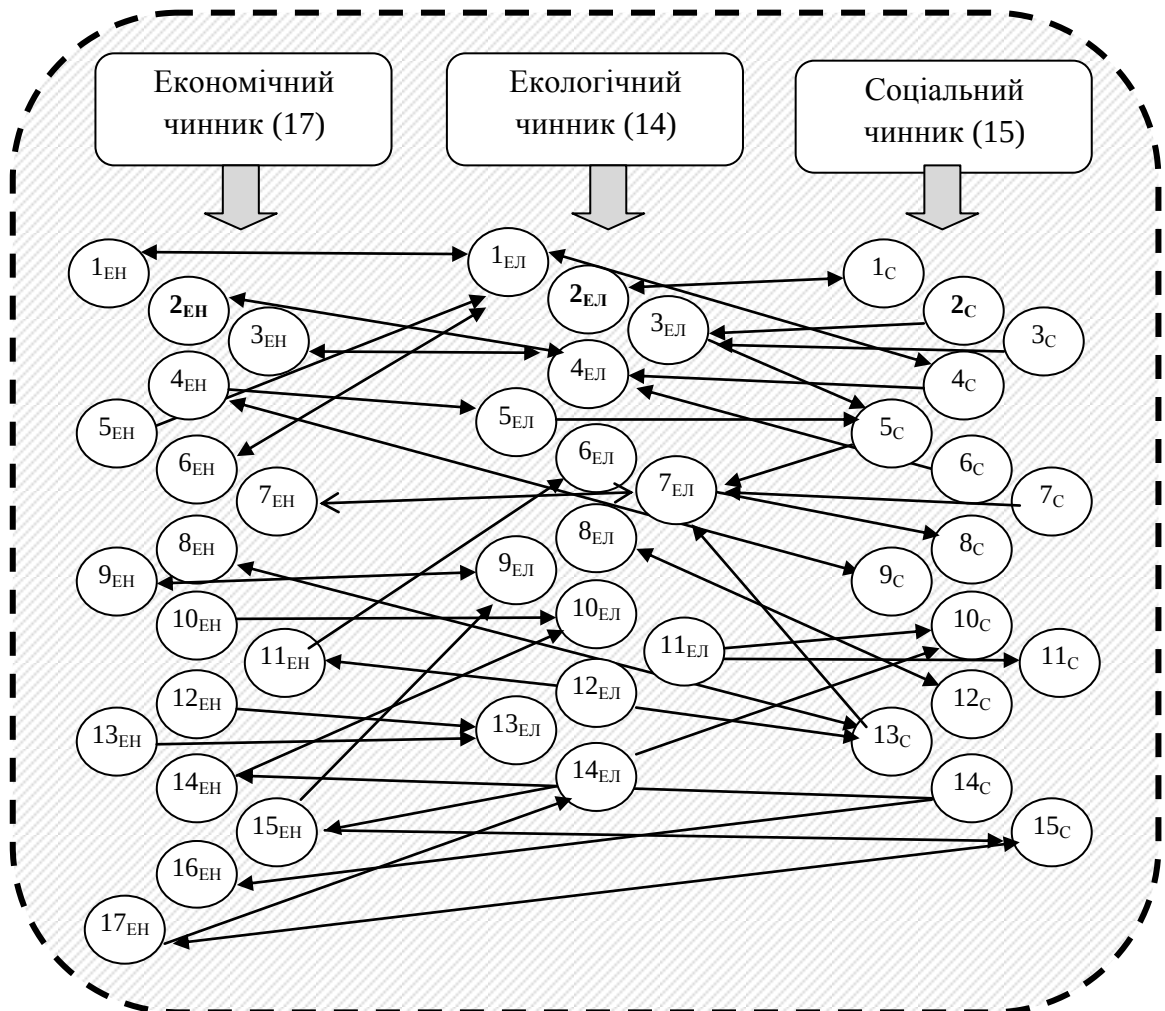

Рис. 2.12. Схема умовних зв'язків між показниками різних чинників конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку
Джерело: складено автором

Дані табл. 2.15 свідчать про наявність досить щільного зв'язку показника «експорт» із показниками: «кількість науковців» ($r = 0,72$); «рівень безробіття» ($r = -0,71$); «загальний обсяг викидів забруднюючих речовин» ($r = 0,78$).

Показник «знос основних засобів» щільно корелює із наступними показниками: «кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення» ($r = 0,92$); «кількість випущених фахівців» ($r = -0,99$); «кількість лікарів усіх

спеціальностей на 10 тис. населення» ($r = -0,99$); «кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення» ($r = -0,99$); «загальний обсяг викидів забруднюючих речовин» ($r = -0,96$); «смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених» ($r = -0,95$); «кількість науковців» ($r = -0,95$); «ВВП на душу населення» ($r = 0,91$); «питома вага обсягу наукових і науково-технічних робіт у ВВП» ($r = -0,90$); «середньодушовий дохід в місяць» ($r = 0,83$); «рівень безробіття» ($r = 0,72$).

Таблиця 2.15

Матриця вибору найбільш щільних кореляційних зв'язків між показниками економічного чинника та показниками соціального, екологічного чинників конкурентоспроможності

Показники	Рівняння розрахунку	Коефіцієнт кореляції
1.Кількість науковців	$Y = 28,422 + 0,70101 * \text{Експорт}$	$r = 0,72$
2.Рівень безробіття	$Y = 11,492 - 0,0394 * \text{Експорт}$	$r = -0,71$
3.Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин	$Y = 2921,6 + 48,684 * \text{Експорт}$	$r = 0,78$
4.Кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення	$Y = 71,388 + 0,40708 * \text{Знос ОФ}$	$r = 0,92$
5.Кількість випущених фахівців	$Y = 2091,6 - 19,33 * \text{Знос ОФ}$	$r = -0,99$
6.Смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених	$Y = 1148E2 - 932,3 * \text{Знос ОФ}$	$r = -0,95$
7.Кількість на 10 тис. Населення	$Y = 54508, - 425,3 * \text{Знос ОФ}$	$r = -0,99$
8.Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення	$Y = 217,54 - 1,667 * \text{Знос ОФ}$	$r = -0,99$
9.Кількість науковців	$Y = 303,36 - 2,879 * \text{Знос ОФ}$	$r = -0,95$
10.Питома вага обсягу наукових і НТР у ВВП	$Y = 2,0501 - 0,0161 * \text{Знос ОФ}$	$r = -0,90$
11.ВВП на душу населення	$Y = -877E2 + 1543,2 * \text{Знос ОФ}$	$r = 0,91$
12.Середньодушовий дохід/міс	$Y = -3584, + 71,825 * \text{Знос ОФ}$	$r = 0,83$
13.Рівень безробіття	$Y = -0,9596 + 0,12372 * \text{Знос ОФ}$	$r = 0,72$
14.Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин	$Y = 21018, - 187,3 * \text{Знос ОФ}$	$r = -0,96$
15.Кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення	$Y = 94,523 + 0,07895 * \text{Рівень інфляції}$	$r = 0,72$
16.Кількість випущених фахівців	$Y = 1043,3 - 4,189 * \text{Рівень інфляції}$	$r = -0,86$
17.Смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених	$Y = 62523, - 186,8 * \text{Рівень інфляції}$	$r = -0,76$
18.Кількість лікарів на 10 тис. населення	$Y = 31516, - 92,81 * \text{Рівень інфляції}$	$r = -0,87$
19.Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення	$Y = 126,80 - ,3585 * \text{Рівень інфляції}$	$r = -0,86$
20.Кількість науковців	$Y = 151,55 - 0,6622 * \text{Рівень інфляції}$	$r = -0,88$

Джерело: розраховано автором

Показник рівня інфляції має досить щільні зв'язки із наступними показниками соціального чинника конкурентоспроможності: «загальні обсяги викидів забруднюючих речовин» ($r = -0,92$); «кількість науковців» ($r = -0,88$); «кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення» ($r = -0,87$); «кількість випущених фахівців» ($r = -0,86$); «кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення» ($r = -0,86$); «рівень безробіття» ($r = 0,84$); «ВВП на душу населення» ($r = 0,79$); «капітальні інвестиції та поточні витрати на екологію» ($r = 0,77$); «смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених» ($r = -0,76$); «кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення» ($r = 0,72$); «питома вага обсягу наукових і науково-технічних робіт у ВВП» ($r = -0,70$); .

Показник «питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової продукції» тісно взаємодіє з такими показниками як: «кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення» ($r = -0,99$); «кількість випущених фахівців» ($r = -0,99$); «кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення» ($r = 0,97$); «смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених» ($r = 0,96$); «обсяг виконаних наукових і науково-технічних робіт» ($r = 0,96$); «кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення» ($r = 0,95$); «загальні обсяги викидів забруднюючих речовин» ($r = 0,91$); «кількість науковців» ($r = 0,88$); «питома вага обсягу наукових і науково-технічних робіт у ВВП» ($r = 0,87$); «ВВП на душу населення» ($r = -0,85$); «середня тривалість життя при народженні» ($r = -0,75$).

Узагальнені результати матриць (Додаток А табл. А.1; табл. А. 2.), що характеризують наявність зв'язку між показниками *соціального* чинника конкурентоспроможності в умовах сталого розвитку із показниками двох інших чинників, представлені у табл. 2.16. Результатом кореляційного аналізу стало виокремлення чотирьох соціальних показників, які найбільш впливають на показники економічного та екологічного чинників конкурентоспроможності національної економіки сталого розвитку: «кількість випущених фахівців»,

«кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення», «ВВП на душу населення» та «середньодушовий дохід в місяць».

Таблиця 2.16

Матриця вибору найбільш щільних кореляційних зв'язків між показниками соціального чинника та показниками економічного, екологічного чинників конкурентоспроможності

Показники	Рівняння розрахунку	Коефіцієнт кореляції
1	2	3
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)	$Y = 2196,9 - 1,534 \cdot \text{Кількість випущених фахівців}$	$r = -0,81$
Знос основних фондів	$Y = 107,69 - 0,0508 \cdot \text{Кількість випущених фахівців}$	$r = -0,99$
Облікова ставка НБУ (в середньому за рік),	$Y = 42,297 - 0,0550 \cdot \text{Кількість випущених фахівців}$	$r = -0,79$
Рівень інфляції	$Y = 215,00 - 0,1787 \cdot \text{Кількість випущених фахівців}$	$r = -0,86$
Загальна сума витрат на інновації	$Y = -16,72 + 0,04451 \cdot \text{Кількість випущених фахівців}$	$r = 0,76$
Питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової продукції	$Y = -0,4505 + 0,00647 \cdot \text{Кількість випущених фахівців}$	$r = 0,95$
Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин	$Y = 978,20 + 9,2870 \cdot \text{Кількість випущених фахівців}$	$r = 0,93$
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)	$Y = 2915,2 - 18,46 \cdot \text{Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. Населення}$	$r = -0,84$
Знос основних фондів	$Y = 129,93 - 0,5934 \cdot \text{Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. Населення}$	$r = -0,99$
Облікова ставка НБУ (в середньому за рік)	$Y = 65,759 - 0,6355 \cdot \text{Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. Населення}$	$r = -0,78$
Рівень інфляції	$Y = 291,88 - 2,071 \cdot \text{Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. Населення}$	$r = -0,86$

Джерело: розраховано автором

З показником «кількість випущених фахівців» тісно взаємодіють наступні: «знос основних фондів» ($r = -0,99$); «питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової продукції» ($r = 0,95$); «загальні обсяги викидів забруднюючих речовин» ($r = 0,93$); «рівень інфляції» ($r = -0,86$); «обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)» ($r = -0,81$); «облікова ставка НБУ (в середньому за рік)» ($r = -0,79$); «загальна сума витрат на інновації» ($r = 0,76$).

Показник «кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення» має щільні зв'язки із наступними показниками економічного чинника конкурентоспроможності: «знос основних фондів» ($r = -0,99$); «питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової продукції» ($r = 0,95$); «загальний обсяг викидів забруднюючих речовин» ($r = 0,94$);); «рівень інфляції» ($r = -0,86$); «обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)» ($r = -0,84$); «облікова ставка НБУ (в середньому за рік)» ($r = -0,78$); «загальна сума витрат на інновації» ($r = 0,72$).

Зв'язок між показником «ВВП на душу населення» та показниками економічного, екологічного чинників характеризується наступними коефіцієнтами кореляції: «знос основних фондів» ($r = 0,91$); «обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)» ($r = 0,88$); «питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової продукції» ($r = -0,85$); «капітальні інвестиції в нематеріальні активи» ($r = 0,81$); «рівень інфляції» ($r = 0,79$);); «облікова ставка НБУ (в середньому за рік)» ($r = 0,78$); «загальні обсяги викидів забруднюючих речовин» ($r = -0,78$); «загальна сума витрат на інновації» ($r = -0,74$).

Наявність впливу показника «середньодушовий дохід в місяць» на показники економічного, екологічного чинника конкурентоспроможності підтверджується такими коефіцієнтами кореляції: «обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)» ($r = 0,91$); «питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової продукції» ($r = -0,85$); «знос основних фондів» ($r = 0,83$); «капітальні інвестиції в нематеріальні активи» ($r = 0,71$).

Узагальнені результати матриць (Додаток А табл. А.1; табл. А. 2.), що характеризують наявність зв'язку між показниками *екологічного* чинника конкурентоспроможності в умовах сталого розвитку із показниками двох інших чинників, представлені у табл. 2.17. На підставі проведеного кореляційного аналізу виокремлено чотири показники екологічного чинника конкурентоспроможності, що найбільш взаємодіють із показниками економічного та соціального чинників: «загальний обсяг відходів,

накопичених протягом експлуатації, у місцях їх видалення», «утилізація відходів», «загальні обсяги викидів забруднюючих речовин», «капітальні інвестиції та поточні витрати на екологію».

Таблиця 2.17

Матриця вибору найбільш щільних кореляційних зв'язків між показниками *екологічного* чинника та показниками соціального, економічного, чинників конкурентоспроможності

Показники	Рівняння розрахунку	Коефіцієнт кореляції
1.Капітальні інвестиції в ОФ	$Y = -48,60 + 0,19E-4 * \text{Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях їх видалення}$	$r = 0,79$
2.Рентабельність операційної діяльності	$Y = -27,57 + 0,21E-5 * \text{Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях їх видалення}$	$r = 0,73$
3.Співвідношення середньодушового доходу з прожитковим мінімумом	$Y = 1,3600 + 0,41E-7 * \text{Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях їх видалення}$	$r = 0,72$
4.Рентабельність операційної діяльності	$Y = -27,37 + 0,21E-3 * \text{Утилізовано}$	$r = 0,95$
5.Експорт	$Y = -11,04 + 0,01270 * \text{Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин}$	$r = 0,78$
6.Рентабельність операційної діяльності	$Y = -19,24 + 0,00354 * \text{Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин}$	$r = 0,80$
7.Знос основних фондів	$Y = 110,18 - 0,0050 * \text{Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин}$	$r = -0,96$
8.Норма накопичення	$Y = 3,8442 + 0,00116 * \text{Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин}$	$r = 0,73$
9.Облікова ставка НБУ	$Y = 47,531 - 0,0058 * \text{Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин}$	$r = -0,93$
10.Рівень інфляції	$Y = 233,92 - 0,0193 * \text{Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин}$	$r = -0,92$

Джерело: розраховано автором

Показник «загальний обсяг відходів, що накопичені протягом експлуатації у місцях їх видалення» досить тісно взаємодіє із наступними показниками: «капітальні інвестиції в ОФ» ($r = 0,79$); «рентабельність операційної діяльності» ($r = 0,73$); «співвідношення середньодушового доходу з прожитковим мінімумом» ($r = 0,72$).

Коефіцієнт кореляції показника «утилізація відходів» із показником «рентабельність операційної діяльності» становить $r = 0,95$.

Щодо показника «загальні обсяги викидів забруднюючих речовин», то цей показник має щільні зв'язки із наступними показниками: «кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення» ($r = 0,97$); «знос основних фондів» ($r = -0,96$); «кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення» ($r = 0,94$); «облікова ставка НБУ» ($r = -0,93$); «кількість випущених фахівців» ($r = 0,93$); «рівень інфляції» ($r = -0,92$); «питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової продукції» ($r = 0,91$); «смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених» ($r = 0,90$); «кількість науковців» ($r = 0,87$); «рівень безробіття» ($r = -0,84$); «кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення» ($r = -0,82$); «питома вага обсягу наукових і науково-технічних робіт у ВВП» ($r = 0,81$); «рентабельність операційної діяльності» ($r = 0,80$); «ВВП на душу населення» ($r = -0,78$); «загальна сума витрат на інновації» ($r = 0,78$); «експорт» ($r = 0,78$); «норма накопичення» ($r = 0,73$).

Показник «капітальні інвестиції та поточні витрати на екологію» досить тісно взаємодіє з такими показниками: «рівень інфляції» ($r = 0,77$); «рівень безробіття» ($r = 0,93$).

Наступним кроком є здійснення факторного аналізу за допомогою програми STATISTICA через формулу 2.7:

$$y = f(x_1, x_2, \dots, x_n) \quad , \text{де} \quad (2.7)$$

y – результативна ознака; x – факторна ознака.

Матриця отриманих результатів за факторним аналізом наведено у Додатку А табл. А.3. Результати аналізу матриці представлені у табл. 2.18:

Таблиця 2.18

**Факторні навантаження для економічних, екологічних
та соціальних показників**

Фактори	Шкали	Факторні навантаження
1	2	3
Фактор1 (сталій розвиток)	Кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення	0,99290

Продовження таблиці 2.18

1	2	3
	Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення, одиниць	0,98497
	Кількість випущених фахівців, тис. осіб	0,98395
	Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин, млн т	0,98148
	Питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової, %	0,95270
	Смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених	0,94723
	Кількість науковців, тис. осіб	0,94278
	Рівень інфляції, %	-0,91387
	Кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення	-0,90991
	Сальдо ЗТБ	-0,89052
	ВВП на душу населення	-0,88917
	Питома вага обсягу наукових, НТР у ВВП, %	0,87474
	Облікова ставка НБУ (в середньому за рік), %	-0,83928
	Середньодушовий дохід в місяць	-0,80761
	Загальна сума витрат на інновації, млрд грн	0,79882
	Експорт	0,75235
	Рентабельність операційної діяльності, %	0,73753
	Рівень безробіття, %	-0,74301
Фактор 2 (соціальний та економічний розвиток)	Питома вага підприємств, що займались інноваціями, %	0,972948
	Співвідношення середньодуш. дох. з прожитковим міні	0,955120
	Капітальні інвестиції в ОФ, млрд грн	0,821523
	Середня тривалість життя при народженні, років	0,746935
	Обсяг виконаних наукових НТР, млн грн	0,732100
Фактор 3 (екологічний розвиток)	Співвідношення кількості учнів до вчителів, разів	-0,846102
	Загальне відведення зворотних вод, млн м ³	-0,825443
	Утилізовано, тис.т	-0,808210
	Потужність очисних споруд, млн м ³	-0,791834
	Капітальні інвестиції в нематеріальні активи, млрд грн	-0,763111
Фактор 4	-	-
Фактор 5 (соціальний розвиток)	Питома вага населення з середньодушовими доходами, нижчими прожиткового мінімуму, %	0,833592

Джерело: розраховано автором

В результаті факторного аналізу (при $p > 0,7$) було виділено 4 фактори. Головний фактор підпорядковує 18 показників, що видно із табл. 2.18. Дисперсія цього фактору становить – 19,25819, що відображено на рис. 2.13:

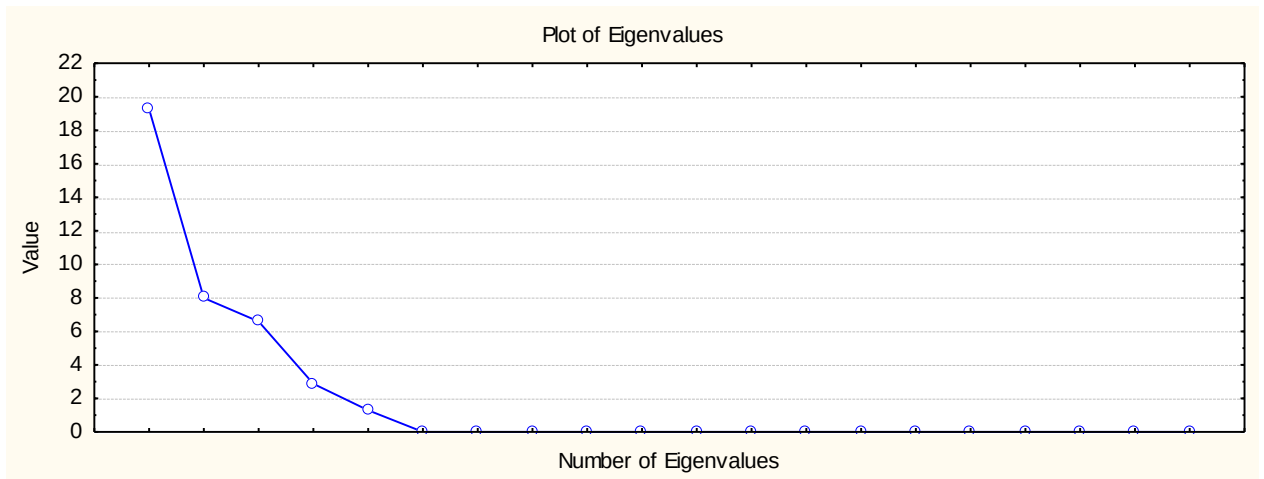

Рис. 2.13. Графік кам'яного осипу для головного фактора
Джерело: розраховано автором

Показники інших факторів мають меншу виразність, на підставі чого, загальний перелік показників для розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності (32), що був наведений у табл. 2.7 в узагальненому вигляді буде виглядати як представлено у табл. 2.19:

Таблиця 2.19

Сукупність одиничних показників економічного зростання

Чинники та показники конкурентоспроможності	Одиниця виміру
<i>I. Показники зовнішньої конкуренції – $K_{ЗЕД}$</i>	
1.Обсяг експорту	млрд дол. США
<i>II. Виробнича конкурентоспроможність – $K_{вир}$</i>	
2.Знос основних фондів	%
<i>III. Фінансова конкурентоспроможність – $K_{фін}$</i>	
3.Рівень інфляції	%
<i>IV. Інвестиційна та інноваційна конкурентоспроможність – $K_{ін}$</i>	
4.Питома вага реалізованої інноваційної прод. в обсязі промислової	%
<i>V. Конкурентоспроможність охорони здоров'я, освіти, науки – $K_{оон}$</i>	
5.Кількість випущених фахівців різної спеціалізації	тис. осіб
6.Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення	Одиниць
<i>VI. Конкурентоспроможність рівня життя – $K_{рж}$</i>	
7.ВВП на душу населення	грн.
8.Середньодушовий дохід в місяць	грн.
<i>VII. Конкурентоспроможність екологічного стану – $K_{ес}$</i>	
9.Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях їх видалення	тис. т
10.Утилізовано	тис. т
11.Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин	млн т
12.Капітальні інвестиції та поточні витрати на екологію	млн грн

Джерело: виокремлено автором на підставі розрахунків

Здійснено нормування виокремлених показників табл. 2.19 за формулами 2.3 та 2.4. Результати нормування представлено у табл. 2.20:

Таблиця 2.20

**Зведені дані нормування кінцевих показників
конкурентоспроможності національної економіки**

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7	8
Експорт	0	1	0,9	0,6	0,1	0,8	0,03
Знос основних фондів, %	1	0,9	0,8	0,7	0,1	0	0,6
Рівень інфляції	0,8	0,9	1	0,9	0,4	0	0,7
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції	1	1	0,6	0,6	0	0,1	0
Кількість випущених фахівців різної спеціалізації	1	0,8	0,7	0,6	0,2	0	0
Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення	1	0,8	0,7	0,6	0,1	0	0
ВВП на душу населення	0	0,2	0,3	0,4	0,5	1	1
Середньодушовий дохід в міс.	0	0,2	0,5	0,6	0,6	1	1
Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації у місцях їх видалення	0,6	0,2	0,1	0	1	0,9	0,9
Утилізовано	0,8	1	0,8	0,8	0	0,8	0
Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин	0,1	0	0,03	0,1	0,9	1	1
Капітальні інвестиції та поточні витрати на екологію	0,5	0,8	0,2	0	0,9	1	0,99

Джерело: розраховано автором

Розрахуємо інтегральний показник конкурентоспроможності національної економіки по роках:

2010 рік:

$$I_{\text{конк}} = \sqrt[12]{0 + 1 + 0,8 + 1 + 1 + 1 + 0 + 0 + 0,6 + 0,9 + 0,05 + 0,5} = \sqrt[12]{6,85} = 1,17$$

2011 рік:

$$I_{\text{конк}} = \sqrt[12]{1 + 0,9 + 0,9 + 1 + 0,9 + 0,8 + 0,2 + 0,1 + 0,2 + 1 + 0 + 0,8} = \sqrt[12]{7,8} = 1,18;$$

2012 рік:

$$I_{\text{конк}} = \sqrt[12]{0,9 + 0,8 + 1 + 0,7 + 0,8 + 0,8 + 0,2 + 0,2 + 0,7 + 0,9 + 0,01 + 0,2} = \sqrt[12]{6,61} = 1,17;$$

2013 рік:

$$I_{\text{конк}} = \sqrt[12]{0,6 + 0,7 + 0,9 + 0,7 + 0,7 + 0,7 + 0,3 + 0,3 + 0 + 0,9 + 0,04 + 0} = \sqrt[12]{5,84} = 1,16;$$

2014 рік:

$$I_{\text{конк}} = \sqrt[12]{0,1 + 0,1 + 0,4 + 0,3 + 0,4 + 0,2 + 0,4 + 0,3 + 1 + 0,4 + 0,4 + 0,9} = \sqrt[12]{5,1} = 1,15;$$

2015 рік:

$$I_{\text{конк}} = \sqrt[12]{0,8 + 0 + 0 + 0,4 + 0,2 + 0,1 + 0,7 + 0,4 + 0,9 + 0,9 + 0,4 + 1} = \sqrt[12]{5,8} = 1,16;$$

2016 рік:

$$I_{\text{конк}} = \sqrt[12]{0,03 + 0,6 + 0,7 + 0 + 0 + 0 + 1 + 1 + 0,9 + 0 + 1 + 0,99} = \sqrt[12]{6,22} = 1,16.$$

На підставі отриманих розрахунків побудуємо діаграму, що відображує динаміку процесу зміни інтегрального показника конкурентоспроможності національної економіки, див. рис. 2.14.

Отримані результати оцінимо аналогічно, відповідно до умов:

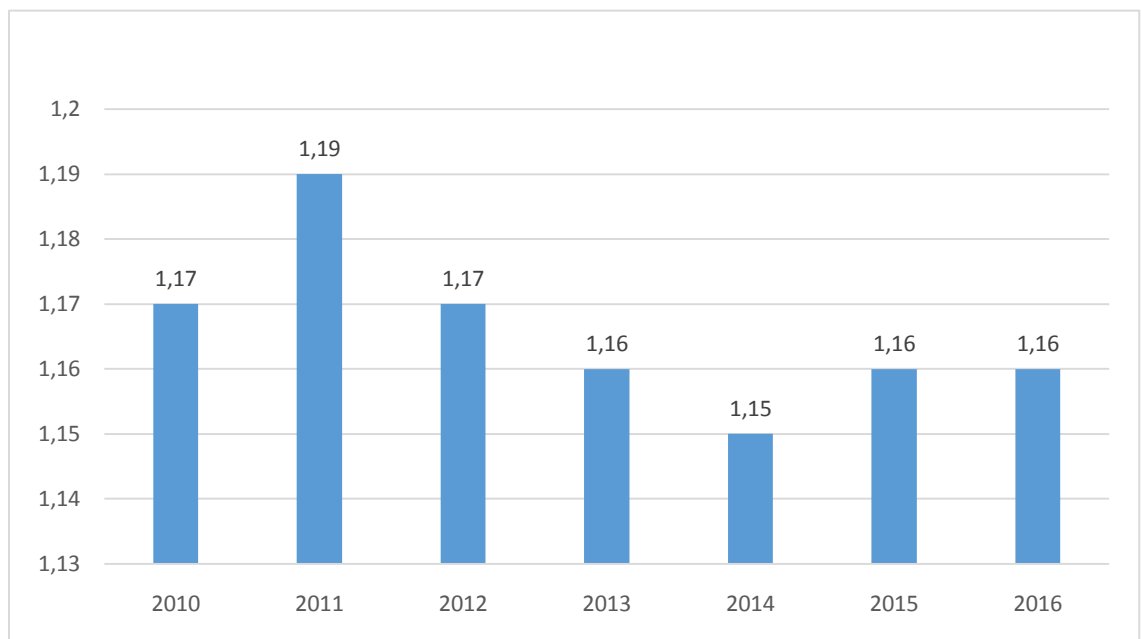

Рис. 2.14. Динаміка інтегрального показника конкурентоспроможності національної економіки за результатами факторного аналізу
Джерело: складено автором

Загальний індекс конкурентоспроможності української економіки, що розрахований за методом факторного аналізу, відповідає рівню

«неконкурентоспроможної національної економіки», оскільки протягом всіх років є нижчим ніж 1,2.

Таким чином, використання трьох методів оцінки конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку, надало еквівалентні результати, що свідчать про вкрай низький її рівень, та вимагають прийняття заходів для виправлення негативної тенденції, що склалась у вітчизняній економіці.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Види оцінювання, які є його компонентами, залежать від мети та підходів до процесу, об'єкту оцінки, та виступають його інструментами – сукупністю методів, за допомогою яких здійснюється оцінка. Виходячи із мінливого характеру об'єкту оцінки – конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку та мультифакторної його залежності, виокремлено три типи оцінки: оцінка факторів впливу, оцінка поточного стану, прогнозна оцінка результатів та відповідні методи оцінки – SWOT-аналіз чинників конкурентоспроможності національної економіки, ранговий та факторний методи оцінки;

2. Порядок здійснення SWOT-аналізу наступний: на першому етапі всі показники конкурентоспроможності, що запропоновані БЕФ в 2017 році, групуються за таким принципом: в першу групу чинників, що характеризують сильну сторону конкурентоспроможності національної економіки віднесені ті, які займають у рейтингу 137 країн світу позицію від 1 до 35; в другу групу, що віддзеркалюють можливості – такі, що розташовані з 36 – до 70 місця; третя група – слабкі сторони складається із чинників, що займають місце у загальному світовому рейтингу від 71 до 105 місця; в четверту групу загроз віднесені чинники, що розташовані на 106 – 137 місцях; на другому етапі згруповані показники аналізуються;

3. SWOT-аналіз чинників конкурентоспроможності національної економіки продемонстрував, що переважна більшість показників із загальної кількості (114) по чотирьох групах SWOT-аналізу виступає індикатором слабких сторін (34 або 29,8 %) та загроз (41 або 36%) для економічного розвитку вітчизняного господарства, що вимагає формування системи інноваційних стратегій піднесення національної економіки;

4. Здійснений ранговий метод оцінки конкурентоспроможності національної економіки полягає у групуванні чинників конкурентоспроможності національної економіки, виокремленні найбільш значимих та їх інтегруванні; результатом групування стало виокремлення 32 показників за шістьма чинниками конкурентоспроможності (виробничий; фінансовий; інвестиційно-інноваційний; зовнішньоекономічної діяльності; освіти, науки, охорони здоров'я, рівня життя), до яких було застосовано нормування та подальше інтегрування по роках (2010-2016), що надало в подальшому можливість розглянути динаміку зміни інтегрованого індексу конкурентоспроможності національної економіки;

5. Загальний індекс конкурентоспроможності української економіки, що був отриманий в результаті рангового методу оцінки, тільки в 2011 році відповідав «низькому рівню економічного зростання», в інші роки інтегрований індекс конкурентоспроможності національної економіки відповідав рівню «неконкурентоспроможна національна економіка». Негативна тенденція подальшого зниження конкурентоспроможності національної економіки вимагає системних, послідовних, конструктивних заходів щодо зміни цієї тенденції.

6. Факторний аналіз чинників конкурентоспроможності національної економіки здійснений за допомогою кореляційного аналізу та програми STATISTICA, дозволив виокремити 12 найвпливовіших показників за сімома чинниками, включаючи екологічний, розрахувати інтегрований індекс конкурентоспроможності по роках та зробити висновок, що рівень цього

індексу відповідає рівню «неконкурентоспроможної національної економіки», оскільки протягом всіх років є нижчим за $\min - 1,2$;

7. Застосування трьох методів оцінювання конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку надало еквівалентні результати, що свідчать про вкрай низький її рівень, та вимагають прийняття заходів для виправлення негативної тенденції, що склалась у вітчизняній економіці.

Основні положення розділу 2 опубліковані у Додатку В [2; 5; 10; 13; 18; 19].

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

3.1. Неоіндустріальна стратегія розвитку національної економіки

Поглиблення асиметрії розвитку країн світу, вичерпність його традиційних факторів вимагають пошуку нових інноваційних форм ефективного розвитку національної економіки.

Інноваційна економіка реалізується через триєдність інновацій: технологічні інновації так званої нової економіки в усіх сферах діяльності; організаційно-управлінські та інституційні технології (як підтримуючі, супроводжувальні, так і самостійні інновації) або інноваційний менеджмент; інноваційну культуру, що включає освітні технології [100, с.348]. Схема взаємодії цих складових відображено на рис. 3.1:

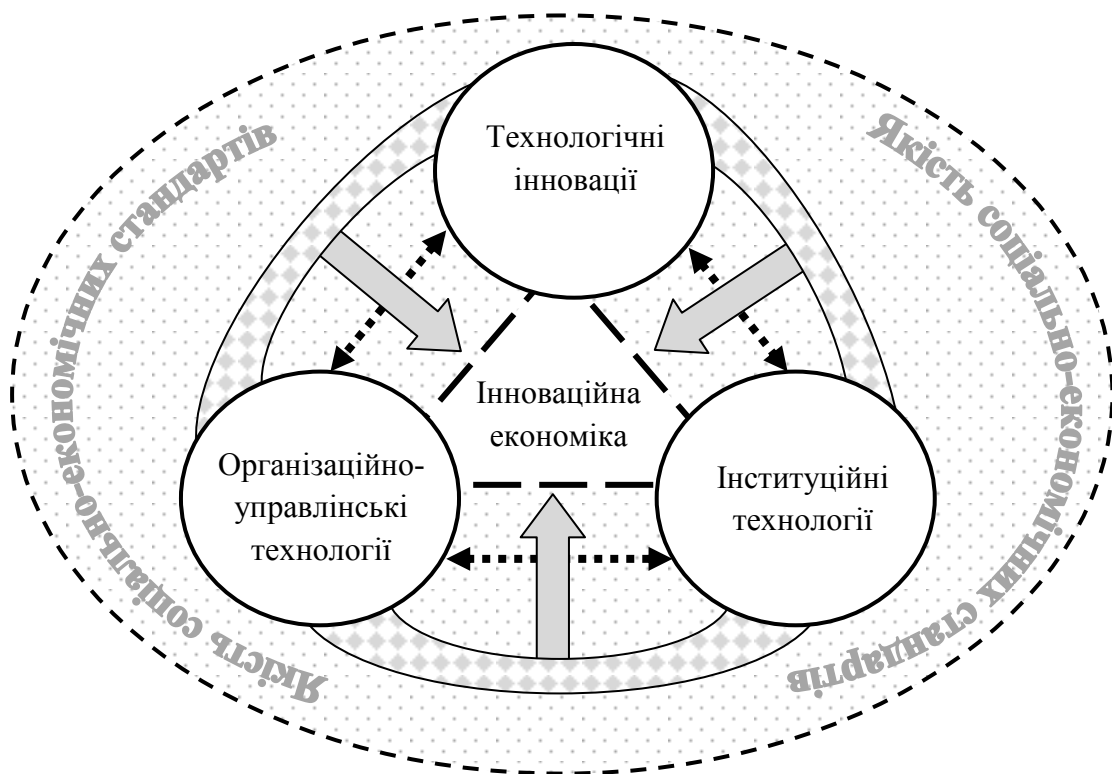

Рис. 3.1. Складові інноваційної економіки
Джерело: складено автором

Декомпозиція процесу управління інноваційним розвитком національної економіки з трьох складових, що представлені на рис. 3.1, демонструє напрями прикладання зусиль за підготовкою, впровадженням та управлінням цим процесом в умовах сталого розвитку. Реалізація головних умов сталого розвитку унеможливорюється без оновлення індустріального парку вітчизняного господарства, яке технічно та технологічно забезпечить його екологізацію: енерго-, матеріало-, сировинно- ефективність, зниження техногенного навантаження на навколишнє природне середовище. Оновлення інституційних технологій в межах адміністративних реформ, що відбуваються сьогодні в країні, забезпечить правову підтримку в управлінні інноваційним розвитком (п. 3.1). Організаційно-управлінські технології, що є провідним інструментом ефективного впровадження інноваційної моделі національної економіки в умовах сталого розвитку, будуть розглянуті в наступному параграфі.

Тільки інноваційний розвиток національної економіки в умовах недосконалої конкуренції на промислових ринках може забезпечити країні трансформацію із експортно-сировинної у неоіндустріальну, високо технологічну державу. Схема складових інноваційної економіки демонструє наявність взаємного впливу між окремими елементами, та інтегрований вплив всіх складових на загальний розвиток інноваційної економіки.

Головна задача інституційних технологій полягає у створенні сприятливих умов для розробки та впровадження інновацій, а, головне, залучення інвестицій: прямих іноземних, внутрішніх (депозиції населення), власних (кошти підприємств).

Організаційно-управлінські технології інноваційного розвитку передбачають модернізацію сучасного виробничого та адміністративного менеджменту вітчизняних об'єктів господарювання та кардинальні зміни державного менеджменту в органах державної влади і місцевого самоврядування, що відповідають за якість впровадження інституційних умов інноваційної економіки.

Під технологічною складовою інноваційної економіки маємо на увазі формування сучасної диверсифікованої структури, в основі якої будуть високотехнологічні галузі, які забезпечать підвищення продуктивності праці, створення високої додаткової вартості продукції, що є засадною умовою ефективного розвитку національної економіки та зростання добробуту населення. Технологічна складова інноваційного розвитку передбачає неоіндустріалізацію національної економіки, яка спирається на надсучасні наукові відкриття, сприяє розвитку вітчизняної науки, створює умови для розвитку людського капіталу, стимулює формування техніко-технологічних кластерів та підтримує освіту, що досліджуються О. П.Тищенко [163, с.25-30].

Інноваційна економіка потребує значного перманентного інвестування, що тільки в середньостроковій перспективі дозволить знизити сировинну складову вітчизняного експорту, а, в довгостроковій – технологічний прорив у структурі промислового виробництва. Цілеспрямований розвиток наукомістких галузей національної економіки спричинить глибокі структурні зрушення, які стануть індикаторами ефективності неоіндустріалізації країни.

Механізація та автоматизація виробничих процесів в межах неоіндустріалізації національної економіки здатні значно збільшити продуктивність праці, ефективність виробництв та їх конкурентоспроможність. З однієї сторони, індустріалізація забезпечує високий технічний рівень розвитку продуктивних сил, що змінює структуру національної економіки (за технологічним підходом до наукового визначення поняття «національна економіка»), а з іншої – створює умови для розповсюдження брендингу, що, своєю чергою, покращує виробничі відносини, купівельну та споживчу здатність населення, розширює межі співробітництва відповідно соціально-економічному підходу до розгляду поняття «національна економіка» [154, с.171].

А. Чухно зауважує, що рух до постіндустріального суспільства відбувається «завдяки науково-технологічному прогресу, структурній перебудові матеріального виробництва, зростанню продуктивності праці,

скороченню зайнятості з одночасним переміщенням робочої сили у сферу послуг, швидкому зростанню та удосконаленню цієї сфери» [181, с.47].

Першим кроком у цьому причинно-наслідковому ланцюжку є науково-технічний прогрес, як інтеграція науки і техніки, еволюційний рух продуктивних сил суспільного виробництва, що забезпечують структурну перебудову матеріального виробництва, яка в умовах сталого розвитку орієнтується на екологізацію виробництва та соціалізацію економічних стратегій. Неоіндустріалізація національної економіки забезпечує умови підвищення продуктивності праці в матеріальній сфері, збільшення зайнятих у нематеріальному виробництві, перерозподіл додаткової вартості між матеріальною та нематеріальною сферами та загальне збагачення країни. Для підтвердження цієї думки порівняємо структуру вітчизняної економіки із структурами технологічно розвинутих країн, що наведено у табл. 3.1:

Таблиця 3.1

**Порівняння структури національної економіки
із структурами національних економік країн світу**

Країни Показники	США	Швейцарія	Швеція	Велика Британія	Південна Корея	Німеччина	Франція	Японія	Іспанія	Україна
1.Послуги (%)	79,6	72,6	64,7	79,6	59,7	69,1	79	75,7	72,6	62,7
2.Промисловість (%)	19,2	26,7	33,5	19,7	38	30,2	19,3	22,8	24,2	24,4
3.Сільське господарство (%)	1,2	0,8	1,8	0,6	2,3	0,7	1,7	1,5	3,3	13,3
Всього (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: складено автором за [110]

Неоіндустріалізація потребує формування відповідної державної політики, що досліджує Штань М.В. [184, с.34-39].

У розвинених країнах деіндустріалізація відбулась ще в минулому столітті через розвиток четвертинного і п'ятиринного секторів – «економіки знань». Глобалізація внесла певні зміни, сьогодні промислове виробництво перенесено цими країнами в треті країни, а акцент у структурі національних економік ставиться на диверсифікації сервісної економіки. Дані табл. 3.1.

підтверджують тренд такого розвитку. Сьогодні, сервісна економіка виступає індикатором її конкурентоспроможності.

З економічної точки зору «неоіндустріалізація» – це явище, що сприяє новому розвитку продуктивних сил на основі високотехнологічних та наукомістких процесів виробництва, підґрунтям якого є інституціональне середовище. Неоіндустріалізацію можна розглядати не тільки як явище, а й як процес, який має певну мету, методи, темпи, джерела та соціально – економічні наслідки, які потребують подальшого ґрунтового дослідження. Базовими галузями неоіндустріальних процесів повинні стати високотехнологічні наукомісткі галузі. Оскільки вони сприяють розширенню існуючих та створенню нових ринків збуту, більш ефективному використанню ресурсів, які в свою чергу, потребують інтенсивної інноваційної діяльності, а висока частка доданої вартості в наукомісткій продукції підвищує рівень зайнятості [128, с.196].

Четверта технологічна революція – «industry 4.0» на базі кіберфізичних систем CPS, що сьогодні змінює світ, економічну ситуацію відносно попиту-пропозиції, товарних запасів, динаміки цін, які характеризують поточний та перспективний стан ринку – його кон'юнктуру, загострює конкуренцію між країнами, збільшує диференціацію між їх економічним розвитком, поглиблює поляризацію населення за рівнем доходу. Неоіндустріалізація, в компетенції якої знаходиться подолання соціально-економічної нерівності, належить до новітніх концепцій економічного розвитку.

Постіндустріальні економіки країн світу, як результат модернізації промислового сектору, виводять значну частку промислових виробництв на економічні території з нижчими виробничими витратами, просуваючи сервісну економіку, яка в «економічному плані продемонструвала більшу волатильність динаміки та гірші характеристики щодо стабільності зайнятості під впливом декількох економічних криз кінця XX – початку XXI ст.» [81, с.5]. Структурні зсуви світової економіки негативно позначились на темпах їх економічного зростання, його ефективності. Означені проблеми промислового розвитку

країн світу та шляхи їх вирішення розглядаються сьогодні глобальними профільними інституціями, зокрема UNIDO [81]. Новітній тренд промислового неоіндустріального розвитку привертає увагу науковців та уряди країн.

Концептуальне бачення національної моделі неоіндустріалізації з урахуванням як її ключових якісних ознак та завдань, так і особливостей стану й середньострокових перспектив розвитку української економіки та суспільства, обґрунтоване Л. О. Збаразською, яка дослідила специфіку української промисловості в контексті формування моделі неоіндустріалізації і прийшла до висновку, що «з огляду на масштаби загальних втрат промислового виробництва в Україні, (в обсягах продукції, галузевій структурі, ефективності) національна концепція неоіндустріального розвитку має базуватися на ідеї комплексного промислового відродження – реіндустріалізації. Але це ні в якому разі не повинно тлумачитися як повернення до характеристик промислового виробництва радянської доби, які були зумовлені принципово іншими цілями, завданнями, структурними параметрами функціонування. Йдеться про повернення промислового сектору провідної ролі в забезпеченні зростання й ефективності національної економіки в новітніх умовах глобального господарства та глобальної конкуренції». [81, с.2, 18]. Візуалізуємо фактори економічної динаміки неоіндустріальної моделі Л. О. Збаразської на рис. 3.2.

Виробничо-відтворювальний аспект неоіндустріальної моделі має практичний механізм, що випробуваний часом в технологічно розвинутих країнах, який не тільки забезпечує стрімке підвищення конкурентоспроможності окремих регіонів, країни в цілому, а й вирішує проблему регіональної поліцентричності – диференціації соціально-економічного рівня розвитку регіонів та доступу до соціальних послуг.

Ідея кластеризації, що була сформульована М. Портером в 90-ті роки минулого століття, пояснювала причини диференціації результатів економічного розвитку через наявність в успішних регіонах кластерів –

територіальної концентрації виробничих компаній навколо однієї smart-спеціалізації, які одночасно співпрацюють і конкурують.

Рис. 3.2. Модель неоіндустріального економічного розвитку
Джерело: удосконалено автором за [128]

Макроекономічний аспект неоіндустріальної інноваційної моделі національної економіки в умовах сталого розвитку визначає впливові чинники

структури експорту та структурно збалансований внутрішній попит з домінантою кінцевого споживання продукції інвестиційної та споживчої груп [176, с.18].

Індикаторами інноваційної моделі розвитку національної економіки можуть бути показники структури експорту продукції, наукоємності виробництва, рівень середньої заробітної плати працівників в країні, кількість кластерів та їх диверсифікація.

Головним індикатором інноваційної моделі розвитку національної економіки є прогресивна структура експорту країни, яка залежить, з однієї сторони, від виробничого потенціалу вітчизняного господарства, а, з іншої сторони, від зовнішніх комунікацій країни, її інтеграції у міжнародний світовий ринок. Під «прогресивністю» структури експорту - маємо на увазі високу питому вагу високотехнологічної продукції, що відповідає сучасній кон'юктурі міжнародної торгівлі та забезпечує створення найбільшої доданої вартості.

Ключовий акцент інтеграції України з Європейським Союзом, розширення її торгівлі з державами – учасниками Співдружності Незалежних Держав фокусується на *«паритетному принципі співробітництва»*, що передбачає обмін продукцією рівного статусу та прибутковості. Експорт сировини та напівфабрикатів в обмін на імпортоване обладнання, технології, готову продукцію не забезпечить довготривалого економічного успіху Україні, тим більше не стане гарантом економічного збагачення країни та підвищення соціальних стандартів для населення» [154, с.473].

Сучасним трендом міжнародної торгівлі, що сформувався під впливом глобалізації комерційних процесів, є розбудова та просування комерційних брендів (товарів, послуг). Враховуючи згадану тенденцію, порівняємо структуру комерційних брендів України із структурою експорту країн з інноваційною моделлю розвитку, що наведено у табл. 3.2:

Таблиця 3.2

Компаративний аналіз структури вартості TOP-50 комерційних брендів України та країн з інноваційною моделлю розвитку економіки у 2015 році

Країна	ІТ	Послуги	Харчова	Автомобіле- будування	Інші
1.США	60,1	24,4	5,2	7,3	3,0
2.Південна Корея	80,8	0,0	0,0	19,2	0,0
3.Китай	33,1	66,9	0,0	0,0	0,0
4.Німеччина	31,5	0,0	0,0	55,8	12,7
5.Великобританія	90,9	9,1	0,0	0,0	0,0
6.Франція	9,2	90,8	0,0	0,0	0,0
7.Іспанія	0	100	0	0	0
8.Швейцарія	0	0	100	0	0
9.Японія	0	0	0	100	0
10.Голландія	0	0	0	0	100
11.Україна	0	61,1	24,2	0	14,7

Джерело: складено за [154, с.467]

Невипадково в США 60,1% загальної вартості комерційних брендів виробляються в ІТ галузі, в Південній Кореї цей показник досягає 80,8%, а у Великобританії – 90,9%. Найбільша додаткова вартість створюється саме в цій галузі. Разом з тим, у Франції та Іспанії найбільша частка вартості комерційних брендів створюється послугами.

У Франції це телекомунікаційні та банківські послуги, в Іспанії – банківські. Швейцарія представлена одним світовим брендом з харчової галузі – Nestle, Японія – трьома автомобільними брендами (Toyota, Mitsubishi, Honda). В той же час структура вартості вітчизняних комерційних брендів, жоден з яких не входять у світовий рейтинг компанії BrandFinance, представлена 61,1% брендами телекомунікаційних, логістичних, поштових послуг та 24,2% – харчовими брендами [154, с. 467-468].

Порівняння середньої заробітної плати українського працівника із відповідним показником в країнах із інноваційною моделлю та наявність щільної кореляції між цим показником та індексом інноваційності, який

щорічно розраховує Всесвітня організація інтелектуальної власності, наведені у табл. 3.3 та рис. 3.3:

Таблиця 3.2

**Середня заробітна плата в Україні та країнах
із інноваційною моделлю розвитку в 2016 році**

Показник \	Україна	Китай	Південна Корея	Японія	Велико- британія	Німеччина	США	Швеція	Швейцарія
Середня заробітна плата, дол. США / місяць	182	450	2785	3418	3430	4576	4580	5481	6824
Індекс інноваційності	35,72	50,57	57,15	50,52	61,93	57,94	61,4	63,57	66,28

Джерело: складено автором за [203]

Візуалізація кореляції між показниками табл. 3.3 наведено на рис. 3.3:

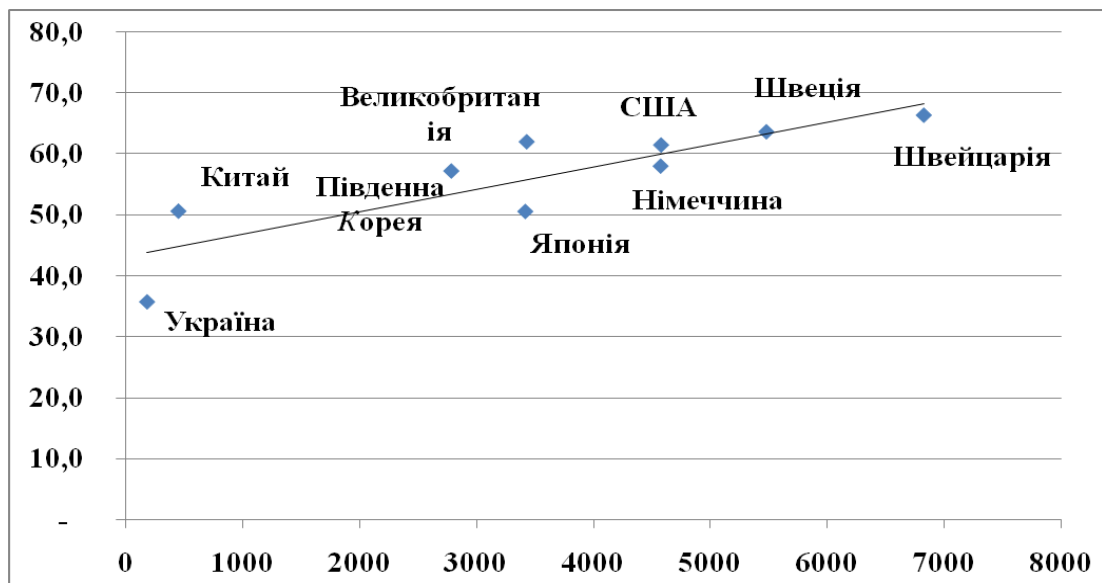

Рис. 3.3. Кореляція показника середньої заробітної плати (дол.США/міс.) та індексу інноваційності України та країн з інноваційною моделлю розвитку
Коефіцієнт кореляції **0,856**

Джерело: складено автором за [203]

Проведення досліджень зв'язку між індексом інноваційності країн та коефіцієнтом наукоємності ВВП показали, що кореляція між ними є нижчою

ніж у попередньому розрахунку – **0,670**, але існування такого зв'язку заперечувати не можливо. Отже кореляція між ними наведено на рис. 3.4:

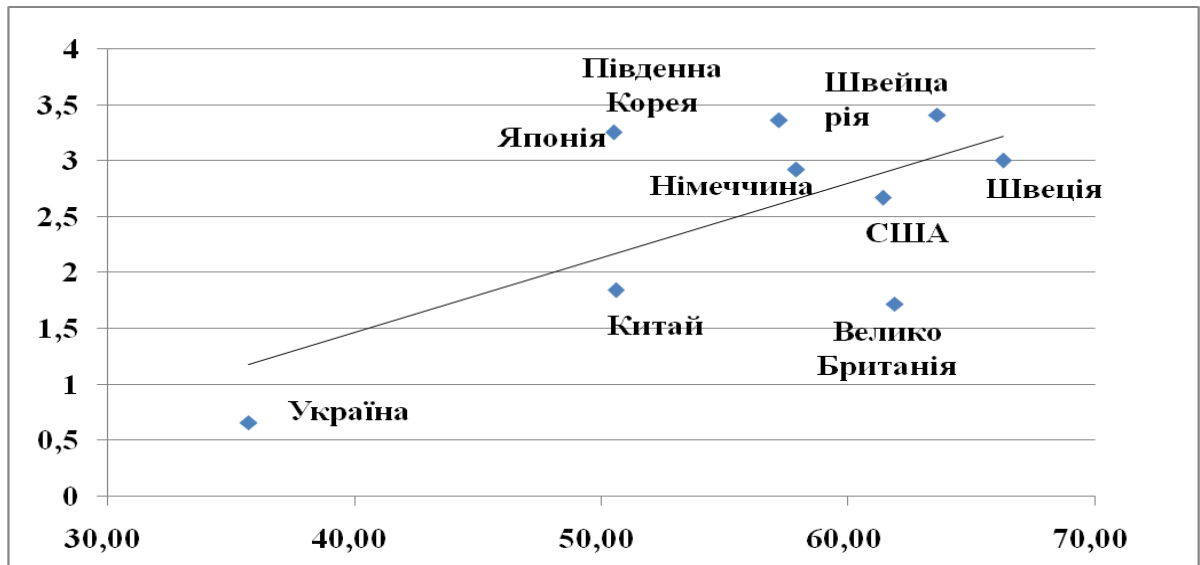

Рис. 3.4. Кореляція коефіцієнта наукоємності ВВП та індексу інноваційності України і країн з інноваційною моделлю розвитку

Коефіцієнт кореляції **0,670**

Джерело: складено автором за [203]

Прикладів успішного розвитку кластерів у світі багато – цукрова тростина в Бразилії, автомобілебудування в Німеччині, виноробство в Чілі та інші. Кластер, територіально об'єднуючи науку, що сприяє інноваційному оновленню технічної бази, технології, супроводжувальним маркетинговим технологіям з виробництвом, підвищує конкурентоспроможність цієї території, ефективність регіональної економіки; що сумарно забезпечує підвищення конкурентоспроможності національної економіки в цілому.

Визначимо кластер як сучасну модель географічної кооперації, що дозволяє сконцентруватися територіально господарчим об'єктам та науковим організаціям відповідного галузевого напрямку, забезпечуючи їх інтеграцію, з однієї сторони, а також підвищуючи її ефективність за рахунок зниження логістичних та маркетингових витрат, прискорення прийняття адміністративних рішень.

Територіальна універсальність кластеризації, як інструменту підвищення регіональної конкурентоспроможності, полягає у можливості його

використання щодо окремих містечок, районів, областей і навіть країни. Зокрема, невеликий регіон Нідерландів – Гелдерланд (радіус 30 миль навколо міста Вагенінген) створив Food Valley – «долину», де агробізнес співпрацює з освітою, наукою та об'єднує понад 15 тисяч працюючих. Ядром голландського кластеру став університет Вагенінген – найкращий вищий аграрний навчальний заклад у світі, який об'єднав наукові лабораторії, 60 корпорацій, виробників техніки, добрива, засоби захисту рослин, біопалива, розробників технологій та безпеки продуктів, захисту довкілля (переробки стічних вод, енергозбереження), ІТ і нанотехнологій.

Серед прикладів успішної кластеризації наступні країни: Мальдівська Республіка, Монако – туристичні кластери, Ліхтенштейн – кластер фінансових послуг.

Найуспішним вітчизняним туристичним кластером можна назвати Львів, який перший з українських міст прийняв стратегію бренд-орієнтованого розвитку. Про успішність роботи з брендингу міста свідчить мільйонний потік туристів і позитивний образ міста, який асоціюється з містом фестивалів, кави і шоколаду, і перший заслужений результат – в червні 2014 року Львів увійшов у п'ятірку найпривабливіших міст світу поряд з такими містами, як Ріо-де-Жанейро (Бразилія), Сараєво (Боснія і Герцеговина), Ліверпуль (Англія) та Умі (Швеція) [101].

Зрозуміло, що кластеризація в межах України можлива тільки на регіональному та місцевому рівні через велику площу країни та, головне, через широку галузеву диверсифікацію національної економіки. Разом з тим, цілеспрямований розвиток освіти та науки, як загальний напрям умовної кластеризації країни, стратегічно спрямує цей процес в умовах сталого розвитку, допоможе формуванню вітчизняних кластерів навколо спеціалізованих наукових центрів України. Насамперед, це стосується «Авіаційного науково-технічного комплексу ДП ім. О. К. Антонова» (АНТК) – авіаційного кластеру; дніпропетровських підприємств ДП «КБ «Південне», ВО «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова», харківських

підприємств – «Комунар», «Хартрон», НДІ радіовимірювань – космічного кластеру; Запорізький суднобудівний-судноремонтний завод, Азовський судноремонтний завод, Маріупольський морський торговельний порт – перший судноремонтний кластер; Миколаївські суднобудівні та судноремонтні заводи – другий суднобудівельний кластер; Одеська, Миколаївська, Херсонська області можуть бути успішними у створенні та розвитку кластерів виноробства, виробництва харчової продукції.

Багаті рекреаційні ресурси нашої країни визначають можливість створення лікувально-оновлювальних кластерів, що можуть сформуватися біля мало відомих родовищ мінеральних вод неспецифічного складу в районі Слов'янська та Білозерська у Донецькій області, біля сіл Батієве, Бабанівка в Запорізькій області, на Донеччині біля озер Сліпне та Ріпне (запаси сульфідних мулових грязей 0,1 млн м³ кожне), навколо Дніпропетровського озера Солоний лиман (запаси 0,9 млн м³) [154, с. 420].

Питання ідентифікації природогосподарювання як системного явища, як сегмента національної економіки, інституційного забезпечення природогосподарювання, запровадження політики кластеризації та розбудови інфраструктури як складових організаційного забезпечення розвитку природогосподарювання глибоко досліджені В. А. Крутяковою [97].

Стратегічною метою неоіндустріалізації в нашій країні має стати відродження промислового виробництва як системного компонента національного господарства, рівноправного партнера сучасних світогосподарських процесів.

Л. О. Збарзська проаналізувала співвідношення між питомою вагою доданої вартості, що створюється у переробній та обробній промисловості і зробила висновок, що провідним продуцентом ВДВ у промисловості залишається переробна галузь, на долю якої припадає більше ніж 60%. Утім, від чверті до третини промислової доданої вартості припадає на добувний сектор. Це свідчить про збереження досить виразної сировинної орієнтації промисловості України [81, с.17]. Неоіндустріалізація національної економіки

підвищить продуктивність переробної промисловості, а отже, питому вагу доданої вартості, що там створюється. В цей же час, підтримка формату сталого розвитку національної економіки сприятиме екологізації вітчизняного виробництва, відповідного скорочення долі добувної промисловості, що також сприятиме збільшенню питомої ваги доданої вартості, котрі створюватимуться у переробних галузях.

Неоіндустріалізація національної економіки означає не тільки модернізацію промисловості, а й переважний розвиток саме промисловості у порівнянні із сільським господарством, умови створення доданої вартості в якій доводять низький рівень доданої вартості, що продукується в ній. «Європейці рано спостерігали, що поширене на все суспільство багатство можна побачити тільки на територіях, де сільське господарство відсутнє або відіграє лише маргінальну роль, а зосередженість багатьох різних обробних галузей у великих містах почали вважати за побічний продукт [130, с.53]. В той же час, Е. С. Райнерт зауважує на користь індустріалізації: «Нові знання та інновації поширювалися в економіці як збільшені прибутки і підвищені зарплати, і як ширша база державного оподаткування» [там же, с.54].

Історія індустріалізації багатьох країн (Англія, Німеччина, США) та окремих міст (Венеція, Амстердам) доводить про її ефективність в тандемі із протекціоністською політикою внутрішнього ринку, підтримкою обробної промисловості. Спираючись на висновки політичних економістів та захищаючи свої економічні здобутки, уряди згаданих міст та країн сформулювали абсолютно протилежні рекомендації для інших територіальних одиниць – вільна торгівля, розвиток сільського господарства. Концептуальний висновок дослідників з причин багатства окремих країн, полягає у необхідності пошуку власного шляху розвитку національної економіки, а принцип цього висновку сформульований ними наступним чином: «Не чиніть так, як кажуть чинити американці, а чиніть так, як американці» [там же, с.59].

В межах формування національної концепції неоіндустріалізації, Л. О. Збаразська пропонує три етапи її реалізації на загальноекономічному

рівні. На першому етапі (до 2020 року) ключовим завданням науковець передбачає необхідність зупинення системної деградації промислового виробництва та виявлення потенційно ефективних осередків зростання, збереження основних факторних ресурсів промисловості, дієвих каналів і механізмів їх руху та відтворення; невідкладну реалізацію фінансово доступних модернізаційних проектів для оновлення основного капіталу; ревізію ефективності наявних ринків збуту та комплексну підготовку до поступової дифузії у нові товарні сегменти; поліпшення експлуатаційного стану та початок реалізації проектів розвитку об'єктів промислової інфраструктури загальнодержавного значення. На другому етапі (2020-2025 роки) ключовим завданням автор вважає формування базових платформ неоіндустріального розвитку – інноваційно-технологічної, ресурсної, інформаційно-комунікаційної, структурної, організаційної, інституційної. На третьому етапі (2026-2030 роки) ключовим завданням є повномасштабна реалізація суспільно узгоджених сценаріїв системного неоіндустріального розвитку національної економіки [81, с. 21-22].

Таким чином, неоіндустріалізація є однією із трьох складових інноваційного розвитку країни, що забезпечує її якісні фізичні зміни – технічний та технологічний фундамент, що збудований в альянсі «освіта-наука-виробництво». Формування ефективних «ланцюжків вартості» сприяє також вдосконаленню двох інших складових – організаційно-управлінських технологій та інституційних умов реалізації міжгалузевих зв'язків у промисловості, які будуть розглянуті нами далі.

3.2. Шляхи впровадження сталого розвитку країнами світу

Головною рушійною силою економічного суспільства є «капітал духу і волі», як визначив Ф. Ніцше, – нові знання, організаційні та підприємницькі здібності, що формують духовну складову економічної моделі національної

економіки сталого розвитку [171]. На відміну від його фізичного фундаменту, що забезпечується технічним та технологічним переоснащенням промисловості (в першу чергу обробної), духовна складова суттєво доповнює фізичну, забезпечуючи гармонійний розвиток національної економіки.

Роль менеджменту у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки та її ефективності сьогодні суттєво зросла. З однієї сторони, індустріалізація є процесом, який не може відбутися без участі людини (допускаємо таку можливість у майбутньому в форматі повної автоматизації технічних процесів). Разом з тим, саме людина може сформулювати та ініціювати необхідність інноваційного розвитку, підготувати, організувати та управляти процесом індустріалізації, а, з іншої сторони, тільки людина здатна оцінити результати впроваджених механізмів та інструментів, здійснених подій та заходів, проаналізувати та знайти шляхи удосконалення власних дій. Таку думку влучно доповнює стародавнє прислів'я, що озвучив Е. С. Райнерт: «Людина не єдина тварина, яка працює, але це єдина тварина, яка вдосконалює свої витвори. Ці вдосконалення вона здійснює завдяки відкриттям і винаходам» [130, с.87].

Розглядаючи економічну ефективність в самому широкому сенсі, як досягнення максимальних результатів за мінімальних затратах живої та уречевленої праці, ми прийшли до висновку, що уречевлена праця є відображенням фізичної складової моделі економічного розвитку, а жива праця – духовної складової. Мінімізації затрат уречевленої праці та підвищення економічної ефективності за її рахунок здійснюється завдяки індустріалізації. Ефективність живої праці, або її продуктивність є результатом технічного рівня виробництва, кваліфікації, освіти, знань, особистих якостей працівників, умов праці, а також - відображенням ефективності виробничо-адміністративного менеджменту, в компетенції якого знаходиться інтеграція виробничих та адміністративних комунікацій, маркетингових заходів, зв'язків із споживачами та органами державної влади і місцевого самоврядування.

Загальна комунікаційна модель менеджменту, що наведено на рис. 3.5, демонструє наявність ієрархії зв'язків та їх зворотність:

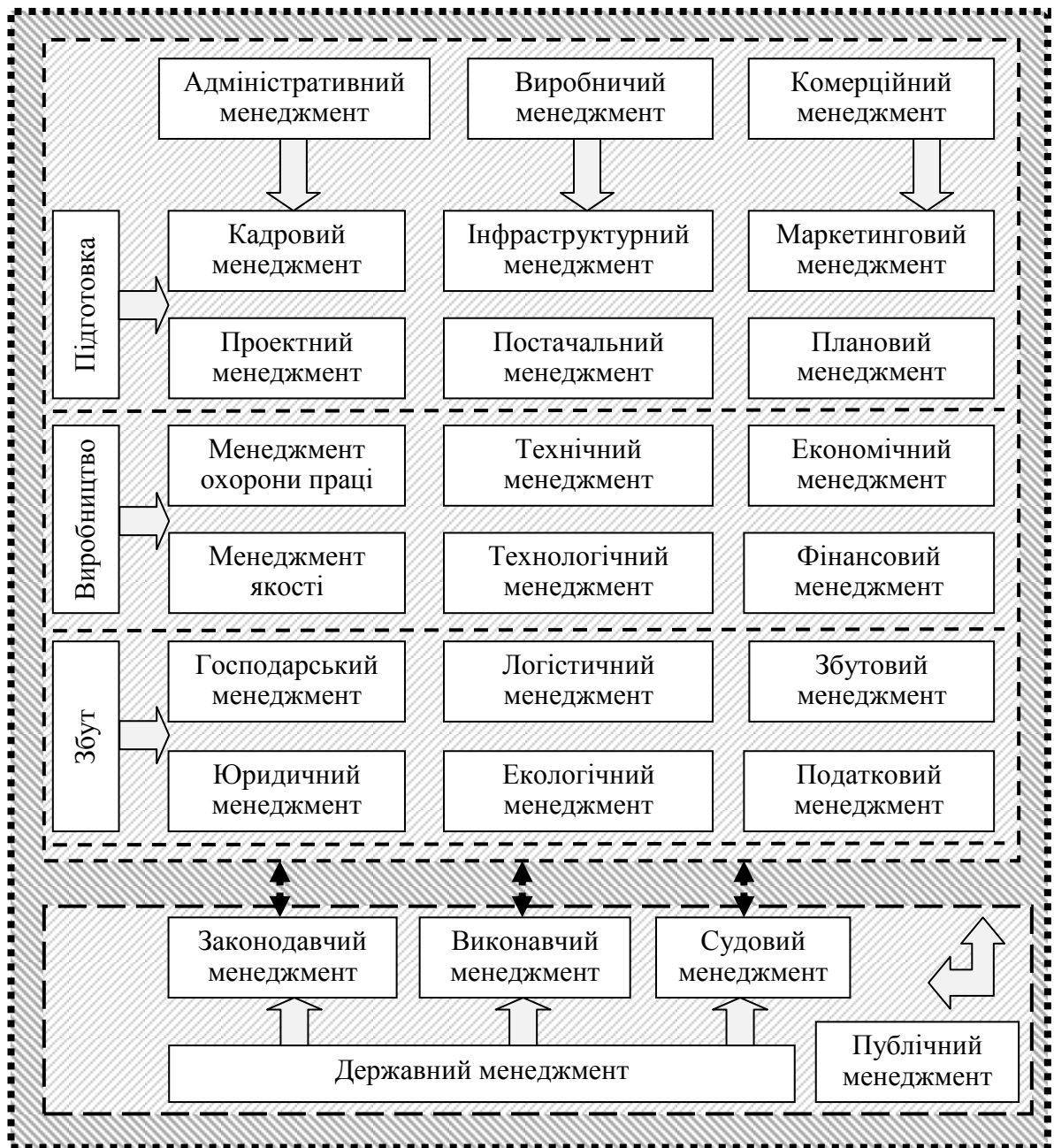

Рис. 3.5. Комунікаційна модель менеджменту
Джерело: складено автором

Модель демонструє горизонтальні зв'язки, що відповідають трьом основним етапам виробництва – підготовка, власне виробництво, збут та вертикальні зв'язки, які розподілені на адміністративний менеджмент, виробничий та комерційний. Розподіл комунікацій в моделі дозволяє встановити координати комунікації різного типу менеджменту, залежно від етапу виробництва та ролі функціонального підрозділу компанії. Зокрема,

кадровий менеджмент, що відноситься до групи адміністративного менеджменту, на етапі підготовки виробництва відіграє особливо важливу роль, забезпечуючи компанію кваліфікованими співробітниками. Функції кадрового підрозділу не обмежуються етапом підготовки, адже існує певний витік кадрів, необхідність підвищення кваліфікації співробітника, розширення виробництва. Розглядаючи виробничий процес у циклі, зрозуміло, що всі перелічені види менеджменту здійснюються перманентно, а на певному його етапі мають підвищену актуальність. Так, якісно виконаний маркетинговий аналіз ринкового середовища мінімізує витрати на просування продукції та максимізує рентабельність виробництва взагалі; екологічний менеджмент забезпечить відповідність матеріалів встановленим стандартам та зменшить викиди в навколишнє природне середовище, що також позитивно вплине на ефективність виробництва; оптимально продумана логістика зменшить витрати на доставку продукції споживачам, що в цілому підвищить конкурентоспроможність як продукції, так і сумарно національної економіки в умовах сталого розвитку.

Невипадково переліченні типи менеджменту корелюють із багатьма чинниками та показниками, що розглядаються як дієві складові у методологічних підходах Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) та Міжнародного інституту розвитку менеджменту (МІРМ) у розрахунку індексу конкурентоспроможності національних економік країн світу. Нагадаємо, що за методологічним підходом, ВЕФ виокремлює 28 показників або 24,6% від загальної кількості, що за нашим баченням, забезпечують ефективність менеджменту:

- за чинником «здоров'я та початкова освіта» (86 місце серед 137 країн світу) – 10 показників;
- за чинником «вища освіта і підготовка» (35 місце) – 8 показників;
- за чинником «ефективність ринку праці» (86 місце) - 10 показників.

Відповідно до методологічного підходу МІРМ щодо розрахунку індексу конкурентоспроможності національних економік, 18 з 50 показників (36% від

загальної кількості) за трьома напрямками (таланти, тренінги та освіта, наукова концентрація) також безпосередньо формують якість менеджменту.

Чинник «наука і освіта» відіграє не останню роль і в формуванні світового індексу інноваційності, що здійснюється з 2007 року Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization), яка за своєю методикою кваліфікує Україну як країну із нижнім середнім доходом, що разом із іншими 7-ма (в т.ч. Армения, Молдова, Грузія) країнами, входять другий рік поспіль у кваліфікаційну TOP-10. Зауважимо, що організація виокремлює чотири кваліфікаційні рівні доходу (високий рівень доходу – 49 країн, нижче високого доходу – 34 країни, нижчий середній дохід – 29 країн, низький дохід – 16); сьогоднішня позиція країни тяжіє до вищої кваліфікаційної групи, але знаходиться в оточенні бідних африканських країн; повний перелік показників наведено у Додатку Б табл. Б.1.

Встановлення ефективних комунікацій між бізнесом та органами державної влади забезпечує об'єктам господарювання зрозумілі умови функціонування, а зворотній зв'язок – оперативну економічну, статистичну інформацію, проблемні питання для формування та коригування регіональної політики.

В компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування знаходиться важливий чинник конкурентоспроможності національної економіки – її інституціональне середовище. Законодавча гілка влади (законодавчий менеджмент) відповідає за створення та прийняття ефективних інституцій, законів та підзаконних актів, виконавча гілка влади (виконавчий менеджмент) – за їх ефективне впровадження, роз'яснення їх дії бізнес-одиницям (підприємцям, компаніям, підприємствам) та населенню. Судовий менеджмент забезпечує прийняття справедливих рішень в спірних питаннях, тому правила вирішення спорів є необхідною складовою забезпечення правових гарантій усім членам співробітництва.

Четвертою гілкою влади в цивілізованому демократичному суспільстві вважаються засоби масової інформації (ЗМІ), які виконують функції публічного менеджменту, саме тому, наша комунікаційна модель враховує її.

Управлінська структура, законодавчо-нормативне забезпечення, тобто інституційне середовище, має специфіку на кожному рівні національної економіки, що були досліджені у Розділі 1. Інституціоналізація розглядається нами у складі формуючих елементів інноваційної економіки в п. 3.1.

Неоіндустріалізація має бути усвідомлена як суспільна, для реалізації якої необхідні особливі соціальні інститути – правила і норми соціально-економічної поведінки, втілені через відповідні структури, організаційно-комунікаційні зв'язки, нормативно-законодавче забезпечення (у класичному розумінні, соціальні інститути виступають як набір формальних правил, неформальних обмежень та механізмів їх примусового здійснення) [18, с.27].

Інституціоналізація має адаптувати ефективні інститути, що забезпечать досягнення стратегічних, національних та міжнародних цілей соціально-економічного піднесення вітчизняного виробництва в умовах сталого розвитку через гармонічне функціонування всіх складових системи соціальних інститутів. Оновлення потребують як *формальні інститути* (правила, законодавчі акти, нормативи), так і *неформальні інститути* (суспільні умовності і кодекси поведінки) через удосконалення процесів освіти, виховання, культурного розвитку, інформаційної політики, що співзвучно категоричному імперативу конкурентоспроможності національної економіки.

Відсутність ефективної комунікації між органами державної влади, місцевого самоврядування та бізнес структурами, зумовлює виникнення конфліктів економічних інтересів, критику до законодавчо-нормативних актів, а пізніше, і до самої влади, тому формальні інститути неоіндустріального розвитку мають базуватися на комунікаціях трикутника «держава-приватний бізнес-громада».

Аналіз промислової політики і практики різних країн свідчить, що моделі неоіндустріалізації вибудовуються на специфічному підґрунті

національних цілей, можливостей і вихідних умов. Цим зумовлені відмінності стратегічних цілей і завдань, а також шляхів (напрямів) їх досягнення. Якщо промислово розвинуті країни роблять ставку на інноваційний прорив до техніко-технологічних систем п'ятого і шостого покоління, то країни, що розвиваються, намагаються насамперед посилити промислову складову в економіці (переважно шляхом екстенсивного господарювання) та «протиснутися» у потоки світової торгівлі. За цільовим змістом перетворень у промисловому секторі України, стратегічна мета неоіндустріалізації в Україні полягає у відродженні промислового виробництва як провідного та високоефективного системного компонента національного господарства і рівноправного суб'єкта новітніх світогосподарських процесів [81, с.28].

Л. О. Збаразська вважає, що українська економіка практично вичерпала можливості екстенсивного зростання за рахунок традиційних факторів (природні та демографічні ресурси, низькотехнологічний експорт, соціально – трудова експлуатація), через що, домінантою національної неоіндустріальної стратегії має стати масштабне запровадження інноваційних технологій, які забезпечують відчутні ефекти за такими цільовими напрямками, як енерго- та ресурсозаощадження, ресурсоефективність, якість продукції, екологічна безпека [там же, с.29].

Разом з тим, зауважимо, що екстенсивний шлях не є бажаним, а традиційними чинниками конкурентоспроможності національної економіки науковець вважає такі, що, на нашу думку, мають сумнівну ефективність. Низькотехнологічний експорт не відповідає паритетному торгівельному обміну з розвинутими країнами, який передбачає обмін товарами з високою додатковою вартістю та задоволення високих соціальних стандартів в суспільстві. Сумнівним залишається і чинник низької вартості вітчизняної праці, яка обмежує розвиток споживчого ринку, доходну частину бюджетів всіх рівнів та загальний добробут населення країни. Саме тому, до інноваційних технологій, які здатні забезпечити відчутні ефекти інноваційного розвитку національної економіки виокремлені організаційно-управлінські та

інституціональні технології, як дієві складові інноваційного розвитку національної економіки.

Корисним для України є знайомство із досвідом розроблення та впровадження стратегій сталого розвитку країн світу, врахування результатів цього досвіду на шляху формування української стратегії сталого розвитку. Б. М. Данілішин та О. П. Маслюківська майже 10 років тому сформулювали перелік питань, на які слід звернути особливу увагу при розробленні стратегії сталого розвитку України з посиланням на позитивні напрацювання окремих країн:

1. Формат сталого розвитку знаходиться в компетенції всього уряду, тому відповідальність за розроблення стратегії повинна лягати на Кабінет Міністрів України. Позитивним прикладом можна вважати успішну практику існування окремого органу в офісі прем'єр-міністра Швеції, чи Комісію зі сталого розвитку Великобританії.

2. Стратегія сталого розвитку охоплює різні сфери діяльності суспільства, тому важливо визначити пріоритети в кожному напрямку, виокремити відповідні показники, що потребують покращення. Як зразок стратегічних пріоритетів можна взяти досвід Нідерландів, де завдання політики сталого розвитку згруповані за сімома основними темами.

3. Питання сталого розвитку мають бути враховані при формуванні бюджетних циклів і пронизувати фінансові транзакції. Зокрема, система державних закупівель має враховувати вимоги переходу до сталого розвитку.

4. Нагальним і складним для України є практичне вирішення питання інтеграції екологічної складової до секторальних політик. Як приклад успішної секторальної інтеграції можна навести досвід «перехідного управління» в енергетичному секторі Нідерландів.

5. Вимірювання та моніторинг є життєво важливими для розуміння стану речей, постановки довгострокових цілей та середньострокових завдань, для відслідковування змін у часі та адекватного перегляду тактики. Корисним тут буде досвід Швеції у запровадженні системи «управління за завданнями та

результатами» і система індикаторів сталого розвитку Великобританії з чіткою схемою моніторингу та звітування.

6. Необхідно скоординувати національний, регіональний та місцевий рівні управління. Тут багатообіцяючим також є інновативний досвід Швеції, програми якої поєднують розвиток та збереження довкілля окремих територіальних одиниць у національній системі координат.

7. Зацікавлені неурядові структури мають регулярно вивіряти дії згідно зі стратегією сталого розвитку. Такий аудит може проводити відповідний комітет Верховної Ради, незалежна агенція, чи дослідницькі інститути. У Скандинавських країнах практикується і аудит з боку державних органів сусідніх країн, зокрема, Агенцією екологічної оцінки Нідерландів як незалежного регіонального аудитора [53, с.217-218].

Зростання промислового виробництва в світі призвело до відповідного збільшення кількості викидів парникових газів в атмосферу та до глобальних змін клімату, для запобігання чого, у 1997 році було прийнято Кіотський протокол, до якого приєдналися 192 країни, що є відповідальними за 64% викидів парникових газів в світі. Ось чому сценарій впровадження сталого розвитку базується на різних енергетичних пріоритетах, а найпривабливішим для нашої планети є сценарій 2DS (підвищення середньорічної температури на 2 градуси до 2050 року). Задля досягнення цього сценарію потрібні величезні зміни в енергетичній системі світу, скорочення викидів парникових газів, пов'язаних з енергетикою, вдвічі до 2050 року в порівнянні з 2009 роком. Для виконання сценарію 2DS енергоємність світової економіки повинна постійно знижуватись, і попит на енергію повинен зменшуватись. Без цього скорочення досягнення сценарію 2DS стає дуже дорогим, якщо не неможливим [30, с.3].

На сьогоднішній день в світі нараховується близько 148 запланованих та вже реалізованих проектів із заміщення використання викопного палива та повного переходу на відновлювану енергетику. Всі ці проекти за свою мету ставлять досягнення 100% енергії з відновлюваних джерел, але мають різні кінцеві дати реалізації. Серед таких проектів:

Країни:

Данія: Електрика та тепло 100% з відновлюваних джерел з 2035 року та 100% в усіх секторах з 2050 року;

Ісландія: вже досягнуто 99% електроенергії та 70% кінцевого споживання всієї енергії з ВДЕ;

Шотландія: 100% електрики з ВДЕ до 2020 року та 30% загальної потреби в енергії;

Мальдіви: 100% енергії з ВДЕ до 2020 року.

Міста:

На сьогоднішній день в США вже існує три міста, які повністю перейшли на відновлювану енергетику (Аспен, Бурлінгтон, Вермонт). Серед інших міст світу можна зазначити:

Ванкувер (Канада): у 2015 року були прийняті зобов'язання щодо переходу міста на 100% з ВДЕ;

Франкфурт (Німеччина): декарбонізація міста за рахунок ВДЕ та альтернативного автомобільного палива до 2050 року;

Копенгаген (Данія): 100% електроенергії та тепла з ВДЕ до 2030 року та 100% в усіх секторах до 2050 року;

Мюнхен (Німеччина): 100% електроенергії з ВДЕ для домовласників до 2015 року та для всіх споживачів до 2025 року;

Мальмо (Швеція): 100% відновлюваної електроенергії до 2020 року;

Сідней (Австралія): 100% електроенергії, теплоти та холоду з ВДЕ до 2030 року.

Компанії:

До акції переходу на відновлювану енергетику підключились такі всесвітньо відомі бренди, як IKEA, Johnson & Johnson, Nike, Procter & Gamble, Starbucks, Voya Financial and Walmart, Google, Apple, Microsoft, Facebook, Virgin Group, RWE, E.ON та інші. За свою мету вони ставлять перехід на забезпечення електроенергією виключно з відновлюваних джерел по всіх своїх секторах діяльності [30, с.8-9].

Значне розширення використання відновлюваних джерел енергії в Данії дозволить країні першою отримати найбільшу частку відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) у своїй енергосистемі. До 2020 року споживання біомаси, вітру, біогазу та біопалива зросте завдяки існуючим і новим технологіям. При значному збільшенні використання твердої біомаси, біогазу та біопалива, біоенергетика продовжить займати більшу частину від загального споживання відновлюваних джерел енергії в 2020 році [30, с.13]. Досягнення такого результату планується через реалізацію Енергетичної стратегії країни, цілі та дії якої наведені у табл. 3.4:

Таблиця 3.4

**Основні цілі Енергетичної Стратегії Данії до 2050 року
та дії уряду для їх досягнення**

Цілі	Дії щодо реалізації Енергетичної Стратегії 2050
Незалежність від викопного палива до 2050 року.	Ініціативи щодо збільшення використання ВДЕ та підвищення енергоефективності зменшать використання викопного палива в енергетичному секторі на 33% до 2020 року порівняно з 2009 року.
Частка ВДЕ в кінцевому енергоспоживанні має збільшитись до 30% у 2020 році як частина загальної мети ЄС – 20% ВДЕ у 2020 році.	Урядові ініціативи з розширення використання біомаси, біогазу та енергії вітру забезпечать частку відновлюваної енергії – 33% до 2020 року, і, таким чином, буде перевищена ціль, поставлена ЄС.
Частка ВДЕ в транспортному секторі має досягти 10% у 2020 році.	Урядова ініціатива щодо 10% транспорту на біопаливі до 2020 року, а також ініціатива з просування електромобілів забезпечить виконання цілі ЄС в 2020 році.
У 2020 році споживання первинної енергії повинно бути на 6% менше, ніж у 2006 році.	Урядові ініціативи з підвищення енергоефективності в приватних будинках, підприємствах, державних і муніципальних будівлях забезпечать зниження енергоспоживання на 6% до 2020 року порівняно з 2009 роком, що більше відповідає національній стратегії
Викиди парникових газів в секторах, не пов'язаних з ринком торгівлі викидами, мають зменшитися протягом 2013-2020 років й досягти 20% скорочення до 2020 року порівняно з 2005 року в рамках спільної мети ЄС щодо скорочення викидів парникових газів на 20% до 2020 року у порівнянні з 1990 року.	Урядові ініціативи щодо зниження викопного палива також скоротять викиди у секторах, які не пов'язані з ринком торгівлі викидами, на 4-5 млн. тон CO ₂ в період 2013-2020 років. Уряд стежитиме за зусиллями регулярно, щоб забезпечити дотримання зобов'язань перед комітетом зі зміни клімату 2020, а також запускати нові ініціативи за необхідності.

Джерело: складено за [203]

Національна стратегія сталого розвитку Швеції, що була розроблена 15 років тому, описує поточну ситуацію у сфері сталого розвитку та майбутні

перспективи країни. Основні завдання, що розглянуті в даному документі: організація ефективної взаємодії між економічним, соціальним та екологічним розвитком; глобальні проблеми сталого розвитку; аналіз міжнародної та національної діяльності у сфері сталого розвитку. Сталий розвиток Швеції також акцентує увагу на гармонізації соціальної сфери, у тому числі, на забезпеченні повноцінного трудового життя у зв'язку із старінням населення. Велика увага приділена проблемам забруднення довкілля та змінам клімату у зв'язку з техногенним навантаженням. Контроль за реалізацією даної стратегії здійснюється за допомогою 30 індикаторів, розподіленими на групи: ефективність; внесок і рівність; цінності; ресурси для майбутніх поколінь.

Політика Швеції в енергетиці керується двома урядовими законами, які були прийняті парламентом в 2009 році. Зокрема, Закон про «Інтегрування кліматичної та енергетичної політики» встановлює цілі щодо впровадження загальної мети ЄС та запроваджує національні закони і нормативи, що посилюють вимоги європейського уряду.

Швеція планує стати лідером в Європі з переходу на політику сталого розвитку та охорони навколишнього середовища, конкурентоспроможності та довгострокової стабільності. Коротко – і середньострокові цілі Швеції на 2020 рік:

- 40% скорочення викидів парникових газів (або близько 20 млн тон CO₂) порівняно з 1990 року, що має бути досягнуто за межами ринку торгівлі квотами Європейського Союзу (EU-ETS). При цьому 2/3 викидів має бути скорочено безпосередньо в Швеції і 1/3 – за рахунок інвестицій в інших країнах ЄС, або використання гнучких механізмів торгівлі;
- принаймні 50% – частка ВДЕ у валовому кінцевому споживанні енергії;
- принаймні 10% – частка ВДЕ в транспортному секторі;
- на 20% більш ефективне використання енергії порівняно з 2008 року.

Довгострокові пріоритети:

- до 2020 року Швеція спрямована на поетапне заміщення викопного палива в системах теплопостачання;
- до 2030 року Швеція повинна мати автомобільний парк, який не залежить від викопних видів палива;
- Швеція прагне розвивати додатковий компонент в електропостачанні разом з гідро – та атомною енергетикою. Зі збільшенням обсягів когенерації, вітрової енергетики та інших ВДЕ, зменшиться вразливість і підвищиться безпека поставок електроенергії;
- до 2050 року, Швеція матиме стійке і ефективне використання ресурсів енергопостачання з досягненням цілі декарбонізації [53а, с.16].

Національна Стратегія сталого розвитку Франції вперше була прийнята в 2006 році, але вже через три роки була прийнята нова Національна Стратегія сталого розвитку на 2009-2013 роки. У 2014 році, в рамках загальноєвропейської стратегії Європа-2020, була прийнята Національна стратегія екологічного переходу до сталого розвитку на 2014-2020 роки. У преамбулі документа сказано, що нова Стратегія в порівнянні з попередньою версією, в більшій мірі узгоджується із загальноєвропейською стратегією стійкого розвитку, і спрямована на загальноєвропейський рівень вирішення екологічних проблем. Нова Стратегія повинна стати «більш короткою, більш стратегічною і більш педагогічною», тобто в її основу повинні бути покладені не стільки інструменти покарання, скільки методи виховання, які формують екологічне мислення громадян [313]. Додамо, що ця ідея відповідає категоричному імперативу, що розглядається нами як філософська платформа сталого розвитку.

Національна стратегія екологічного переходу до сталого розвитку 2014-2020 роки спрямована на вирішення наступних завдань:

- 1) розробка стійких міст і територій;
- 2) створення безвідходної і низьковуглецевої економіки;

- 3) запобігання та скорочення екологічних, соціальних та територіальних нерівностей;
- 4) винахід нових економічних і фінансових моделей;
- 5) супровід екологічної трансформації економічної діяльності;
- 6) фокусування виробництва знань, досліджень та інновацій в напрямку екологічного переходу;
- 7) навчання і підвищення обізнаності про екологічний перехід;
- 8) сприяння сталому розвитку на європейському та міжнародному рівнях.

Нормативно-правовою базою для досягнення поставлених цілей стане розробка та прийняття наступних документів:

- План модернізації енергії;
- Закон про споживання;
- Законопроект про програмування переходу на відновлювальну енергію;
- Законопроект про сільське господарство, продовольство і лісове господарство;
- Національний план переробки відходів у 2014-2020 роках;
- Національна стратегія сталого управління земельними і морськими агрегатами, кар'єрами.

Стратегія адресована не тільки державним структурам, вона підкреслює відповідальність громадянського суспільства, місцевих адміністрацій, кожного окремого громадянина за збереження навколишнього середовища.

Сталий розвиток передбачає досягнення не тільки енергетичних цілей, а й цілей у зміні планетарного клімату – «20/20/20» – скорочення викидів парникових газів – на 20%, збільшення питомої ваги ВДЕ в кінцевому енергоспоживанні – до 20%, підвищення енергоефективності – на 20% (по відношенню до показників 1990 року); а також, цілей інклюзивного зростання, що передбачає збільшення відсотку працевлаштованого населення до 75% та скоротити кількість людей, що живуть за межою бідності на 20 млн осіб. Саме тому, основні цілі економічної політики Німеччини складають «магічний

шестикутник» (дивись рис. 3.6), що відповідає світовим та європейським орієнтирам сталого розвитку.

Рис. 3.6. «Магічний шестикутник» економічної політики Німеччини
Джерело: складено автором за [210]

Оскільки Німеччина є федеративною країною, реалізація цілей передбачає механізми на кожному рівні (федеральному, земель, громад). На федеральному рівні створюються рамкові умови, механізми вирівнювання та спільного фінансування, розвиток загальної соціальної політики. На рівні земель і громад, пріоритетними визначаються розвиток інфраструктури, освіти та людського капіталу.

Вихідними директивами сталого розвитку Німеччини визначені наступні:

- рівноправність поколінь;
- якість життя;
- соціальна згуртованість;
- міжнародна відповідальність [30, с.12].

Зміст стратегічних завдань сталого розвитку відповідно переліченим принципам наведений у табл. 3.5:

Таблиця 3.5

Стратегічні завдання сталого розвитку Німеччини

Завдання	Зміст
Фіскальна стійкість	Консолідація державних бюджетів. Встановлення нового допустимого ліміту заборгованості для федерації та федеральних земель, обмеження зростання державної заборгованості. Створення основи для стабілізації євро в довготривалій перспективі. Покращення економіко–політичного управління та забезпечення надійності державних фінансів ЄС
Стала господарська діяльність	Перехід до низьковуглецевої продукції з ефективним використанням сировини. Створення нових економічних можливостей та робочих місць. Підтримка концепції Корпоративної соціальної відповідальності
Клімат та енергетика	Скорочення викидів парникових газів у 2008–2012 роки на 21% порівняно з 1990 року. Підняти цільовий показник ЄС по захисту клімату на 30% (у випадку, якщо Німеччині не буде надано додаткових вимог по скороченню викидів). Широке впровадження відновлюваних джерел енергії за рамковими умовами (наприклад, встановлення зеленого тарифу). Підвищення енергоефективності, збереження електричної та іншої енергії.
Стала водна політика	Чиста вода – незамінна основа життя людини й один з найважливіших ресурсів. Стала водна політика є міжгалузевим завданням. Укріплення зв'язків між глобальними питаннями майбутнього у сфері водної, енергетичної й продовольчої безпеки (конференція «Взаємозв'язок води, енергії та продовольчої безпеки», 2001 рік, Бонн)
Сталий розвиток – «двигун» прогресу	Сталий розвиток, як критерій прийняття економічних та соціальних рішень, провідний принцип у всіх сферах життя

Джерело: складено за [65]

Концепція сталого розвитку визначає міжнародну, національну, регіональну політику економічного розвитку Німеччини. Інструментарій політики сталого розвитку Німеччини, що вважається найефективнішим в ЄС, розподіляється на адміністративний та фінансовий. Перший включає технічні, процесуальні стандарти, а також добровільні обмеження (зокрема, у стандартизації житлового будівництва), останні – бюджетні видатки та програми, екологічні податки, субсидії та податкові пільги («зелені» кліматичні облігації, облігації соціального впливу, дозволи на викиди парникових газів, зелені сертифікати).

Відносно новим фінансовим інструментом, що використовується у Німеччині для впровадження політики сталого розвитку вважаються «зелені» кліматичні облігації, які за фінансовою структурою нагадують звичайні облігації, власник яких отримує купон, а цінні папери – рейтингову оцінку. Їх відмінність полягає у цільовому використанні коштів – виключно на реалізацію «зелених» проектів, що передбачають зменшення обсягів парникових газів. В 2015 році сума «зелених» кліматичних облігацій перебільшила 100 млрд дол., що свідчить про високу динамічність «зелених» проектів та ефективність нового інструменту [30, с. 25].

Кошти від реалізації облігацій соціального впливу направляються на вирішення соціальних проблем освіти і медицини. Ризики цього виду облігацій є досить високими (у разі фіаско, кошти власнику облігацій не повертаються), але інструмент вже був успішно апробований.

«Зелені» сертифікати, або сертифікати відновлюваних джерел енергії викуповують компанії, які не виконали свої обов'язки по балансуванню частки «чистої або зеленої» електроенергії в її загальному обсязі.

Стратегія сталого розвитку Німеччини передбачає збільшення видатків на освіту та наукові дослідження до 10% ВВП, що доводить високий рівень її соціальності.

Енергетична Стратегія Німеччини до 2050 року, що прийнята у 2010 році, передбачає повну відмову від використання атомної енергії до 2027 року. Сьогодні зупинені вже 8 найстаріших АЕС, а відновлювані джерела енергії визначені енергетичною Стратегією Німеччини як перспективна частина структури енергопостачання країни. Німеччина має величезний потенціал заощадження електричної та інших видів енергії, який планується ефективно використовувати з урахуванням наявних економічних і технічних можливостей. Зокрема, в рамках довгострокової програми зниження енергоспоживання до 2050 року планується скоротити первинне енергоспоживання на 50%, у порівнянні з рівнем 2008 року. Для досягнення даної мети необхідно підвищити енергопродуктивність в середньому на 2, 1%

на рік, по відношенню до кінцевого енергоспоживання. Споживання електроенергії скоротити до 2050 р на 25%, в порівнянні з рівнем 2008 року (до 2020 року цей показник повинен скоротитися на 10%) [290, с.5].

«Стратегія сталого розвитку Німеччини – 2019» задає національні цільові параметри для всіх сімнадцяти цілей сталого розвитку (ЦСР) – починаючи з боротьби над бідністю, забезпечення продовольчої безпеки та охорони здоров'я, розвитку освіти, встановлення гендерної рівності, вдосконалення правових рамок і закінчуючи захистом клімату та охороною видового різноманіття; підтриманням стійкості споживання і сприянням економічному зростанню – і описує, якими засобами федеральний уряд планує досягти їх до 2030 року [240].

Житловий фонд Німеччини визначено основним сектором впровадження енергоефективних заходів. Концепція енергоефективних будинків, викладена в Енергетичній Стратегії до 2050 року, включає три основних пункти:

- скорочення споживання теплової енергії на 20% до 2020 року;
- скорочення попиту на первинну енергію в житловому секторі приблизно на 80% до 2050 року, що потребує подвоєння поточних темпів реновації – з 1% загального фонду будинків на рік до 2%;
- з 2020 року всі нові будинки мають бути «енергоощадними».

На сьогодні, вже досягнутий певний прогрес у виконанні цілей Енергетичної Стратегії Німеччини до 2050 року: частка ВДЕ в кінцевому енергоспоживанні збільшилася до 12%, у споживанні електроенергії – до 28% [207].

Швейцарія, як багато країн світу, планує повністю відмовитися від використання атомних електростанцій, що втілено у її Енергетичній Стратегії до 2050 року, яка прийнята у листопаді 2013 року. На підтримку цієї мети, уряд прийняв програму, яка передбачає підвищення тарифів на енергоносії для стимулювання скорочення кінцевого енергоспоживання на 16% у 2020 році та на 45% у 2035 році, порівняно з 2010 роком. В зв'язку з підвищенням тарифів

та відмовою від атомної енергетики, урядом планується стимулювання розвитку відновлюваної енергетики за рахунок *коштів, отриманих через різницю в тарифах*. Окрім того, планується нарощування потенціалу виробництва в країні власних енергоносіїв. Так, станом на 2020 рік планується нарощування генерації електроенергії до 4400 ГВт·год та до 14500 ГВт·год у 2035 році. В офіційній енергетичній стратегії розглядається 3 сценарії: Бізнес як завжди, Програма уряду, Нова енергетична політика [30, с. 25].

Корисним є досвід Японії в побудові висококонкурентної економіки, що заснована на принципах сталого розвитку. Японія пройшла шлях від зруйнованої війною країни зі знищеною матеріально–технічною базою, соціальним розколом в суспільстві, жахливими екологічними наслідками ядерних бомбардувань, до однієї з найбільш розвинених країн з висококонкурентною промисловістю, освітою і охороною здоров'я.

За дослідженням І. В. Крючкової [140] провідну роль у досягненні таких значних результатів Японія досягла в більшій мірі за рахунок:

- потужної ідеологічної мотивації правлячої еліти та суспільства;
- узгодженості дій уряду з проголошеним курсом на досягнення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки;
- наявної структури національної економіки.

Японське «кейрецу» – потужні бізнесові угруповання виробників, постачальників, дистриб'юторів, а також великих банківських структур, пов'язані між собою довготерміновими відносинами, перехресною участю в керівних органах один одного – стало центральним елементом саморегулювання японської економіки. Японський приклад кластерної моделі економіки, в якій всі елементи пов'язані не лише економічними, а й організаційними зв'язками, довели свою ефективність. Суспільна єдність, наявність національної ідеї, висока якість приватних та державних інститутів стали гарантом ефективності сталого розвитку японської економіки.

Наведені приклади реалізації впровадження політики сталого розвитку в різних країнах світу через формування національних стратегій, розробку

заходів щодо досягнення стратегічних цілей, вибір специфічних інструментів підтверджують значущість організаційно-управлінських та інституційних технологій у створенні ефективного інституційного середовища для становлення інноваційного розвитку цих країн.

3.3. Напрями підвищення конкурентоспроможності національного господарства

Підписання угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що має положення з імплементації принципів сталого розвитку в економічній, екологічній та соціальній сферах, започаткувало новий етап розвитку національної економіки нашої країни. Кожна вітчизняна компанія має прийняти принципи сталого розвитку до власного виробництва та зрозуміти, що сьогодні це є принциповою умовою для залучення іноземних інвестицій та експорту вітчизняних товарів, а відповідні державні органи мають розробити та впровадити звітність, що буде демонструвати не тільки економічні, а й екологічні та соціальні показники впровадження принципів сталого розвитку. Зокрема, відповідно до Додатку XXVII угоди про Асоціацію, Україна зобов'язується поступово наблизити своє *законодавство* до законодавства ЄС у встановлені терміни; директива № 2005/32/ЄС встановлює вимоги до *екологічного* проектування енергопоглинаючих продуктів; директива № 96/29/Євроатом встановлює основні стандарти безпеки для *захисту здоров'я працівників* та населення від небезпеки, що виникає від іонізуючої радіації; директива Ради ЄС № 2006/112/ЄС від 28.11.2006 року регламентує спільну *систему податку* на додану вартість; директива № 2011/92/ЄС визначає єдиний порядок *оцінки* впливу окремих державних і приватних *проектів на навколишнє середовище* (кодифікація); директива № 2003/35/ЄС регламентує забезпечення участі громадськості у підготовці окремих планів та програм, що стосуються *навколишнього*

середовища, та внесення змін і доповнень до директив №№ 85/337/ЄЕС і 96/61/ЄЕС про участь громадськості та доступ до правосуддя [294в]. Наведені приклади прийнятих Директив демонструють необхідність інституційних змін в країні по трьох напрямках – економічному, екологічному та соціальному.

Нерівномірність розподілу доходів у суспільстві, наявність великої кількості людей, що живуть за межею бідності, складають серйозну загрозу посиленої еміграції населення у країни ЄС. Особливо ця загроза набула актуальності після введення безвізового режиму між Україною та країнами ЄС. Українці шукають роботу, гідну заробітну плату, яка в нашій країні залишається дуже низькою, що наведено на жовтень кожного року на рис. 3.7:

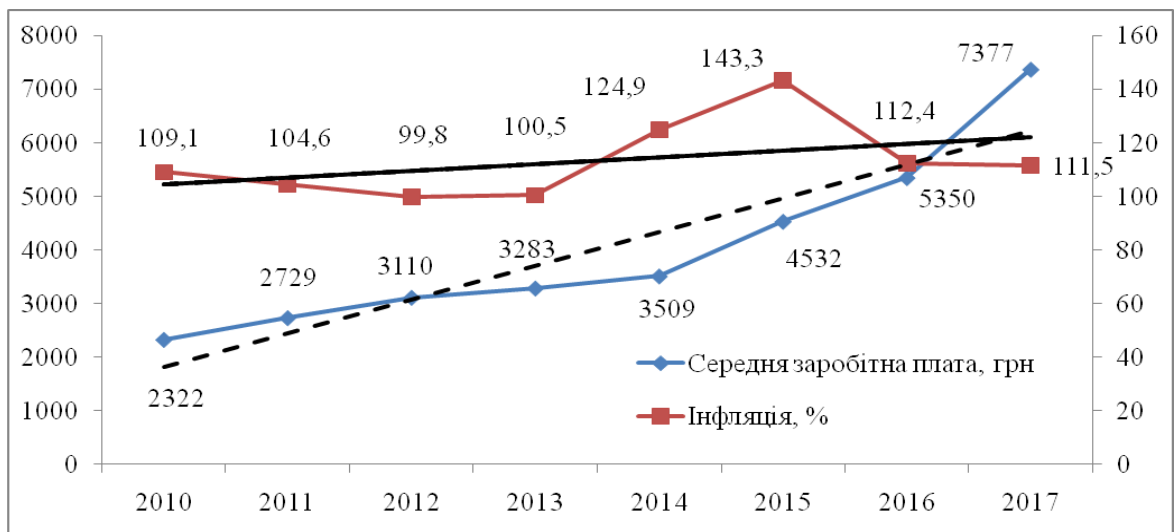

Рис. 3.7. Порівняння динаміки середньої заробітної плати та інфляції в Україні

Джерело: складено автором за [237]

Загроза еміграції є актуальною, перш за все, для України, оскільки емігрують громадяни із освітою, високою кваліфікацією та досвідом роботи, науковці, винахідники, які не знайшли гідної роботи та застосування своїх здібностей у власній країні і вимушені шукати їх за кордоном. В контексті цього питання зауважимо, що еміграція є показником неефективного використання бюджетних коштів на освіту та навчання, які необхідно розглядати як інвестицію в людей; яка має бути повернена в майбутньому країні у вигляді доданої вартості, що створюється в межах країни.

Невипадково серед чинників, що визначені ВЕФ та МІРМ, для оцінки конкурентоспроможності національних економік, є показник 7.08 «Можливості країни в утриманні талантів», за яким Україна посідає 129 місце.

Динаміка зміни середньої заробітної плати є досить позитивною, виходячи із рис. 3.7, але, аналізуючи співвідношення лінії трендів середньої заробітної плати українських працівників та інфляції, стає зрозумілим, що таке зростання заробітної плати повністю нівелюється рівнем інфляції. Реальним є збільшення заробітної плати тільки в 2017 році, коли мінімальний рівень було підвищено до 3200 грн.

Прогноз рівня конкурентоспроможності національної економіки представимо за допомогою факторного аналізу, що було використано нами у п. 2.3, який буде застосований до визначених вище чинників конкурентоспроможності:

- I. Зовнішньо-економічної діяльності – $I_{ЗЕД}$ (обсяг експорту);
- II. Виробничої конкурентоспроможності – $I_{вир}$ (знос основних фондів);
- III. Фінансової конкурентоспроможності – $I_{фін}$ (рівень інфляції);
- IV. Інноваційної конкурентоспроможності – $I_{ін}$ (питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції);
- V. Охорони здоров'я, освіти, науки – $I_{оон}$ (кількість випущених фахівців, різної спеціалізації; кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення);
- VI. Рівня життя – $I_{рж}$ (ВВП на душу населення в місяць);
- VII. Якості навколишнього природного середовища – $I_{ес}$ (загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях видалення відходів, утилізація відходів, загальні обсяги викидів забруднюючих речовин).

Враховуючи, що порядок розрахунку докладно розкритий нами у 2 Розділі (п.2.2 та 2.3), представимо результати прогнозного розрахунку за першим чинником конкурентоспроможності національної економіки – зовнішньо-економічна діяльність – $I_{ЗЕД}$ за показником обсяг експорту, що представлено на рис. 3.8:

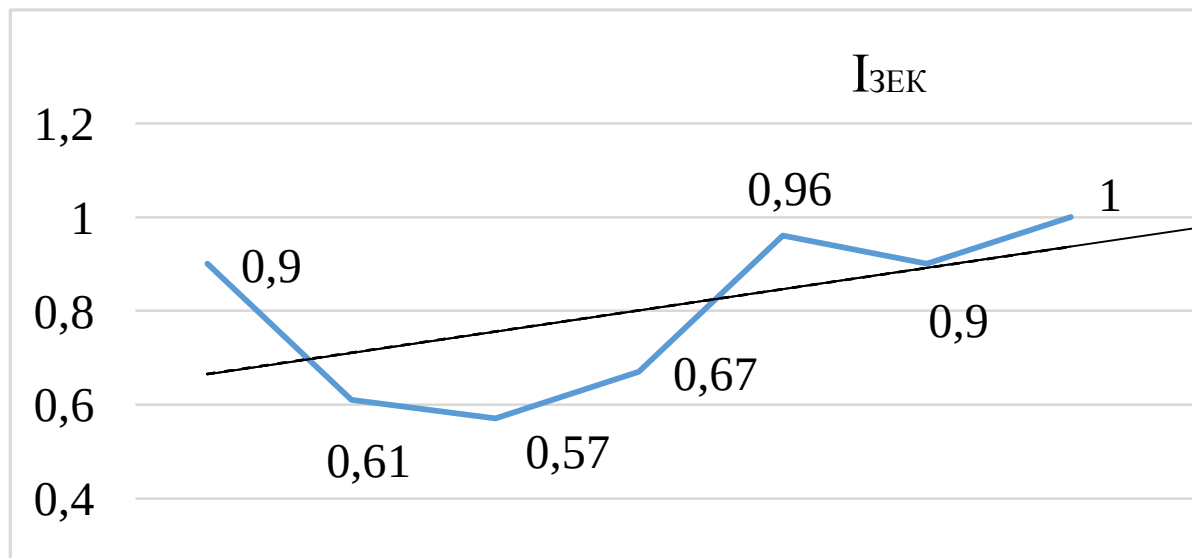

Рис. 3.8. Прогноз динаміки індексу конкурентоспроможності за чинником зовнішньо-економічна діяльність
Джерело: розраховано автором

Формула, за якою розраховується лінія тренду, має наступний вигляд 3.1:

$$Y = 0.0454 x + 0.62, \text{ де} \quad (3.1)$$

Y – значення індексу конкурентоспроможності за чинником зовнішньо-економічної діяльності;

X – координати індексу за датою.

Відповідно до формули 3.1, індекс конкурентоспроможності за чинником зовнішньо-економічна діяльність становитиме :

$$2017p = 0,0454 \cdot 8 + 0,62 = 0,98;$$

$$2018p = 0,0454 \cdot 9 + 0,62 = 1,02;$$

$$2019p = 0,0454 \cdot 10 + 0,62 = 1,07;$$

$$2020p = 0,0454 \cdot 11 + 0,62 = 1,11.$$

Наступний індекс конкурентоспроможності національної економіки за виробничим чинником через показник зносу основних фондів представлено на рис. 3.9:

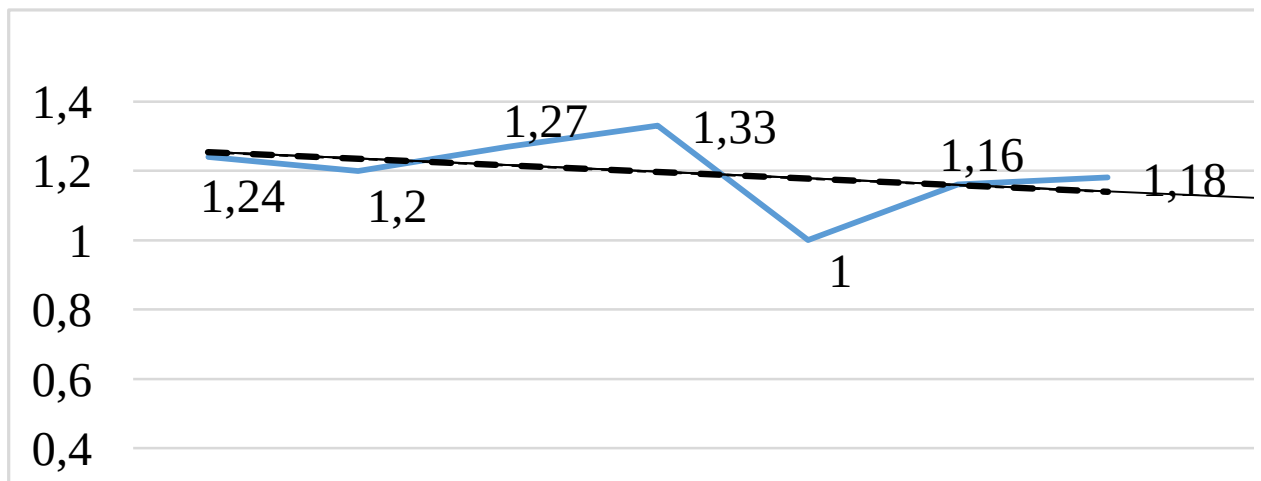

Рис. 3.9. Прогноз динаміки індексу конкурентоспроможності за виробничим чинником
Джерело: розраховано автором

Формула 3.2, за якою розраховується лінія тренду, має наступний вигляд:

$$Y = - 0.0189 x + 1.2729 \quad , \text{ де} \quad (3.2)$$

Y – значення індексу виробничої конкурентоспроможності за показником «знос основних фондів»;

X – координати індексу за датою.

Відповідно до формули 3.2, індекс конкурентоспроможності за виробничим чинником становитиме :

$$2017p = - 0.0189 \cdot 8 + 1.2729 = 1,12;$$

$$2018p = - 0.0189 \cdot 9 + 1.2729 = 1,1;$$

$$2019p = - 0.0189 \cdot 10 + 1.2729 = 1,08;$$

$$2020p = - 0.0189 \cdot 11 + 1.2729 = 1,06.$$

Динаміка третього індексу конкурентоспроможності національної економіки за фінансовим чинником через показник рівня інфляції зображено на рис. 3.10. Формула 3.3, за якою розраховується лінія тренду, має наступний вигляд:

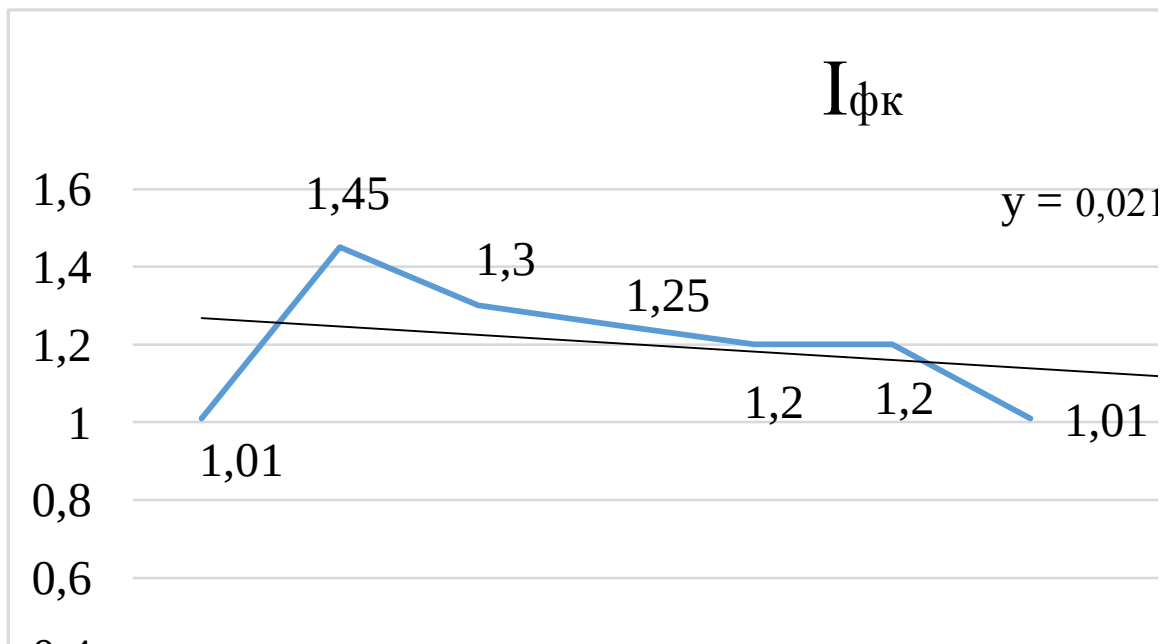

Рис. 3.10. Прогноз динаміки індексу конкурентоспроможності національної економіки за фінансовим чинником
Джерело: розраховано автором

$$Y = 0,0214 x + 1,2886 \quad , \text{ де} \quad (3.3)$$

Y – значення індексу фінансової конкурентоспроможності за показником інфляція;

X – координати індексу за датою.

Відповідно до формули 3.3 розмір індексу конкурентоспроможності за фінансовим чинником становитиме :

$$2017p = - 0,0214 \cdot 8 + 1,2886 = 1,12;$$

$$2018p = - 0,0214 \cdot 9 + 1,2886 = 1,1;$$

$$2019p = - 0,0214 \cdot 10 + 1,2886 = 1,07;$$

$$2020p = - 0,0214 \cdot 11 + 1,2886 = 1,05.$$

Результати прогнозного розрахунку в динаміці четвертого індексу конкурентоспроможності національної економіки за інноваційним чинником через показник питомої ваги реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції наведені на рис. 3.11:

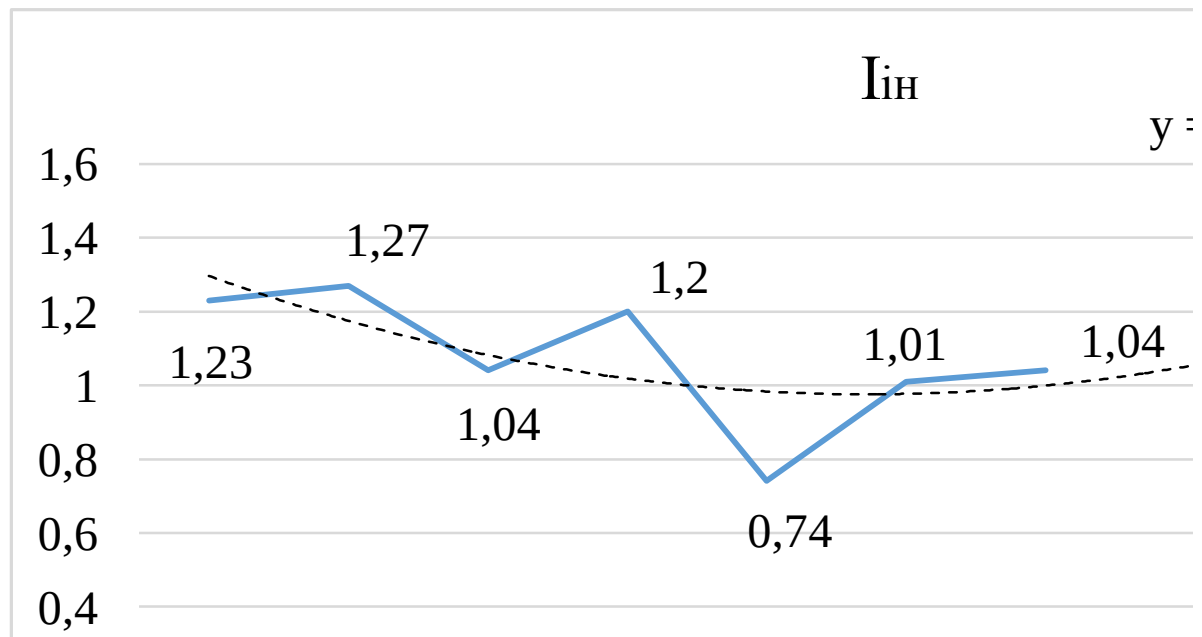

Рис. 3.11. Прогноз динаміки індексу конкурентоспроможності за інноваційним чинником
Джерело: розраховано автором

Формула 3.4, за якою розраховується лінія тренду (звертаємо увагу, що на відміну від попередніх формул, данна формула описує не лінійну, а поліноміальну лінію тренду) має наступний вигляд:

$$Y = 0,0144x^2 - 0,1649x + 1,4471, \text{ де} \quad (3.4)$$

Y – значення індексу конкурентоспроможності за показником реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції;

X – координати індексу за датою.

Відповідно до формули 3.4 розмір індексу конкурентоспроможності за інноваційним чинником становитиме :

$$2017p = 0,0144 \cdot 8^2 - 0,1649 \cdot 8 + 1,4471 = 1,05;$$

$$2018p = 0,0144 \cdot 9^2 - 0,1649 \cdot 9 + 1,4471 = 1,13;$$

$$2019p = 0,0144 \cdot 10^2 - 0,1649 \cdot 10 + 1,4471 = 1,24;$$

$$2020p = 0,0144 \cdot 11^2 - 0,1649 \cdot 11 + 1,4471 = 1,38.$$

Наступний індекс конкурентоспроможності національної економіки відноситься до соціальних чинників «охорона здоров'я, освіти, науки» – $I_{оон}$,

та розраховується через показники кількості випущених фахівців різної спеціалізації та кількості лікарняних ліжок на 10 тис. населення, що представлено на рис. 3.12:

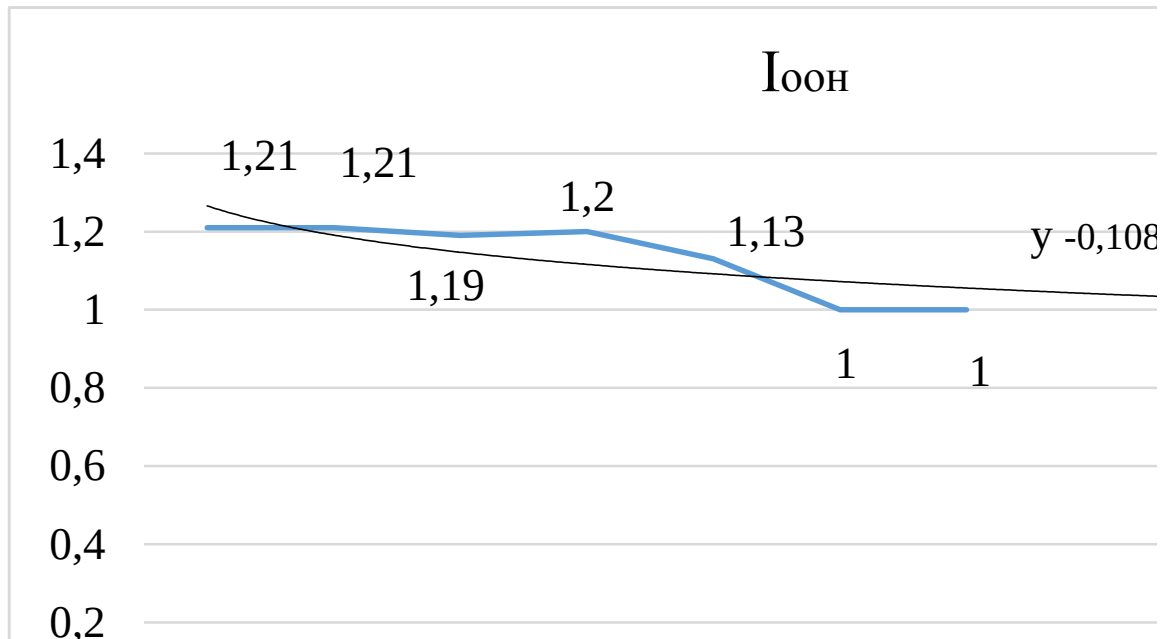

Рис. 3.12. Прогноз динаміки індексу конкурентоспроможності за чинником охорона здоров'я, освіти, науки
Джерело: розраховано автором

Формула 3.5, за якою розраховується лінія тренду (звертаємо увагу, що на відміну від попередніх формул, данна формула описує логарифмічну лінію тренду), має наступний вигляд:

$$Y = -0,108 \ln(x) + 1.2659, \text{ де} \quad (3.5)$$

Y – значення індексу конкурентоспроможності за показниками кількість випущених фахівців різної спеціалізації та кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення);

X – координати індексу за датою.

Відповідно до формули 3.5, розмір індексу конкурентоспроможності за чинником охорона здоров'я, освіти, науки становитиме :

$$2017p = - 0,108 \cdot 2,08 + 1,2659 = 1,04;$$

$$2018p = - 0,108 \cdot 2,2 + 1,2659 = 1,03;$$

$$2019p = - 0,108 \cdot 2,3 + 1,2659 = 1,02;$$

$$2020p = - 0,108 \cdot 2,4 + 1,2659 = 1,01.$$

Другий індекс конкурентоспроможності національної економіки, що є соціальним чинником рівня життя населення, розраховується через показник ВВП на душу населення в місяць, динаміка та прогноз якого представлено на рис. 3.13:

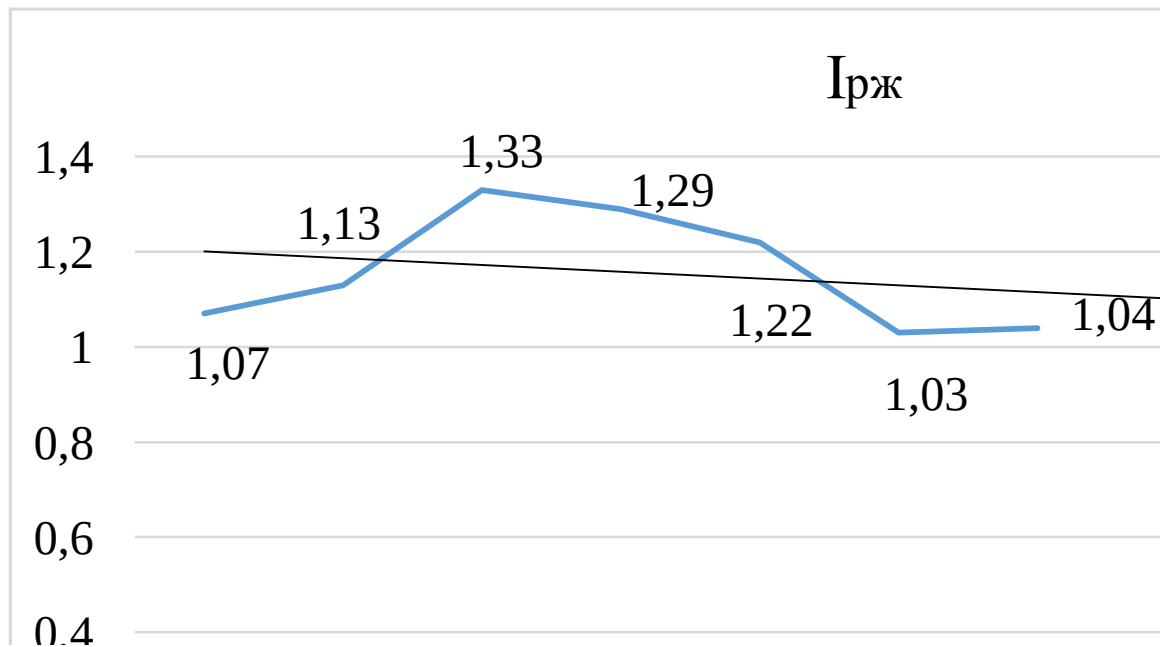

Рис. 3.13. Прогноз динаміки індексу конкурентоспроможності за чинником рівня життя населення
Джерело: розраховано автором

Формула 3.6, за якою розраховується лінія тренду, має наступний вигляд:

$$Y = - 0,0143 x + 1,2157 \quad , \text{ де} \quad (3.6)$$

Y – значення індексу конкурентоспроможності за ВВП на душу населення;

X – координати індексу за датою.

Відповідно до формули 3.6, розмір індексу конкурентоспроможності за чинником рівня життя становитиме :

$$\begin{aligned}
 2017p &= -0,0143 \cdot 8 + 1,2157 = 1,1; \\
 2018p &= -0,0143 \cdot 9 + 1,2157 = 1,09; \\
 2019p &= -0,0143 \cdot 10 + 1,2157 = 1,07; \\
 2020p &= -0,0143 \cdot 11 + 1,2157 = 1,06.
 \end{aligned}$$

Останній індекс конкурентоспроможності національної економіки характеризує екологічну складову через чинник якості навколишнього природного середовища – I_{ec} . Розрахунок цього індексу, що здійснюється через показники загального обсягу відходів, накопичених протягом експлуатації у місцях видалення відходів та утилізації відходів, загальних обсягів викидів забруднюючих речовин, представлено на рис. 3.14:

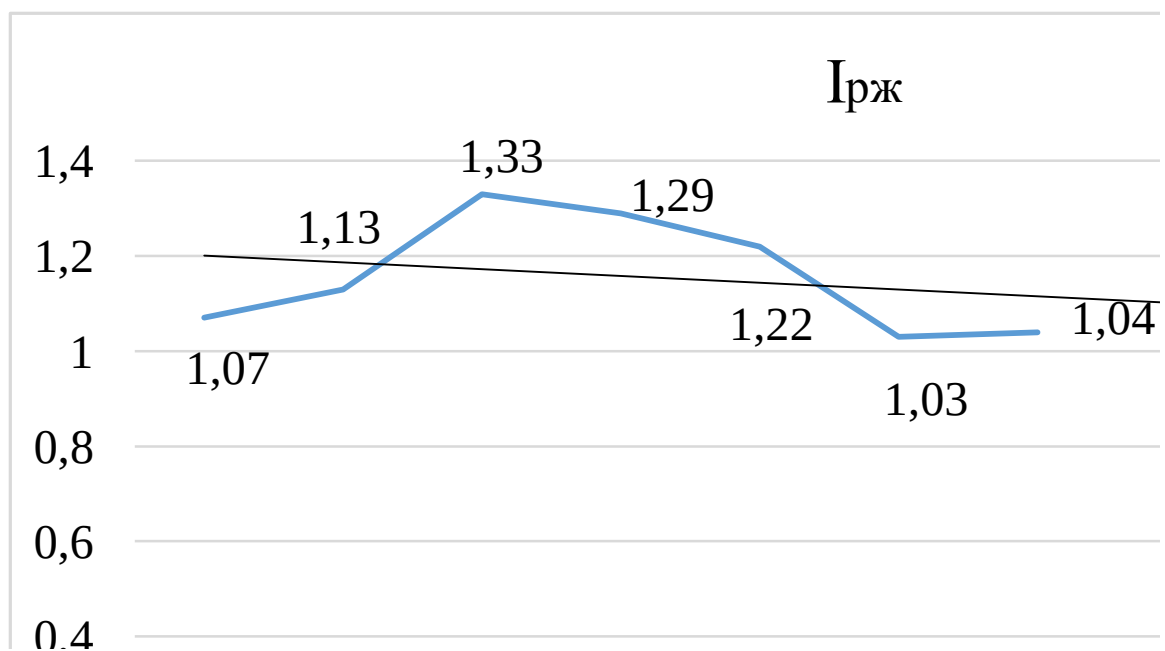

Рис. 3.14. Прогноз динаміки індексу конкурентоспроможності національної економіки за екологічним чинником
Джерело: розраховано автором

Формула 3.7, за якою розраховується лінія тренду, має наступний вигляд:

$$Y = -0,0143x + 1,2157, \text{ де} \quad (3.7)$$

Y – значення індексу конкурентоспроможності за показником викиди забруднюючих речовин;

X – координати індексу за датою.

Відповідно до формули 3.7, розмір індексу конкурентоспроможності за екологічним чинником становитиме :

$$2017p = - 0,0143 \cdot 8 + 1,2157 = 1,1;$$

$$2018p = - 0,0143 \cdot 9 + 1,2157 = 1,09;$$

$$2019p = - 0,0143 \cdot 10 + 1,2157 = 1,07;$$

$$2020p = - 0,0143 \cdot 11 + 1,2157 = 1,06.$$

Результати розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку представлені на рис. 3.15:

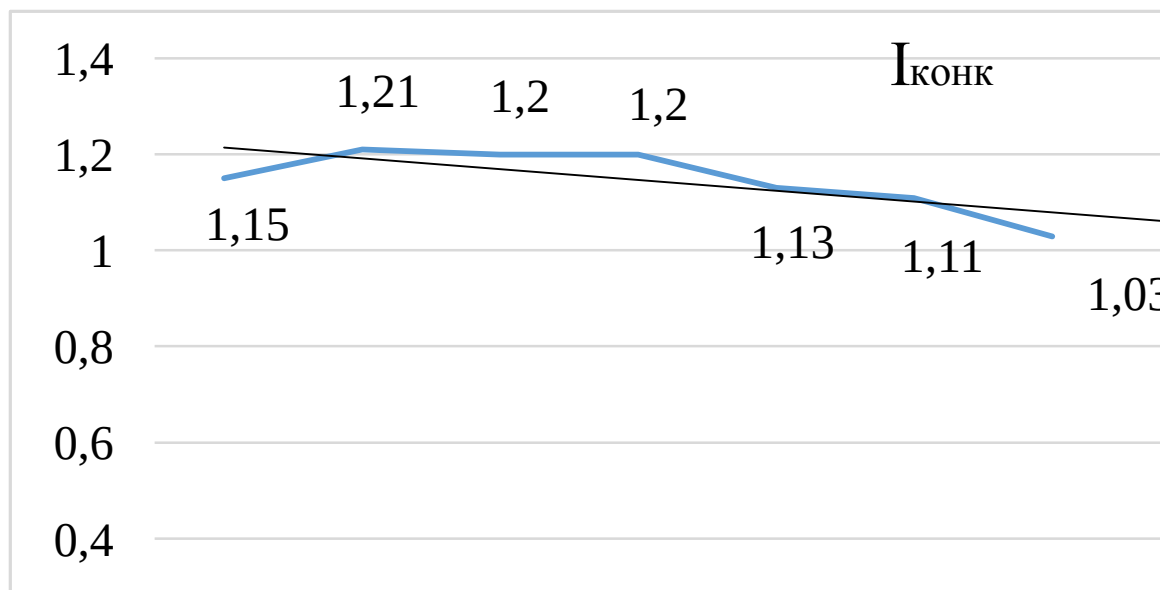

Рис. 3.15. Прогноз динаміки інтегрованого індексу конкурентоспроможності
Джерело: розраховано автором

Формула 3.8, за якою розраховується лінія тренду, має наступний вигляд:

$$Y = - 0,0225 x + 1,2371, \text{ де} \quad (3.8)$$

Y – значення інтегрованого індексу конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку;

X – координати індексу за датою.

Відповідно формули 3.8 індекс конкурентоспроможності становитиме :

$$2017p = - 0,0225 \cdot 8 + 1,2371 = 1,06;$$

$$2018p = - 0,0225 \cdot 9 + 1,2371 = 1,03;$$

$$2019p = - 0,0225 \cdot 10 + 1,2371 = 1,01;$$

$$2020p = - 0,0225 \cdot 11 + 1,2371 = 0,98.$$

На підставі здійснених розрахунків, що дозволили скласти прогноз рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку, передбачаємо два сценарії зміни економічних, екологічних, соціальних показників: оптимістичний, що передбачає впровадження певних коригуючих заходів щодо зміни поточної тенденції в позитивну сторону; песимістичний, який зберігає негативну інерцію погіршення ситуації, що наведено у табл. 3.6:

Таблиця 3.6

Прогноз показників економічного, соціального та екологічного чинників конкурентоспроможності національної економіки до 2030 року

Показники	Сценарій	2019	2020	2025	2030
ВВП на душу населення, грн	оптимістичний	73761,6	83042,1	93490,2	105252,9
	песимістичний	45935,5	46922,6	47930,9	48961,4
Інфляція, %	оптимістичний	130,8	132,21	133,64	135,07
	песимістичний	154,9	163,3	172,16	181,49
Доходи населення, грн	оптимістичний	9500	10100	11300	13500
	песимістичний	8800	8900	9970	11150
Кількість ліжок на тис. населення	оптимістичний	74,6	73,7	73,0	72,5
	песимістичний	62,4	58,7	55,2	53,2
Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин, тис. т	оптимістичний	3895,9	3534,6	3206,8	3107,4
	песимістичний	5207,5	5136,5	5066,5	4995,5

Джерело: розраховано автором

Результати навіть оптимістичного сценарію розвитку національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності в його межах, не

задовольняють очікування населення на краще життя та не забезпечать якісного технологічного стрибка, кардинальних змін ситуації, що склалась в країні.

Розвиток національної економіки в сталих умовах передбачає еквівалентне піднесення економічної, екологічної та стратегічної - соціальної складових, що вимагає розробки, впровадження та контролю комплексних заходів у всіх галузях та сферах національної економіки за наступними напрямками:

1. Стимулювання розвитку підприємницької та інвестиційної активності шляхом розробки та прийняття спеціальних програм підтримки підприємництва, субсидування пріоритетних галузей народного господарства країни – високотехнологічних, наукоємних, енергоефективних – таких, що забезпечать створення інноваційної економіки в країні, змінять секторальну структуру національної економіки на користь переробної промисловості та сервісної економіки;

2. Розробка загальнодержавної програми по створенню та розвитку промислових і аграрних кластерів у всіх регіонах, які забезпечать створення високої доданої вартості та заробітної плати працівникам;

3. Створення умов для збільшення внутрішніх інвестицій, в тому числі у проекти державно–приватного партнерства - будівництво, суміжні галузі промисловості, що покращить якість інфраструктури та стимулюватиме розвиток регіонів, активізує фінансово-кредитний ринок, зменшить питому вагу зовнішнього борга та ризики, що з ним пов'язані ;

4. Стимулювання та підтримка експортоорієнтованих пріоритетних галузей економіки шляхом фінансової, законодавчої, організаційної та інформаційно–консультативної підтримки держави, що підніме якість вітчизняної продукції до рівня міжнародних стандартів та збільшить валютні надходження в країну;

5. Розробка заходів щодо скорочення тіньового сектору економіки через зменшення податкового навантаження у секторі малого та середнього підприємництва, значне посилення покарання за корупцію та зловживання, що

стимулюватиме створення нових робочих місць, збільшення доходів громадян, податків у бюджеті всіх рівнів;

6. Забезпечення стабільності національної грошової одиниці та мінімального рівня інфляції, що знизить інвестиційні ризики та приверне увагу потенційних інвесторів; активізує підприємництво;

7. Зміцнення кредитно-банківської системи, спрощення системи отримання кредитів, зменшення кредитних ставок та ризиків, посилення державної страхової підтримки;

8. Виконання міжнародних зобов'язань в сфері енергозбереження через розвиток ВДЕ, впровадження та підтримка державних програм енергозбереження у комунальному господарстві та промисловості;

9. Поступове підвищення соціальних стандартів до рівня розвинутих країн – мінімальної та середньої заробітної плати, рівня пенсій, стипендій; прогресивне оподаткування доходів фізичних осіб;

10. Забезпечення високої якості медичного обслуговування через розвиток як державної, так і страхової медицини; рівний доступ до медичних послуг у регіонах;

11. Розробка державних програм по розвитку освіти, науки, що є дотичними до високотехнологічних галузей, по утриманню талановитих спеціалістів, винахідників;

12. Створення та впровадження програм по підтримці інклюзивного розвитку з метою збільшення рівня працевлаштування населення;

13. Посилення норм екологічного законодавства, контролю за його дотриманням у відповідності з міжнародними зобов'язаннями та системи покарання за його правопорушення.

Наразі в Україні розроблено та впроваджується низка реформ, що стосується системи управління та розподілу повноважень державних доходів (децентралізація), судової системи (судова реформа), системи охорони здоров'я (медична реформа), системи освіти; розробляється перелік важливих законів, що стосуються всіх перелічених вище напрямів підвищення

конкурентоспроможності національної економіки. Разом з тим, прослідковується відсутність їх відповідності міжнародним правилам та послідовності, спадкоємності рішень. Зокрема, в Україні діє Енергетична Стратегія України на період до 2030 року [89], яка була прийнята КМУ 24 липня 2013 року і відразу була піддана обґрунтованій критиці. Основні показники цього документу жодним чином не узгоджуються з Національним планом дій з відновлюваної енергетики. Базовий сценарій стратегії передбачає зростання споживання енергоресурсів на 25% у 2030 році (238,1 млн. т у.п.) порівняно з базовим 2010 роком, в тому числі, заплановано суттєве збільшення споживання електроенергії – на 55% у 2030 році порівняно з 2010 роком. Такі прогнози видаються хибними, бо вони не спрямовані на заощадження паливно-енергетичних ресурсів та підвищення енергоефективності [30, с.28]. Питання енергонезалежності може бути вирішено за рахунок диверсифікації джерел [160, с.179].

Як сторона Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу на Паризькій конференції сторін, Україна планує прийняти наступне зобов'язання зі скорочення викидів парникових газів: у 2030 році обсяг викидів має не перевищувати 60% рівня 1990 року, тобто бути не більше 566 млн тон CO₂/рік [30, с.29]. Але по факту це означає, що на конференції сторін у Парижі, Україна планує запропонувати замість зменшення викидів вуглецю в атмосферу - їх збільшення, оскільки вже у 2012 році обсяг викидів парникових газів в країні складав 402 млн тон CO₂. Ряд громадських організацій (Фонд зелених інвестицій, Національний екологічний центр України) та фахівців висловили своє непогодження з такою офіційною позицією й звернулися до уряду з пропозицією розглянути додатковий сценарій, який не передбачає фактичного збільшення викидів парникових газів в Україні [30, с.30].

На підставі аналізу основних світових енергетичних стратегій країн, що перейшли у нову площину конкурентності, де основним питанням стоїть досягнення звання найекологічнішої країни та досягнення енергонезалежності,

не втрачаючи при цьому темпу розвитку власної промисловості Г. Г. Гелетуха, Т. А. Железна та А. К. Праховнік запропонували заходи щодо прискорення розвитку «зеленої» енергетики в Україні через:

- Доопрацювання та прийняття Енергетичної Стратегії України на період щонайменше до 2035 року з більш амбітними цілями з ВДЕ, енергоефективності та скорочення викидів парникових газів;
- Прийняття адекватних цілей зі скорочення викидів парникових газів і послідовного їх виконання;
- У довгостроковій перспективі (до 2050 року) намагатись слідувати прикладу країн світу та Європи, що ставлять собі високі цілі (50% і більше) стосовно переходу на ВДЕ, скороченню викидів парникових газів та підвищенню рівня енергоефективності;
- На національному рівні сприяти тому, щоб клімат планети розвивався за сценарієм 2DS (підвищення середньорічної температури на 2 градуси до 2050 року);
- Робити кроки до впровадження «екологічних» Директив 2009/125/ЕС, 2010/30/EU для підвищення рівня конкурентоспроможності на світовій екологічній арені [30, с.31].

Модель інституційного середовища повинна ґрунтуватися на симбіозі традиційних та якісно нових інститутів, на поєднанні інструментів ринкового саморегулювання та державного регулювання. Проблема інституційного забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку потребує систематизації принципових засад обґрунтування організаційно-функціональної структури, інноваційною ознакою якої має стати стратегічне виокремлення соціального блоку інститутів, як мотиваційного інструменту комунікації людей, що задовольняє потребу категоричного імперативу сталого розвитку.

Синергія зв'язків між всіма елементами організаційно-функціональної моделі управління конкурентоспроможністю національної економіки в умовах сталого розвитку, що зображено на рис. 3.16, забезпечується узгодженістю між

всіма інститутами та ефективністю їх функціонування. Інституційне середовище в межах цієї моделі має гармонізувати економічні, екологічні, соціальні інтереси бізнесу, суспільства, держави та природи.

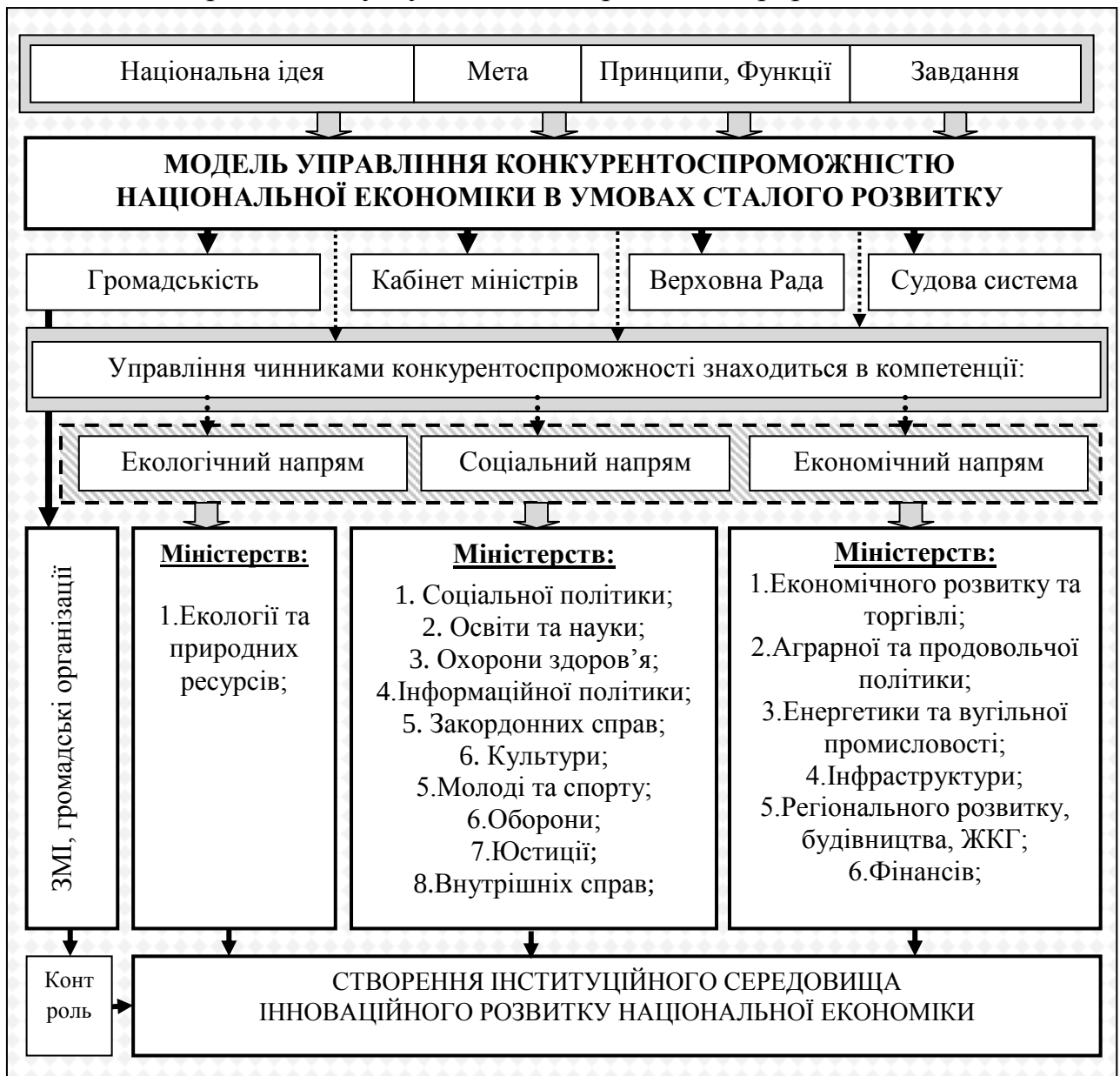

Рис. 3.16. Модель управління конкурентоспроможністю національної економіки в умовах сталого розвитку
Джерело: складено автором

Модель управління конкурентоспроможністю національної економіки в умовах сталого розвитку, демонструє, що в компетенції економічного блоку (6 міністерств) функціональної відповідальності українського уряду знаходиться біля 70% показників конкурентоспроможності національної економіки (див. табл.1.3); соціальний блок функціональної відповідальності уряду є найбільшим (10 міністерств). В компетенції цих міністерств знаходиться лише

35 показників, які потребують дослідження, оцінки, коригування, тобто управління, що наведено у табл. 3.7:

Таблиця 3.7

**Матриця функціональної компетенції міністерств
в управлінні соціальними показниками
конкурентоспроможності національної економіки**

№	Назва чинника	Міністерство									
		Внутрішніх справ	Закордонних справ	Інформаційної політики	Культури	Молоді та спорту	Оборони	Освіти та науки	Охорони здоров'я	Соціальної політики	Юстиції
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Інститути	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
1.01	Права власності	●	●								●
1.02	Захист інтелектуальної власності	●	●								●
1.04	Публічна довіра до політики	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
1.05	Незаконні виплати та хабарі	●						●	●		●
1.06	Судова незалежність	●									●
1.07	Фаворитизм у рішеннях урядових чиновників	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
1.10	Ефективність правової бази при вирішенні суперечок	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
1.16	Надійність служб поліції	●									
1.20	Захист інтересів міноритарних акціонерів	●									●
1.21	Сила захисту інвестора	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
4	Здоров'я і початкова освіта							●	●		
4.03	Випадки захворюваності на туберкульоз / 100 000 осіб							●	●		
4.04	Бізнес вплив туберкульоз							●	●		
4.05	Поширеність ВІЛ% дорослих, осіб							●	●		
4.06	Бізнес вплив ВІЛ / СНІДу							●	●		
4.07	Дитяча смертність / 1000 новонароджених							●	●		
4.08	Тривалість життя, років							●	●		
4.09	Якість початкової освіти							●	●		
4.10	Рівень охоплення початковою освітою							●	●		
5	Вища освіта і підготовка							●			
5.01	Зареєстровано в середній освіті, %							●			

Продовження таблиці 3.7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	1	12
5.02	Рівень вступників у ВНЗ, %							●			
5.03	Якість системи освіти							●			
5.04	Якість математики та наукової освіти							●			
5.05	Якість менеджм. в школах	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
5.06	Забезпеченість інтернетом шкіл							●			
5.07	Наявність спеціалізованих навчальних послуг							●		●	
5.08	Ступінь підготовки персоналу	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
7	Ефективність ринків праці	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
7.01	Співробітництво у відносинах роботодавця-працівника	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
7.02	Гнучкість визначення заробітної плати	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
7.03	Практика найму та звільнення	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
7.04	Витрати на резервування, тижнів з/пл									●	
7.05	Вплив оподаткування на стимули до праці	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
7.06	Оплата та продуктивність	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
7.08	Можливості країни в утриманні талантів	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
7.09	Можливості країни залучати таланти	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
7.10	Участь жінок у трудовому процесі, %	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●

Джерело: складено автором

Кожне міністерство, в компетенції якого знаходиться показник конкурентоспроможності, має здійснювати його моніторинг та розробляти заходи до його покращення. Така конкретна відповідальність підвищить ефективність управління конкурентоспроможністю національної економіки.

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що прогноз розвитку національної економіки є вкрай негативним та вимагає прийняття прогресивної стратегії розвитку вітчизняного господарства, термінових заходів за основними напрямками: формування інноваційної економіки та

відповідного інституційного середовища, впровадження ефективних організаційно-управлінських технологій, що забезпечить умови виконання Україною зобов'язань, які передбачені угодою про Асоціацію з ЄС, дозволить підвищити конкурентоспроможність національної економіки сталого розвитку та соціальні стандарти в країні до рівня технологічно розвинutih країн світу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Декомпозиція процесу управління інноваційним розвитком національної економіки на три складові: технічні та технологічні інновації, організаційно-управлінські технології, інституційне середовище - спрощує розуміння функціонального навантаження, зв'язків та взаємного впливу цих складових, дозволяє підвищити якість управління інноваційним розвитком, конкурентоспроможність національної економіки в умовах сталого розвитку;

2. Технологічна складова інноваційного розвитку передбачає неоіндустріалізацію національної економіки, що спирається на надсучасні наукові відкриття, сприяє розвитку вітчизняної науки, створює умови для розвитку людського капіталу, стимулює формування техніко-технологічних кластерів та підтримує освіту, що унеможлиблюється без оновлення індустріального парку вітчизняного господарства, яке технічно та технологічно забезпечить його екологізацію: енерго-, матеріало-, сировинно-ефективність, зниження техногенного навантаження на природу;

3. Організаційно-управлінські технології інноваційного розвитку передбачають модернізацію сучасного виробничого та адміністративного менеджменту вітчизняних об'єктів господарювання та кардинальні зміни державного менеджменту в органах державної влади та місцевого самоврядування, що відповідають за якість впровадження інституційних умов інноваційної економіки;

4. Індикаторами інноваційної моделі розвитку національної економіки є: структура експорту продукції, наукоємність виробництва, рівень середньої

заробітної плати, кількість кластерів та їх диверсифікація; кластер є сучасною моделлю географічної кооперації, що дозволяє сконцентруватися територіально господарчим об'єктам та науковим організаціям відповідного галузевого напрямку, забезпечуючи їх інтеграцію з однієї сторони, а також, підвищуючи її ефективність за рахунок зниження логістичних та маркетингових витрат, прискорення прийняття адміністративних рішень.

5.Встановлення ефективних комунікацій між бізнесом та органами державної влади забезпечує об'єктам господарювання зрозумілі умови функціонування, що стимулює їх розвиток, а зворотній зв'язок – оперативну економічну, статистичну інформацію, проблемні питання для формування та коригування регіональної політики;

6.Інституціоналізація має адаптувати ефективні інститути, що забезпечать досягнення стратегічних національних та міжнародних цілей соціально-економічного піднесення вітчизняного виробництва в умовах сталого розвитку через гармонічне функціонування всіх складових системи соціальних інститутів. Оновлення потребують як *формальні інститути* (правила, законодавчі акти, нормативи), так і *неформальні інститути* (суспільні умовності і кодекси поведінки) через удосконалення процесів освіти, виховання, культурного розвитку, інформаційної політики, що співзвучно категоричному імперативу конкурентоспроможності національної економіки.

7.Досвід розвинутих країн світу у формуванні та впровадженні стратегії сталого розвитку через розробку заходів, вибір специфічних інструментів підтверджує значущість організаційно-управлінських та інституційних технологій у створенні ефективної інноваційної економіки;

8.Приведені розрахунки дозволили скласти прогноз рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку, за яким запропоновано два сценарії динаміки економічних, екологічних, соціальних показників: оптимістичний, що передбачає впровадження певних коригуючих заходів щодо зміни поточної тенденції у позитивну сторону;

песимістичний, який зберігає негативну інерцію погіршення ситуації; результати обох сценаріїв не задовольняють очікування населення на краще життя та не забезпечать якісного технологічного стрибка, кардинальних змін ситуації, що склалась в країні.

Основні положення розділу 3 опубліковані у Додатку В [6; 7; 8; 14; 15; 16; 17].

ВИСНОВКИ

В дисертації наведене теоретичне узагальнення та нове вирішення *науково-прикладної проблеми*, яка полягає у розробленні теоретико-методологічного базису та методичних положень і рекомендацій щодо стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку. Наукові та прикладні результати дослідження доводять справедливність робочої гіпотези дисертаційного дослідження та полягають в наступному:

1. Обґрунтовано, що конкурентоспроможність національної економіки у соціально-економічному аспекті – *це* здатність вітчизняного господарства продукувати товари та надавати послуги, відповідно до стандартів світового ринку, забезпечуючи розширене відтворення засобів виробництва, зростання добробуту власного населення, а, головне, відновлювання природних ресурсів та високого рівня якості навколишнього природного середовища.

2. Встановлено, що соціально-економічний зміст конкурентоспроможності на нанорівні визначається технічними, технологічними, екологічними умовами виробництва та праці робітників, якістю власне товару – його інноваційністю, екологічністю, зручністю. Соціально-економічний зміст конкурентоспроможності суб'єктів на мікро-рівні характеризується питомою часткою витрат на соціально-економічні заходи та розвиток соціально-економічних закладів, якістю виробничого та адміністративного менеджменту, рівнем плинності кадрів, ефективністю мотиваційних систем, а для підприємців – рівнем їх прибутку та ступенем їх інтегрованості у вирішення місцевих соціальних та екологічних проблем, долею регіонального ринку. На мезорівні соціально-економічний зміст конкурентоспроможності формується галузевою відповідністю сучасній світовій технічній та технологічній кон'юктурі. Соціально-економічний

зміст конкурентоспроможності регіонів (макрорівень) залежить від якості навколишнього природного середовища, наявності природних рекреаційних зон відпочинку (парків, озер, скверів) та соціальної інфраструктури рекреації, а також рівня заробітної плати та умов праці, наявності регіональних фінансово-кредитних пільг, систем мотивації, стимулювання. Соціально-економічний зміст конкурентоспроможності національної економіки сталого розвитку визначається здатністю вітчизняного господарства забезпечувати зростання добробуту та якісні умови проживання власного населення.

3. Доведено, що конкурентоспроможність національної економіки формується під впливом об'єктивних чинників ринку, які визначені як раціональні фактори, а також – під впливом ірраціональної економічної поведінки суб'єктів виробництва, органів державної влади та споживачів, що потребує коректного розуміння ірраціональної характеристики конкурентоспроможності для ефективного управління нею, що забезпечить умови її підвищення.

4. З'ясовано, що загальна оцінка конкурентоспроможності національних економік країн світу, яка здійснюється Всесвітнім економічним форумом (протягом 38 років) та Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (протягом 28 років), не враховує вплив екологічної складової, що суперечить умовам сталого розвитку. Доведено, що імператив екологічної складової ускладнює умови, але формує потенціал підвищення конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку у майбутньому.

5. На підставі результатів здійснення та порівняння результатів управлінського аналізу чинників конкурентоспроможності, рангового методу розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності та факторного аналізу чинників конкурентоспроможності в умовах сталого розвитку з врахуванням екологічної складової встановлено еквівалентність результатів: сучасний стан конкурентоспроможності вітчизняної економіки відповідає її найнижчому рівню – «неконкурентоспроможна».

6. Запропонований управлінський метод використання SWOT-аналізу чинників конкурентоспроможності національної економіки дозволив встановити, що їх переважна більшість виступає індикатором слабких сторін (34 або 29,8 %) та загроз (41 або 36%) для економічного розвитку вітчизняного господарства, що дозволило сформувати систему стратегій щодо управління чинниками конкурентоспроможності національної економіки: стратегію підтримки щодо чинників групи **S**, стратегії посилення щодо чинників групи **W**, стратегії координації щодо чинників групи **O** та стратегії коригування щодо чинників групи **T**.

7. Доведено, що тільки інноваційний розвиток національної економіки в умовах недосконалої конкуренції може забезпечити країні трансформацію із експортно-сировинної у неоіндустріальну, високо технологічну державу через кластеризацію, оновлення індустріального парку вітчизняного господарства, яке технічно та технологічно забезпечить його екологізацію: енерго-, матеріало-, сировинно- ефективність, зниження техногенного навантаження на навколишнє природне середовище, через створення відповідного інституційного середовища, використання сучасних ефективних організаційно-управлінських технологій.

8. Встановлено, що комунікаційна модель системи управління конкурентоспроможністю національної економіки передбачає необхідність формування інституційного середовища, яке ґрунтується на симбіозі традиційних та якісно нових інститутів, поєднує інструменти ринкового саморегулювання та державного регулювання, впровадження структури

ефективного адміністративного, виробничого та державного менеджменту, інноваційною ознакою якої має стати стратегічне виокремлення соціального блоку інститутів, як мотиваційного інструменту комунікації людей, та функціональної відповідальності виконавчої влади за результати управління окремими чинниками конкурентоспроможності, що відповідає за формування якісного соціально-економічного змісту конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Алімов А.Н., Ємченко В.Н. Конкурентоспроможність національної економіки. НАН України. Інс-т економіки. К., 2001. 59 с.
- 2 Антонюк Л.Л. Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації: дис. д-ра наук: 08.05.01 Київський національний економічний університет. К., 2004. 463с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ua.net/diss/cont/348533.html>.
- 3 Анхольт С. Брендинг: дорога к мировому рынку. М.: Кудиц-Образ., 2004. 270 с.
- 4 Астапова Г.В., Астапова Е.А., Лойко Д.П. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины. Донецк: ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2001. 526 с.
- 5 Базилюк Я. Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення: монографія. К.: НІСД, 2002. 132 с.
- 6 Базилюк Я. Б. Механізм підвищення ефективності економічної інтеграції України. Академія митної служби України. 2009. № 3. С. 3–9.
- 7 Барабанов А. С. Управление региональной конкурентоспособностью : монография; под науч. рук. д.э.н. Т.В. Усковой. – Вологда: ИСЭРТ РАН, 2014. 160 с.
- 8 Безубченко О.А. Особенности формирования и функционирования элементов модели национальной конкурентоспособности Украины. Вісник Маріупольського державного університету. Серія Економіка. 2012. №3. С.57–63.
- 9 Белоусова І.А., Кириченко О.А. Вибір моделі економічного розвитку України у вимірі національної безпеки. Економіка та держава, 2010. С.10-15.

- 10 Белейченко О. Г. Чинники впливу на конкурентоспроможність економіки. Економіка та держава. 2009. № 8. С. 33–35.
- 11 Богиня Д., Шевченко А. Ефективність праці в ринковій економіці. Україна: аспекти праці. 2008. № 4. С. 3–6.
- 12 Богиня Д. П. Фактори і резерви підвищення продуктивності праці [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/40/2690.html>. 18
- 13 Богма О.С., Болдуєва О.В. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки, 2010. № 3. С. 166–170.
- 14 Бойко І. М. Вплив інноваційної діяльності підприємства на рівень його конкурентоспроможності. Науковій вісник Херсонського державного університету. 2014. № 6. Ч. 2. С.101-103
- 15 Ватченко Б. С. Дослідження теоретико-методологічних підходів щодо сутності сталого розвитку. Економічний простір. 2015. №100. С.218-231
- 16 Ватченко О.Б. Виникнення та аналіз поняття «сталий розвиток». Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Зб. наук. пр. «Економічні науки». Дніпропетровськ. 2011. № 1. С. 64-68.
- 17 Веллінгтон Дж. Конкурентоспроможність транснаціональних корпорацій: монографія.: Бліц– Інформ, 2009. 455с.
- 18 Вергун А.М., Тарасенко І.О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації. Вісник КНУТД. 2014. № 2. С. 207–218.
- 19 Витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів за напрямками природоохоронних витрат (2010–2016) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 32

- 20 Відоменко І.О. Завдання галузевої конкурентної політики та організаційно–економічний механізм реалізації стратегії конкуренції. Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць: в 4 т. Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. Т. 4. Вип. 196. С. 932–937.
- 21 Віссер Л. Продуктивність та система цінностей. Продуктивність, 2007. № 1. С. 12–16.
- 22 Вовк І., Погайдак О. Особливості формування організаційно–економічного механізму ресурсозбереження в умовах соціально–економічної трансформації підприємств [Електронний ресурс]. Соціально–економічні проблеми і держава, 2012. Вип. 2 (7). С. 315–326. - Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12vipetp.pdf>. 35
- 23 Возний К. Гендерні аспекти зайнятості: українські реалії та світовий досвід. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2009. №1. С. 69-80.
- 24 Волошин В., Трегобчук В. Концептуальні засади сталого розвитку регіонів України. Регіональна економіка. 2012. №1. С. 17–25
- 25 Воротін В.Є., Воротіна Л.І. Модифікація механізмів державного управління соціально-економічним розвитком регіонів України. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2003. Випуск 23. С.20-28
- 26 Гайдук Л.А. Інновації як фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємств України. Фінансова політика та економічне регулювання. Наукові праці НДФІ. 2014. № 1 (66). С. 22-28
- 27 Гальчинський А., Геєць В., Кінах А., Семиноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ. К.: Знання України, 2002. 336 с.

- 28 Геець В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України: монографія. Х. : Константа, 2006. 272 с.
- 29 Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації. НАН України; Інститут регіональних досліджень. Луцьк : Надстир'я, 2001. 528 с.
- 30 Гелетуха Г. Г., Желєзна Т.А., Праховнік А.К. Аналіз енергетичних стратегій країн ЄС та світу і ролі в них відновлюваних джерел енергії. Аналітична записка. Біоенергетична асоціація України. 2015, № 13. С.35
- 31 Головачев А.С. Конкурентоспособность национальной экономики: сущность, проблемы и пути решения. Экономика и управление, 2010. №2. С.3–12.
- 32 Гражевская Н. Обеспечение конкурентоспособности национальной экономики в глобальном постиндустриальном измерении. Экономика Украины, 2008. № 9. С. 54 – 63.
- 33 Гринів Л. С. Наукові проблеми формування стратегії збалансованого розвитку національної економіки України. Вісник соціально-економічних досліджень, 2013. № 3 (50). Ч.2. С. 118-125
- 34 Гринько Т. Фактори конкурентоспроможності підприємств. Держава та регіони, 2004. №2. С. 50–53
- 35 Губський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. К.: Наукова думка, 1997. 390 с.
- 36 Гук О. В. Актуальность «зеленой экономики» как базис повышения конкурентоспособности страны. Актуальные вопросы развития территорий : теоретические и прикладные аспекты. Пермь: ИП Сигитов Т. М., 2016. № 3. С. 45-48

- 37 Гук О. В. Аналіз соціально-економічного розвитку на засадах «зеленої» економіки. Развитие науки в XXI веке: материалы XVI Международной заочной конференции, (г. Харьков, 13 августа, 2016 г.). Х.: Знание, 2016. С.94-98.
- 38 Гук О.В. Аспекти проблем та перспективи ринкової інфраструктури в Україні. Формування ринкових відносин в Україні. Збірник наукових праць Вип. 1 (176). Наук. Ред. І. Г. Манцуров. К., 2016. С. 38-42
- 39 Гук О.В. Взаємозв'язок показників і факторів конкурентоспроможності національної економіки. Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць Вип.11 (174). Наук. Ред. І. Г. Манцуров. К., 2015. С. 69-75
- 40 Гук О. В. Взаємозалежність моделі сталого розвитку і конкурентоспроможності національної економіки. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка», 2017. Випуск 14 (45). Ч. 1. С.74-78
- 41 Гук О. В. Відображення взаємозалежності моделі сталого розвитку і конкурентоспроможності національної економіки. Економічний вісник університету; збірник наук. праць учених та аспірантів – Переяслав-Хмельницький, 2016. Випуск 31/1. С.136-142
- 42 Гук О. В. Економічна модель зростання та її компоненти в кризових умовах. Економічна стратегія розвитку України в умовах сучасних геополітичних викликів: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Київ, 23 жовтня, 2015 р.), К.: КМУ, 2015. С. 50-55.
- 43 Гук О. В., Студінська Г.Я. Категоричний імператив сталого розвитку національної економіки. Регулювання міжнародних економічних відносин: проблеми та перспективи: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, (Київ, 8-9 грудня, 2017 р.). К.: КЕНЦ, 2017. С. 86-88.

- 44 Гук О. В. Модель конкурентоспроможності економіки України та її складові. Міжнародний науковий збірник «American scientific journal», United States, Elmhurst AV, Queens NY, 2 (2), 2016. С. 76 -79
- 45 Гук О. В. Модель сталого розвитку. Общественные науки в современном мире: материалы XI Международной научно-практической конференции, (г. Санкт-Петербург, 19 июля, 2016 г.). С.-П., 2016. С. 37-39.
- 46 Гук О. В. Модель экономического роста и его составляющие. Образование и наука в современных условиях: материалы V Международной научно-практической конференции, (г. Чебоксары, 6 октября, 2015 г.). Ч.: Интерактив плюс, 2015. № 4 (5). С. 299-301.
- 47 Гук О.В. Підвищення конкурентоспроможності економіки України на основі моделі сталого розвитку. Актуальні проблеми використання економічного потенціалу: держава, регіон, підприємство: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених, (м. Бердянськ, 09-10 квітня, 2015 р.), 2015. С. 48-50.
- 48 Гук О.В. Повышение состояния конкурентоспособности Украины на базе «зеленой» экономики. Единый всероссийский научный вестник, 2016. № 2 – Ч. 2. М.: Всероссийское научное содружество. С. 65-69
- 49 Гук О. В. Предложения по формированию конкурентных преимуществ национальной экономики Украины. Наука сегодня: проблемы и перспективы развития: материалы международной научно-практической конференции, (г. Вологда, 25 ноября, 2015 г.). Вологда: ООО «Маркер», 2015. Ч. 2. С. 46-48.
- 50 Гук О.В. Прогнозування показників-факторів конкурентоспроможності української економіки на основі моделі сталого розвитку. Colloquium-journal, Warszawa, Poland, № 4, 2017. С. 53-59
- 51 Гук О.В. Прогнозирование факторов конкурентоспособности украинской экономики на основе модели устойчивого развития. Современные тенденции развития науки и технологий: материалы XXII Международной научно-практической конференции, (г. Белгород, 31 января, 2017 г.). Б.: АПНИ, 2017. № 1-5. С. 38-41

- 52 Гук О.В. Сутність та концептуальні засади конкурентоспроможності країни в контексті сталого розвитку. Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць Вип.10 (173). Наук. Ред. І. Г. Манцуров. К., 2015. С. 34-38
- 53 Данілішин Б. М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. К.: РВПС України, 1999. – 716 с.
- 54 Данилович–Кропивницькая М.Л., Живко З.Б. Стратегия конкурентного развития Украины в условиях глобализации. Politechnika Bialostocka. Bialostock–Suwalki, 2008. С. 82–88.
- 55 Данилович–Кропивницька М. Підвищення конкурентоспроможності економіки України в парадигмі продуктивності. Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка», 2010. № 690. С. 580–586.
- 56 Дейлі Г. Поза зростання. Економічна теорія сталого розвитку; [перекл. з англ.]. К.: Інтелсфера, 2002. 246 с.
- 57 Декларація та план виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку. 26 серпня – 4 вересня 2002 року. Йоганнесбург, Південна Африка. Видання друге. К.: ПРООН - МПВСР, 2007. С.13.
- 58 Державний та гарантований державою борг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/borg>.
- 59 Держстрах підрахував обсяг іноземних інвестицій в економіку України, інформація УНІАН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.unian.ua/finance/2105459-derjstat-pidrahuvav-obsyag-inozemnih-investitsiy-v-ekonomiku-ukrajini.html>
- 60 Діяльність суб'єктів господарювання. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- 61 Довбуш Р.А., Зозуля А.Л. Управління конкурентоспроможністю підприємств: підручник. Х.: Вид-во «Основа», 2003. 250 с.

- 62 Довкілля України за 2014 рік. Статистичний збірник Державної служби статистики України. Київ, 2015. 223 с.
- 63 Дрейер О. К., Лось В.А. Экология и устойчивое развитие: учебное пособие. М.: Изд-во УРАО, 1977. 224 с.
- 64 Життєздатність – сталий розвиток – довкілля. Видання підготовлене на основі циклу наукових робіт Д. В. Зеркалова по сталому розвитку людського потенціалу в контексті категорій безпеки. Програми розвитку ООН. [Електронне джерело]. Режим доступу: <http://www.zerkalov.kiev.ua> / : <http://www.zerkalov.kiev.ua/node/18>).
- 65 Европейская Экономическая Комиссия. Комитет по экономическому сотрудничеству и интеграции. Сегмент тематического обсуждения: "Конкурентоспособность в современной экономике: вызовы для региона ЕЭК ООН": Конкурентоспособность и инновационная деятельность. Женева, 27–28 сентября 2006 года. ECE/CECI/2006/3. 20 с.
- 66 Екологія. С.І. Дорогунцов, К.Ф. Коценко , М.А. Хвесик та ін. – К.: КНЕУ, 2005. 371 с.
- 67 Економіка України в умовах глобалізації: [монографія] за заг. ред. І. М. Школи, О. В. Бабінської. Чернівці: Книги – XXI, 2009. 528 с.
- 68 Енергетична стратегія України до 2030 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>
- 70 Енциклопедичний словник: Сучасна ринкова економіка: Державне регулювання економічних процесів. Ред. В.И. Кунелин, В.П. Чичканов. К.: ЦУЛ, 2004. 744 с.
- 71 Еременко-Григоренко О. А. Организационно-экономический механизм управления хозяйственной деятельностью предприятия: Дис. канд. экон. наук: 08.06.01. НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. Донецк, 1999. 266 с.

- 72 ЄБРР підтримав програму доступного кредитування бізнесу в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kfund-media.com/yebr-r-pidtrymav-programu-dostupnogo-kredytuvannya-biznesu-v-ukrayini/>
- 73 Євтушенко Н.М., Макачук І.М., Яременко Л.М. Макроекономічна стабільність в Україні. Молодий вчений, 2016. № 3(30). С. 74-79
- 74 Єсіна В.О., Домніна А.О. Аналіз основних чинників екологізації економіки. Комунальне господарство міст. Серія : Економічні науки: зб. наук. пр. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків: [б. в.], 2014. №111.С. 89–96.
- 75 Жаліло Я.А., Базилук Я.Б., Белінська Я.В. та ін. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації.; за ред. Я. А. Жаліла. К.: НІСД, 2005. 388 с.
- 76 Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року від 21.12.2010 року.
- 77 Загальноосвітні навчальні заклади України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- 78 Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- 79 Залізнична інфраструктура України. Інформація УНІАН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.unian.ua/transport/>
- 80 Запровадження тарифів low cost обвалило сайт МАУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/ukrainian/news-39893914>
- 81 Збаразська Л.О. Неоіндустріалізація в Україні: концепт національної ідеї. Економіка промисловості, 2016. № 3 (75). С.5-32
- 82 Звіт ЮНІДО «Про промисловий розвиток – 2016». Роль технологій і інновацій у комплексному та сталому промисловому розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:/C:/Users/root/Documents/UNIDO/IDR2016_OVERVIEW_mix_ru_v06.

indd_08_03_2016.pdf. 107 с.

- 83 Зовнішня торгівля України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- 84 Іваненко Б. М. Формування організаційно-економічного механізму функціонування виробничого об'єднання в ринкових умовах: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01. НАН України. Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 1997. С.29
- 85 Іванов Л., Янушкевич Д. Технічні бар'єри у міжнародній торгівлі. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право, 2016. № 2. С.15-30
- 86 Інфляція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/tag/inflyatsiya-27032015>
- 87 История SWOT анализа. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bp-arkadia.ru/publication7/>
- 88 Конкурентоспособность экономики: инновационный подход: монография. Автор. колл.; В.И. Кудашов [и др.]; под общ. ред. А.С. Головачева. Минск: Изд-во МИУ, 2012. 484 с.
- 89 Конкурентоспроможність. Екон. енцикл.: У 3 т. Т. 1. Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Академія, 2000. 864с.
- 90 Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення. За ред. д.е.н. І.В. Крючкової. К.: Основа, 2007. 488 с.
- 91 Конкурентоспроможність національної економіки: тенденції, перспективи, соціальні орієнтири: монографія. З. Юринець, А. Гришук, Н. Данилевич, О. Макара, С. Урба; за наук. ред. З.Юринець. Луцьк: Вежа–Друк, 2012. 292 с.
- 92 Конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації: Автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.05.01. Л.Л. Антонюк; Київ. нац. екон. ун-т. К., 2004. 32 с. // <http://disser.com.ua/contents/35030.html>

- 93 Конкуренентоспроможність: країна, регіон, підприємство. Рада конкурентоспроможності України; За ред. Ю.В. Полунєєва. К.: ЛАТ & К, 2006. 176 с.
- 94 Конкуренентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія за заг. ред. О. Г. Янкового. Одеса: Атлант, 2013. 470 с.
- 95 Король М.М., Поп М.Ю. Сучасні тенденції та динаміка прямого іноземного інвестування в міжнародній економіці. Світове господарство і міжнародні економічні відносини, 2016. № 2. С.13-17
- 96 Кредитний рейтинг України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2292992-moodys-pidvisilo-kreditnij-rejting-ukraini.html>
- 97 Крутякова В. А. Інституційне та організаційне забезпечення розвитку природогосподарювання як сегмента національної економіки України : дис. канд. екон. наук.: 08.00.03. Одеський національний політехнічний університет. Одеса, 2016. 222 с.
- 98 Крючкова І. В. Концепція Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007–2015 рр. К.: ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України, 2007 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.iee.org.ua/ru/publication/85>. 100
- 99 Куніна Д.М. Аналіз стану інноваційного розвитку промислових підприємств України. Ефективна економіка. 2014. № 12. С. 105-117.
- 100 Лагно В. Т. Механізми державного управління сталим розвитком регіонів на засадах регіонального та транскордонного співробітництва : дис. ... докт. Наук з держ. Упр. : 25.00.02.; Донецький. держ. ун–т. Маріуполь, 2015. 476 с.

- 101 Львів увійшов до п'ятірки найпривабливіших міст світу для туристів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ua.for-ua.com/article/632067>
- 102 Мазур О. А. Українська наука – цифри і факти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nas.gov.ua/publications.pdf>
- 103 Мельниченко О. А. Підвищення рівня та якості життя населення: механізм державного регулювання: монографія. Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2008. 232 с.
- 104 Марченко І.С. Конкурентоспроможність економіки України: стан та перспективи. Економіка та держава. 2016. № 5. С. 86–90
- 105 Масляєва О.О. Економічна сутність категорії «конкурентоспроможність»: дефініція та систематизація. Електронний ресурс. Ефективна економіка, 2011. №10. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=737>
- 106 Мікловда В.П., Пулянович О.В., Мошак С.М. Кібернетичний та синергетичний підходи до теоретичного контенту конкурентоспроможності. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. Випуск 3 (44), 2014. С.1-8
- 107 Миргородская Е.О. Конкурентоспособность как интегральное свойство рыночной системы хозяйствования. Философия хозяйствования, 2005. №4. С.203-212.
- 108 Найгірші дороги України. Інформація УкрІнфо. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1878133-naugirshi_dorogi_ukraini_infografika_2088861.html
- 109 Обстеження інноваційної діяльності в економіці України (за міжнародною методологією) за період 2012–2014 років. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

- 110 Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. [Електронний ресурс].
Режим доступу: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk>
- 111 Офіційний сайт Міжнародного інституту менеджменту та розвитку.
[Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.imd.ch>
- 112 Офіційний сайт міжнародного центру конкурентоспроможності.
[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center/>
- 113 Офіційний сайт «Сталий розвиток для України». [Електронний ресурс].
Режим доступу: <http://sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/>
- 114 Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО). [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://www.unido.org/mission.html>
- 115 Полунеев Ю. Конкурентоспособность страны как национальная идея
[Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://www.zn.ua/2000/2020/49518>.
- 116 Полунеев Є.В. Технологія економічного прориву:
конкурентоспроможність країни та визначення стратегічних
пріоритетів. Демографія та соціальна економіка, 2008. №2(10).
С. 29–41.
- 117 Полунеев Ю. Механізм підвищення конкурентоспроможності економіки
України в посткризовий період. Економічний аналіз. 2011. Вип. 9, ч. 3.
С. 242–244.
- 118 Попков В. В. Устойчивое экономическое развитие в условиях
глобализации и экономики знаний: концептуальные основы теории и
практики управления. М.: Экономика, 2007. 295 с.

- 119 Попова Т. Л. Рівень та якість життя населення України як показник дієвості соціальної державної політики [Електронний ресурс]. Державне управління: теорія та практика, 2011. №1. Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Popova.pdf>.
- 120 Попович О.С., Булкін І.О. Новий бюджет і доля науки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://commons.com.ua/ru/novij-byudzheth-i-dolya-nauki/>
- 121 Портер М. Конкурентная стратегия. Методика анализа отраслей конкурентов. Москва: Альпина Паблишер, 2011. 454 с.
- 122 Портер М. Конкуренція.; [пер. с англ.]. М.: Вильямс, 2000. Науковий вісник ЧДІЕУ № 3 (4), 2009 Економіка 100. 495 с.
- 123 Прахалад К., Рамасвами В. Будущее конференции. Создание уникальной ценности вместе с потребителями. М.: ЗАО «Олимп–Бизнес», 2006. 352 с.
- 124 Приворотская С.Г. Условия и процесс формирования международной конкурентоспособности национальной экономики. дис. к.е.н., специал.: 08.00.14 Мировая экономика. М., 2014. 196с.
- 125 Про внесення змін до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/Proekt/proekt_zakony_11_09_2017.pdf
- 126 Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова КМУ від 6 серпня 2014 р. № 385. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP140385.html.
- 127 Про захист економічної конкуренції. Закон України [Електронний ресурс]. ВВРУ, 2001. №12. С.64. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.

- 128 Прушківська Е.В. Неоіндустріалізація як процес оновлення вторинного сектору економіки в період економічної нестабільності. Теоретичні та прикладні питання економіки, 2013. Вип. 28(1). С. 191-197
- 129 Пугачова О. Г. Теорія катастроф і біфуркацій: синергетика в економіці. О.Г. Пугачова. [Електронне джерело] – Режим доступу: <http://iee.org.ua/ua/publication/78/>
- 130 Райнерт Е. С. Як багаті країни забагатіли... і чому бідні країни лишаються бідними. К.: Темпора, 2014. 444 с.
- 131 Рівень життя в Україні: аналітика від ФПУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pon.org.ua/novyny/4072-riven-zhittya-v-ukrayini-analitika-vid-fpu.html>
- 132 Рикардо Д. Сочинения в 3-х томах. т. 1. М: Государственное издательство политической литературы, 1955. 360 с.
- 133 Розвиток інформаційного суспільства: Колективна монографія в 10-ти томах. Том 6. Фінансова політика держави на макрорівні. За наук. ред. проф. Грушка В.І. К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. 296 с.
- 134 Романко С. М. Принцип сталого розвитку у використанні природних ресурсів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/1310.pdf>. - 6 с.
- 135 Ростоу У.У. Стадии экономического роста. Пер. с англ. В.П. Марченко. Нью-Йорк, 1961
- 136 Сакс Д. Що таке конкурентоспроможність в умовах глобалізації. <http://www.dav.kiev.ua/66710/>
- 137 Світовий банк. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>

- 138 Свистун К. О. Генезис поняття «сталий розвиток» та підходи до його запровадження. Молодий вчений, 2017. № 2(42). С. 326-333
- 139 Сливоцький А. Міграція капіталу: як у замислах на кілька кроків випередити своїх конкурентів: Навчальний посібник. К.: Пульсари, 2001. 296с.
- 140 Сміт А. Дослідження природи та причини багатства народів. М., 1997. 256 с.
- 141 Смержанюк Т.П. Сталий розвиток в умовах глобалізації та його складові. Економічні інновації, 2013. Вип. 53. С. 253-260.
- 142 Солошич І.О., Підліснюк В.В. "Зелена економіка" в контексті забезпечення переходу України до сталого розвитку. Наукові доповіді Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2013. № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nd.nubip.edu.ua/2013_6/index.html
- 143 Де Сото Е. Загадка капіталу: Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше? К: Ніка-Центр, 2009. 232 с.
- 144 Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: моногр. О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2012. 534 с
- 145 Станкевич Н.А. «Зелені інвестиції» як складова сталого розвитку держави [Електронний ресурс]. 2013. Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/6327/1/118.pdf> 167
- 146 Статистика : учебник. И. И. Егорова и др. ; под ред. проф. И. И. Елисеевой. М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. 448с.
- 147 Статистичні дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- 148 Стащук О. Інтегральне оцінювання рівня фінансової конкурентоспроможності підприємства: теоретичний та практичний

- аспекти. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 2016. № 3. С. 98-103
- 149 Стратегия устойчивого развития Германии–2017. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Themen/Nachhaltigkeitsstrategie/_node.html
 - 150 Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3т. Т.2. Інноваційно-технологічний розвиток економіки. За ред. акад. НАН України В.М.Геєця, акад. НАН України В.П.Семіноженка, чл.-клор. НАН України Б.Є.Квасюка. К.: Фенікс, 2007. 564 с.
 - 151 Стратегія та механізми зміцнення просторово–структурної конкурентоспроможності регіону: монографія; за ред. А. І. Мокія, Т. Г. Васильціва. Львів: Ліга Прес, 2010. 488 с.
 - 152 Студінська Г.Я. Бренд у національній економіці України: моногр. К.: ДНДІМЕ, 2016. 345 с.
 - 153 Студінська Г.Я. Компетенції брендингу у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки. Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». № 17, 2017. С. 71-78
 - 154 Студінська Г. Я. Теоретико-методологічні засади брендингу у системі управління конкурентоспроможністю національної економіки. Дис. ...д-ра екон. наук: спец. 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. К.: ДНДІМЕ МРТУ, 2017. 596 с.
 - 155 Субботина Т. Россия на распутье: два пути к международной конкурентоспособности. Вопросы экономики, 2006. №2. С. 46-63.
 - 156 Такамацу К. Методи управління конкурентоспроможністю японських виробників: монографія. Київ: Бліц–Інформ, 2004. 398с.

- 157 Таран В. Україна – сировинний придаток Європи? Три варіанти врятувати економіку. Цензор.Нет. [Електронне джерело]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/blogs/6299/ukrana_sirovinniyi_pridatok
- 158 Тараненко І.В. Модель формування конкурентоспроможності системи «національна економіка» та методика міжкраїнових зіставлень. Європейський вектор економічного розвитку, 2009. № 2(7). С. 160–169.
- 159 Татар М.С., Гребенікова О.В., Чорний Л.О. Аналіз індикаторів конкурентоспроможності металургійних підприємств України. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики, 2011. № 4(16). С. 28-40
- 160 Терехов В.І., Одягайло Б.М. Тенденції розвитку конкурентних стратегій ТНК на енергетичних ринках в контексті системних ефектів. Університет економіки та права «КРОК». Київ, 2015. С. 178-180
- 161 Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання. [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf
- 162 Тищенко М.П. Генезис та трансформація концепції сталого розвитку. Вісник Дніпропетровського державного аграрно–економічного університету, Д.: 2015. № 1(35). С.77–82
- 163 Тищенко О.П. Кластерний підхід до управління регіональним економічним розвитком і перспективи його впровадження в Україні. БізнесІнформ. Механізм регулювання економіки – 2013. № 2. С.25–30.
- 164 Толочко В. М., Музика Т.Ф. Огляд механізму стягування податків в Україні та деяких країнах світу. Современная фармацевтика, 2016. №6. С. 71-75

- 165 Трофимова В.В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 8. С. 33–37.
- 166 Україна в світових рейтингах. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/ukraine/ukraina-v-raznyh-reytingah-kak-zhivetsya-ukraincam--1049597.html>
- 167 Український експорт: підсумки 2016 року та погляд в майбутнє. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles?pid>
- 168 Уніят А. Критерії та оцінка конкурентоспроможності країн на міжнародному рівні. Галицький економічний вісник. № 2 (23). 2009. С. 7–13.
- 169 Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. М.: Инфра–М, 2000. 312 с.
- 170 Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации : учебное пособие. М.: Эксмо, 2004. 544 с.
- 171 Феклин А. Фридрих Ницше: правда и мифы. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://talk-on.ru/materials/sci-pop/Fridrikh_Nitsshe_pravda_i_mify/
- 172 Ханнаков К. М. Анализ факторов и оценка конкурентоспособности регионов. Вестник ОГУ, 2011. Оренбург. №8 (127). С.156 – 160.
- 173 Харічков С. Змістовні акценти стратегічного бачення моделі сталого розвитку України [Електронний ресурс]. Економічні інновації. 2013. Вип. 53. С. 316–321

- 174 Харічков С. К., Аверіхіна Т.В. Сучасні методичні підходи до визначення екологічної конкурентоспроможності товарів та товаровиробників. Маркетинг і менеджмент інновацій, 2013. № 3. С. 272-279
- 175 Ходжаян А. О. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність, методи оцінювання, сучасний стан: монографія; Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: Вертикаль, 2010. 431 с.
- 176 Ходжаян А. О. Конкурентоспроможність як соціально-економічне поняття і категорія. Економічний вісник НГУ, 2008. № 4. – С.18-24
- 177 Чайникова Л.Н. Методологические и практические аспекты оценки конкурентоспособности региона: монография. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2008. 148 с.
- 178 Чернова Т.В. Оценка конкурентоспособности регионов [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://uesc.mcniip.ru>
- 179 Чернюк Л.Г., Клиновий Д.В., Швець П.А., Троян В.Л. та ін. Конкурентоспроможність регіонів України: методологія і практика. НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. К., 2010. 107 с.
- 180 Чорнодід І.С. Методологічні засади забезпечення соціальної конкурентоспроможності України: дис. ...д-ра екон. наук: спец. 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. К.: Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, 2016. 471 с.
- 181 Чухно А.А. Твори: у 3 т.; НАН України; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка; наук.-дослід. фін. ін.-т при м-ві фін. України. К., 2006. Т. 3: Становлення еволюційної парадигми економічної теорії. 712 с.

- 182 Шапоренко О.И. Стратегія стійкого розвитку як основа процесів управління. Матеріали Международной научно-практической конференции «Стратегические вопросы мировой науки – 2007», Днепропетровск: Наука и образование, 2007. Т. 7: Государственное управление. С. 71-74.
- 183 Швандар К.В. Современные тенденции формирования международной конкурентоспособности национальной экономики: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.14. [Место защиты: Моск. гос. ун–т им. М.В. Ломоносова]. – Москва, 2011. 335 с.
- 184 Штань М.В. Державна політика неоіндустріалізації України. Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід, 2017. №9. С. 34–38.
- 185 Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры). М.: Издательство «Прогресс», 1982. 454 с.
- 186 Юрпалов С. Конкурентоспособность территориальной системы: сущность и методы оценки. Интеграция: власть, наука, производство, 2003. № 1. С. 33–37.
- 187 Юринець З. В. Інноваційні стратегії в системі підвищення конкурентоспроможності економіки України: дис. ...д–ра екон. наук: 08.00.03.; ЛНУ ім. І. Франка. Львів, 2016. 520 с.
- 188 Юринець З. В. Чинники, що визначають формування конкурентоспроможності національної економіки. Вісник Хмельницького національного університету, 2013. № 4, Т.1. С. 230-233
- 189 Ярмоленко Ю. О. Генезис понятия «сталий розвиток» та прояви концепції у сучасних умовах. Економіка. Проблеми економічного становлення, 2015. № 3. С.105-108

- 190 10 лет устойчивого развития «made in Germany». Национальная стратегия устойчивого развития. [Электронный ресурс] – Режим доступа:
https://www.bundesregierung.de/Content/DE/_Anlagen/Nachhaltigkeit-wiederhergestellt/2012-06-01-kurzpapier-n-russisch.pdf?__blob=publicationFile
- 191 Ackerman R. W. - 1973, How companies respond to social demands. R. W. Ackerman. Harvard Business Review. Vol.51(4). P.88-89.
- 192 Agenda 21 for culture. [Электронный ресурс] – Режим доступа:
<http://www.agenda21culture.net/index.php/docman/-1/393-zzculture4pillarsden/file>
- 193 Anholt S. Good Country Index [Электронный ресурс]. 2016. Режим доступа до ресурсу: <http://www.simonanholt.com>
- 194 Aiginger K., Katsoulacos Y., Sugden R. Creating a Dynamically Competitive Economy, Competitiveness, Subsidiarity and Industrial Policy. Routledge, 1996. P.121–146.
- 195 Backstrand K., Soderholm P. Organisational challenges to sustainable development. Environmental politics, 1996. Vol. 5. № 2.
- 196 Berger T. Concepts of National Competitiveness. Journal of International Business and Economy, 2008. Vol.9, Number 1. 198 p. P. 91–111.
- 197 Bowen H. Social responsibilities of the businessmen. Harper&Row. N. Y.
- 198 Competing Through Innovation and Learning: Industrial Development Report 2002 / 2003 / UNIDO (United Nations Industrial Development Organization). Vienna, 2002.
- 199 Daly H.E. Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development. Boston, MA: Beacon Press, 1996. 253 p

- 200 Dollar D., Wolf E. The Global Competitive. Journal of International Economics. Oxford university press, 2003. № 27(3–4). P. 199–220.
- 201 Dunn M. The Economics of Modern Manufacturing: Technology, Strategy and Organization. American Economic Review, 1990. № 80. P. 511–528.
- 202 Enquete - Kommission «Schutz des Menschen und der Umwelt» Die Industriegesellschaft gestalten. Perspektiven für einen nachhaltigen Umgang mit Stoff- und Materialströmen, Bonn 1994.
- 203 Global innovation index. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf
- 204 Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators. STI Working Papers. Paris: OECD, 1996. No. 5. P. 20.
- 205 Guk O. V. Resource-saving nature of modern competitive factors of Ukrainian economy. The European scientific community, Praha, Czech Republic, 2016. № 8 (8). Vol. 2. C. 69-72
- 206 Guk O., Studinska G. Social imperative of competitiveness of the national economy in the Sustainable Development. Journal L'Association 1901 «SEPIKE» Norderstedt, Deutschland Poitiers, France, 2017. C. 184-190.
- 207 Hamel G., Prahalad C. Competing for the Future. 1994. Harvard Business School Press. P. 361 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.amazon.com/exec/obidos/ASIN/0875847161/management>
- 208 IMD World Competitiveness Yearbook. 2016, 2017 P.490
file:/C:/Users/root/Downloads/Sample.PDF
- 209 IMD, World Competitiveness Yearbook, 2011. P. 489
- 210 Kant I. Grounding for the Metaphysics of Morals. Translated by James W. Ellington, 1993. 3rd ed. Hackett. P. 30.

- 211 Lima Decleration «Towards inclusive and sustainable industrial development». [Электронне джерело] – Режим доступу: http://www.unido.org/fileadmin/user_media_upgrade/Who_we_are/Structure/Polycymaking_Organs/Lima_Declaration_EN_web.pdf
- 212 Monterrey Consensus of the International Conference of Financing for Development [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/esa/ffd>
- 213 Oxford dictionaries. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.oxforddictionaries.com
- 214 Sarkar A.N. Promoting Eco–innovations to Leverage Sustainable Development of Eco–industry and Green Growth. Europe.
- 215 Scott B., Lodge G. US Competitiveness and the World Economy [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.amazon.com/CompetitivenessWorld–Economy–Bruce–Scott/dp/0071032665>.
- 216 Stoddart H., Riddlestone S., Vilela M. Principles for the Green Economy: A collection of principles for the green economy in the context of sustainable development and poverty eradication. London. Stakeholder forum, 2012. 24 p.
- 217 Stratégie nationale de transition écologique vers un développement durable 2014 – 2020. – URL: http://www.consultations–publiques.developpement–durable.gouv.fr/IMG/pdf/Avant_projet_SNTEDD_20_mars_2014.pdf
- 218 Sustainable Development Law. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cisdl.org/tribunals/overview.html>
- 219 The 10 Golden Rules of Competitiveness. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imd.org/wcc/fundamentals-of-competitiveness/#tab=2>
- 220 Trade and Development Report. UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development). New York, Geneva, 2003. P. VIII

- 221 World Conservation Strategy. IUCN - UNEP - WWF, Gland, Switzerland, 1980. P. 123
- 222 World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2013–2014 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>.
- 223 World GDP per capita 2017 [Electronic resource]. Access mode: <http://investorschool.ru/rejting-stran-po-vvp-na-dushu-naseleniya-2017>
- 224 World Social progress index 2017 [Electronic resource] – Access mode: file:/C:/Users/root/Downloads/2017-SPI_Executive-Summary-Report.pdf
- 225 World International-Business-Compass-2017 [Electronic resource] – Access mode: https://www.bdo.ge/getattachment/Insights/Publications/BDO-IBC-International-Business-Compass-2017.BDO_IBC17_EN_web.pdf.
- 226 World index Doing Business 2017 [Electronic resource] – Access mode: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports.English.DB17-Report.pdf>

Додаток А
Таблиця А.1

**Матриця вихідних даних для кореляційного аналізу впливу чинників
на конкурентоспроможність національної економіки**

Експорт	ППЗ України	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млрд грн.	Рентабельність операційної діяльності, %	Знос основних фондів, %	Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	Обсяг ППЗ в Україні, млрд дол. США	Державний борг, млрд дол. США	Норма накопичення, %	Облікова ставка НБУ (в середньому за рік), %	Рівень інфляції, %	Капітальні інвестиції в ОФ, млрд. грн.	Капітальні інвестиції в нематеріальні активи, млрд грн.	Загальна сума витрат на інновації, млрд грн	Питома вага підприємств, що займались інноваціями, %	Питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової продукції, %	Кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення	Кількість випущених фахівців, тис. осіб	Співвідношення кількості учнів до вчителів, разів
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
62,12	6,2	1043	4	74,9	83	39,17	22,2	10,62	10,25	109,1	182,1	6,98	8,045	13,8	3,8	2491,35,4	654,7	8,35
80,91	6,85	1305	5,9	75,9	82	43,84	22,2	12,88	7,75	104,6	250,5	9,43	14,33	16,2	3,8	2311,65,0	626,5	8,43
80,89	6,88	1368	5	76,7	80	48,99	18,9	12,5	7,5	99,8	255,8	7,89	11,48	17,4	3,3	2170,14,7	612,9	8,28
74,83	6,46	1322	3,9	77,3	86	53,68	13,3	10,5	6,5	100,5	237,6	10,3	9,56	16,8	3,3	2052,74,5	576,3	8,27
64,11	6,59	1429	4,1	83,5	79	57,06	16,6	9,86	12,5	124,9	196,9	7,14	7,69	16,1	2,5	1689,33,9	484,5	8,27
46,65	6,35	1496	2,4	85	80	45,74	23,2	10	22	143,3	233,6	17,56	0	16,1	2,6	1605,33,7	447,4	8,5

Продовження таблиці А.1

Смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених	Кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення	Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення, одиниць	Кількість науковців, тис. осіб	Обсяг виконаних наукових і НТР, млн. грн.	Питома вага обсягу наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	ВВП на душу населення	Середньодушовий дохід в місяць	Співвідношення середньодушового доходу з прожитковим мінімумом	Питома вага населення з середньодушовими доходами нижчими прожиткового мін , %	Рівень безробіття, %	Загальний обсяг відходів, у місцях видалення, млн т	Утилізовано, тис.т	Загальне відведення зворотних вод, млн.м3	Потужність очисних споруд, млн.м3	Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин, млн. т	Капітальні інвестиції та поточні витрати на екологію, млн. грн.	Сальдо ЗГБ
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38
45649	22549	94	89,5	9867	0,9	24798	1541	1,82	8,6	8,9	13000	145711	8141	7425	6678	13128	-3,63
45119	22446	90,6	84,9	10350	0,79	29980	1803	1,97	7,8	8,7	14000	153687	8044	7687	6877	18491	-6,29
43718	21748	89,1	82	11253	0,8	32480	2101	2,01	9	8,2	15000	143454	8081	7577	6821	6589	-8,88
40308	21748	88	77,8	11781	0,81	33965	2227	1,99	8,3	7,8	15000	147178	7722	7592	6720	3081	-8,51
36568	18644	78,5	69,4	10951	0,7	36904	2232	1,9	8,6	9,7	12000	109119	6587	7190	5187	21926	3,36
36338	18643	76	54	9507	0,7	46204	2590	1,95	9	9,5	15000	147197	8092	7583	5184	21933	4,06

Джерело: розраховано автором за допомогою програми STATISTIC

Таблиця А.2

**Кореляційна матриця впливу чинників на
конкурентоспроможність національної економіки**

	Експорт	ПП з України	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млрд грн	Рентабельність операційної діяльності, %	Знос основних фондів, %
1	2	3	4	5	6
1.Експорт	1	0,76	-0,2	0,43	-0,71
2.ПП з України	0,76	1	0,36	0,19	-0,19
3.Обсяг реал. продукції (робіт, послуг), млрд грн	-0,2	0,36	1	-0,39	0,79
4.Рентабельність операційної діяльності, %	0,43	0,19	-0,39	1	-0,72
5.Знос основних фондів, %	-0,71	-0,19	0,79	-0,72	1
6.Кількість суб'єктів госп – на 10 тис. осіб, од.	0,29	-0,31	-0,51	0,49	-0,58
7.Обсяг ПП в Україну, млрд дол. США	0,14	0,28	0,62	-0,65	0,46
8.Державний борг, млрд дол. США	-0,38	-0,12	-0,16	0,31	0,02
9.Норма накопичення, %	0,79	0,78	-0,15	0,7	-0,65
10.Облікова ставка НБУ (в сер. за рік), %	-0,92	-0,46	0,48	-0,37	0,83
11.Рівень інфляції, %	-0,91	-0,43	0,53	-0,54	0,9
12.Капітальні інвестиції в ОФ, млрд грн	0,5	0,71	0,49	0,56	-0,11
13.Кап. інвестиції в нематер. акт., млрд грн	-0,62	-0,27	0,57	0,1	0,6
14.Сума витрат на інновації, млрд грн	0,96	0,68	-0,37	0,39	-0,77
15.Питома вага п/п, що мали інновації, %	0,45	0,72	0,73	0,05	0,19
16.Питома вага реал. прод. в обсязі пром., %	0,58	0,11	-0,8	0,79	-0,95
17.Кількість студентів ВНЗ на 1 тис. населен.	-0,54	-0,09	0,89	-0,58	0,93
18.Кількість випущених фахівців, тис. осіб	0,68	0,2	-0,82	0,68	-0,99
19.Співвід-ня кіл-ті учнів до вчителів, раз	-0,52	-0,19	0,17	0,29	0,29
20.Сер.тривалість життя при народженні, рік	-0,09	0,3	0,93	-0,4	0,69
21.Смертність дітей до 1 року на тис. народ-х	0,62	0,23	-0,78	0,74	-0,95
22.Кількість лікарів на 10 тис. населення	0,69	0,18	-0,76	0,79	-0,99
23.Кількість лікар. ліжок на 10 тис. насел, од	0,65	0,12	-0,84	0,69	-0,99
24.Кількість науковців, тис. осіб	0,72	0,22	-0,81	0,49	-0,95
25.Обсяг виконаних наукових і НТР, млн грн	0,69	0,44	0,13	-0,06	-0,26
26.Питома вага обсягу НТР у ВВП, %	0,38	-0,22	-0,94	0,61	-0,91
27.ВВП на душу населення	-0,6	-0,08	0,89	-0,4	0,91
28.Середньодушовий дохід в місяць	-0,44	0,01	0,91	-0,39	0,83
29.Співвідношення сер. дох. з прожитковим мінімумом	0,49	0,69	0,62	0,34	0,02
30.Питома вага населення з сер.дох.< min, %	-0,52	-0,26	0,29	-0,25	0,46
31.Рівень безробіття, %	-0,72	-0,28	0,29	-0,69	0,72
32.Загальний обсяг відходів, тис. т	0,15	0,16	0,24	0,73	-0,15
33.Утилізовано, тис. т	0,19	0	-0,3	0,95	-0,53
34.Загальне відведення зворотних вод, млн м ³	0,07	-0,06	-0,35	0,92	-0,5
35.Потужність очисних споруд, млн м ³	0,33	0,29	0,02	0,9	-0,4
36.Обсяги викидів забруд. речовин, млн. т	0,79	0,32	-0,63	0,81	-0,97
37.Сальдо ЗТБ	-0,85	-0,43	0,42	-0,74	0,87
38.Капітальні інвестиції на екологію, млн грн	-0,58	-0,1	0,33	-0,51	0,64

Продовження таблиці А.2

	Господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	Обсяг ПП в Україні, млрд. долл. США	Державний борг, млрд. долл. США	Норма накопичення, %	Облікова ставка НБУ (в середньому за рік), %	Рівень інфляції, %	Капітальні інвестиції в ОФ, млрд. грн.	Капітальні інвестиції в нема тер. акт., млрд. грн	Загальна сума витрат на інновації, млрд. грн.	Питома вага підприємств, що мають інноваціями, %	Питома вага реалізованої продукції в обсязі промислової продукції, %
1	0,29	0,14	-0,38	0,79	-0,92	-0,91	0,5	-0,62	0,96	0,45	0,58
2	-0,31	0,28	-0,12	0,78	-0,46	-0,43	0,71	-0,27	0,68	0,72	0,11
3	-0,51	0,62	-0,16	-0,15	0,48	0,53	0,49	0,57	-0,37	0,73	-0,8
4	0,49	-0,65	0,31	0,7	-0,37	-0,54	0,56	0,1	0,39	0,05	0,79
5	-0,58	0,46	0,02	-0,65	0,83	0,9	-0,11	0,6	-0,77	0,19	-0,95
6	1	-0,12	-0,39	0,01	-0,51	-0,55	0,04	-0,09	0,28	-0,14	0,57
7	-0,12	1	-0,83	-0,33	-0,11	0,04	0,1	-0,11	0	0,63	-0,65
8	-0,39	-0,83	1	0,23	0,5	0,39	-0,05	0,34	-0,24	-0,47	0,22
9	0,01	-0,33	0,23	1	-0,57	-0,64	0,66	-0,29	0,78	0,34	0,65
10	-0,51	-0,11	0,5	-0,57	1	0,98	-0,19	0,77	-0,92	-0,18	-0,67
11	-0,55	0,04	0,39	-0,64	0,98	1	-0,27	0,69	-0,88	-0,17	-0,76
12	0,04	0,1	-0,05	0,66	-0,19	-0,27	1	0,34	0,31	0,82	0,1
13	-0,09	-0,11	0,34	-0,29	0,77	0,69	0,34	1	-0,73	0,18	-0,43
14	0,28	0	-0,24	0,78	-0,92	-0,88	0,31	-0,73	1	0,21	0,68
15	-0,14	0,63	-0,47	0,34	-0,18	-0,17	0,82	0,18	0,21	1	-0,32
16	0,57	-0,65	0,22	0,65	-0,67	-0,76	0,1	-0,43	0,68	-0,32	1
17	-0,37	0,63	-0,24	-0,58	0,67	0,72	0,14	0,65	-0,69	0,46	-0,94
18	0,48	-0,51	0,07	0,66	-0,79	-0,87	0,05	-0,64	0,76	-0,26	0,95
19	-0,19	-0,61	0,82	0,04	0,67	0,58	0,17	0,75	-0,44	-0,24	0
20	-0,22	0,79	-0,47	-0,24	0,29	0,36	0,47	0,48	-0,28	0,79	-0,76
21	0,36	-0,65	0,27	0,74	-0,67	-0,77	0,1	-0,54	0,72	-0,28	0,96
22	0,63	-0,51	0,03	0,67	-0,78	-0,87	0,18	-0,49	0,74	-0,17	0,97
23	0,57	-0,51	0,03	0,6	-0,79	-0,86	0,02	-0,61	0,73	-0,29	0,96
24	0,44	-0,36	-0,07	0,59	-0,86	-0,88	-0,08	-0,8	0,83	-0,27	0,88
25	0,35	0,72	-0,92	0,16	-0,71	-0,64	0,32	-0,46	0,53	0,63	0
26	0,62	-0,59	0,06	0,32	-0,61	-0,71	-0,21	-0,52	0,46	-0,49	0,88
27	-0,42	0,4	0,02	-0,47	0,79	0,8	0,25	0,82	-0,74	0,43	-0,86
28	-0,31	0,58	-0,24	-0,44	0,61	0,62	0,34	0,71	-0,63	0,6	-0,86
29	0,04	0,39	-0,33	0,48	-0,21	-0,25	0,95	0,29	0,26	0,95	-0,1
30	-0,49	0,08	0,1	-0,38	0,53	0,45	-0,12	0,28	-0,65	0,08	-0,55
31	-0,72	-0,01	0,46	-0,49	0,75	0,84	-0,52	0,24	-0,57	-0,38	-0,59
32	0,37	-0,18	0,05	0,35	0,01	-0,15	0,8	0,59	-0,04	0,5	0,19
33	0,52	-0,68	0,39	0,51	-0,13	-0,31	0,51	0,36	0,15	-0,02	0,66
34	0,32	-0,8	0,55	0,48	-0,02	-0,22	0,4	0,32	0,04	-0,12	0,62
35	0,4	-0,43	0,26	0,62	-0,15	-0,31	0,79	0,43	0,23	0,33	0,5
36	0,61	-0,38	-0,08	0,73	-0,83	-0,92	0,34	-0,47	0,78	0,03	0,91
37	-0,6	0,13	0,31	-0,7	0,87	0,95	-0,49	0,43	-0,77	-0,3	-0,75
38	-0,67	-0,1	0,57	-0,27	0,69	0,78	-0,31	0,31	-0,42	-0,3	-0,44

Продовження таблиці А.2

	Кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення	Кількість випущених фахівців, тис. осіб	Співвідношення кількості учнів до вчителів, разів	Середня тривалість життя при народженні, років	Смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених	Кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення	Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення, одиниць	Кількість науковців, тис. осіб	Обсяг виконаних наукових і науково- технічних робіт, млн. грн.	Питома вага обсягу наукових і науково- технічних робіт у ВВП, %
1	-0,54	0,68	-0,52	-0,09	0,62	0,69	0,65	0,72	0,69	0,38
2	-0,09	0,2	-0,19	0,3	0,23	0,18	0,12	0,22	0,44	-0,22
3	0,89	-0,82	0,17	0,93	-0,78	-0,76	-0,84	-0,81	0,13	-0,94
4	-0,58	0,68	0,29	-0,4	0,74	0,79	0,69	0,49	-0,06	0,61
5	0,93	-0,99	0,29	0,69	-0,95	-0,99	-0,99	-0,95	-0,26	-0,91
6	-0,37	0,48	-0,19	-0,22	0,36	0,63	0,57	0,44	0,35	0,62
7	0,63	-0,51	-0,61	0,79	-0,65	-0,51	-0,51	-0,36	0,72	-0,59
8	-0,24	0,07	0,82	-0,47	0,27	0,03	0,03	-0,07	-0,92	0,06
9	-0,58	0,66	0,04	-0,24	0,74	0,67	0,6	0,59	0,16	0,32
10	0,67	-0,79	0,67	0,29	-0,67	-0,78	-0,79	-0,86	-0,71	-0,61
11	0,72	-0,87	0,58	0,36	-0,77	-0,87	-0,86	-0,88	-0,64	-0,71
12	0,14	0,05	0,17	0,47	0,1	0,18	0,02	-0,08	0,32	-0,21
13	0,65	-0,64	0,75	0,48	-0,54	-0,49	-0,61	-0,8	-0,46	-0,52
14	-0,69	0,76	-0,44	-0,28	0,72	0,74	0,73	0,83	0,53	0,46
15	0,46	-0,26	-0,24	0,79	-0,28	-0,17	-0,29	-0,27	0,63	-0,49
16	-0,94	0,95	0	-0,76	0,96	0,97	0,96	0,88	0	0,88
17	1	-0,96	0,14	0,88	-0,97	-0,9	-0,95	-0,95	0,03	-0,89
18	-0,96	1	-0,26	-0,76	0,98	0,97	0,99	0,97	0,18	0,91
19	0,14	-0,26	1	-0,05	-0,07	-0,18	-0,26	-0,42	-0,84	-0,24
20	0,88	-0,76	-0,05	1	-0,79	-0,67	-0,76	-0,73	0,39	-0,84
21	-0,97	0,98	-0,07	-0,79	1	0,95	0,96	0,91	0	0,86
22	-0,9	0,97	-0,18	-0,67	0,95	1	0,98	0,91	0,21	0,89
23	-0,95	0,99	-0,26	-0,76	0,96	0,98	1	0,96	0,18	0,94
24	-0,95	0,97	-0,42	-0,73	0,91	0,91	0,96	1	0,28	0,86
25	0,03	0,18	-0,84	0,39	0	0,21	0,18	0,28	1	0,05
26	-0,89	0,91	-0,24	-0,84	0,86	0,89	0,94	0,86	0,05	1
27	0,96	-0,94	0,4	0,81	-0,88	-0,86	-0,93	-0,98	-0,18	-0,88
28	0,97	-0,89	0,16	0,91	-0,88	-0,8	-0,88	-0,91	0,09	-0,84
29	0,32	-0,1	-0,05	0,67	-0,1	0,03	-0,12	-0,18	0,53	-0,33
30	0,43	-0,42	-0,04	0,16	-0,4	-0,49	-0,43	-0,48	-0,17	-0,23
31	0,41	-0,63	0,42	0,07	-0,53	-0,74	-0,66	-0,56	-0,65	-0,57
32	0,11	0,07	0,33	0,27	0,11	0,25	0,09	-0,14	0,09	0,06
33	-0,41	0,48	0,5	-0,31	0,56	0,63	0,51	0,27	-0,23	0,49
34	-0,44	0,49	0,51	-0,44	0,59	0,58	0,5	0,26	-0,37	0,53
35	-0,21	0,33	0,46	0,01	0,41	0,5	0,34	0,13	-0,04	0,23
36	-0,82	0,94	-0,26	-0,52	0,9	0,98	0,94	0,87	0,35	0,82
37	0,63	-0,81	0,41	0,26	-0,74	-0,87	-0,82	-0,76	-0,58	-0,67
38	0,34	-0,56	0,6	0,09	-0,42	-0,63	-0,59	-0,51	-0,7	-0,6

Продовження таблиці А.2

	ВВП на душу населення	Середньодушовий дохід в місяць	Співвідношення середньодуш. дох. з прожитковим мін.	Питома вага населення з сер. дох. нижчими прожиткового мін., %	Рівень безробіття, %	Обсяги відходів, накопичених відходів, тис.т	Утилізовано, тис.т	Загальне відведення зворотних вод, млн.м ³	Потужність очисних споруд, млнм ³	Обсяги викидів забруднюючих речовин, млн т	Сальдо ЗТБ	Капітальні інвестиції та поточні витрати на екологію, млн грн
1		-0,44	0,49	-0,52	-0,72	0,15	0,19	0,07	0,33	0,79	-0,85	-0,58
2	-0,08	0,01	0,69	-0,26	-0,28	0,16	0	-0,06	0,29	0,32	-0,43	-0,1
3	0,89	0,91	0,62	0,29	0,29	0,24	-0,3	-0,35	0,02	-0,63	0,42	0,33
4	-0,4	-0,39	0,34	-0,25	-0,69	0,73	0,95	0,92	0,9	0,81	-0,74	-0,51
5	0,91	0,83	0,02	0,46	0,72	-0,15	-0,53	-0,5	-0,4	-0,97	0,87	0,64
6	-0,42	-0,31	0,04	-0,49	-0,72	0,37	0,52	0,32	0,4	0,61	-0,6	-0,67
7	0,4	0,58	0,39	0,08	-0,01	-0,18	-0,68	-0,8	-0,43	-0,38	0,13	-0,1
8	0,02	-0,24	-0,33	0,1	0,46	0,05	0,39	0,55	0,26	-0,08	0,31	0,57
9	-0,47	-0,44	0,48	-0,38	-0,49	0,35	0,51	0,48	0,62	0,73	-0,7	-0,27
10	0,79	0,61	-0,21	0,53	0,75	0,01	-0,13	-0,02	-0,15	-0,83	0,87	0,69
11	0,8	0,62	-0,25	0,45	0,84	-0,15	-0,31	-0,22	-0,31	-0,92	0,95	0,78
12	0,25	0,34	0,95	-0,12	-0,52	0,8	0,51	0,4	0,79	0,34	-0,49	-0,31
13	0,82	0,71	0,29	0,28	0,24	0,59	0,36	0,32	0,43	-0,47	0,43	0,31
14	-0,74	-0,63	0,26	-0,65	-0,57	-0,04	0,15	0,04	0,23	0,78	-0,77	-0,42
15	0,43	0,6	0,95	0,08	-0,38	0,5	-0,02	-0,12	0,33	0,03	-0,3	-0,3
16	-0,86	-0,86	-0,1	-0,55	-0,59	0,19	0,66	0,62	0,5	0,91	-0,75	-0,44
17	0,96	0,97	0,32	0,43	0,41	0,11	-0,41	-0,44	-0,21	-0,82	0,63	0,34
18	-0,94	-0,89	-0,1	-0,42	-0,63	0,07	0,48	0,49	0,33	0,94	-0,81	-0,56
19	0,4	0,16	-0,05	-0,04	0,42	0,33	0,5	0,51	0,46	-0,26	0,41	0,6
20	0,81	0,91	0,67	0,16	0,07	0,27	-0,31	-0,44	0,01	-0,52	0,26	0,09
21	-0,88	-0,88	-0,1	-0,4	-0,53	0,11	0,56	0,59	0,41	0,9	-0,74	-0,42
22	-0,86	-0,8	0,03	-0,49	-0,74	0,25	0,63	0,58	0,5	0,98	-0,87	-0,63
23	-0,93	-0,88	-0,12	-0,43	-0,66	0,09	0,51	0,5	0,34	0,94	-0,82	-0,59
24	-0,98	-0,91	-0,18	-0,48	-0,56	-0,14	0,27	0,26	0,13	0,87	-0,76	-0,51
25	-0,18	0,09	0,53	-0,17	-0,65	0,09	-0,23	-0,37	-0,04	0,35	-0,58	-0,7
26	-0,88	-0,84	-0,33	-0,23	-0,57	0,06	0,49	0,53	0,23	0,82	-0,67	-0,6
27	1	0,96	0,35	0,46	0,44	0,27	-0,2	-0,21	-0,01	-0,79	0,64	0,42
28	0,96	1	0,5	0,47	0,23	0,33	-0,23	-0,26	0	-0,68	0,46	0,19
29	0,35	0,5	1	-0,04	-0,53	0,72	0,29	0,16	0,61	0,22	-0,44	-0,38
30	0,46	0,47	-0,04	1	0,25	0,06	-0,23	0,04	-0,27	-0,45	0,36	0
31	0,44	0,23	-0,53	0,25	1	-0,61	-0,56	-0,44	-0,59	-0,84	0,95	0,94
32	0,27	0,33	0,72	0,06	-0,61	1	0,8	0,72	0,9	0,36	-0,46	-0,47
33	-0,2	-0,23	0,29	-0,23	-0,56	0,8	1	0,94	0,93	0,63	-0,55	-0,37
34	-0,21	-0,26	0,16	0,04	-0,44	0,72	0,94	1	0,82	0,56	-0,46	-0,32
35	-0,01	0	0,61	-0,27	-0,59	0,9	0,93	0,82	1	0,57	-0,57	-0,35
36	-0,79	-0,68	0,22	-0,45	-0,84	0,36	0,63	0,56	0,57	1	-0,95	-0,72
37	0,64	0,46	-0,44	0,36	0,95	-0,46	-0,55	-0,46	-0,57	-0,95	1	0,85
38	0,42	0,19	-0,38	0	0,94	-0,47	-0,37	-0,32	-0,35	-0,72	0,85	1

Джерело: розраховано автором за допомогою програми STATISTIC

Таблиця А.3

**Факторна матриця впливу чинників на конкурентоспроможність
національної економіки**

**Factor Loadings (Unrotated) (Spreadsheet2.sta) Extraction: Principal
components (Marked loadings are >, 700000)**

	Factor	Factor	Factor	Factor	Factor
Експорт	0,75235	0,526064	0,268672	0,28906	-0,038549
ПП з України	0,2512	0,659079	0,077258	0,698876	0,090107
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млрд. грн.	-0,74296	0,621731	-0,126414	0,213243	0,001744
Рентабельність операційної діяльності, %	0,73753	0,141548	-0,656495	-0,057316	0,041762
Знос основних фондів, %	-0,99728	0,059625	-0,02209	0,031623	-0,019553
Кількість суб'єктів госп-ня на 10 тис. осіб, одиниць	0,57815	0,092244	-0,047832	-0,670555	-0,453107
Обсяг ПП в Україні, млрд дол.	-0,43977	0,625591	0,631796	-0,095924	-0,082862
Державний борг, млрд дол.	-0,02731	-0,582265	-0,66684	0,44623	0,128162
Норма накопичення, %	0,69181	0,330359	-0,260375	0,578199	0,100755
Облікова ставка НБУ, %	-0,83928	-0,309103	-0,440418	-0,02345	0,074454
Рівень інфляції, %	-0,91387	-0,30083	-0,26877	0,034248	-0,030525
Кап. інвестиції в ОФ, млрд грн	0,17646	0,821523	-0,491512	0,227991	0,020012
Кап. інв. в немат. акт., млрд грн	-0,58036	0,13788	-0,763111	-0,204142	-0,141977
Витрати на інновації, млрд грн	0,79882	0,287897	0,317122	0,3947	-0,150474
Питома вага п/п з інновац., %	-0,12827	0,972948	-0,022002	0,148508	0,119912
Питома вага реал. продукції в обсязі пром. продукції, %	0,9527	-0,202898	-0,182292	0,044739	-0,126353
Кількість студентів ВНЗ на 1 тисячу населення	-0,90991	0,382425	-0,044755	-0,150768	-0,032907
Кількість випущених фахівців, тис. осіб	0,98395	-0,148729	0,037464	0,051974	0,074915
Співвідношення кількості учнів до вчителів, разів	-0,27419	-0,302999	-0,846102	0,236553	-0,247313
Середня тривалість життя при народженні, років	-0,64663	0,746935	0,03105	-0,02996	-0,14863
Смертність дітей у віці до 1 року на тис. народжених	0,94723	-0,207359	-0,122277	0,186009	0,101072
Кількість лікарів на 10 тис. населення	0,9929	-0,036624	-0,09476	-0,048682	-0,038238
Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення, одиниць	0,98497	-0,161188	0,028116	-0,044328	0,033078
Кількість науковців, тис. осіб	0,94278	-0,162658	0,272619	0,098975	0,024278
Обсяг виконаних наукових і НТР, млн грн	0,27953	0,7321	0,580524	-0,220922	0,008746
Питома вага обсягу наукових і НТР у ВВП, %	0,87474	-0,358882	0,004358	-0,303266	0,11853
ВВП на душу населення	-0,88917	0,323742	-0,316056	-0,068271	-0,003187
Серед. дохід в місяць	-0,80761	0,526539	-0,186421	-0,18253	0,049496
Співвідношення серед. доходу з прожитковим мінімумом	0,0436	0,95512	-0,272877	0,102654	0,029075

Продовження таблиці А.3

1	2	3	4	5	6
Питома вага населення з серед. дох. нижчими прожиткового мінімуму, %	-0,48381	-0,050063	-0,094184	-0,244282	0,833592
Рівень безробіття, %	-0,74301	-0,544553	0,063258	0,381569	-0,042454
Обсяги відходів, накопичених у місцях їх видалення, тис. т	0,19294	0,560525	-0,750088	-0,288525	0,052048
Утилізовано, тис. т	0,55079	0,070896	-0,80821	-0,169771	-0,0979
Обсяг відведення зворотних вод, млн м ³	0,50452	-0,083911	-0,825443	-0,128735	0,201217
Потужність очисних споруд, млн м ³	0,44059	0,398256	-0,791834	-0,012484	-0,141821
Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин, млн т	0,98148	0,162465	-0,089551	-0,04473	0,016657
Сальдо ЗТБ	-0,89052	-0,430938	0,01553	0,122068	-0,078297
Капітальні інвестиції та поточні витрати на екологію, млн грн	-0,64072	-0,451553	-0,106916	0,557841	-0,250906
Expl.Var	19,25819	7,993799	6,58613	2,871705	1,29018
Prp.Totl	0,50679	0,210363	0,173319	0,075571	0,033952

Джерело: розраховано автором

Додаток Б
Таблиця Б.1

**Перелік показників, за якими розраховано рейтинг
індексу інноваційності України у 2016 році**

Чинник, показник	Загальна оцінка	Місце у рейтингу
1	2	3
Загальна оцінка 2016 року (з 128 країн)	35,7	56
Субіндекс інноваційного виробництва	32,5	40
Субіндекс інноваційного входу	38,9	76
Рейтинг інноваційної ефективності	0,8	12
Загальна оцінка 2015 року (з 141 країн)	36,5	64
1. Інституції	48,7	101
<i>1.1 Політичне середовище</i>	21,7	123
1.1.1 Політична стабільність та безпека	14,9	125
1.1.2 Урядова ефективність	28,5	88
<i>1.2 Регуляторне середовище</i>	59,2	84
1.2.1.Регуляторна якість	29,2	105
1.2.2 Правила та закони	27,5	110
1.2.3 Вартість звільнення, тижнева зарплата	13,0	49
<i>1.3 Бізнес середовище</i>	65,2	79
1.3.1 Легкість відкриття бізнесу	93,9	29
1.3.2 Легкість вирішення неплатоспроможності	31,1	113
1.3.3 Легкість податків	70,7	81
2 Людський капітал та дослідження	40,8	40
<i>2.1.Освіта</i>	60,9	20
2.1.1 Витрати на освіту, %ВВП	6,7	18
2.1.2 Державні кошти / учень, середня,% ВВП / особу	30,4	18
2.1.3 Тривалість навчання, рік	15,3	40
2.1.4 PISA масштабує читання, математику та науку	-	-
2.1.5 Студент-вчитель співвідношення, в середній школі	11,8	42
<i>2.2 Вища освіта</i>	47,1	24
2.2.1 % поступивших у ВНЗ	82,3	10
2.2.2 Випускники в галузі науки і техніки,%.	25,5	27
2.2.3 Третинна мобільність%	2,8	57
<i>2.3. Дослідження та розвиток</i>	14,4	50
2.3.1 Дослідників / на млн населення	1,165.2	44
2.3.2 Бюджетні витрати на дослідження та розвиток, % ВВП	0,7	54
2.3.3 Глоб. наукові та дослід. компанії, сер. витрати, млн дол	00	45
2.3.4 QS університетський рейтинг, середній бал 3-го рівня	29,2	45
3.Інфраструктура	32,3	99
3.1 Інформація та технології комунікації	38,6	87
3.1.1 Технічне забезпечення технологій	62,7	62
3.1.2 Використання технологій	21,7	92
3.1.3 Урядовий он-лайн сервіс	26,8	105
3.1.4 Е-співробітництво	43,1	74
3.2 Головні інфраструктури	24,3	110

Продовження таблиці Б.1

1	2	3
3.2.1 Вихід електроенергії, кВт	4,258.2	49
3.2.2 Логістичне забезпечення	3,0	59
3.2.3 Валове формування капіталу,% ВВП	11,6	123
3.3 Екологічна сталість	34,1	100
3.3.1 ВВП / од. використання енергії, 2005 PPP / кг масла екв	3,0	115
3.3.2 Екологічні показники	79,7	44
3.3.3 Екологічні сертифікати ISO 14001 / млрд. дол. ВВП	0,5	81
4.Удосконалення ринку	42,1	75
4.1 Кредит	34,7	58
4.1.1 Легкість отримання кредитів	75,0	18
4.1.2 Внутрішній кредит приватному сектору,% ВВП	76,2	38
4.1.3 Мікрофінансові валові кредити,% ВВП	0,0	81
4.2 Інвестиції	24,5	113
4.2.1 Легкість захисту міноритарних інвесторів	53,3	77
4.2.2 Ринкова капіталізація, % ВВП	11,8	76
4.2.3 Загальна вартість торгових запасів,% ВВП	0,7	63
4.2.4 Венчурний капітал / млрд дол.	0,0	42
4.3 Торгівля, конкуренція, масштаб ринку	67,1	46
4.3.1 Застосована тарифна ставка, середнє значення,%	2,1	51
4.3.2 Інтенсивність місцевої конкуренції	60,9	94
4.3.3 Масштаб місцевого ринку,млрд дол.	371,8	46
5 Удосконалення бізнесу	30,6	73
5.1 Знання робочих	42,4	48
5.1.1 Знання праці,%	33,7	39
5.1.2 Фірми, що пропонують формальні тренінги,% фірм	22,6	76
5.1.3 Валові внутрішні витрати на дослідження бізнесу,% ВВП	0,4	40
5.1.4 Валові фінансові витрати на дослідження бізнесу, %	35,2	44
5.1.5 Працюючі жінки з вищою освітою,% усього	8,1	4
5.2 Інноваційні зв'язки	23,7	88
5.2.1Співробітництво в дослідженнях науки та виробництва	41,7	72
5.2.2 Державний розвиток кластерів	32,5	113
5.2.3 Фінансування Валових витрати за кордон, %	19,8	21
5.2.4 СП-стратегічні альянсні угоди / млрд грн. \$ ВВП	0,0	74
5.2.5 Патентні сім'ї 2+ офіси / млрд \$ ВВП	0,3	43
5.3 Поглинання знань	25,6	82
5.3.1 Плата за інтелектуальну власність, % загальної торгівлі	0,8	38
5.3.2 Імпорт високотехнологічних товарів, за винятком реімпорту,% загальної торгівлі	6,7	73
5.3.3 Імпорт послуг ІКТ,% загальної торгівлі	0,9	68
5.3.4 Чистий приплив ПІІ,% ВВП,	0,6	110
5.3.5 Пошук талантів, % в бізнес підприємствах	35,3	38
6 Знання та випуск технологій	34,1	33
6.1 Творчі знання	46,2	16
6.1.1 Оригінальні патенти, bn PPP\$ GDP	6,6	19
6.1.2 Патентні заявки РСТ / бн. PPP \$ ВВП	0,4	41
6.1.3 Корисні моделі за походженням / bn PPP \$ ВВП	24,9	1
6.1.4 Наукові та технічні статті, bn PPP\$ GDP	12,6	57
6.1.5 Придатні документи Н індекс	174,0	44

Продовження таблиці Б.1

1	2	3
6.2 Вплив знання	30,4	90
6.2.1 Темп приросту ВВП \$ ВВП / робітник, %	(0,4)	96
6.2.2 Новий бізнес/ тис. населення 15-64	0,9	74
6.2.3 Витрати на комп'ютерні програми, % ВВП	0,4	20
6.2.4 ISO 9001 сертифікати якості / млрд ІТ протокол ВВП	3,5	71
6.2.5 Високі та середні високотехнологічні виробники, %	26,5	45
6.3. Розповсюдження знань	25,6	61
6.3.1 Квитанції про інтелектуальну власність, % загальн. торгівлі	0,2	35
6.3.2 Високотехнолог.експорт без реекспорту, % заг. торгівлі	2,9	45
6.3.3 Експорт послуг ІКТ, % загальної торгівлі	3,0	23
6.3.4 Чистий відтік прямих іноземних інвестицій, % ВВП	0,4	62
7 Творчі винаходи	31,0	58
7.1 Нематеріальні активи	49,0	42
7.1.1 Торгові марки за походженням / млрд РРР \$ ВВП	68,2	24
7.1.2 Промисловий дизайн/ млрд ВВП	13,3	10
7.1.3 Створення ІКТ та бізнес-моделі	47,0	106
7.1.4 Створення ІКТ та організаційної моделі	51,0	71
7.2 Творчі товари та послуги	12,2	87
7.2.1 Експорт культури та творчих послуг	0,2	40
7.2.2 Національні художні фільми /млн/населення 15-69	0,4	94
7.2.3 Глобальний медіа-ринок / тисяч нас. 15-69	-	-
7.2.4 Видавнича та поліграфічна продукція, %	0,7	79
7.2.5 Експорт творчих товарів, % загальної торгівлі	0,6	56
7.3 Інтернет-творчість	13,8	51
7.3.1 Загальні домени верхнього рівня (TLDs) / тис. осіб 15-69	4,6	57
7.3.2 ДВУ коду країни тис. осіб 15-69	6,0	48
7.3.3 Редагування Вікіпедії/ тис. осіб 15-69	1,472.1	64
7.3.4 Відео завантажується на YouTube / тис. осіб 15-69	33.7	34

Джерело: складено автором за [203]

ДОДАТОК В

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації*****Статті у наукових фахових виданнях України***

1. Гук О.В. Сутність та концептуальні засади конкурентоспроможності країни в контексті сталого розвитку. Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць Вип.10 (173). Наук. Ред. І. Г. Манцуров. К., 2015. С. 34-38 (0,64 д.а.);

2. Гук О.В. Взаємозв'язок показників і факторів конкурентоспроможності національної економіки. Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць Вип.11.Наук. Ред. І. Г. Манцуров. К., 2015. С. 69-75 (0,68 д.а.);

3. Гук О. В. Аспекти проблем та перспективи ринкової інфраструктури в Україні. Формування ринкових відносин в Україні. Збірник наукових праць Вип. 1 (176). Наук. Ред. І. Г. Манцуров. К., 2016. С. 38-42 (0,49 д.а.);

4. Гук О. В. Відображення взаємозалежності моделі сталого розвитку і конкурентоспроможності національної економіки. Економічний вісник університету. Збірник наук. праць учених та аспірантів. Переяслав-Хмельницький, 2016. Випуск 31/1. С.136-142 (0,72 д.а.). Журнал індексується і реферується в зарубіжних базах: РИНЦ (Росія), Ulrich's Periodicals Directory (США), International Scientific Indexing (США), Universal Impact Factor (Іспанія), Cite Factor (Канада), Google Scholar (США), Research Bible (Японія), Open Academic Journal Index (Росія), Index Copernicus International (Польща), Central and Eastern Europe Online Library (Німеччина).

5. Гук О. В. Взаємозалежність моделі сталого розвитку і конкурентоспроможності національної економіки. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка», 2017. Випуск 14 (45). Ч. 1. С.74-78 (0,59 д.а.)

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

6. Гук О. В. Актуальность «зеленой экономики» как базис повышения конкурентоспособности страны. Актуальные вопросы развития территорий: теоретические и прикладные аспекты. Пермь: ИП Сигитов Т. М., 2016. № 3. С. 45-48 (0,27 д.а.);

7. Гук О. В. Модель конкурентоспроможності економіки України та її складові. Міжнародний науковий збірник «American scientific journal», United States, Elmhurst AV, Queens NY, 2 (2), 2016. С. 76-79 (0,31 д.а.);

8. Гук О. В. Повышение состояния конкурентоспособности Украины на базе «зеленой» экономики. Единый всероссийский научный вестник, 2016. № 2. Ч. 2. М: Всероссийское научное содружество. С. 65-69 (0,48 д.а.);

9. Guk O. V. Resource-saving nature of modern competitive factors of Ukrainian economy. The European scientific community, Praha, Czech Republic, 2016. № 8 (8). Vol. 2. С. 69-72 (0,37 д.а.);

10. Гук О. В. Прогнозування показників-факторів конкурентоспроможності української економіки на основі моделі сталого розвитку. Colloquium-journal, Warszawa, Poland, № 4, 2017. С. 53-59 (0,63 д.а.);

11. Guk O., Studinska G. Social imperative of competitiveness of the national economy in the Sustainable Development. Journal L'Association 1901 «SEPIKE» Norderstedt, Deutschland Poitiers, France, 2017. С. 184-190 (0,50 д.а., особистий внесок здобувача полягає в аналізі соціальної складової конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку

– 0,25 д.а.) (Німеччина) Журнал індексується і реферується в зарубіжних базах: Deutsche Nationalbibliothek; бібліотека Конгресу США, Copernicus, Google Scholar, OJS.

12. Гук О. В. Макроекономічний аспект конкурентоспроможності. Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 3, N 4, Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017, P. 53-58 (0,71 д.а)

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

Матеріали наукових конференцій

13. Гук О.В. Підвищення конкурентоспроможності економіки України на основі моделі сталого розвитку: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених [Актуальні проблеми використання економічного потенціалу: держава, регіон, підприємство], (Бердянський університет менеджменту і бізнесу, м. Бердянськ, 09-10 квітня 2015 р.), 2015. С. 48-50 (0,18 д.а.);

14. Гук О. В. Модель экономического роста и его составляющие: Материалы V Международной научно-практической конференции [Образование и наука в современных условиях], (Центр научного сотрудничества, Чебоксары, 6 октября 2015 г.). Ч.: Интерактив плюс, 2015. № 4 (5). С. (0,17 д.а.);

15. Гук О. В. Економічна модель зростання та її компоненти в кризових умовах: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції [Економічна стратегія розвитку України в умовах сучасних геополітичних викликів], (Київський міжнародний університет, м. Київ, 23 жовтня 2015 р.). К.: КМУ. С. 50-55 (0,31 д.а.);

16. Гук О. В. Предложения по формированию конкурентных преимуществ национальной экономики Украины: Материалы международной научно-практической конференции [Наука сегодня: проблемы и перспективы развития], (Научный центр «диспут», г. Вологда, 25 ноября 2015). Вологда: ООО «Маркер», 2015. Ч.2. С. 46-48 *(0,16 д.а.)*;

17. Гук О.В. Модель сталого розвитку: Материалы XI Международной научно-практической конференции [Общественные науки в современном мире], (Научный журнал «Globus», м. Санкт-Петербург, 19 июля 2016 г.). С.-П., 2016. С. 37-39 *(0,13 д.а.)*;

18. Гук О.В. Аналіз соціально-економічного розвитку на засадах «зеленої» економіки: Материалы XVI Международной заочной конференции [Развитие науки в XXI веке], (Научно-информационный центр «Знание», г. Харьков, 13 августа 2016 г.). Х.: Знание, 2016. С.94-98 *(0,34 д.а.)*;

19. Гук О. В. Прогнозирование факторов конкурентоспособности украинской экономики на основе модели устойчивого развития: Материалы XXII Международной научно-практической конференции [Современные тенденции развития науки и технологий], (Агенство перспективных научных исследований, г. Белгород, 31 января 2017 г.). Б.: АПНИ, 2017. № 1-5. С. 38-41 *(0,27 д.а.)*;

20. Гук О.В., Студінська Г.Я. Категоричний імператив сталого розвитку національної економіки: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції [Регулювання міжнародних економічних відносин: проблеми та перспективи], (Київський економічний науковий центр, м. Київ, 8-9 грудня 2017 р). К.: КЕНЦ, 2017. С. 86-88 *(0,14 д.а., особистий внесок здобувача полягає у розвитку ідеї категоричного імперативу Е. Канта у якості філософської платформи конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку – 0,07 д.а.)*

ДОДАТОК Д
Довідки про впровадження

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ І ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ
(Мінекономрозвитку)

вул. М. Грушевського 12/2 м. Київ 01008 тел. 253-93-94, факс 253-63-71
Web: <http://www.me.gov.ua>, e-mail: meconomy@me.gov.ua . код згідно з ЄДРПОУ 37508596

№ _____

На № _____ від _____

**У спеціалізовану вчену раду
для захисту дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Гука Олега Вікторовича на тему: «Конкурентоспроможність економіки України
як складова сталого розвитку»

Довідка видана у підтвердження того, що основні положення дисертаційного дослідження аспіранта Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України на тему «Конкурентоспроможність економіки України як складова сталого розвитку», присвячені вдосконаленню наукових розробок, рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності економіки України на засадах сталого розвитку, мають практичну значимість.

У роботі обґрунтовано теоретичні основи і методичний інструментарій посилення екологізації та ресурсоефективності економіки України, а також визначення та ранжування чинників, що характеризують рівень конкурентоспроможності національної економіки.

Рекомендації та пропозиції, розроблені Гуком О. В. у дисертаційному дослідженні, можуть бути використані Міністерством економічного розвитку і торгівлі України у роботі над реалізацією завдань, спрямованих на досягнення Національних Цілей Сталого Розвитку, зокрема, у процесі проведення моніторингу та оцінки ефективності виконання запланованих заходів на шляху до сталого розвитку.

**Директор департаменту економічної стратегії
та макроекономічного прогнозування**
кандидат економічних наук

Наталя ГОРШКОВА

М2 Мінекономрозвитку
Вих. № 308-06/38150-09 від 26.10.2017 10:32:06

Україна

РОМАНІВСЬКА РАЙОННА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

вул.С.Лялевича, 2, смт. Романів, Житомирська обл., 13001,
тел. (04146) 2-12-30, факс(04146) 2-28-78, romanivrda@ukr.net, код ЄДРПОУ 04053536

від 23.10.2014 № 2264

Про впровадження результатів
дисертаційного дослідження
«Конкурентоспроможність економіки
України, як складова сталого розвитку»

Матеріали даного дисертаційного дослідження були використані при розробці та плануванні показників регіонального економічного розвитку, передбачуваних в роботі по організації управління відділу економічного розвитку, інфраструктури та торгівлі райдержадміністрації та є **актуальними в них окремі пропозиції О.В.Гука, запропоновані ним в досліджуваній роботі:**

- щодо розкритої економічної моделі конкурентоспроможності та показаного взаємозв'язку між факторами-показниками, що впроваджуються при плануванні та формуванні економіко-статистичних показників для економічного регіону;

- щодо розроблених в дисертаційній роботі науково-методичних матеріалів, забезпечуючи процес економічного аналізу та прогнозування обґрунтованими підходами і інструментами оцінки ефективності по забезпеченню використання наявних ресурсів, а також залучення інвестицій до регіону;

Продовження Додатку Д

- пропозиції по додержанню та формуванню запланованих контрольних показників при складанні економічного прогнозу;
- прийнятого до уваги рангового методу дослідження в роботі щодо впровадження найбільш вагомому спектру наявних економічних показників, що характеризують зміну одного показника, який описує об'єкт при зміні одного з факторів, що дозволяє зробити інтеграцію по їх ефективності;
- по використанню запропонованої економічної моделі, описаної в 2-3 розділах даної роботи щодо покращення якості кількісного аналізу та здійснення розрахунку статистичних показників відповідно до трансформації економіки.

Голова районної
державної адміністрації

О.Г.Капінус

Начальник відділу економічного
розвитку, інфраструктури та
торгівлі райдержадміністрації

Н.В.Горбатюк

Продовження Додатку Д

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "КИЇВСЬКА БІОЕНЕРГЕТИЧНА КОМПАНІЯ"01014, м. Київ, ул. Звіринська, буд.. 63, тел. (044) 5365131
код ЄДРПОУ 38751410Вих. № 184 від"11" 06 2017 року**ДОВІДКА**

про впровадження результатів дисертаційного
дослідження «Стратегія підвищення конкурентоспроможності національної
економіки в парадигмі сталого розвитку»

Матеріали даного дисертаційного дослідження були використані при
розробці вимог щодо господарської діяльності компанії та наразі є
актуальними пропозиції О.В.Гука щодо:

- 1) розроблених в дисертаційній роботі науково-методичних матеріалів, які забезпечують процес економічного аналізу та прогнозування науково обґрунтованими підходами і інструментами оцінки ефективності щодо забезпечення використання наявних ресурсів;
- 2) взятих пропозицій по додержанню та формуванню запланованих контрольних показників при складанні економічного прогнозу для роботи підприємства і динамічного вивчення ринкової кон'юнктури товарів та послуг, передбачених в роботі підприємства;
- 3) покращення запланованих результатів в діяльності компанії з метою отримання прибутку та консолідації інтересів учасників товариства.

З повагою,

Директор

ТОВ «КИЇВСЬКА БІОЕНЕРГЕТИЧНА
КОМПАНІЯ»

О.К. Репеха

Продовження Додатку Д

«Компанія з управління активами
«УКРАЇНСЬКЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ ТОВАРИСТВО»

03061, м. Київ, проспект Відрадий, будинок 103, офіс 505

код за ЄДРПОУ – 32668390, тел. (044) 221-52-74

Вих. № 602від 07.12. 2017 р.**ДОВІДКА**

*про впровадження результатів дисертаційного
дослідження «Стратегія підвищення конкурентоспроможності національної економіки в
парадигмі сталого розвитку»*

Матеріали даного дисертаційного дослідження були використані при підготовці внутрішнього положення щодо професійної діяльності з управління активами інститутів спільного інвестування компанії з управління активами та є **актуальними в них пропозиції О.В.Гука щодо:**

- 1) додержання та формування запланованих контрольних показників при складанні економічного прогнозу;
- 2) формування пропозицій по маркетинговим дослідженням щодо ринку послуг для КУА;
- 3) пропозицій по покращенню корпоративного управління в об'єктах інвестування.

Особа,

на яку покладено ведення бухгалтерського обліку

Р.Р. Саїдов

Директор

ТОВ «КУА «Українське інвестиційне товариство»

Ю.Ю. Кірдеєв

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ РИНКОВИХ ВІДНОСИН
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

Україна, 02152, м. Київ, вул. Березняківська, 26-Б
тел.: (044) 553-66-07, 553-65-96, 553-25-79; факс: (044) 553-66-09
e-mail: rectorat@kumr.edu.ua

10.06.18 591

- Державний науково-дослідний
інститут інформатизації та
моделювання економіки

На Ваш лист № 01/179 від 09.06.2017 року «Щодо довідки про впровадження результатів наукового дослідження» повідомляємо, що надані матеріали Гука Олега Вікторовича на тему: «Конкурентоспроможність національної економіки як складова сталого розвитку» було розглянуто на засіданні Науково-експертної ради університету та ухвалено рішення щодо їх практичного використання в освітньому процесі під час викладання дисципліни «Макроекономіка».

Із повагою,

проректор з науково-педагогічної роботи

д.е.н., професор

В. В. Храпкіна

Товариство з обмеженою відповідальністю
«ФІНАНСОВА КОМПАНІЯ
«СУЧАСНА НЕРУХОМІСТЬ»

04112, м. Київ, вул. І. Сікорського, буд. 1, нежиле приміщення 522 (в літ Г)
код за ЄДРПОУ - 38943398

Вих. № ____ від _____ р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного
дослідження «Стратегія підвищення конкурентоспроможності національної
економіки в парадигмі сталого розвитку»

Матеріали даного дисертаційного дослідження були використані при підготовці програми по діяльності у сфері ринків фінансових послуг із залучення коштів та надання фінансових кредитів та є **актуальними в них пропозиції О.В.Гука відносно:**

- 1) оцінки впливу факторів, взятих із підрозділу 1.2. роботи, щодо освоєння чинників конкурентоспроможності;
- 2) покращення методики по напрямкам використання залучених грошових коштів;
- 3) розроблені в дисертаційній роботі науково-методичні матеріали забезпечуватимуть процес економічного аналізу та прогнозування науково обґрунтованими підходами щодо забезпечення використання наявних ресурсів підприємства;
- 4) пропозиції по використанню рангового методу та аналізу при підготовці економіко-статистичного звіту компанії.

Головний Бухгалтер

І.Е.Даценко

Директор

ТОВ «ФІНАНСОВА КОМПАНІЯ
«СУЧАСНА НЕРУХОМІСТЬ»

М.А. Музиченко

Продовження додатку Д

—Компанія з управління активами—
Інвест-Консалтинг
 —управління проектами—

«Компанія з управління активами
 «ІНВЕСТ-КОНСАЛТИНГ»
 04112, м. Київ, вул. Сікорського Ігоря
 авіаконструктора, буд.1, неж. приміщ.
 №524 (літ. Г)
 код за ЄДРПОУ 32710395
 тел./факс: (044) 303-92-75
www.investconsulting.com.ua

Вих. № 122

"18" 08. 2017 року

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного
 дослідження «Стратегія підвищення конкурентоспроможності національної
 економіки в парадигмі сталого розвитку»

Матеріали даного дисертаційного дослідження були використані при розробці вимог щодо діяльності з управління активами інституційних інвесторів компанії з управління активами та є **актуальними в них пропозиції О.В.Гука щодо:**

- 1) взятих пропозицій, досліджених в п.2.1., в якому розкрита модель конкурентоспроможності, по покращенню формування стратегії розвитку КУА, щодо забезпечення ефективного залучення активів ІСІ;
- 2) покращення результатів по пруденційним нормативам, відносно діяльності з управління активами інституційних інвесторів;
- 3) розроблених в дисертаційній роботі науково-методичних матеріалів забезпечующих процес економічного аналізу і контролю за формуванням активів компанії;
- 4) взятих досліджень, описаних в 3 розділі роботи, щодо прогнозування на основі сталого розвитку і прийнятих до уваги при побудові загальної організаційно-функціональної схеми управління компанією.

Бухгалтер ТОВ «КУА «ІНВЕСТ-КОНСАЛТИНГ» з

Радник з управління активами

ТОВ «КУА «ІНВЕСТ-КОНСАЛТИНГ»

С.А.Залевська

М.А.Музиченко